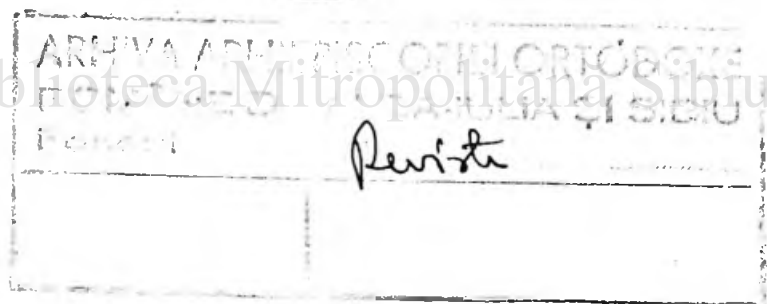

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

ANUL VIII, nr. 4—6

APRILIE—IUNIE, 1963

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

PASTORALE ARHIEREȘTI

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală de Sfintele Paști (1963)	243—248
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală de Sfintele Paști (1963)	249—252
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală de Sfintele Paști (1963)	253—261

ANIVERSĂRI

Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Cincisprezece ani de patriarhicească arhipăstorire	262—268
Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei la 50 de ani de arhierie	269—275

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMI

REDACȚIA: Și „războiul rece“ poate fi curmat	276—286
C. SÎRBU: Rodnicia și semnificația unui eveniment de seamă	287—290

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Abisinia în epoca veche	291—309
--	---------

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Biserica Ortodoxă în veacurile XI—XV	310—326
NICOLAE ALBU: Sava Popovici Barcianu	327—350

Teologie sistematică

Preot FILARET COSTEA: „Teologia Moralicească“ a lui Samuil Micu Clain	351—368
Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Noutăți din Istoria Religiiilor	369—391

(Continuare în p. III a copertei)

Teologie practică

Prot. Dr. SIMION RADU: Despre sensul ortodox al canonului în Taina Sfintei Pocăințe	392—401
Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Preotul Radu Șapcă, sufletul revoluției de la 1848	402—414
Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Pacea ca temă omiletică	415—430

RECENZII

D. CĂLUGĂR: <i>Radu Albala</i> , Antim Ivireanul și vremea lui	431—437
GH. PAPUC: O.N.U. și instituțiile specializate	437—444

VIATA BISERICESCA

Arhim. Prof. N. MLADIN: Aniversarea a 15 ani de patriarhicească arhi-păstorire	445—446
REDACȚIA: Ridicarea la rangul de arhimandrit a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Mladin	446—447
Prot. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din mai a. c. în Arhiepiscopia Sibiului	447—449
Pr. AL. GHERGHEL: Conferința de orientare a preoților ortodocși din prot. Gherla (Cluj)	449—450
GR. MARCU: Încheierea anului școlar 1962—1963 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu	450—458
V. BĂLTAN: Dare de seamă asupra festivității încheierii anului școlar 1962—1963 la Seminarul Teologic din Cluj	458—459
Arhidiacon IOSIF BOLOG: Binecuvântarea bisericii din Vinători	460—461
RED.: Noul Papă al Bisericii Romano-Catolice	461—462
Pr. Prof. M. ȘESAN: O nouă contribuție creștină la opera păcii în lume — A trăi înseamnă azi a trăi împreună	462—465 465—469

INSEMNĂRI

C. SÎRBU, GH. PAPUC, RED., M. ȘESAN, SP. CÂNDEA și Pr. AL. GHERGHEL: Descoperiri privind religia în urma săpăturilor arheologice din Republica Populară Română în anul 1961. — Pentru pace. — Intilnire în Cosmos. — „Lapidarea Sfintului Ștefan” — o pictură necunoscută a lui Rembrandt. — La moartea lui Ion Agîrbiceanu. — Lupta pentru pace aduce prietenii. — Rugăciune comună pentru pacea lumii. — Șt. O. Iosif — 50 de ani de la moartea poetului. — Necrolog	470—480
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citet, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini :
Har, milă și pace de la Dumnezeu = Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Eu am venit ca oile mele viață să aibă
— și mai mult să aibă“.

(Ioan 10, 10)

Hristos a înviat!

Iubiții mei fii sufletești,

Dăm mulțumită Părintelui ceresc că ne-a ajutat să săvârșim
în pace și sănătate calea Postului celui mare. Șapte săptămîni,
cît ține el după pravilă, ne-am nevoit întru înfrînare de bunăvoie.
Am putut să ne încredințăm astfel, și de astă dată, că patimile
robesc spre moarte, iar înfrînarea slobozește spre viață.

Acum, dangăt prelung de clopot și răsunet de toacă ne-a
adunat din nou, încă în revărsatul zorilor, în sfintele noastre lo-
cașuri de închinare. Am alungat de la noi întristarea care ne în-
văluia sufletele în săptămîna Sfințelor Patimi. Astăzi, ni se po-
trivește și nouă cuvîntul cu care îngerii au întîmpinat pe miro-
nosițele femeii la mormîntul Domnului: „Ce căutați pe cel viu
printre cei morți? Nu este aici, ci s-a sculat. Aduceți-vă aminte cum
v-a grăit vouă ... zicînd că Fiul Omului trebuie să se dea în mîi-
nile oamenilor păcătoși și să se răstignească, iar a treia zi să
învieze”.¹ Intorcîndu-se de la mormînt, mironosițele femeii „au
spus acestea toate celor unsprezece (Apostoli) și tuturor celor-
lalți. Ci aceste spuse li se păreau (ucenicilor) ca niște povești și
nu le-au dat lor nici o crezare”.² Intr-adevăr, povești i s-au părut

1 — Luca 24, 5—7

2 — Luca 24, 9 și 11

a fi ele mai ales lui Toma, cînd ceilalți zece i-au zis: „Am văzut pe Domnul”. Zis-a el lor: „De nu voiu vedea în mîinile Lui semnul cuielor și de nu voiu pune mîna mea în coasta Lui, nu voiu crede”. După opt zile, întîlnindu-l, Apostolul care se îndolise i-a zis: „Domnul meu și Dumnezeuul meu”.³

Da, dragii mei, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat este Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. A arătat acest lucru prin învățătura Sa rostită întru putere și prin saptele Sale minunate. Și a arătat-o mai ales prin învierea Sa. Ea ne-a arătat deslușit că deși moartea l-a cuprins trei zile, nu l-a putut stăpîni. E de-nțeleș: Hristos-Dumnezeu e stăpînul vieții. Adică și dătătorul ei de totdeauna. Viața Lui — fără de-nceput și fără de sfîrșit — El ne-o împărtășește prin Biserica Sa, pe care a întemeiat-o ca să ne fie arvună a împărăției cerurilor în lumea aceasta. „*Eu am venit ca oile mele viață să aibă*”, și mai mult să aibă”, — zice Păstorul cel Bun. A avea viață e un lucru mare, fiindcă Dumnezeu este Cel ce ne-o dă, El aduce din neființă la ființă toate cele ce sînt. El este izvorul vieții, El este susținătorul și ocrotitorul vieții.

Hristos-Domnul — care una-i cu Dumnezeu-Tatăl⁴ — ne dă mai mult decît atît, precum am auzit că ne zice. Și ce poate fi oare mai mult decît viața? Viața veșnică, prelungirea „curgerii” vremelnice în nesfîrșitul vieții care înfloarește dincolo de acest tărîm, în cereștile sălașuri ale sufletelor curate, ale dreptilor și sfinților, ale îngerilor care pururea văd fața lui Dumnezeu.

Calea care duce în spre desfătărilor vieții de veci se bătătoarește și se netezește în vremea petrecerii noastre aici pe pămînt. Imbunătățind-o fără contenire pe aceasta, ne cheazășuim agonisirea celeilalte, care-i cu vederea feței lui Dumnezeu împreună. Aici, viețuim în credința că Dumnezeu a făcut și ocrotește toate cele ce sînt. Aici, viețuim în nădejdea că toate cîte ne-au fost făgăduite de Tatăl cel ceresc, le vom dobîndi făcînd din Legea Lui făclie picioarelor noastre. Aici, viețuim mai cu osebite întru *dragoste față de Dumnezeu și față de semenii noștri*.

Credința se va sfîrși, desăvîrșindu-se, atunci cînd ceea ce credem vom vedea.

Nădejdea se va împlini — și deci se va sfîrși și ea.

Numai dragostea rămîne de-a pururi. Ea singură „niciodată nu pierе”.⁵ Ea se prelungește de pe pămînt la cer, ea le umple și le însuflețește pe amîndouă.

3 — Ioan 20, 25—28

4 — Cf. Ioan 10, 30

5 — I Corinteni 13, 8

Din dragoste Dumnezeu a trimis pe Fiul Său în lume; din dragoste s-a făcut Hristos de ocară suindu-se pe cruce, între cei fărădelege, pentru spălarea păcatelor noastre; din dragoste a întemeiat Biserica Sa, pe care o cîrmuiește pînă la sfîrșitul veacurilor, cînd va veni să judece viii și morții cu cumpăna dreptelor răsplătiri.

Iubiții mei fii sufletești,

Hristos Domnul — cel ce ne-a încredințat că a venit în lume pentru ca noi, credincioșii, viață să avem, și încă din belsug — ne-a mai spus că El este lumina noastră, El este calea, adevărul și viața. E lumina care risipește întunericul păcatelor. E calea care duce la Dumnezeu. E adevărul care ni-l arată pe Dumnezeu. E viața care curge în alvia voii lui Dumnezeu.

Înțelesul cel mare și adînc al biruinței Lui asupra morții acesta este: să biruim și noi toate împotrivirile care încearcă să tulbure viața în mersul ei rînduit de Dumnezeu, în dezvoltarea ei fără zăticnire, în luminarea ei neconținută, în îndestularea ei pînă la îmbelsugare. Căci învierea Domnului nu-i numai fapta deplin adevărată care s-a petrecut la vremea sa, în locul și în împrejurările știute de noi toți. Nu-i nici numai prăznuire care se repetă an de an, în fapt de primăvară, cînd toată firea se dezmoștește din tînjeala iernii și își răsfață sub soare neasemuitele-i podoabe. Nu! Învierea Domnului este pentru noi, credincioșii, pildă și poftire la înnoire, chemare la mîntuire, îndemnare la îmbunătățire; cu un cuvînt: prilej de primenire și de înălțare. Acest înțeles înalt al ei ni-l tălmăcește dumnezeiescul Apostol Pavel, cînd zice: „Prin bolez ne-am îngropat împreună cu Hristos în moarte, ca precum Hristos s-a sculat din morți prin slava Tatălui, așa și noi întru înnoirea vieții să umblăm”.⁶ Acest înțeles înalt al învierii Domnului ni-l vestesc de veacuri și prea-frumosele noastre cîntări bisericești: „...că din moarte la viață și de pe pămînt la cer, Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi”.⁷

Dar ce însemnează a umbla întru înnoirea vieții?

A umbla întru înnoirea vieții însemnează — cum ne învață același dumnezeiesc Apostol Pavel — că „răstignim” pe „omul cel vechiu” al păcatului cu patimile lui cu tot, „ca să nu mai fim noi robii păcatului”⁸ și să ne îmbrăcăm în „omul cel nou”, care se înnoiește „după chipul Celui ce l-a zidit pe el”.⁹

6 — Romani 6, 4

7 — Din Catavasiile Paștilor

8 — Romani 6, 6

9 — Coloseni 3, 10

A umbla întru înnoirea vieții însemnează să murim păcatului,¹⁰ „să nu mai ascultăm cu nimic de păcat, să-i tăiem vinele și întreaga putere”, — cum lămurit arată Sfântul Părinte bisericesc Ioan Gură de Aur. Și tot el zice, mai departe: „Cînd tu auzi de viața nouă, gîndește-te că trebuie să cauți ca să-ți schimbi cu totul purtarea și o mare prefacere să lucrezi în viața ta... (adică) să te îngreșezi mai mult în fapte decît în vorbe”.

A umbla întru înnoirea vieții însemnează să petrecem întru virtute. Iar virtutea cuprinde „toate cîte sînt adevărate, cîte sînt cinstite, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt de bună laudă, orice faptă bună”.¹¹

A umbla întru înnoirea vieții însemnează să facem să ro-dească în noi „roada Duhului”. Iar „roada Duhului este dragos-tea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea poftelor”.¹²

A umbla întru înnoirea vieții însemnează a iubi pe Dumnezeu și pe semenii noștri ca pe noi înșine. „Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați. Cel ce nu iubește pe fratele său, petrece în moarte. Tot cel ce urăște pe fratele său este ucigaș de oameni; și știți că nici un ucigaș de oameni nu are viața de veci care să rămînă într-însul”.¹³

Iubirea de frați ne îndeamnă, dragii mei, să săvîrșim fapte de într-ajutorare creștinească pentru ca *toți oamenii, din toate părțile lumii*, fără deshilinire, să ajungă să se bucure de *pace*, de dreptate și de libertate. Iubirea de frați ne dă tăria de-a opri cu toată hotărîrea orice porneală de primejduire a vieții oamenilor și de nimicire prin foc și fier a bunurilor agonisite prin muncă trudnică și trai chibzuit. Fierul ne trebuie pentru unelte de muncă, nu să-l risipim în făurirea de arme ucigătoare. Chiar și acestea — cum au văzut cu gîndul încă proorocii cei mari ai Legii celei Vechi — pot fi prefăcute în unelte pașnice. Și *omenirea de azi, cu noi cu tot, cere stăruitor ca degrabă să se facă astfel*.

Iubirea de frați este semnul cel mai lămurit că îl iubim pe Dumnezeu. Căci „de va zice cineva: Iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este, pentru că cel ce nu-l iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să-l iubească pe Dumnezeu, pe care nu-l vede”?¹⁴

10 — Romani 6, 2 și 10

11 — Filipeni 4, 8

12 — Galateni 5, 22—23

13 — I Ioan 3, 14—15

14 — I Ioan 4, 20

„Să ne curățim (dar) simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a învierii ... cîntîndu-i cîntare de biruință: *Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morimînturi viață dăruindu-le*”.¹⁵ Viață dreaptă, viață slobodă, viață veșnică ne-a hărăzit nouă Dătătorul de viață — și la o astfel de viață, curată și adevărată, are dreptul orice om, din orice parte a lumii ar fi el.

Viața aceasta, dragii mei, s-o păzim de toată întinăciunea păcatelor — care o urîtesc și-o împing la pierzare — și îmbelșugat s-o împodobim cu osîrdie și hărnicie în plinirea a tot lucrul lui Dumnezeu bine-plăcut și oamenilor de folos.

Avem o țară frumoasă și înțelepțește ocîrmuită. Cu vredniciile noastre — pe care i le închinăm fără precupețire — o vom face tot mai înavușită. Gîndul cel bun cu care ați împreunat pămînturile voastre în ogor obștesc, să înflorească în rîvna de-a săvirși cu osîrdnică pricepere și tragere de inimă toate lucrările care cheazășuiesc culegerea roadelor bogate. Cel ce dă ploaie la bună vreme va binecuvînta silințele voastre bucuroase și le va răsplăti cu îndestulare de pîine.

Mai presus de toate, „*bucurați-vă* pururea întru Domnul și iarăși *zic bucurați-vă*”.¹⁶ Bucurați-vă cu bucuria mare care a făcut din mironosițele zdrobite de întristarea răstignirii, vestitoare ale învierii. Bucurați-vă cu bucuria ucenicilor care s-au întîlnit și au petrecut cu Domnul înviat pînă s-a suit la cer, să șadă de-a dreapta Tatălui. „Nu este bucurie mai mare decît bucuria inimii... Veselia inimii este viața omului și bucuria omului este îndelungarea zilelor lui”¹⁷ celor bune.

Praznicul Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să vă hărăzească această bucurie, cu îndestulare și pentru toată viața. Aceasta este urarea mea pentru voi toți, iubiții mei fii sufletești.

Tatăl ceresc să vă ajute să petreceți acest praznic mare și sfînt cu pace și cu sănătate și să-l ajungeți întru mulți și fericiți ani.

Cu părintească dragoste îndrept spre voi strămoșeștile noastre binețe creștinești:

15 — Din Catavasiile Paștilor

16 — Filipeni 4, 4

17 — Iisus Sirah 30, 16 și 22

Hristos a înviat!

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți.

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la Praznicul Invierii Domnului din anul 1963.

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† **N I C O L A E**
arhiepiscop și mitropolit

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

† T E O F I L

*DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI*

*Iubitului cler și dreptmăritorilor creștini har și pace
de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus
Hristos.*

Iisus i-a zis: „Eu sînt învierea și viața.
Cine crede în Mine, chiar dacă ar fi murit,
va trăi” (Ioan XI, 25).

H R I S T O S A Î N V I A T !

Iubiți credincioși,

Cuvintele dumnezeiești pe care le-ați auzit acum le-a rostit Iisus către Marta sora lui Lazăr, prietenul Său. Prin ele Hristos a voit s-o încredințeze că are putere să scoale din morți pe frațele ei cel mort de patru zile. Dar pentru noi cuvintele auzite de Marta au un înțeles cu mult mai larg și mai înălțător. Noi găsim în ele o proorocie privitoare la Învierea Domnului și la învierea noastră.

Noi cei ce credem în Iisus Hristos, mărturisim și prăzninim cu foarte mare bucurie împlinirea proorociei acesteia, și ne închinăm Invierii Lui celei de a treia zi. În același timp noi credem și mărturisim că prin scularea din morți Hristos „începătura învierii morților s-a făcut”. „După cum toți mor în Adam, tot așa toți vor învia în Hristos” (I Cor. XV, 22). „Cei ce au făcut binele vor învia pentru viață; iar cei ce au făcut răul vor învia pentru judecată” (Ioan V, 29). Cei ce au săvîrșit binele, la sfîrșitul veacurilor, vor învia cu trupul pentru viața fericită din veșnicie. Numai că binele acesta vrednic de răsplată în viața veșnică nu-l poate face decît cel ce, pe pămînt, a înviat cu sufletul din moartea păcatului greu.

Faptele bune săvîrșite de creștinul ce și-a omorît sufletul cu păcat greu — oricît ar fi ele de multe și de mari aceste fapte bune — nu sînt vrednice pentru răsplată veșnică. Ele aduc numai o răsplată vremelnică, trecătoare. Cea dintîi dintre faptele bune

trebuie să fie lepădarea păcatului greu. Oricâte cifre de zero am înșira pe un mandat, ele nu valorează nimic dacă în fruntea lor nu se găsește cifra unu. În fruntea faptelor bune, trebuie să fie învierea noastră din moartea cea sufletească.

„Adevărat, adevărat, vă spun că vine ceasul și acum a și venit, când cei morți (sufletește) vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce îl vor asculta vor învia” (Ioan V, 25). Cuvintele de mai sus „și acum a și venit” ceasul învierii morților, arată că cerescul Dascăl s-a gândit la învierea sufletească a credincioșilor cufundați în păcate de moarte, s-a gândit la ridicarea duhovnicească a celor căzuți în greșeli grele.

Astăzi glasul Fiului lui Dumnezeu răsună în vestirea Evangheliei, se vădește în șoaptele tainice ale harului ceresc care chiamă pe cei păcătoși la pocăință. Glasul Domnului vădește muștrările de conștiință trezite de lucrarea lăuntrică a harului ceresc. Glasul Domnului se face auzit păcătoșilor — și cine este fără de păcat? — dar el ajunge să fie ascultat numai de către unii. Mulți sînt chemați la pocăință, la îndreptare, dar puțini sînt cei aleși (Mat. XXII, 14).

Așadar, Sfînta Scriptură pomenește despre mai multe feluri de moarte și despre mai multe învieri. Cu ochii credinței noastre creștinești să le privim stăruitor pe toate. Moartea cea dintîi este a sufletului cucerit de păcat. Cu alte cuvinte căderea în păcatul greu a omului ispitit aduce cu sine moartea cea nevăzută a sufletului cînd totuși duhul nostru nu se nimicește ci — prin despuicerea sa de har — apucă în *calea pierzării* (Mat. VII, 13).

În cartea Apocalipsului în mai multe locuri se vorbește despre a doua moarte.

Astfel într-un loc găsim scris: „Cine are urechi să asculte ce zice Bisericii. Duhul Sfînt: Cel ce va birui, nicidecum nu va fi vătămat de a doua moarte” (Apoc. II, 11). Înțelesul este că biruitorul ispitelor nu va cădea în osînda cea veșnică. Deci a doua moarte este osînda cea veșnică.

Intr-alt loc găsim scris: „Fericiți și sfinți vor fi cei ce au parte de întîia înviere! Asupra lor a doua moarte n-are nici o putere...” (Apoc. XX, 6).

Întîia înviere este scularea din păcat a celui ce se pocăiește, a celui ce primește dezlegarea de greșeli în taina mărturisirii din Biserica lui Hristos.

Toți cei înviați pot săvîrși fapte vrednice de răsplata cea veșnică. Numele lor va fi scris în cartea vieții Mielului cel ce ridică, cel ce a ispășit, cel ce spală cu sîngele Său păcatele lumii.

A doua înviere este scularea din morți a tuturor muritorilor din toate vremurile și din toate locurile. „Nu vă mirați de lucrul acesta, pentru că vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Lui — al Fiului Omului — și vor ieși afară din ele” (Ioan V, 28). După obșteasca înviere va urma judecata din urmă a celor înviați.

Judecînd omenеște s-ar părea că a doua moarte ar trebui socotită plecarea din viață a răposaiilor, cînd sufletul părăsește trupul în care a sălășluit.

Moartea trupească în Sfînta Scriptură e socotită numai adormire, somn, sau mutare: „Acum însă Hristos a înviat din morți, fiind pîrga învierii celor adormiți” (I Cor. XV, 20). Pîrga înseamnă primele roade. Hristos este cel dintîi rod al învierii celor adormiți.

În altă parte a Cărții Sfinte citim: „Dacă credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa credem că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus, aduce-i-va împreună cu el” (I Tes. IV, 14).

Iubiții mei fii suflatești,

Prăznuirea Sfintelor Paști ne găsește în plină primăvară. Firea întreagă se deșteaptă sub ochii noștri la o nouă viață ascultînd de chemarea luminii și a căldurii soarelui de primăvară. Cade-se oare ca inima creștinească să rămîină rece și nesimțitoare față de lumina și căldura soarelui dreptății ce răsare biruitor din mormîntul învierii? Cade-se oare să zăbovim a răspunde strigării ce ne vine din partea Izbăvitorului nostru: „Deșteaptă-te cel ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos” (Efes. V, 14).

După ce noi am pierdut spălarea, îndreptarea și sfîntirea dobîndită în taina sfîntului hotez, numai o bineprimită pocăință și spovedanie ne învrednicește să fim numărați între cei mîntuiți: „Dar Dumnezeu care este bogat în milă, pentru dragostea cea mare cu care ne-a iubit, pe noi ce eram morți în greșalele noastre, ne-a adus la viață împreună cu Hristos — prin har sînteți mîntuiți! El ne-a înviat împreună și ne-a dus să sedem împreună, în locurile cerești în Hristos Iisus” (Efes. II. 4—6).

Celor ce săvîrșesc binele le este pregătită soarta de-a ședea cu Hristos împreună, în locurile cerești: „Celui ce va birui (ispitele) îi voi da să șadă cu Mine pe tronul meu după cum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl meu pe tronul Lui” (Apoc. III, 21) — ne făgăduiește lămurit Domnul Hristos în cartea Apocalipsului.

Iubiți credincioși,

Asemenea făgăduințe frumoase și mângâitoare au făcut pe creștinii cei buni — înaintașii noștri — să nu se lase stăpîniți de patimile cele urâte ale lenei, ale vrajbei, ale egoismului, ale beției și de alte porniri rele și păgubitoare. Moșii și strămoșii noștri iubitori de Dumnezeu și iubitori față de aproapele, avînd ochii sufletului ațintiți la Patima și Învierea lui Hristos, au înțeles că dobîndirea fericirii cere strădanie susținută, cere răbdare și muncă cinstită. Ei au înțeles că adevăratul creștin trebuie să fie un neobosit luptător pentru bine, pentru dreptate, pentru pace și frățietate pe seama tuturor oamenilor. Multele făgăduințe zugrăvite în felurite chipuri în cartea Apocalipsului, toate sînt hărăzite „celui ce va birui”. Dar nicicînd și niciunde, biruința n-a fost cîștigată fără luptă, fără alergare și fără înfrîngerea răului din noi și din afară de noi.

Munca în colectiv la care sînt angajați cei ce trudesc pe ogoarele și pe șantierele nenumărate ale Patriei noastre dragi, cere tuturor înfrîngerea egoismului, a lăcomiei după cîștigul oprit, cere tuturor iubire de frate, stăruință în sfortări, unite pentru creșterea binelui obștesc. Numai aceste virtuți asigură înflorirea Patriei noastre și biruința păcii în marea familie a neamului omenesc.

„Învierea Ta, Hristoase Mîntuitorule, îngerii o laudă în ceruri și pe noi pe pămînt ne învrednicește cu inimă curată să Te mărim”. Amin.

În smerită rugăciune cer Bunului Dumnezeu să-și reverse darul Său peste voi și peste toți ai voștri, peste munca și strădaniile voastre. Fie ca praznicul Învierii Domnului să-l petreceți cu bucurie, cu pace și cu sănătate. Bucuria Învierii să fie deplină în inimile voastre!

H R I S T O S A Î N V I A T !

Al vostru pururea către Domnul rugător,

† T E O F I L
Episcop

Data în reședința noastră episcopală din Cluj, la praznicul Învierii Domnului din anul 1963.

„Luminează-te, luminează-te, Noua Ierusalime, că slava Domnului preste tine a răsărit“.
(Din axionul Invierii).

† VALERIAN

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL ORADIEI

Iubitorului de Hristos cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini, din această de Dumnezeu păzită eparhie, har și îndurare de la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia Noastră arhieresci binecuvântări

H R I S T O S A Î N V I A T !

Dragii mei fii sufletești,

După ce timp de șapte săptămîni — asemenea călătorului silitor — ați parcurs calea aspră și strîmtă a postului mare. În care ați văzut cu ochii voștri sufletești atîtea momente însemnate din viața Mîntuitorului și ați ascultat atîtea cuvinte sfinte ieșite din gura Lui cea dumnezeiască, în ultimele zile L-ați văzut pe Domnul trecînd prin zguduitoră trage-die a răstignirii.

Pe culmile cernite ale Golgotei, cu sufletul înfiorat de compătimire, L-ați văzut pe Mielul lui Dumnezeu spînzurat pe lemnul ocării, cu fruntea spartă de ghimpii din cununa cea de spini, cu fața brăzdată de sînge, cu mîinile și picioarele fixate în pi-roane ascuțite și coasta străpunsă de sulița ostașului roman. L-ați auzit sufletește pe Hristos cum și-a dat duhul, în clipa în care soarele s-a întunecat iar catapeteasma templului din Ierusalim s-a despica-t de sus pînă jos. Apoi Iosif cel cu bun chip, ajutat de femeile mironosițe, i-au pus trupul adormit în mormînt nou, deasupra căruia s-a așezat piatra cea pecetluită și strajă puternică a fost pusă.

Dar a treia zi, foarte de dimineață, mergînd mironosițele la mormînt au găsit piatra răsturnată și lumină strălucitoare re-vărsîndu-se în jurul mormîntului. Iar din gura Ingerului veste minunată s-a auzit, care a mișcat toate inimile credincioase, zgu-

duind și toată suflarea Ierusalimului: „*A înviat, nu este aici*” (Marcu XVI, 6). „*S-a sculat Domnul omorînd moartea...*”, „*călcăt-a cu moartea pe moarte, începător învierii morților s-a făcut, din pîntecele iadului ne a mîntuit și a dat lumii nare milă*”. „*Sculatu-s-a deșertînd mormînturile, pe schimbătorul stricăciunii cunoașteți-l neschimbat, ziceți lui Dumnezeu: cît sînt de înfricoșate lucrurile Tale, că ai mîntuit neamul omenesc*”. (Din canonul Învierii).

În veșmînt nou se îmbracă firea, un imens covor verde se așterne peste cîmpii; primele floricele ale primăverii au umplut grădinile și ciripit de păsărele răsună peste crînguri și păduri.

O dată cu bucuria vieții primăvăratice a naturii, inimile noastre saltă și tresaltă, de bucuria vieții duhovnicești, pe care ne-o aduce învierea lui Hristos. Precum sub razele calde ale soarelui primăverii se dezmoțesc trupurile și firea întreagă este străbătută de fiorii vieții — tot așa sub razele de lumină ale Învierii lui Hristos — sufletele noastre primesc noi puteri de viață, de însuflețire, de primenire și de înălțare.

Învierea lui Hristos înseamnă, pentru noi creștinii, biruința vieții asupra morții, biruința binelui asupra răului; înseamnă pîrga învierii și preludiul nemuririi noastre. Învierea înseamnă revărsarea harului de lumină și viață, puțința izbăvirii de mizeria păcatului, împlinirea profețiilor, îndreptățirea nădejdlor veacurilor trecute, atotputernicia divinității manifestată în dragostea de om, făptura sa cea mai dragă.

Precum soarele de primăvară topește ghiața și despică mugurii și precum în diversitatea existenței făpturilor și a frumuseților naturii, este un tot armonic, o unitate adîncă, o simfonie dulce, un imn primăvărat, așa prin lumina învierii Sale, Soarele Hristos vrea să topească sloii de ghiață ai răului și păcatului de pe inimile noastre. Cei ce au fost învrăjbiți și dezbinați, înrăiți și întinați, se cade să ne putem — prin înviere — ridica la o viață de curățire, de înfrățire, unire, iubire, pace, spre a fi o inimă și un suflet, o familie, „*un Domn, o credință...*” (Efes. IV, 5).

Prin înviere și prin întreaga Lui viață, Mîntuitorul vrea să-și reverse razele Lui de lumină și căldură sufletească, pentru o apropiere și unire a oamenilor, pentru o înfrățire generală în căldura dragostei de om. Din minunea învierii și din întreaga manifestare a Proniei dumnezeiești, reiese dragostea lui Dumnezeu pentru toți oamenii și dorința Lui preainaltă de a ~~trăi~~ și noi în aceeași dragoste și unire.

Iubiții mei fii sufletești,

Ființa omenească a fost creată ca să fie fericită, starea ei cea dintâi fiind lipsită de orice mizerie, suferință sau moarte. Inzestrat cu toate darurile, omul și-ar fi putut păstra această stare fericită, dacă păcatul nu și-ar fi făcut culcuș în ființa omenească, distrugând astfel starea cea bună dintru început. Mizeria păcatului, deznădejdea morții s-a transmis la toți urmașii. „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, astfel moartea a străbătut în toți oamenii, prin aceea că toți au păcătuit” (Rom. V, 12). „Printr-o singură greșală a venit osînda pentru toți oamenii...” (Rom. V, 18).

Ființa omenească, făptura cea mai dragă a Creatorului, nu putea rămîne însă veșnic rob păcatului și mai ales al morții. Dragostea lui Dumnezeu a covîrșit dreptatea lui supremă — care a sancționat — și astfel El a făurit din veci planul salvării omului, despîcîndu-i — în bezna nopții păcatului și morții — zorii de lumină și nădejdi sfinte de mîntuire.

Pentru a pregăti calea spre mîntuire a creat Dumnezeu Ierusalimul pămîntesc. Toată „legea și proorocii” erau numai calea spre „plinirea vremii”; erau steaua ce licărea în bezna lumii vechi, așteptînd răsăritul soarelui dreptății. Cînd steaua s-a oprit deasupra peșterii și glasul îngerilor a intonat mesajul „păcii” și al „bunăvoirii” între cer și pămînt, între oameni și popoare, cerurile s-au plecat și Dumnezeu s-a coborît la om. Prin învățătura Sa, prin jertfa de pe cruce, moartea, învierea, înălțarea și trimiterea Sfîntului Duh, Iisus Hristos a înființat pe pămînt *Noul Ierusalim*, Biserica, depozitara harurilor și corabia ce ne poartă spre limanul mîntuirii.

Iisus Hristos a întemeiat însă Ierusalimul cel nou, Ierusalimul cel de sus — Biserica — pentru ca prin această instituție sfîntă să-i înfrățească pe toți oamenii.

Biserica creștină este accesibilă tuturor neamurilor. Iisus spune femeii samarinence că Dumnezeu nu este numai în Ierusalim sau pe Garizim, ci este duh și adevăr, este pretutindeni și se cade ca toți să I ne închinăm în duh și adevăr. Ca un pom uriaș ce-și întinde departe ramurile umbroase și pline de fructe, tot așa și Biserica își întinde ramurile binefăcătoare peste tot pămîntul, ca să-i adune pe toți — cei ce vor — la unitatea credinței într-un singur Dumnezeu, la realizarea aceluiași ideal al păcii, iubirii, înfrățirii și bunăvoirii între toți oamenii.

Biserica lui Hristos a fost sfințită cu Insuși sângele lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care s-a vărsat din belșug pentru toți oamenii și pentru toate timpurile, harul divin revărsându-se cu îmbelșugare pentru toți cei ce cred și-l mărturisesc pe Hristos.

Ierusalimul Vechiului Testament era calea care conducea la mântuire, Ierusalimul Nou — prin revărsarea harurilor divine — este însăși mântuirea. Cel dintâi a fost pregătirea, cel de al doilea este împlinirea și desăvârșirea salvării omenești. Ierusalimul cel vechi era așteptarea și dorirea, Ierusalimul cel nou este împlinirea și fericita reunire a ființei umane cu Dumnezeu, prin Fiul Său unul născut. Ierusalimul cel nou este universal și nemărginit în timp, desăvârșirea lui venind abia după judecata cea mare și dreaptă, avînd menirea să-i adune și să-i înfrățească pe toți cei ce vor crede.

Ierusalimul cel nou este ceresc, duhovnicesc. El începe pe pămînt și se continuă desăvârșit în ceruri. Începe în sufletele omenești pămîntene, în vremelnicie, dar se perpetuiază în veșnicia lui Dumnezeu. El începe în Biserica de pe pămînt și continuă în Biserica triumfătoare. Ierusalimul cel nou, îmbrăcat în lumina învierii, ne deschide perspectivele nemuririi și ale unirii eterne cu Dumnezeu. El pretinde unirea și înfrățirea oamenilor pe pămînt, ca o premisă a unirii și înfrățirii noastre pe meleagurile și desfătările ce s-au gătit celor drepti, încă înainte de întemeierea lumii.

Ierusalimul cel nou — Iisus vrea să adune prin Biserică pe toți fiii săi sub aripile binefăcătoare ale harului și unirii cu Dumnezeu. În Ierusalimul cel nou, Mîntuitorul vrea ca oamenii să se adune, să se înfrățească iarăși grăind o singură limbă: limba iubirii, a păcii, limba care să-i apropie și să-i unească pe toți oamenii într-un duh asemănător firii dumnezeiești, care nu cunoaște deosebiri, dezbinările și barierele ce le-a adus cel rău în lume.

Dragii mei fii întru Hristos cel înviat din morți,

Lumea a fost făcută armonic și unitară. În Eden trăiau împreună — ca într-o familie — lupul și mielul, leopardul și vițelul, omul și toate celelalte viețuitoare. Armonia și unitatea s-au risipit prin păcat. Intreaga natură a suspinat prin căderea protopărinților noștri. Vrajba a adus tulburările, interuciderile, războaiele, cu tot cortegiul lor de nenorociri, Cain a ucis pe Abel. Omul l-a pus în jug pe om, lumea împărțindu-se în stăpîni și robi.

Prin patima, moartea și învierea Sa, Hristos a restabilit armonia și unitatea, cerînd „*ca toți să fie una*” (Ioan XVII, 27). Duhul înfrățirii și al iubirii, de la începuturile Bisericii creștine, sînt pilde grăitoare și ar fi trebuit să fie obligatorii pentru toate veacurile creștine. „*Și era una sufletul și inima celor ce s-au botezat*”, se spune în Faptele Apostolilor, cap. IV, vers 32; nimeni nu ducea lipsă de nimic, ci toți aveau aceeași credință și vorbeau aceeași limbă a dragostei, dar lăcomia și mîndria omenească, a făcut să se risipească curînd această stare de pace și bunăvoință creștină.

Prin înviere, Hristos a vrut să învingă lumina și căldura iubirii de oameni asupra întunericului și răutății ce se sălășluise în inima omenească.

Prin înviere, Hristos a vrut să-și arate puterea dumnezeirii Sale și precum soarele atrage la sine plantele, așa a vrut și Iisus să atragă la Sine sufletele credincioșilor și să le poarte în dragostea și grija Sa, asigurîndu-le mîntuirea cea vremelnică și pe cea veșnică.

Prin înviere a venit sfințenia în locul păcatului; a venit bucuria în locul întristării; a venit dobîndirea cerului în locul iadului; a venit biruința vieții asupra morții. Prin înviere Hristos este Paștele nostru, care ne atrage la Sine și ne dă energii și puteri noi, împotriva păcatului.

Învierea lui Hristos ne învață că, pentru a fi buni creștini se cere împlinirea poruncii: „*Inapoi la Hristos cel înviat*”, adică să ținem seamă de tot ce ar gîndi și ar face Mîntuitorul în locul nostru în această privință, căci El ne-a poruncit: „*Rămîneți întru Mine... căci fără Mine nu puteți face nimic*” (Ioan XV, 4—5). „*Dacă rămîneți întru Mine și cuvintele Mele rămîn întru voi, veți cere ori ce vreți vrea și se va împlini vouă*” (Ioan XV, 7).

Învierea lui Hristos ne cere să rămînem la învățătura primară a Bisericii, exprimată în Sfînta Scriptură, în Sf. Părinți Apostolici, în Sf. Părinți și dascăli ai Bisericii, adică Sfînta Tradiție, ferindu-ne de erezii și schisme. Mărginindu-ne la singurele izvoare ale revelației: Sf. Scriptură și Sf. Tradiție a primelor nouă veacuri creștine, avem tot ce ne trebuie pentru dobîndirea mîntuirii noastre.

Domnul Hristos cel înviat, după ce a trecut prin umilințele ce i le-a adus osînda pe „lemnul ocării”, ne învață că smerenia, și nu trufia, trebuie să stea la baza oricărei acțiuni creștinești. Trufia l-a gonit pe Lucifer din cer, pe om din Eden, și tot trufia

omenească este aceea care primejduiește astăzi însăși existența lumii prin amenințarea cu războiul atomic.

Tot creștinul trebuie să se roage zilnic recunoscînd că sîntem păcătoși și avem nevoie de iertarea Părintelui ceresc, așa cum se mărturisește în Molitfelnicul Bisericii Ortodoxe: „*Greșit-am, nelegiuit-am și am umblat după cugetul nostru cel viclean. Căci am viețuit ca niște nevrednici de chemarea și de Evanghelia Hristosului Tău de sfințele lui patimi... ne-am făcut batjocură pentru iubitul Tău, ne-am depărtat, toți ne-am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut*”. (Rugăciune la toată Litia).

Hristos cel înviat ne învață că dreptatea socială este o poruncă ce trebuie respectată și aplicată. Înlăturarea nedreptăților sociale, a discriminărilor rasiale, naționale și religioase, înrobirea popoarelor din colonii, neocolonialismul și înrobirea omului de către om, sînt păcate extraordinar de grele și care toate sînt o negare a lui Hristos și a Bisericii. Libertatea tuturor oamenilor, fără de nici o discriminare, este singura dogmă care trebuie să stea la temelia oricărei acțiuni ce se pretinde creștină.

Hristos cel înviat ne-a învățat să iubim știința pentru că El a poruncit: „*Căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide*” (Matei VII, 7).

Adresîndu-se celor ce vreau să rămîină în ignoranță, Scriptura spune: „*Pină cînd, proștilor, veți iubi prostia?*” (Pilde S. I. XXII). „*Cel ce iubește învățătura, iubește știința, iar cel ce iubește certarea este nebun*” (Pilde S. XII, 1). Dimpotrivă, Scriptura îndeamnă pe oameni la cercetarea științifică, cînd spune: „*Silește la învățătură inima ta și urechea ta la cuvinte iscusite*” (Idem XXII, 1). Mîntuitorul ceartă pe farisei și cărturari, pentru că țineau poporul în ignoranță, spunînd: „*Vai vouă legiuitorilor, că ați luat cheia științei: nici voi n-ați intrat, nici pe cei ce voiau să intre nu i-ați lăsat...*” (Luca XI, 52).

Știința — prin descoperirile ei — a ajutat progresul vieții omenești și a îmbunătățit și va îmbunătăți extraordinar de mult viața oamenilor. Ceea ce trebuie să cerem noi de la oamenii de știință, este ca aceștia să nu permită celor de rea-credință să folosească descoperirile științei împotriva oamenilor și popoarelor, cum din nefericire se face acum cu energia atomo-termo-nucleară, care în loc să fie întrebuințată pentru folosul omenirii, se încearcă a o face să distrugă întreaga civilizație omenească, tocmai cu această mare descoperire științifică. Ori ce creștin este dator să ajute la dezvoltarea științei și progresului, pentru că

lumea merge înainte, iar cine se uită înapoi nu poate avea decât soarta femeii lui Lot, care s-a transformat în stîncă de sare.

Hristos cel înviat ne învață cumpătarea, care înlătură lăcomia nesăbuită după averi și bunuri lumești, cîștigate de cele mai multe ori prin asuprirea și nedreptățirea semenilor noștri mai slabi sau mai puțin ajutați de puterile lor. Datoria Bisericii și credincioșilor ei, este de a-și aduna comori în cer. Adunarea de comori, moșii, și bogății, în numele și pentru numele lui Hristos, este o negare a lui Hristos cel răstignit, care a poruncit apostolilor să dea mulțimilor înfometate să mănînce, iar nu să le ia și puținul ce l-ar fi avut masele flămînzite și în grele suferințe.

Hristos s-a jertfit și a înviat pentru ca oamenii și lumea să trăiască în pace și bunăvoină. Creatorul ne-a adus pe lume din dragoste și-n dragoste trebuie să trăim, căci „*dragostea este împlinirea legii*” (Rom. XII, 10). Dragostea trebuie să stea la temelie a tuturor acțiunilor creștinești și omenești.

Printre cele dintîi cuvinte ce le-a rostit Hristos, după învierea Sa, au fost „*Pace vouă!*”. De la venirea Sa în lume, în Betleem pînă la crucea, învierea și înălțarea la cer, porunca păcii a fost permanentă pe buzele lui Hristos. Deci pacea este o poruncă dumnezeiască, iar propovăduirea păcii este o datorie permanentă a tuturor celor ce se pretind urmași ai lui Hristos, întrucît Scriptura spune: „*roada dreptății este semănată celor ce lucrează pacea*” (Iacob III, 18) și „*roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci*” (Isaia II, 17).

Condamnarea solemnă a războiului și sprijinirea acțiunilor de pace, trebuie să fie preocuparea de căpetenie a tuturor conducătorilor Bisericilor creștine. Nimicirea tuturor armelor de război și desființarea armatelor agresive, oprirea experiențelor nucleare sînt datorii de onoare ale oamenilor Bisericii, pentru că Hristos a spus: „*Cel ce scoate sabia, de sabie va pieri*” (Matei XXVI, 52).

Hristos cel înviat din morți, în preajma patimilor, ni s-a adresat tuturor, spunînd: „*M-am rugat pentru voi ca una să fiți*” (Ioan XVII, 27). Spiritul și dorința de unitate și înfrățire a oamenilor și popoarelor, trebuie să aprindă inima întregii suflări creștinești, rugîndu-ne neîncetat să fie „*o turmă și un păstor*” (Efes. IV, 5), bineștiind că dezbinarea este de la diavolul, iar unirea și unitatea este de la Dumnezeu, iar roadele unirii și unității nu pot fi decât bunăsporire întru toate și fericirea tuturor.

Iată cîteva din gîndurile și învățăturile izvorîte din învierea și Evanghelia lui Hristos. Ele sînt condițiile minime, dar absolut indispensabile pentru ca cineva să se poată mărturisi ca un creștin adevărat; ele fiind porunci sfinte a căror îndeplinire poate duce la concretizarea ideală a Noului Ierusalim duhovnicesc întemeiat de Hristos prin înviere și întreaga Lui învățătură și activitate.

Dragii mei fii duhovnicești,

Străbătuți de farmecul de lumină primăvărarică a Invierii Domnului și de bucuria duhovnicească, pe care o simțim în calitatea noastră de creștini, la acest mare praznic, să ne deschidem larg inimile la învățătura Bisericii, pe care ne-o pune în față cu acest sfînt prilej, primenindu-ne sufletele și hotărîndu-ne să trăim în lumina învățăturilor și harurilor sfinte, izvorîte din jertfa și învierea lui Iisus Hristos.

Sub vraja minunii învierii, să umblăm în duhul dragostei de pace, de înfrățire și unire cu toți și toate, așa cum se cuvine unor buni creștini, cum ne place să se numim. Să ne ferim de orice duh rău, făcător de vrajbă și dezbinări, sprijinind acțiunile de apropiere și unire sufletească, rugîndu-ne ca „*toți să fie una*” ajungîndu-se la unitatea deplină a credinței, poruncită de Mîntuitorul și la buna înțelegere și frăție dintre toți oamenii și popoarele, putîndu-se împlini astfel „*Ierusalimul cel nou*”, din care să dispară pentru totdeauna certurile, dezbinările, războaiele, ura, răutatea, invidia și trufia.

Să sprijinim eforturile ce se depun pentru desființarea armelor ucigătoare de război și mai ales a acelor care au putința să distrugă imense mulțimi de oameni, numai pentru ca unii să-și înmulțească grămezile de aur și de arginți ai Iudei. De asemenea se cuvine să dăm o mîna de ajutor tuturor acelor care se străduiesc pentru independența tuturor oamenilor și noroadelor lumii, pentru că Hristos s-a jertfit și a înviat tocmai pentru ca omul să fie liber de orice apăsare sufletească și trupească.

Să muncim cu drag pentru propășirea și dezvoltarea cît mai mare a satelor și orașelor noastre și a întregii noastre Patrii — Republica Populară Romîna — știind bine că prin muncă cinstită, prin înfrățire și prin unirea noastră în muncă comună, întărim pacea și zidim viitorul fericit al urmașilor noștri.

În zumzetul pe care-l aduce dulcea primăvară, cînd se dezmoțesc ogoarele și întreaga natură își desfășoară cîntecul ei

fermecător de frumos și dătător de viață, voi iubiții noștri credincioși de la sate, care v-ați organizat pe noi temelii de viață obștească, nu pregetați să puneți mîna pe lucru în fiecare zi, dîndu-vă toată silința ca din gospodăriile voastre obștești să faceți să înflorească și să crească belșugul general, ridicînd astfel nivelul de trai al familiilor voastre, să aveți toată încrederea că, muncind toți cu hărnicie și cu drag ogoarele, veți avea cîștig mai mult și deplină mulțumire trupească și sufletească.

Credincioși, fiți pilde vii la îndeplinirea conștiințioasă a datoriilor voastre creștinești și cetățenești, ca să puteți împlini astfel învățătura lui Iisus cel înviat din morți, ca văzînd semenii voștri, hărnicia, dragostea, înțelegerea și faptele voastre cele bune „să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Matei V, 16) și astfel să se desăvîrșească cît mai curînd „Ierusalimul cel nou” pentru care s-a jertfit, a murit și a înviat Fiul lui Dumnezeu.

În aceste gînduri și îndemnuri de Părinte duhovnicesc, la marele și luminatul praznic al învierii Domnului, vă doresc tuturor gînduri curate și senine, vorbe și purtări bune, înfrățire și unire ideală, lumină și bună sporire întru toate, iubire sfîntă și multă omenie, dragoste de Biserică și Patrie, încredere desăvîrșită, nădejdi sfînte și puternice și bucuria sfîntă a datoriilor împlinite.

Dorindu-vă să petreceti un Paște îmbelșugat și fericit, plin de toate bunătățile trupesti și sufletești, vă împărtășesc tuturor arhiereshile mele binecuvîntări, rugînd pe Dumnezeu Tatăl, pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și pe Măicuța Lui cea sfîntă, să vă aibă în paza Lor cea prea sfîntă.

Încălzindu-vă la lumina strălucită a Învierii lui Hristos, rugați-vă lui Dumnezeu pentru pacea lumii și pentru realizarea bunei înțelegeri între oameni și popoare, precum și pentru împlinirea desăvîrșită a Noului Ierusalim ceresc dorit de Mîntuitorul, pentru care cu bucurie să cîntăm împreună cu Sf. Biserică, zicînd: „*Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că mărirea Domnului preste tine a răsărit. Saltă acum și te bucură Sioane, iar tu curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru învierea celui născut al Tău*”. (Axionul Paștelor).

H R I S T O S A Î N V I A T !

Al vostru rugător către Dumnezeu,

† VALERIAN ZAHARIA
Episcopul ortodox al Oradiei

CINCISPREZECE ANI DE PATRIARHICEASCĂ ARHIPĂSTORIRE

S-au împlinit cincisprezece ani de la alegerea, învestitura și instalarea Prea Fericitului Patriarh Justinian. Cincisprezece ani de rodnică și înțeleaptă călăuzire a Bisericii Ortodoxe Române pe făgașul dreptei credințe și al luptei pentru pace și progres.

Legat de popor și de năzuințele lui, luptător pentru pace, dreptate și libertate de la începutul preoției Sale, Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a arătat vestitor al Evangheliei păcii și al apostolatului social în vremile noi. Legat de altar, ca preot de parohie, profesor și director de seminar, ca arhieru și mitropolit al Moldovei, Prea Fericirea Sa este plinitor al vocii lui Iisus Hristos și al rînduielilor sfinte ale Ortodoxiei și înnoitor al vieții bisericești în duhul Sfinților Părinți ai Bisericii noastre. Văzînd împede calea de urmat și înfăptuind cu înțelepciune și energie nestăvilită ceea ce era de înfăptuit, Prea Fericitul Părinte Patriarh și-a împlinit slujba deplin — după cuvîntul Sf. Apostol Pavel — ca un încercat și pilduitor cîrmuitor al Bisericii noastre.

De aceea, la acest popas sărbătoresc ridică glas de cinstire deosebită toată Biserica, cu ierarhii, preoții și credincioșii ei. In glasul acesta răsună admirația și recunoștința pentru toate realizările, pentru toate vredniciile care umplu cei cincisprezece ani de patriarhicească arhipăstorie.

Ierarhii, preoții și credincioșii din Mitropolia Ardealului — împreună cu Biserica întreagă — aduc Prea Fericirii Sale omagiu de cinstire și de recunoștință pentru tot ceea ce a făcut Întîistătătorul Bisericii noastre și pentru legăturile strînse dintre Prea Fericirea Sa și eparhiile ardelene.

Cine ar putea cuprinde, în puține cuvinte, mulțimea vrednițiilor Prea Fericitului Patriarh Justinian? Ne mărginim numai să arătăm pe scurt cum în toate laturile de activitate Prea Fericirea Sa a adus un suflu nou, o lumină nouă.

Spirit clarvăzător, dublat de experiența a peste două decenii de lucrare în ogorul Domnului, de un simț practic foarte dezvoltat și o energie clocotitoare, în permanentă tensiune de realizare, Prea Fericirea Sa era omul cel nou care avea să călăuzească Biserica pe făgașuri noi. Privind misiunea Bisericii în complexul vieții celei noi a poporului nostru, înaltul cîrmuitor a fixat clar ținutele și a precizat mijloacele de realizare a lor. Aceste ținute și aceste mijloace însemnau o înnoire lăuntrică și de acțiune a vieții bisericești sub toate raporturile, înnoire izvorită din înseși sevele de viață divină ale Ortodoxiei, temeinicită pe Evanghelia Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, călăuzită de duhul și pilda Sf. Apostoli și Sf. Părinți și a tradițiilor dreptmăritoare, înnoire izvorită de asemenea din legătura istorică a Bisericii noastre cu poporul și cu năzuințele lui.

„Biserica este chemată azi — zicea Prea Fericirea Sa cu ocazia alegerii — să purifice, să înnoiască și să înobileze viața omenească, propovăduind dreptatea și omenia, tuturor muncă pașnică, cinste și ordine; este chemată să împuternicească sufletul poporului dreptcredincios cu tăria iubirii, a solidarității și a unității. Pentru înfăptuirea acestor idealuri, cel dintîi și cel mai de seamă lucru, pe care îl voi avea de făcut în hotarul tradițiilor bisericești, este păstrarea credinței, înlăturînd dureroasa spărtură provocată de dușmani acum 250 ani, ca credința unitară ortodoxă să devină un chivot de mîntuire și izvor nesecat de fapte rare și de propășire duhovnicească și morală”.

Această credință, curată și sfîntă, trebuie să fie „vie, energetică și rodnică prin fapte de dragoste, de pace și de sfîntenie”. Numai în felul acesta Biserica va face „față așteptărilor și nădejdelor ce și le pune poporul dreptcredincios în contribuția ei la noua sa așezare socială”. Aceasta e cu atît mai firesc, cu cît „niciodată în viața ei, în curs de aproape două milenii, Biserica lui Hristos nu a avut prilej mai potrivit pentru a-și pune în practică învățăturile Evangheliei”, ca cel de azi, cînd Biserica e chemată să contribuie la formarea unui om nou, să răspundă la strigătul omenirii după pace, înfrățire și dragoste, să participe la „zidirea unei lumi mai bune, care va fi demnă de Creatorul ei”.

Fixate în felul acesta ținutele, P. F. Patriarh Justinian arată și mijloacele prin care Biserica va lucra, în duhul lui Hristos, pentru mîntuirea credincioșilor, pentru „pacea a toată lumea”.

Prea Fericitul Patriarh Justinian venea la cîrma Bisericii noastre cu un plan vast și bine chibzuit, care a fost înfăptuit cu consecvență, cu înțelepciune și energie neostoită, în așa fel încît astăzi îl putem găsi întrupat în întreaga viață a Bisericii, în care pulsează viguros duhul cel de viață dătător, forța creatoare a Evangheliei Domnului — și care dă roade îmbelșugate nu numai pe plan religios-moral, ci și pe planul apostolatului social.

La acestea se adaugă alte obiective, referitoare la relațiile cu celelalte culte și cu Bisericile Ortodoxe: „Crescut în învățăturile și predanțiile Sfintei noastre Biserici Ortodoxe — zice Prea Fericirea Sa — care de la început a respins șovinismul și prozelitismul, ca pe niște lucruri care nu sînt potrivite cu duhul creștin, voi avea inima larg deschisă pentru celelalte confesiuni din țara noastră. De asemenea voi întinde mina iubirii și a prieteniei de frăție întru Hristos tuturor Bisericii Ortodoxe surori întru Ecumenicitate, luptînd pentru înflorirea Ortodoxiei, care zidește și întărește popoarele”. (Vezi „Apostolat Social”, 1949, p. 122—123). Și aceste obiective au fost deplin realizate în cei 15 ani de patriarhicească activitate.

Innoirea clerului s-a realizat prin îndepărtarea lui de spiritul „lumesc” de altădată, cînd mulți preoți se preocupă de măriri, averi și alte chestiuni în contradicție cu misiunea lor spirituală, și prin deșteptarea, cultivarea și activizarea conștiinței despre sublimitatea slujirii preoțești, despre rostul preoțimii în viața Bisericii și poporului. „Dorim să vedem în sfintele altare preoți conștienți de misiunea lor, iar în societate cetățeni devotați statului și poporului” — zicea Prea Fericirea Sa. (Apostolat Social IV, 1952, p. 81). În acest scop P. F. Patriarh Justinian a folosit cursurile de îndrumare misionară, la care a participat și participă întreaga preoție, începînd cu anul 1948. Aceste cursuri au înviorat vocația preoțească, au împropătat cunoștințele teologice, au stimulat zelul pastoral, au unificat concepția și practica preoților din toată țara, au călăuzit preoțimea pe noi făgașuri și pe plan pastoral și în acțiunea de sprijinire a păcii și a vieții celei noi.

Conferințele protopopești de orientare au adîncit și aplicat lucrarea Cursurilor de îndrumare, în așa fel că preoțimea e mereu la curent cu mersul vieții, cu noile obiective și sarcini, și are mereu un ghid sigur în activitatea ce o desfășoară zi de zi în parohie. Astfel preoțimea a îndrumat mereu pe credincioși pe calea unei vieți creștine active și a participării neconținute la

munca poporului pentru viața cea nouă, la lupta lui pentru pace. Viața bisericească a devenit din statică, dinamică, mereu în concordanță cu ritmul vremii.

Clerul a fost înarmat cu noi unelte de lucru. S-au tipărit cărți pe care preoții le folosesc în lucrarea lor pastorală. Amintim numai cărțile de căpătii: pentru cateheză, „Cartea de învățătura creștină ortodoxă” (1952); pentru predică, „Tîlcuirea Evangheliilor și Cazaniile Duminicilor de peste an” (1960); pentru orientarea bisericească și socială, „Apostolat social”, apărut pînă acum în 7 volume (1949—1961). La acestea se adaugă cărțile de cult, cărți de rugăciune, manuale și alte tipărituri, reviste cu studii și articole care îmbogățesc și orientează pe preoți și credincioși.

Instituțiile de formare a slujitorilor stranei și altarului au fost restructurate. Aceste instituții — școli de cîntăreți, seminarii, Institute Teologice — au fost puse sub ocîrmuirea Bisericii și încadrate cu personal pregătित ca să crească noi generații de cîntăreți și preoți, legați de dreapta credință a Bisericii și de năzuințele poporului.

Toate aceste înfăptuiri s-au reflectat și în bogata operă de legislație bisericească: Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romîne și Regulamente pentru organizarea parohiilor, protopopiatelor și eparhiilor, pentru organizarea vieții monahale, pentru organizarea școlilor teologice etc.

Un eveniment însemnat a fost canonizarea sfinților romîni în 1955. Prin aceasta, Biserica Ortodoxă Romînă, care a împodobit cerul sfințeniei ortodoxe cu noi luceferi, a mărturisit cinstirea ce se cuvine celor ce s-au înălțat pe culmile desăvîrșirii și sînt călăuzitori ai clerului și credincioșilor pe calea mîntuirii.

Relațiile cu celelalte Biserici Ortodoxe s-au intensificat, Biserica noastră întărind legăturile cu întreaga Ortodoxie și cu fiecare Biserică Ortodoxă în parte, participînd la consfăturile panortodoxe de la Moscova, de la Rhodos, trimițînd delegații la Patriarhia Antiohiei, la Bisericile ortodoxe rusă, bulgară, sîrbă, cehoslovacă, polonă, etc. și primind delegații din toate Bisericile ortodoxe, făcînd schimb de publicații, de profesori, de studenți, de informații, etc. Biserica Ortodoxă Romînă este prețuită ca o Biserică vie și lucrătoare în sînul Ortodoxiei.

Cu celelalte culte s-au stabilit, pe plan intern, relații de colaborare și prietenie, exprimate în consfăturile pe țară ale șefilor cultelor (1949, 1950, 1952), ținute la Patriarhia Romînă, și în conlucrarea practică pentru pace. Primirea Bisericii noastre

în Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961) — semn al prestigiului de care se bucură — activitatea ei în Mișcarea Creștină pentru Pace de la Praga și alte manifestări înafară, mărturisesc despre același dinamism în concordanță cu imperativele vremii, imprimat Bisericii noastre de Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Contribuția activă a Bisericii la lupta pentru pace, și în țară și peste hotare, vădește o Biserică vie, care înțelege să aplice iubirea creștină și mesajul păcii evanghelice în viața omenirii și să fie alături de popor, de sutele de milioane de partizani ai păcii din toată lumea.

Innoirea duhului și a mijloacelor de acțiune, care a cuprins întreaga Biserică Ortodoxă Română, și-a pus pecetea sa și asupra vieții bisericești din eparhiile de dincoace de munți. Preoțimea din Mitropolia Ardealului a participat și participă la Cursurile de îndrumare, la Conferințele protopopești de orientare, s-a folosit și se folosește de cărțile, revistele și îndrumările date în activitatea ei pastorală, religios-morală și socială, s-a călăuzit după noua legislație bisericească, a conlucrat cu slujitorii celorlalte culte, a adus contribuția sa la lupta pentru pace. Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din Cluj, Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu au pregătit slujitori ai stranelor și altarelor noastre în duhul cel nou. Ele s-au bucurat de ocrotirea Prea Fericitului Patriarh Justinian, care a prețuit activitatea lor. Institutul nostru Teologic — urmînd îndrumările Prea Fericitului Patriarh Justinian și fiind sub conducerea I. P. Sf. și P. Sf. Ierarhi din Ardeal și Banat — nu s-a limitat la pregătirea tinerilor preoți și la orientarea clerului, ci a desfășurat și o bogată activitate teologică, în publicațiile Bisericii noastre, activitate obștească pe planul luptei pentru pace, activitate interconfesională de colaborare în țară și peste hotare cu reprezentanți ai altor culte pentru cauze creștine comune, îndeosebi pentru cauza păcii.

Pentru această înnoire a vieții bisericești, numele Prea Fericitului Patriarh Justinian e înscris în inima tuturor membrilor Bisericii ardeleni, în inimile celor de la Centrul mitropolitan și de la Institutul Teologic.

Dar numele Prea Fericitului Sale este gravat cu litere nepieritoare în istoria Ortodoxiei de pe aceste meleaguri și din motive deosebite, care arată o legătură specială a Prea Fericitului Sale cu ierarhii, clerul și credincioșii din părțile acestea. Între acestea, pe primul plan stă mărețul act al reîntregirii bisericești, care a

foșt primul obiectiv și prima acțiune a arhipăștoririi patriarhi-cești, dusă la îndeplinire după patru luni de la instalarea Prea Fericirii Sale în scaunul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Ro-mîne. Chiar la instalare, Prea Fericirea Sa a făcut un călduros apel părintesc către clericii și credincioșii gr. catolici, să se în-toarcă la casa părintească. Acest apel a avut un profund ecou în sufletele celor chemați și ei au răspuns la 1 octombrie (Cluj) și 3 octombrie 1948 (București) prin glasul delegaților a 430 ca-nonici, protopopi și preoți reveniți, sub președinția P. C. Prot. Tr. Belășcu, și la 21 octombrie 1948 (Alba Iulia) prin glasul celor peste 20.000 delegați ai parohiilor revenite, care au rupt legăturile cu Vaticanul și s-au declarat fii credincioși ai Bise-ricii strămoșești și cetățeni loiali ai Patriei.

De atunci și pînă astăzi, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost mereu cu sufletul alături de noi, folosind toate mijloacele pentru ca reîntregirea bisericească să se întărească și nimic să nu mai poată dezbină frații ce s-au regăsit și s-au înfrățit pentru totdeauna.

Un alt motiv care leagă trainic numele Prea Fericitului Pa-triarh Justinian de sufletul clerului și credincioșilor de pe aceste meleaguri este faptul că între sfinții canonizați în 1955 sînt și sfinții ardeleni, mitropoliții mărturisitori Ilie Iorest și Sava Brancovici, cuvioșii Visarion și Sofronie și mucenicul Oprea. În felul acesta, cei mai buni fii ai credinței strămoșești, răsăriți din sînul Bisericii ortodoxe ardeleni, întruchipînd spiritul acestei Biserici, au fost înălțați ca ocrotitori ai viețuirii clerului și cre-dincioșilor, uniți acum pentru veșnicie în aceeași iubire fră-țească și aceeași vrere de a urma lui Hristos și năzuințelor po-porului.

Noi știm că în inima Prea Fericirii Sale, Mitropolia Ardea-lului are un loc de cinste. A arătat-o de atîtea ori, în prețuirea ce o acordă ierarhilor, ostenitorilor instituțiilor, clerului și cre-dincioșilor. A mărturisit-o ori de cîte ori a avut prilejul. A dove-dit-o prin favoarea ce ne-a făcut de a vizita în 1950 Arhiepiscopia Sibiului, Episcopia Clujului și Oradiei, cînd a omagiat pe ie-rarhii din Ardeal și a grăit cuvinte de caldă apreciere a realiză-rilor acestor eparhii și de luminoasă îndrumare pe calea dreptei credințe, păcii și înfrățirii cu celelalte culte.

*

Toate aceste înfăptuiri au fost posibile pentru că Prea Feri-citul Patriarh Justinian a exprimat vrerea clerului și credincio-

șilor Bisericii noastre. De aceea chemarea Prea Fericirii Sale la înnoirea duhului și a mijloacelor a găsit un larg ecou în sufletele tuturor. Astfel acțiunea înnoirii s-a realizat prin colaborarea tuturor membrilor Sf. Sinod, prin lucrarea centrelor eparhiale, a teologilor, protopopilor, preoților și credincioșilor.

Ele însă au putut fi împlinite numai în condițiile de largi libertăți acordate Bisericii de către ocîrmuirea Patriei noastre. Astfel Biserica noastră s-a putut organiza după propriile învățături de credință și rînduieli canonice și și-a desfășurat viața în deplină libertate. Această libertate Biserica a folosit-o pentru viețuirea pe linia curată a Ortodoxiei și pentru sprijinirea eforturilor poporului în realizarea năzuințelor lui de mai bine, de pace și progres, conștientă că aceste năzuințe pot și trebuie să fie scumpe oricărui credincios adevărat. De aici prețuirea de care se bucură lucrarea Bisericii noastre din partea autorităților de Stat și bunele relații ce există între Biserică și Stat.

*

Imi dau seama că — în cele de mai sus — am spicuit numai cîteva date din bogăția unor realizări care mărturisesc că activitatea Prea Fericitului Patriarh Justinian s-a identificat cu însăși activitatea Bisericii. Prea Fericirea Sa, împreună cu Sf. Sinod, a fost animatorul tuturor realizărilor bisericești importante din acești cincisprezece ani. Valurile înnoitoare ale acestei activități s-au revărsat și asupra noastră.

De aceea acum, la această aniversare, alături de toți cei ce aduc omagiul lor Prea Fericitului Patriarh Justinian, ne ridicăm și noi glasul către Atotputernicul Dumnezeu, mulțumind pentru bogăția harului ce l-a revărsat asupra Întîistătătorului Bisericii noastre și rugîndu-ne ca să-l păzească mulți ani îndreptător de credință, animator al apostolatului social, chip al cîrmaciului slujitor al Bisericii și Patriei, al dragostei și păcii.

Intru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh!

Arhim. Dr. NICOLAE MLADIN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

SANCTITATEA SA PATRIARHUL ALEXEI AL MOSCOVEI

LA 50 DE ANI DE ARHIERIE

La data de 11 mai a. c. s-au împlinit 50 de ani de cînd Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii a fost hirotonit întru arhieru. Este un eveniment care merită să fie subliniat, să fie sărbătorit.

Cincizeci de ani de arhierie sînt în primul rînd o binecuvîntare a Cerului, un dar pe care Dumnezeu îl acordă personalităților cărora le încredințează o misiune sfîntă, un rol deosebit în viața Bisericii și a popoarelor;

Cincizeci de ani de arhierie în viața Sanctității Sale Patriarhului Alexei sînt un capitol strălucitor, care cuprinde realizări unice, într-o vreme de mari prefaceri istorice și sociale în viața Bisericii Ortodoxe Ruse;

Cincizeci de ani de arhierie, deci de situare a omului la locul de comandă și îndrumare a credincioșilor și evenimentelor bisericești pe făgașurile unei vieți noi, deosebită de toate încercările generațiilor trecute și de toate înfăptuirile secolelor apuse;

Cincizeci de ani de arhierie reprezintă o deschidere de drumuri noi, cu orizonturi largi, cu atitudini clare și hotărîte ale Bisericii Ortodoxe Ruse în raporturile ei cu toate Bisericile ortodoxe și cu toate celelalte Biserici creștine din lume. Se cuvine, deci, să ne oprim o clipă pașii vieții și gîndurile noastre să scruteze viața și opera acestui mare ierarh al Bisericii Ortodoxe Ruse.

CRÎMPEE DIN VIAȚA SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI ALEXEI

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei s-a născut la Moscova, în 27 octombrie 1877, într-o familie de cărturari de seamă ai Rusiei. La botez a primit numele de Serghie, adăugat numelui de familie, Vladimirovici Simanschi. A făcut școala primară, liceul și apoi Facultatea de Drept la Moscova. Cu aceste studii, făcute în chip strălucit, și ca vlăstar al unei familii de intelectuali renumiți, avea atunci larg deschise toate porțile vieții și toate po-

sibilitățile unei cariere laice strălucite. El se înscrie ca student la Academia duhovnicească din Moscova. Rector al acestei înalte școli de cultură teologică era pe atunci Arsenie Stadnițki, vicar al Mitropoliei din Petersburg. Acest rector a apreciat gestul tânărului Serghie Vladimirovici Simanschi, l-a îndrăgit în mod special, l-a luat sub îndrumarea lui și în felul acesta Serghie a dobândit nu numai cunoștințe, ci și o sănătoasă și vastă orientare bisericească și cetățenească. Legăturile stabilite acum între rector și student, între arhiereul Arsenie și studentul Serghie au rămas trainice și rodnice pentru toată viața. Arhiereul Arsenie a fost prietenul cel mai bun, părintele duhovnicesc al lui Serghie și povățuitorul înțelept pînă la sfîrșitul vieții sale († 1936).

În anul 1902 studentul Serghie Vladimirovici Simanschi, din anul II al Academiei Teologice din Moscova, este tuns în monahism de către arhiereul Arsenie, primind numele de Alexei. În același an devine ierodiacon, iar în anul următor (1903) ieromonah. În mediul acestei școli teologice, în preajma mormîntului cuviosului Serghie de Radonej s-a format viitorul mare arhipăstor al Bisericii Ortodoxe Ruse.

În anul 1904 a terminat studiile teologice, luînd titlul de licențiat în teologie, cu lucrarea: „Concepția morală și juridică a Mitropolitului Filaret al Moscovei” († 1867). A ajuns apoi profesor, inspector și director la seminariile din Pskov, Tula și Novgorod, ținîndu-se mereu de părintele său duhovnicesc Arsenie, care ajunsese episcop la Pskov și apoi episcop la Novgorod.

La 11 mai 1913, pe cînd era arhimandrit și director al Seminarului din Novgorod, Alexei a fost numit vicar al episcopului Arsenie și hirotonit arhiereu de către marele său părinte și binefăcător. Ca vicar al episcopiei din Novgorod a funcționat pînă în anul 1921, cînd a fost numit episcop vicar la Petersburg, iar în 1926 a devenit arhiepiscop de Novgorod. În 1932 a primit titlul de mitropolit al Novgorodului, iar în anul 1933 a fost numit mitropolit al Leningradului.

În timpul marelui război de apărare, cînd Leningradul a fost asediat și atacat continuu, pe uscat și din aer, de către fașciști, Mitropolitul Alexei a fost nedespălit de credincioșii săi din Leningrad. El a mîngîiat sufletele greu încercate, a ușurat suferințele, a ajutat și îmbărbătat pe toți cei care se găseau în lipsuri și dureri, a ținut cuvîntări înălțătoare, a alcătuit și trimis pretutindeni pastorale încurajatoare și a vizitat și ajutat pe răniți și pe bolnavi. El a îndemnat pe credincioșii săi să doneze

bani pentru strângerea fondurilor necesare apărării patriei, adunând în timp scurt peste trei milioane de ruble și obiecte prețioase. Mitropolia Leningradului a trimis Guvernului Sovietic suma de 500.000 ruble pentru construirea unei coloane de tancuri, numită „Dimitrie Donskoi”, în amintirea viteazului cneaz, luptător împotriva tătarilor. Activitatea Mitropolitului Alexei din timpul războiului e trecută în istorie și chiar în legende, ca un exemplu strălucit al patriotismului și eroismului luminat. Pentru activitatea, jertfelnicia și dragostea de patrie a fost decorat cu „Apărarea Leningradului” și răsplătit de dragostea și recunoștința pravoslavnicilor ruși.

La data de 2 februarie 1945, Mitropolitul Alexei a fost ales patriarh al Moscovei și al întregii Rusii, demnitate pe care o deține și astăzi cu deplină cinste și vrednicie. Sanctitatea Sa s-a dovedit un ierarh cu minte ageră, vioaie, cu vederi largi, iubitor de Biserică și de Patrie, un om luminat și progresist.

SPICUIRI DIN ACTIVITATEA SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI ALEXEI

In cursul celor 50 de ani de arhierie Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a desfășurat o rodnică și binefăcătoare activitate. Vom încresta aici numai ceea ce este mai esențial, mai caracteristic din această vastă activitate, închinată Bisericii și Patriei, închinată binelui obștesc.

Din fragedă tinerețe Sanctitatea Sa a aderat la curentul cel nou din Biserica rusă, care cerea o reformă radicală, o orientare nouă în conducerea și organizarea Bisericii. Curentul acesta cerea organizarea vieții bisericești în spirit evanghelic, cu deplina respectare a tradițiilor canonice ale Ortodoxiei și cu introducerea sistemului democratic în funcționarea și conducerea Bisericii.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a lucrat încă din tinerețe ca diacon, ca preot, ca arhimandrit, ca profesor și director de seminarii pentru realizarea marilor reforme, pentru descătușarea Bisericii Ortodoxe Ruse din lanțurile în care o țerecase țarismul, pentru o educație și formare nouă a viitorilor slujitori ai altarelor, o formare în spiritul iubirii și atașamentului lor față de popor, în spiritul abnegației și integrării sincere în idealul creștin, în spirit democratic și nu autocratic.

In anul 1917, când revoluția a răsturnat vechile forme și stăpîniri, când a fost abolită monarhia, episcopul Alexei a adre-

sat credincioșilor săi o pastorală, un cuvînt cald și plin de înțelepciune, îndemnîndu-i să aibă încredere în Dumnezeu și în munca ziditoare a Stăpînirii celei noi, care a înlăturat pentru totdeauna despotismul țarist și exploatarea omului de către om.

În anul 1922 Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a arătat aceeași înțeleaptă înțelegere, aceeași loialitate față de statul cel nou și față de marile necesități ale poporului rus. Cînd intervențiștii străini și seceta cumplită au adus în regiunea Volgăi lipsuri și foamete, cînd milioane de oameni erau amenințați să moară din lipsă de hrană, Guvernul a făcut apel la Biserică să-și predea odoarele, spre a fi folosite la cumpărarea din străinătate a cerealelor necesare alinării foamei, Episcopul Alexei a fost categoric pentru oferirea tuturor lucrurilor de preț ale Bisericii și salvarea cetățenilor de la moarte. În ziua de 7 aprilie 1922 Episcopul Alexei a ținut în catedrala din Petersburg o răsunătoare cuvîntare, pentru ducerea la îndeplinire a cererilor și măsurilor Guvernului sovietic, întru înlăturarea foamei și salvarea poporului.

În același an, cînd agitațiile „Bisericii celei vii și înnoi-toare”, care voia să se substituie conducerii firești și canonice a Bisericii Ruse, Episcopul Alexei a pășit hotărît împotriva noilor „rascolnici”, și a sprijinit din toate puterile sale ierarhia canonică, în frunte cu mitropolitul de Nijni Novgorod Serghie Stragorodski, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Ruse.

În 1927, cînd locțiitorul de patriarh Serghie întrunește la Moscova o seamă de ierarhi, pentru a lua marea hotărîre de înțelegere și reglementare a raporturilor Bisericii cu Guvernul sovietic, Arhiepiscopul Alexei este în fruntea ierarhilor și colaborează activ la redactarea declarației de loialitate a Sinodului Bisericii Ruse din 29 iulie 1927. Hotărîrea luată atunci și declarația care s-a dat au fost cinstitoare pentru întreagă ierarhia Bisericii ruse și deosebit de binefăcătoare pentru toți dreptcredincioșii creștini din Rusia. Meritul mare al acestei hotărîri l-a avut triumviratul ierarhiei luminate de atunci: Mitropolitul Serghie, Arhiepiscopul Alexei și Arhiepiscopul Nicolae Krutițki.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, ajuns conducător al Bisericii Ortodoxe Ruse, a lucrat intens pentru binele Bisericii și al Patriei, neprecupețind nimic pentru atingerea acestui scop înalt. Mai întîi a început munca pentru o nouă organizare internă a Bisericii Ortodoxe Ruse, organizare bazată pe Statutul adoptat în anul 1945.

Paralel cu această lucrare a pornit acțiunea pentru restabilirea legăturilor cu rușii din diaspora, cu rușii credincioși ce se găseau în afara granițelor U.R.S.S., cu toate Bisericele ortodoxe din lume și cu întreaga creștinătate. În vederea realizării acestor planuri, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a întreprins încă din anul 1945 anumite călătorii, vizitând în primul rînd Patriarhatele istorice din Răsărit (Ierusalim, Antiohia, etc.). Aceste legături și contacte, restabilite din inițiativa și ostenelele Sanctității Sale Patriarhului Alexei, au continuat apoi prin vizite reciproce, ultima fiind făcută în Răsărit de către Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei în decembrie 1960.

În planul acesta mare de înfrățire și colaborare cu toată lumea ortodoxă — plan al Sanctității Sale Patriarhului Alexei — intră și reluarea și consolidarea raporturilor de prietenie și colaborare frățească dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Română.

După cel de al doilea război mondial, primul contact dintre cele două Biserici surori s-a făcut în ianuarie—februarie 1945, prin participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu P. Sf. Sa Episcopul Iosif Gașton, la alegerea și instalarea Sanctității Sale Patriarhului Alexei (ianuarie—februarie 1945).

În octombrie 1946 Patriarhul Nicodim al Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de o delegație din care a făcut parte și Prea Fericitul Justinian — pe atunci arhiereu vicar al Mitropoliei Moldovei — a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă și pe Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei.

Un an mai târziu, în mai 1947, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei întoarce vizita Bisericii Ortodoxe Române, vizitând diferite centre religioase, biserici și mănăstiri din cuprinsul Patriei noastre. Cu acest prilej a vizitat și orașul Sibiu, catedrala și Institutul Teologic din Sibiu, unde au avut loc entuziaste serbări și s-au ținut cuvîntări de înalt nivel teologic și patriotic.

Vizita făcută în țara noastră de către Sanctitatea Sa a fost un prilej fericit de manifestare a prieteniei trainice dintre cele două Biserici surori. Această vizită a prilejuit bucurii deosebite și a stabilit legături și prietenii mari între cele două Biserici și între slujitorii lor. Ea a ajutat mult și la creșterea încrederii, a dragostei, a înfrățirii și colaborării sincere dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice.

La chemarea Sanctității Sale Patriarhului Alexei, în anul 1948 s-au întrunit la Moscova, în număr mare, căpeteniile Bise-

ricilor autocefale ortodoxe din mai multe țări și de aici au lansat un „Apel pentru pace” către toți creștinii din lume. Aceasta a fost inițiativa, lucrarea inaugurală a unei acțiuni continue și sistematice de susținere și amplificare a luptei pentru pace din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, din partea altor Biserici autocefale ortodoxe și a altor confesiuni creștine. În fruntea acestui mare front al creștinătății pentru apărarea păcii și înlăturarea războiului stă și astăzi Biserica Ortodoxă Rusă și înțeleptul ei conducător, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei. Deci Sanctitatea Sa poate fi numit pe bună dreptate și Patriarhul păcii din lumea întreagă.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române la Consfătuirea pan-ortodoxă de la Moscova, din vara anului 1948, a fost condusă de însuși Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a avut o contribuție prețioasă la discuțiile purtate și la lansarea Apelului pentru pace.

În anul 1950, o nouă inițiativă a Sanctității Sale Patriarhului Alexei a dus la încheierea unei înțelegeri, a unui acord între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă. Semnarea acestui acord de frățească colaborare între cele două Biserici surori s-a făcut la Moscova, la data de 30 mai 1950. Cu acel prilej, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost proclamat membru de onoare al Academiei Teologice din Moscova. Urmarea acestui acord a fost și este o continuă și armonioasă colaborare dintre cele două Biserici Ortodoxe și o susținută activitate pentru pacea a toată lumea.

Un an mai târziu, în iulie 1951, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei invită la Moscova pe Intîistătătorii Bisericilor ortodoxe din Asia Mică (Antiohia), Rușia, România, Georgia, Bulgaria, etc. Aceștia, în frunte cu Patriarhul Alexandru III al Antiohiei, lansează o nouă chemare la lupta pentru pace și chiar la încheierea unui Pact al Păcii.

Cu prilejul serbărilor de împlinire a 40 de ani de la reînființarea Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse, ținute la Moscova, în anul 1958, Prea Fericitul Patriarh Justinian a propus și Intîistătătorii Bisericilor Ortodoxe prezenți la aceste serbări au adoptat și au lansat Chemarea din mai 1958, adresată tuturor creștinilor din lume, de a sprijini cauza măreață a păcii și a se pronunța împotriva primejdioaselor înarmări atomice.

Pe aceeași linie este și Comunicatul comun, dat de Prea Fe-

ricitul Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, cu prilejul vizitei de la București, din 3 iunie 1962.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei este stegar al luptei pentru pace a tuturor creștinilor din lume, luptă pornită de către Sanctitatea Sa și însușită de către toate Bisericiile și de toți creștinii doritori de pace, de fericire și mântuire din lumea întreagă.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei este un mare și statornic prieten al Bisericii Ortodoxe Române.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei este un om luminat, care face creșterea și îndrumarea clerului și a viitorilor clerici din școlile Bisericii Ortodoxe Ruse în spiritul marilor comandamente ale vremilor pe care le trăim

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei este și un patriot luminat, un ierarh conștient de faptul că binele și fericirea credincioșilor nu pot izvorî decît din binele și fericirea Patriei. De aceea el și-a pus sufletul pentru Biserică și Patrie.

Pentru meritele bisericesti Sanctitatea Sa este astăzi iubit și prețuit de către toți creștinii ortodocși din lume și chiar și de către credincioșii altor confesiuni creștine.

Pentru meritele Sale patriotice, Guvernul Sovietic l-a distins cu ordine și medalii, ca pe un adevărat erou al războiului pentru apărarea Patriei.

Asociindu-ne și noi cu toată inima la serbările de omagiere a Sanctității Sale, zicem și noi, alături de toată suflarea creștinilor ortodocși din lume:

Trăiască întru mulți ani Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei!

Trăiască prietenia romîno-sovietică!

Să biruiască în lume pacea și bunăînțelegerea între popoare!

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

ȘI „RĂZBOIUL RECE” POATE FI CURMAT!

În socotirea vremii închinată de cugetele cinstite ale generației actuale luptei pentru apărarea și consolidarea păcii, pentru lichidarea diferendelor internaționale pe cale de tratative pașnice, pentru dezarmare și coexistență pașnică, pentru înfrățire și progres social multilateral, am trecut de la numărătoarea cu anii la aceea cu deceniul. Într-adevăr, a trecut mai mult de un deceniu de când forțele păcii — în fruntea cărora se află Uniunea Sovietică și toate popoarele țărilor socialiste — luptă consecvent pentru valorile morale care întrețin viața și îi cheazășuiesc înflorirea.

Faptul acesta este de două ori îmbucurător. El arată, pe de-o parte, că lupta pentru pace are stagiul, a câștigat vechime — ceea ce înseamnă că ea a ajuns la maturizare și la maturitate. Pe de altă parte, nu e mai puțin adevărat că — în ciuda atîtor piedici și a atîtor împotriviri violente — lupta pentru pace a făcut în acest răstimp progrese deosebite în recoltarea a tot mai numeroase și mai consistente victorii. A crescut conștiința maselor populare din cele mai multe țări ale lumii în ce privește răspunderea obștească pentru păzirea și întărirea păcii; ele s-au ridicat la conștiința că le stă în putință să frîneze primejdioasele porniri ale ațîțătorilor la un nou război. Omenirea zilelor noastre s-a încredințat demult și definitiv că avem de ales între coexistență pașnică și catastrofa atomică — și a ales-o, irevocabil, pe cea dintîi. Toate forțele generației actuale, ale opiniei publice mondiale, sînt concentrate în spre cimentarea acestei alegeri, în spre promovarea colaborării, prieteniei și înfrățirii internaționale. Astăzi — nu mai încapе îndoială — războiul înseamnă nu numai ucidere, ci și sinucidere. De aceea, a-l porni e nu numai o crimă, ci și o absurditate. Ne-am săturat pentru totdeauna de toate manifestările belicoase care — practicate cu inconștiență de unele cercuri imperialiste — au împins generația actuală, nu o dată, pînă în pragul războiului atomic. „Popoarele — cum nimerit observă un publicist progresist de mare faimă — nu sînt acrobați de circ, ele vor să simtă sub picioare pămîntul tare, nu tot felul de „praguri blestемate” (Ilya Ehrenburg, în „Veac Nou”, nr. 18/1960). Popoarele lumii au nevoie de pace ca să trăiască, au trebuință de tihnă ca să le fie haznă de viață, au ambiția sfîntă și puterea de neînfînt de-a asigura generației actuale și pacea, și tihna vieții personale și obștești.

Din ce în ce mai dese și mai răsunătoare sînt acele declarații și manifestări de amploare în care se ia poziție hotărîtă împotriva „războiului rece”, a promotorilor lui. Și pe bună dreptate, deoarece „războiul rece” primejduiește pacea popoarelor și întreține în lume stări de teamă, de ne-hază, de nesiguranță a zilei de mîine. „Războiul rece” întreține cursa înarmărilor și pune fel de fel de piedici înfăptuirii năzuinței generale spre dezarmare și prohibirea experiențelor cu arme nucleare. „Războiul rece” face jocul monopolistilor care realizează beneficii scandaloase de pe urma furniturilor militare. „Războiul rece” încurajează militarismul vest-german revanșard și alte manifestări de ură și discriminare care tulbură viața internațională într-o parte sau alta a planetei noastre. „Războiul rece” primejduiește relațiile normale dintre țări și popoare cu sisteme politice și sociale deosebite sau antagoniste, stă în calea coexistenței pașnice, compromite legăturile comerciale și chiar pe cele culturale. Nu există manifestare de neîncredere între guverne și popoare în urzeala căreia să nu se distingă urmele întinate și înveninate ale „războiului rece”.

Iată de ce lupta împotriva „războiului rece” este îndatorirea fundamentală a tuturor „făcătorilor de pace”, de pretutindeni, de toate credințele religioase, de toate orientările politice, de toate stările, vîrstele și chemările.

Dar ce însemnează a lupta împotriva „războiului rece”?

Lupta împotriva „războiului rece” se identifică, între altele, cu lupta pentru dezarmarea generală și totală. Toți oamenii treji și cinstiți care își amintesc de trecut și se gîndesc la viitor doresc sincer efectuarea dezarmării. Pînă și americanul și-a însușit convingerea că dezarmarea este o necesitate vitală universală. În conștiința sa s-a petrecut, între timp, o transformare vădită în această privință. El a înțeles că zgomotoșii adepți ai cursei înarmărilor — care răsar de obicei din rîndurile capitaliștilor de dîncolo de Atlantic și dintre kongresmenii care reprezintă interesele rentabile ale celor dintîi — împing omenirea zilelor noastre „să joace la o loterie în care nu există nici un număr cîștigător”.

Pînă bine de curînd, știam că cursa înarmărilor înghite anual astromica sumă de o sută miliarde de dolari. Dar ea a fost depășită cu o cincime (20 la sută). A dezvăluit acest lucru în 6 martie a. c. o competență internațională de talia Dlui U Thant, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Luînd cuvîntul în cadrele unei manifestări ocazionale la un club economic din New York, DSa a subliniat că problema dezarmării depășește cu mult ca importanță toate celelalte probleme. *Cheltuielile pentru înarmări au ajuns în prezent la aproximativ 120 miliarde de dolari*

anual, ceea ce este echivalent cu 8 sau 9 la sută din producția anuală de mărfuri și din volumul serviciilor care se efectuează în întreaga lume.

Pornind de la această constatare absolut reală, întemeiată pe date aflate în posesia serviciilor respective ale O.N.U., DI U Thant a declarat în continuare că posibilitatea unui nou război, care însoțește cursa înarmărilor, amenință omenirea cu o catastrofă nemaîntîlnită.

Ce-i de făcut? DI U Thant a indicat calea ieșirii din impas, cale simplă și întrevăzută de mult de luptătorii convinși pentru pace și dezarmare: În prezent — a spus Dsa — „problema cea mai imperioasă care stă în fața noastră, a tuturor, este problema acțiunilor care pot fi întreprinse pentru a preîntîmpina un conflict militar, al cărui rezultat ar fi inevitabil nefast pentru toate părțile”.

Vorbind apoi despre tratativele cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară, Secretarul general al O.N.U. a declarat că în cursul acestor tratative, „nu s-a realizat un progres suficient care să justifice optimismul”. Dsa i-a îndemnat pe participanții la tratative să manifeste „bunăvoință și hotărîrea de a face un compromis”. În atmosfera încordată din zilele noastre — a spus Dsa de încheiere — este nevoie mai mult decît orice de hotărîrea de a accepta un „compromis”.

Dezarmarea generală și totală presupune încetarea experiențelor cu arma nucleară și, cu timpul, distrugerea întregului disponibil de arme nucleare indiferent de care parte se află el. Intensitatea și amploarea manifestărilor de masă în favoarea dezarmării nucleare sînt ilustrate, între altele, de așa-numitele „marșuri antiatomice”. Cel mai cunoscut dintre ele s-a înînfîșurat din nou — ca și în anii trecuți — vineri 12 aprilie a. c., în satul englezesc Aldermaston, în apropierea căruia este situat un centru de cercetări pentru arme atomice. Erau reprezentate la acest marș 45 de țări, prin aproximativ 750 de delegați. Grecii aveau în frunte pe eroul lor național, Manolis Glezos.

În fruntea coloanelor pășeau: canonicul Collins, președintele Comitetului executiv al „Mișcării pentru dezarmarea nucleară”, și alți membri ai conducerii acestei organizații, un grup de membrii laburiști ai parlamentului englez și venerabilul decan de Canterbury, Dr. Hewlett Johnson.

Cînd au pornit la drum erau vreo 17.000 de participanți. După trei zile — în care timp au străbătut distanța de aproximativ o sută de kilometri, pe jos — la mîtingul desfășurat în Londra, numărul lor crescuse la 80.000 de oameni; oameni care știau ce vor, oameni care s-au întors la locurile lor de muncă hotărîți să continue lupta împotriva „războiului rece”, a înarmărilor nucleare în primul rînd.

Duminică 19 mai a. c. au luat sfîrșit la Paris manifestările așa-numitelor „State Generale ale dezarmării”, manifestări izvorîte din cele mai

vechi tradiții de reprezentare politică ale poporului francez. La mitingul final — care a întrunit peste 50.000 de oameni — participanții scandau lozinci ca: „Cerem dezarmarea neîntârziată! Armele la fier vechi! Să înceteze experimentarea armamentului nuclear! Credite pentru școli și stadioane!“. Minerii din Nord, îmbrăcați în salopete și purtând căști de lucru în subteran, purtau pancarte pe care scria: „De trei ori învațați, de trei ori distruși; cerem dezarmare și pace!“! Delegația orașului Mauberge desfășura inscripția: „Ne-am refăcut orașul din ruine nu pentru a-l lăsa să fie distrus din nou!“! Înainte de-a se despărți, manifestanții — oameni de toate stările, de toate credințele și orientările politice — s-au angajat prin jurământ public să depună toate eforturile care vor permite asocierea la această luptă a altor forțe din țara lor.

Puterea de distrugere a armelor nucleare de astăzi este incalculabilă. La Hiroșima, în dimineața zilei de 6 august 1945, bomba atomică americană a făcut cel puțin o jumătate de milion de victime: morți (240.000—268.000), răniți (161.000) și dispăruți (cu neputință de stabilit numărul lor, deoarece atunci staționau în oraș numeroase unități militare, ale căror efective nu erau înregistrate în documentele primăriei). Bomba aceea avea o putere de distrugere de 20 kilotone. Acum, există bombe de 50, 100 și chiar mai multe megatone... (Cf. „Scînteia“, nr. 5912/1963, p. 4).

În timp ce se cheltuiesc sume uriașe pentru înarmări — și în special pentru ultracostisitoarele arme nucleare — copiii englezi, spre exemplu, sînt nevoiți să învețe în clase supraaglomerate. A mărturisit acest lucru președintele asociației naționale a directorilor de școli, Mabbot, în cadrele conferinței acestei asociații, care s-a deschis la 1 iunie a. c. în Brighton. Tot el a mai arătat că se pot construi 40 de școli noi, încăpătoare, numai cu banii care se cheltuiesc astăzi pentru construirea unui submarin. (Cf. „Scînteia“, nr. 5912/1963).

Iată, dar, că a lupta pentru dezarmare, împotriva „războiului rece“, înseamnă a contribui la eliberarea fondurilor colosale pe care le înghite cursa înarmărilor și a le pune în slujba propășirii omenirii zilelor noastre. De repetate ori și cu date din cele mai grăitoare s-a arătat ce s-ar putea face cu suta de miliarde de dolari — asta-i minimum-ul! — care se cheltuiește anual pentru făurirea de materiale războinice. Opinia publică internațională e din ce în ce mai bine informată în această privință și calculele comparative ce se fac periodic au devenit obiect de aprinse discuții publice. Oamenii văd, compară, judecă și aleg. Au ales! Pace și dezarmare, coexistență pașnică și colaborare internațională, bunăînțelegere și înfrățire universală! Oamenii au ales altă destinație pentru rodul muncii lor decît cheltuielile militare: îl vreau pus în slujba progresului social.

Savantul brazilian Josué de Castro — autorul faimoasei cărți „Geo-

grafia foametei" — întemeiat pe date documentare de mîna întîia, puse la dispoziție de serviciile specializate ale Organizației Națiunilor Unite, arată că cel puțin două treimi ale omenirii actuale trăiesc cu un regim alimentar deficitar sau în stare de foamete cronică. Din cele peste trei miliarde de ființe omenesti care trăiesc și populează planeta noastră, aproape 1.700 milioane n-au reușit încă să se elibereze de cercul de fier al foametei.

Constatările lui Josué de Castro sînt mai mult decît cutremurătoare dezvăluiri: ele constituie un avertisment. Omenirea se găsește astăzi în fața sarcinii gigantice de-a elimina acest flagel de întindere universală. Foametea și inaniția pe de-o parte, iar pe de altă parte inegalitatea economică fac ca durata de viață în cele mai multe regiuni slab dezvoltate să fie de 30 de ani (27 de ani în India), în timp ce ea este de circa 65 de ani în regiunile bine dezvoltate din Europa și America de Nord (deci de două ori mai mare).

Rezolvarea acestei sarcini cere bani. De unde să fie ei luați? Judecata omului cinstit și simplu e directă și dreaptă: de acolo de unde sînt. Dezarmarea generală și totală ar furniza nu numai mijloacele financiare trebuincioase stîrpirii spectrului foametei și subnutriției, dar ar hărăzi omenirii și sporul de liniște și tihnă minimală după care însetăm cu toții, de care omenirea are absolută trebuință pentru ca opera ei de creație și producție să crească în randament, în calitate, în rafinament.

În sfîrșit, a lupta împotriva „războiului rece” însemnează a frîna și curma pornirile războinice, revanșarde, ale militarismului vest-german care amenință serios pacea popoarelor. Se știe — se știe bine! — că în toate vremurile militaristii germani au exercitat în politica țării lor cea mai nefastă influență, în sensul ostilității față de democrație în interiorul țării și în acela al unor aventuri războinice în exterior. Se mai știe apoi — și se știe bine! — că de două ori în cursul unei generații Europa a fost pustiită de războaie mondiale îngrozitoare, în dezlănțuirea cărora militarismul german a jucat un rol principal. Astăzi, elemente din fostele trupe hitleriste — ofițeri al căror loc este pe banca de acuzare a criminalilor de război — încurajate de complicități interesate dinăuntru și dinafara Germaniei occidentale, își sună iarăși pîntenii și fac declarații provocatoare în posturile înalte în care au fost plasați de factorii promotori ai „războiului rece”. Luptătorii pentru pace de pretutindeni nu nesocotesc primejdia pe care o reprezintă pentru menținerea echilibrului internațional astfel de oameni și manifestările lor.

*

Din fericire, semnele care prevestesc un nou „dezgheț” în viața internațională actuală se înmulțesc și — ceea ce este mai îmbucurător — ating cele mai înalte sfere conducătoare ale politicii statelor capitaliste.

Se știe că — în prima jumătate a lui iunie a. c. — șefii de guverne ai Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii au căzut de acord să se reia, la Moscova, tratativele „la nivel ridicat” în problema încheierii unui acord cu privire la interzicerea atotcuprinzătoare a experiențelor nucleare. Știrea aceasta a fost augmentată de declarațiile făcute tot atunci de către președintele S.U.A., Dl John Kennedy, declarații comentate apoi de premierul sovietic, Dl Nichita Hrușciov, în răspunsurile date la 15 iunie a. c. redactorilor-șefi ai ziarelor „Pravda” și „Izvestia”. Faptul în sine — lăsînd laoparte anumite detalii discutabile, din discursul rostit la 10 iunie de președintele S.U.A., care au fost puse la punct cum se cuvenea de către premierul sovietic — reprezintă un însemnat și viguros pas înainte pentru lichidarea „războiului rece” și pentru îmbunătățirea substanțială și succesivă a relațiilor internaționale.

S-a spus — și pe bună dreptate! — că „atita vreme cît două blocuri uriașe care posedă arma nucleară stau față în față, nimeni nu se poate gîndi liniștit la viitor” (I. Ehrenburg, în „Veac Nou”, nr. 8/1960). Realizarea unui acord între ele în scopul interzicerii experiențelor cu arma nucleară ar fi întîiul și cel mai hotărîtor pas făcut pe calea efectuării dezarmării generale și totale. Recentul „dialog” sovieto-american promite această realizare și deschide perspective favorabile efectuării dezarmării generale și totale.

Președintele S.U.A. și-a consacrat discursul amintit problemelor politicii externe americane și relațiilor sovieto-americane. Dsa a arătat că consideră problema păcii ca „un țel necesar, rezonabil, al unor oameni rezonabili, care nu au o sarcină mai urgentă”. „Un război general — a subliniat Dsa — nu are nici un sens în secolul în care marile puteri pot menține forțe nucleare mari și relativ invulnerabile”.

Președintele S.U.A. a avut aprecieri de un realism evident la adresa suferințelor pe care le-ar îndura omenirea în cazul că ar izbucni un nou război mondial și a subliniat că chiar și în condițiile „războiului rece” — care implică primejdii și reprezintă o povară pentru multe țări — ele cheltuiesc sume uriașe pentru înarmare. Aceste sume — a precizat Dl Kennedy — pot fi folosite mai bine pentru lupta împotriva ignoranței, sărăciei și a bolilor.

Între Statele Unite ale Americii și aliații lor pe de-o parte și între Uniunea Sovietică și aliații ei pe de altă parte s-a realizat o identitate de atitudine: ele se pronunță pentru pace și pentru încetarea cursei înarmărilor — a spus mai departe președintele S.U.A.

Președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Dl Nichita Hrușciov, a întâmpinat cu vădită bucurie — în ansamblul lor — declarațiile Dlui John Kennedy, potrivit cărora „pacea nu trebuie să fie neapărat irealiza-

bilă, iar războiul nu trebuie să fie neapărat inevitabil"; „atît Statele Unite și aliații lor, cît și Uniunea Sovietică și aliații ei sînt profund interesați reciproc într-o pace echitabilă și reală și în încetarea cursei înarmărilor”.

Premierul sovietic socotește că în discursul președintelui S.U.A. s-a făcut un pas înainte în aprecierea realistă a situației internaționale și se vorbește despre necesitatea de a se găsi căi care să izbăvească omenirea de cursa înarmărilor și de pericolul unui război termonuclear. Dl Nichita Hrușciov reține și apreciază favorabil sublinierea președintelui S.U.A. că cursa înarmărilor, dacă nu va fi stăvilită, poate să ducă la o catastrofă militară. „Bombele nucleare — spune, cu un umor care trebuie să dea de gîndit, premierul sovietic — nu sînt castraveți care pot fi depozitați și ținuți timp destul de îndelungat în stare conservată”.

În mod deosebit, Dl Nichita Hrușciov se oprește asupra declarației președintelui S.U.A. privitoare la necesitatea de-a se pune capăt „războiului rece”. Declarația este fără doar și poate îmbucurătoare, dar ea ar trebui sprijinită prin fapte. „Războiul rece” nu poate fi curmat atîta vreme cît problema încheierii tratatului de pace german nu este soluționată rezonabil. Pe de altă parte, slăbirea încordării internaționale pretinde lichidarea bazelor militare cu care S.U.A. a împînzit teritoriile situate în imediata vecinătate a Uniunii Sovietice, respectarea faptică a Cartei O.N.U., încheierea unui pact de neagresiune între țările N.A.T.O. și țările participante la Tratatul de la Varșovia, realizarea unui acord în problema încetării experiențelor cu arma nucleară, extinderea legăturilor culturale și economice, dezvoltarea comerțului și renunțarea la presiunile pe care guvernul S.U.A. le face asupra altor state spre a le determina să nu încheie tranzacții comerciale cu țările comunității socialiste. În ansamblul său, discursul președintelui S.U.A. produce o impresie pozitivă — constată Dl Nichita Hrușciov — dar cuvintele despre pace trebuie întărite prin acțiuni practice. În aceste acțiuni concrete guvernul american se va bucura de înțelegere și sprijin din partea guvernului sovietic — a încheiat Dl Nichita Hrușciov.

Cît rău face, bunăoară, politica americană de ajutor militar acordat regimurilor reacționare, nu numai cauzei păcii, dar și poporului american însuși, dovedește și critica aspră îndreptată recent împotriva acestei politici de către William Douglas, membru al Curții Supreme din S.U.A.: „Programul nostru militar de peste hotare — a spus înaltul magistrat la Universitatea din statul Maryland — nu a făcut decît să sprijine regimurile totalitare, regii feudali și dinastiile feudale”. („Scînteia”, nr. 5930/63).

Omenirea vrea pace, pace trainică, pace statornică, pace îndelungată. Ea nu se va lăsa pînă cînd nu va reuși să impună guvernelor voința de pace a tuturor popoarelor.

„Războiul rece” poate fi curmat și trebuie să fie curmat. Voința suverană a popoarelor lumii va săvârși acest lucru, trecînd peste toate împotrivirile cîte mai sînt, cîte se mai pot ivi.

Resursele omenirii trebuie să fie puse în slujba construcției pașnice; ceea ce înseamnă că cursa înarmărilor trebuie să fie stăvilită, fondurile uriașe înghițite astăzi de pregătirile de război trebuie îndreptate în spre lecuirea suferințelor pe care le îndură astăzi, fără nici o vină, partea cea mai mare a omenirii.

La 13 iunie a. c. a fost dat publicității apelul a două sute de savanți englezi — între care și Dl Prof. John Bernal, laureat al Premiului Nobel, președintele executiv al Consiliului Mondial al Păcii — care subliniază pericolul ce-l implică cursa înarmărilor nucleare. Apelul arată că un eventual război nuclear s-ar solda cu un număr de morți și răniți fără precedent. „Noi considerăm — se spune în apel — că orice război între puterile ce posedă arme nucleare se va transforma inevitabil într-un război nuclear general”. Riscul unui astfel de război va dispărea — spun semnatarii apelului — numai dacă armele nucleare vor fi interzise printr-un acord internațional. Totodată, oamenii de știință britanici au adresat un apel guvernelor lumii, chemîndu-le să-și îndrepte eforturile „spre folosirea resurselor omenirii pentru rezolvarea problemelor construcției pașnice”.

Luările de poziție de specia aceasta sînt din ce în ce mai numeroase, mai hotărîte și mai pline de prestigiu. Ele dovedesc că opinia publică oferă ajutor consistent și statornic oamenilor politici de pretutindenea — și în special conducătorilor de guverne ai statelor care posedă arma nucleară — spre a reuși să facă pasul decisiv în spre înlăptuirea aspirației generale de astăzi: consolidarea păcii prin efectuarea dezarmării generale și totale, nimicirea armelor nucleare și, peste tot, curmarea tuturor manifestărilor iritante de pe arena internațională care alimentează și întrețin „războiul rece”.

*

Lupta pentru curmarea „războiului rece” interesează clerul și credincioșii Bisericii noastre, angajîndu-ne în vîltoarea ei cu toate forțele noastre. Și cu drept cuvînt, căci „războiul rece” — război al vrajbei, al atentatelor periodice și din ce în ce mai primejdioase prin rafinamentul lor demonic, împotriva popoarelor — ne este antipatic în chip cu totul deosebit. El dizolvă ceea ce clădește iubirea de oameni, el dărimă ceea ce adună laolaltă conștiința valorii și demnității omului, el destramă ceea ce unifică și solidarizează în acțiuni de împlinire a tot lucrul bun nepotolita sete de unitate și înfrățire a omenirii zilelor noastre.

De cincisprezece ani de zile — din zorii Consfăturii pan-ortodoxe de la Moscova (iulie 1948) — adică de la începuturile luptei organizate

pentru apărarea păcii, Biserica noastră a arătat în repetate rînduri, pe etape și după împrejurări, care sînt îndatoririle clerului și credincioșilor ei ca părtași la această luptă salvatoare. Stau mărturie în acest sens impunătoarele volume de lucrări închinare apostolatului social al Bisericii noastre de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, precum și scrisorile pastorale adresate clerului și credincioșilor, cu felurite prilejuri, de către I. P. Sf. și P. Sf. Membri ai Sfîntului Sinod. N-am văzut apoi, în acest răstimp de veghe și de luptă, nici o scrisoare pastorală vîldicească, de Paști și de Crăciun, în care — cu părintească dragoste și cu tot atîta spirit de prevedere — manifestările „războiului rece” să nu fie denunțate în termeni calmi, dar hotărîți, iar clerul și credincioșii — chemați să contribuie la slăbirea și stîrpirea lor în numele Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, potrivit cu învățătura Sfintei noastre Biserici. Pe de altă parte, revistele bisericești patriarhiale și mitropolitane, conferințele preoțești raionale și interconfesionale, cursurile de îndrumare misionară și pastoral-socială a clerului, fiecare în parte și toate laolaltă, pe rînd sau simultan, ne-au arătat deslușit calea de urmat în afirmarea participării noastre efective la desfășurarea luptei pentru apărarea și consolidarea păcii popoarelor și, deci, și pentru curmarea „războiului rece”. S-a arătat și aceea că slujitorii bisericești au metode permanente și metode ocazionale de acțiune eficace în acest sens. Inmulțirea și îmbunătățirea acestor metode, verificarea eficacității lor după caz și împrejurări a fost încurajată în tot chipul de ocîrmuirea noastră bisericească.

În actuala fază a luptei pentru pace, lupta împotriva „războiului rece” — care e de dorit și poate să fie ultima fază, cea decisivă — fără preget și fără precupețire ne vom rememora și revizui mijloacele și metodele de luptă, folosindu-le atent și permanent pe cele care se potrivesc cu situația dată și ocolindu-le pe cele mai puțin indicate, de fiecare dată cînd își vădesc caducitatea. Aminte ne va fi, în această privință — ca să ne ferim de săvîrșirea unor ireparabile erori de tact — cuvîntul Evangheliei, care ne încredințează că nu poți pune vin nou în burduri vechi, nici petec nou la haină veche. Pe de altă parte, trebuie să izvodim mereu metode noi — sau să primenim pe cele existente — și să le experimentăm de sîrg spre a constata cît de adecvate sînt ele scopului superior pe care îl urmărim ca luptători pentru pace de pe pozițiile Bisericii noastre.

Dar mai presus de toate, astăzi trebuie să arătăm tuturor celor încredințați păstoririi noastre ce este războiul peste tot și „războiul rece” în special, cine îl provoacă, proporțiile incalculabile pe care l-ar lua în condițiile armamentului nuclear de astăzi și, nu mai puțin, descumpănirile sufletești pe care le pricinuieste „războiul rece”.

Ca slujitori ai altarelor și ca oameni credincioși sîntem datori să demascăm orice propagandă mincinoasă, care pricinuieste confuzii și derută

în sinul credincioșilor. La acest loc, nu trebuie să uităm că unii bisericieni din Apus, de felurite apartenențe confesionale, în ... numele Domnului fac o propagandă ostilă forțelor care apără pacea. Această propagandă — care se pretinde, abuziv, „creștină” — nu are nimic comun cu Evanghelia Mîntuitorului. Ea se oferă, slugarnic și nedemn, drept paravan religios scopurilor întunecate pe care le urmăresc adepții „războiului rece”. Nu e de mirare că unii credincioși „neștiutori și neîntăriți” (II Petru 3, 16) sînt înținuși în eroare de trîmbițașii ei. Dumnezeu nu vrea înrobirea oamenilor, nici înspăimîntarea și nimicirea lor. Dimpotrivă, El vrea să-i vadă pe toți liniștiți și cît mai fericiți. De aceea, propaganda pseudo-creștină pusă în serviciul „războiului rece” nu are nimic comun cu Evanghelia lui Hristos.

Pe de altă parte, în actuala fază a luptei pentru pace și contra „războiului rece” trebuie să arătăm credincioșilor noștri ce este bomba atomică și cu hidrogen și cît de periculoase sînt experiențele care se fac cu aceste arme de distrugere în masă. La acest loc, ne vom servi — între altele — chiar de protestele maselor populare din țările capitaliste împotriva fabricării și experimentării acestei specii de arme, spre a arăta cît de odioase sînt ele generației actuale.

Deosebit de eficace s-au dovedit și pînă acum, în susținerea campaniei de dezarmare generală și totală, anticipările posibile ale lumii viitoare, fără armament și fără cazărmi — precum și arătarea pe bază de date tehnice a ceea ce s-ar putea face pentru îmbunătățirea traiului dacă ar fi eliberate fondurile colosale ce le înghite în zilele noastre cursa nemaipomenită a înarmărilor. Declarațiile oamenilor politici de mare suprafață, paginile revistelor, coloanele ziarelor, buletinele zilnice ale radioteleviziunii abundă în astfel de date.

Mișcarea mondială a partizanilor păcii — și altele mișcări similare, de talie mai modestă — fac periodic propuneri menite să întărească pacea și să-i domesticească pe adepții „războiului rece”, temperîndu-le elanul belicist. Biserica noastră, slujitorii și credincioșii ei sprijinesc astfel de propuneri, le popularizează și le motivează religios, văzînd în ele o adevărată binevestire.

Dar mai presus de toate, ca oameni ai Bisericii, cu timp și fără timp vom propovădui întru cuvînt și faptă Evanghelia împăcării tuturor. Sîntem încredințați — profund și definitiv — că nu există neînțelegere care să nu poată fi soluționată prin bunăvoie, prin convorbiri binevoitoare, nu există litigiul internațional care să nu poată fi stins prin tratative pașnice.

Politica așa-numită „de pe poziții de forță” s-a perimat definitiv, s-a învechit pînă la slăbănogire, e antipatică și nepopulară pe toate meridianele și la toate latitudinile. Lumea, omenirea vremii noastre vrea altceva: vrea contacte culturale și comerciale între toate țările, vrea schimb de

vizite și de valori artistice, vrea prietenie și frățietate, respect și considerație reciprocă, vrea dragoste de om peste tot și cu orice preț. Discriminarea de orice fel — rasială, națională, politică, socială, religioasă — tulbură și dezbină, nu încălzește și nu înfrățeste pe om cu om.

Sfînta carte a creștinătății cea oarecînd una are un cuvînt greu de spus în această privință, pentru noi toți cei ce credem: „Cine ia pe alții în robie, de robie are parte; cine cu sabia va ucide, trebuie să fie ucis de sabie” (Apoc. 13, 10). Praștia lui — la propriu și la figurat — nimereste în plin racilele dezonorante ale înaintatului nostru veac: colonialismul și discriminarea rasială, naționalismul șovin și pe adepții „războiului rece” peste tot; cu alte cuvinte, pe toți cei ce tulbură într-o formă sau alta armonia universală pe cale de înstăpînire în lume.

Vrem să cunoaștem și noi deliciile ei. De aceea, nu precupețim nici un efort menit să grăbească ivirea zorilor evului nou al unei vieți omenești sărăcită de arme și îmbogățită ca niciodată cu mărturii de iubire și prețuire frățească la nivel planetar, o viață omenească pe care încă generația actuală s-o poată numi cu justificată mîndrie: viața *veacului nostru!*

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

RODNICIA ȘI SEMNIFICAȚIA UNUI EVENIMENT DE SEAMĂ

În actualitatea cea nouă de la noi, un aspect major și întremător este acela care constituie ecoul adânc și rodul bogat al unui măreț act istoric, de la a cărui săvârșire se împlinesc 15 ani, și anume naționalizarea (la 11 iunie 1948) principalelor mijloace de producție: întreprinderile industriale, miniere, bogățiile subsolului, întreprinderile bancare și de transport.

Deși reprezintă un interval de timp relativ scurt, totuși cei 15 ani, care au trecut de atunci, ne oferă — prin ceea ce s-a împlinit de-a lungul lor — o perspectivă suficient de matură pentru a aprecia rodnicia și valoarea mărețului act istoric de la 11 iunie 1948. Căci drumul parcurs de atunci încoace schimbă cu totul fața României.

Naționalizarea este o piatră de hotar, care desparte o lume nouă de una veche, anunțând o nouă categorie socială și morală. Ea este evenimentul de seamă, care pune începutul vieții celei noi din țara noastră, o piatră de temelie a procesului grandios de ridicare progresivă a nivelului de trai material și cultural al țării noastre.

Ca cel mai însemnat act al construirii vieții cele noi după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, naționalizarea constituie una din premisele transformărilor adânci și substanțiale ale realității economice, politice și sociale de la noi, care reprezintă saltul calitativ de la vechea orînduire de exploatare și silnicie. În virtutea ei și a altor acte de aceeași factură și importanță, țara noastră își deschide larg ferestrele spre viața unei orînduiri noi, își dimensionează, an de an de atunci, alfel orizontul vieții sale și își protejează spiritul cel nou în spre zări îndrăznețe.

Scoțînd principalele mijloace de producție de sub povara exploatării și statornicînd proprietatea obștească (adică a întregului popor) asupra lor, naționalizarea deschide orizonturi noi în dezvoltarea economică și socială a țării noastre.

Mijlocînd crearea unui puternic sector obștesc în economie, care, cuprinzînd ramurile cheie, a devenit sectorul conducător determinant al dez-

vollării întregii economii naționale, actul revoluționar de la 11 iunie 1948 face cu puțință trecerea la conducerea planificată a principalelor sectoare ale vieții noastre economice. Prin aceasta se lichidează în mod definitiv anarhia producției, irosirea atîtor mijloace de producție și de muncă socială, proprii orînduirii economiei vechi. Dobîndind puțința de a dispune de ele în folosul său, poporul muncitor pune aceste mijloace de producție în slujba construirii unei vieți noi.

Despre ce însemnează naționalizarea pentru economia noastră națională, grăiesc în mod convingător faptele.

În ajunul naționalizării, industria noastră este slabă și înapoiată. În locul ei, se construiește, după naționalizare, o industrie nouă, modernă, puternică, în complexul căreia locul prim îl deține industria grea și îndeosebi construcția de mașini. Această industrie nouă este în stare să producă nu numai pentru consumul intern, ci și pentru export. Astfel, se creează mari combinate industriale, sute de uzine și fabrici noi, iar cele vechi sint reutilate, modernizate și lărgite. Se făurește o puternică industrie constructoare de mașini, care constituie o adevărată mîndrie a poporului nostru. De la 10,5 la sută în 1948, ponderea ei în ansamblul producției industriale crește la 26,8 la sută în 1962. În ansamblu, în 1962 față de 1948, volumul producției industriale globale este de cca 8 ori mai mare. Ca urmare a acestei avîntate dezvoltări, încă în 1958 industria și construcțiile produc singure mai mult venit național decît economia întreagă a Romîniei în anul 1938.

În cadrul acestei neconținute propășiri industriale, merită să fie menționate și asigurarea unui progres tehnic continuu prin introducerea în producție a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii; valorificarea superioară a resurselor naturale, în vederea creșterii sistematice a puterii economice a țării și a nivelului de trai al populației; ridicarea economico-industrială a regiunilor rămase în urmă.

Ca urmare a uriașelor progrese cucerite de țara noastră în toate domeniile economice, în anii de la naționalizarea principalelor mijloace de producție, venitul național crește la aproape 315 la sută în 1962 față de 1938, iar față de 1948 sporește de aproximativ 4,7 ori. În 1961, aproape 54 la sută din venitul național se produce în industrie și construcții.

Dar mărețul act istoric de la 11 iunie 1948 are și un profund ecou moral în viața poporului muncitor. Căci în condițiile create de el, apare și se dezvoltă în concordanță obiectivă între interesele personale și cele obștești ale oamenilor muncii. Toți au aceleași interese fundamentale, deoarece mersul ascendent al întregii societăți constituie baza îmbunătățirii neconținute a nivelului de trai al tuturor celor ce muncesc.

Așa se face că muncitorii primesc cu mare bucurie vestea naționalizării. De atunci încolo, ei lucrează cu toată dragostea și cu mai mult spor în uzine și fabrici. Între ei se fac întreceri, ca să lucreze tot mai mult și tot mai bine. În general, realizările dobândite de la naționalizare pînă azi demonstrează imensa forță creatoare, pe care o capătă un popor atunci cînd devine stăpîn pe bogățiile țării sale, cînd știe că muncește pentru propășirea Patriei sale, pentru ridicarea continuă a bunăstării lui materiale și spirituale.

Astăzi, cînd ne convingem pe fiecare zi de avantajele sistemului vieții celei noi, cînd desprindem tot mai bine perspectivele desăvîrșirii lui pentru fiecare din noi, pentru întreaga obște căreia aparținem, sîntem stăpîniți de un sentiment de firească seninătate ca semn al satisfacției, pe care nu-l dă decît o viață care merge hotărît spre împlinirea destinului său. Totodată ne cuprinde și un sentiment de încredere în viitorul luminos al vieții celei noi, iar ochii noștri sînt luminați de zarea aurie a succeselor și îmbunătățirilor ce vor urma.

Dar oricît de mare ar fi satisfacția și bucuria noastră, nu trebuie să uităm *obligatia morală*, pe care o așează pe umerii fiecărui cetățean adîncă semnificație a actului de naționalizare a principalelor mijloace de producție. Indulcindu-ne cu toții de roadele actului săvîrșit acum 15 ani și ale celor ce au urmat după el, se cuvine să ne lăsăm pătrunși de *conștiința răspunderii* ce avem în cadrul vieții celei noi, precum și de *simțămîntul dăruirii pentru altul, pentru binele obștesc*.

Omul nu este un ins îndatorat exclusiv legii ființei sale proprii, care trebuie să facă numai ocazional ceva pentru altul și care în fond este suficient sînsi. Din contră, ține de ființa curată a omului, de omenia lui autentică, ca el să trăiască mereu deschis în spre altul, dînd dintr-al său semenului sau primind el însuși din ceea ce are semenul său. De aceea, omul răspunde nu numai de sine, ci și de obștea în care trăiește.

În consecință, este greșit să trăiești numai pentru tine însuși. Voia lui Dumnezeu este să ajuți pe aproapele, să contribui la zidirea fericirii lui, să sporești bucuria de a trăi pentru toți: „Să vă îngrijiți de binele tuturor oamenilor!” (Rom. 12, 17); „Iubiți-vă unul pe altul ca niște frați!” (Rom. 12, 20). Drept aceea, să ne aducem aminte de credincioșii din Ierusalim, care erau cu toții împreună și aveau toate de obște (F. Ap. 2, 44)!

Să fim o singură inimă și un singur cuget întru strădania laolaltă pentru păstrarea și sporirea binelui obștesc! Prin muncă susținută și economie chibzuită, să înmulțim, să întărim și să apărăm avutul obștesc, bunul întregului popor, temelia fericirii noastre a tuturor. Din îndemnul cugetului și al simțămîntului patriotic, fiecare din noi să ne îndeplinim conștiincios îndatoririle noastre, sprijinind cu cuvîntul și mai ales cu fapta tot ceea ce se zidește nou în frumoasa noastră țară. Năzuința curată spre

îndestularea cu toate cele ce ne sînt de trebuință traiului nostru fericit — să ne însuflețească în toate rosturile și strădaniile noastre. O hărnicie fără preget să înnoiască puterile noastre spre dobîndirea de roade cît mai bogate în munca ce desfășurăm!...

Numai prin o astfel de atitudine vom putea contribui la înflorirea, întărirea și fericirea Patriei, precum și la biruința definitivă a păcii în marea familie a neamului omenesc întreg.

C. SÎRBU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ABISINIA ÎN EPOCA VECHE

— STUDIU DE ARHEOLOGIE BIBLICĂ —

Abisinia sau Etiopia este una din cele mai interesante țări din Africa. Am putea-o numi Caucazia. Asemănarea se potrivește, căci nu-i lipsește țării caracteristica tipică a munților caucazieni. Specificul Abisiniei îl constituie podișurile și culmile craterice ale căror vulcani, stinși, s-au umplut cu lacuri, iar marurile râurilor nu formează văi largi, ci intrînde abrupte în munți.¹

Numirea de Abisinia este de origine egipteană. Derivă de la Habes, cum numeau egiptenii litoralul Mării Roșii (Somalia). Habes derivă de la „habsti”. După reîntoarcerea lui în patrie. în Siria, Frumentie, apostolul Etiopiei, informează pe Sf. Atanasie, patriarhul Alexandriei (sec. IV), despre viața dusă de el

¹ Iată câteva lucrări referitoare la epoca veche și la cea nouă: Arnaud d'Abbadie, *Douze ans dans la Haute Ethiopie*, Paris 1867; Beccari, *Notizia e saggi di opere e documenti riguardanti la storia di Etiopia*, Roma 1903; Jul. Borelli, *Ethiopie méridionale*, Paris 1816; A. Brehm, *Ergebnisse einer Reise nach Habesch*, Hamburg 1863; Bruce, *Travels in Abyssinia*, Edinburgh 1790; Henriette Celarié, *Ethiopie au XX-e siècle*, Paris 1934; Combes și Tamisier, *Voyage en Abyssinie*, Paris 1883; Conti-Rossini, *Fonti storiche Etiopiche per il secol XIX*, Roma 1916; J. B. Coulbeaux, *Histoire politique et religieuse de l'Abyssinie*, Paris 1909; Dillmann, *Die Anfänge des axumitischen Reiches*, Berlin 1878; Pater Dimotheos, *Deux ans de séjour en Abyssinie, Jerusalem 1871*; George Escherich, *Im Lande des Negus*, Berlin 1912; Fald, *Zwölf Jahre im Abessinien*, Basel 1869; Raimondo Franchetti, *Nella Dancalia Etiopica*, Milan 1930; Ed. Glaser, *Die Abessinier in Arabien und Afrika*, München 1895; Harris, *The highlands of Aethiopia*, London 1844; Willy Hentze, *Am Hofe des Kaisers Menelic von Abessinien*, Leipzig 1908; Heuglin, *Reise nach Abessinien*, Jena 1868; A. Kammer, *Essai sur l'histoire antique d'Abyssinie*, Paris 1929; Richard Lepsius, *Briefe an Aegypten, Aethiopien und der Halbinsel des Sinai*, Berlin 1852; Markham, *A history of the Abyssinian expedition*, London 1869; Henr Monfreid, *Vers les terres hostiles de l'Ethiopie*, Paris 1933; Riccardo Nomado, *Abissinia*, Neapol 1935; Carl Rathjens, *Die Juden in Abessinien*, Hamburg 1921; Reisner, *The pyramide of Meroe and the Candaces of Ethiopia*, London 1922; Gerard Rohlfs, *Meine Mission nach Abessinien*, 1883; Ruppel, *Reisen in Abessinien*, Frankfurt 1838/40; Michel Russel, *Nubia et Abyssinia*, Edinbourg 1833; Ernst Heinrich Schrenzel, *Abessinien*, Berlin 1918; H. A. Stern, *Wanderings among the Falaschas in Abyssinia*, London 1862; Abargues de Sostén, *Notas del viaje por Etiopia*, Madrid 1883; Lord Valentia, *Voyage to Abyssinia*, London 1814; Wylde, *Modern Abyssinia*, London 1901; Ludwig Hüyn-Josef Kalmer, *Anessinien*, Leipzig, etc. 1935; Mihail Tican Rumano, *Abisinia, II*, București 1935; Cristea Mantu, *Zece zile la Addis-Abeba, însemnări din Etiopia*, în „Scinteia”, nr. 5785 din 26 ian. 1963.

în Habeș. Intr-o scrisoare pe care Mohamed o trimite regelui etiopian, îi zice acestuia: „rege în capitala Axum din Habeș”. Există chiar — în Samhar — o localitate care se numește Bar-Habeș(=„Noaptea abisinienilor”), pentru că acele caravane, care din pricina radiațiilor arzătoare ale soarelui tropical nu pot călători ziua, sînt nevoite a face un popas aici. În cazul acesta ei fac din zi noapte, se odihnesc ca să pornească seara mai departe. Negustorii greci din Adulis, portul statului auxmitic, Zulah de azi, lîngă golful Annesley, au făcut din Habeș, Kabessa, și mai târziu a devenit Abisinia.² Grecii îi ziceau Etiopia. În primul cînt al Odiseei Homer descrie o cină, la care participă toți zeii, înafară de Poseidon, zeul mării, pentru că el întîrzia la cei mai mărginași oameni, la îndepărtații etiopieni.³ Numirea Etiopia este alcătuită din $\alpha\theta\omega$ =luciu, negru, cu referire la culoare și $\epsilon\psi\iota\varsigma$, formă poetică în loc de $\epsilon\psi\iota\varsigma$ =față, obraz.⁴

În Vechiul Testament Abisinia era cunoscută sub numele de Cuș (Gen. 2, 13; Is. 18, 1 etc.). Așa îi ziceau egiptenii și tot așa și asirienii, iar scrierile de la Tel-El-Amarna, Chași. După V. T., Cuș este unul dintre copiii lui Ham. Acesta a avut 4 copii: Cuș, Mițraim. Put și Canaan. Grupul de populații născut din familia lui Ham îl formează locuitorii Egiptului, Nubiei, Canaanului și Abisiniei. În V. T. Egiptul se numește totdeauna Mițraim. Numirea aceasta e un dual de la „mațor”. Urmașii lui Put (Punt) se caută, după tradiția V. T., vis-a-vis de Yemen (în Somalia). Canaaneii au populat Palestina, și cuprind pe hetei, fenicieni, amorei, evrei, etc.

După V. T., din Cuș se trag abisinienii. Cuș este atît nume propriu, de persoană, cît și numirea dată țării populată cu descendenții lui Cuș. Cînd Geneza 2, 13 face geografia teritoriului locuit de primele triburi, vorbește de un rîu cu numele Ghion, despre care spune că înconjoară țara Cuș. Grecii Septuagintei traduc pe Cuș cu Etiopia, și conchid că primii oameni s-au ivit undeva în Asia anterioară, în vecinătatea Etiopiei. În vechime nu era cunoscută Abisinia, nici granițele aproximative ale țării. Acest lucru se datorește faptului că Abisinia era izolată de restul lumii prin poziția ei geografică. La Nord, Egiptul tăia ieșirea spre Marea Mediterană, la Sud începeau mlaștinile și pădurile

² Hüyn, o. c., p. 217.

³ Același, p. 215—217.

⁴ G. Arvanitakis, Etiopia (în Marea Enciclopedie greacă — grecește), t. II, Atena 1927, p. 657.

Africii tropicale, la Apus și Răsărit se întindeau deșerturi ne-populate. Izolarea era mărită de Marea Roșie și de Oceanul Indian.⁵ Vorbind despre Etiopia, noi înțelegem țara din sudul Egiptului, cuprinsă între Marea Roșie, Congo, Sudan și Oceanul Indian. În decursul timpului Etiopia a fost împărțită în diferite ținuturi. Încă Homer împarte țara în Etiopia de Răsărit și cea de Apus. Aceeași deosebire o întâlnim la Herodot și la alți geografi romani și greci. După Pliniu, Etiopia răsăriteană e despărțită de cea apuseană de Nil.⁶ În vechime, fiecare oraș își avea conducătorul său (ras). Acesta era independent de o altă autoritate. Situația era analoagă cu cea din Palestina de altădată. Din cartea Iosua știm că acest conducător, ocupînd Canaanul, a învins un număr de 31 de regi. Mai mult s-a impus în istorie împărțirea determinată de cele trei state independente: Tigre, Amhara și Șoa. Tigre este statul nordic din Etiopia cu capitala Adua, Amhara ocupa regiunea de mijloc a Etiopiei, între Nilul Albastru și în jurul lacului Tana, cu capitala Gondar, iar Șoa în Sud, cu orașele Amober și Angolala. Azi statele sînt unificate sub conducerea unui „negus”, împărat, cu titlul de Negus Negusisti, împăratul împăraților, avînd capitala Addis Abeba=„Floarea cea nouă” și un total de 22.000.000 locuitori respirați pe o întindere de 1.200.000 km p.

Locuitorii sînt un mozaic de triburi. Majoritatea sînt amhari, stabiliți în Abisinia mult timp înaintea erei noastre. În ordine numerică urmează tribul Gala, apoi cei din Somalia (somaliienii) și populația numită danakil. Sînt apoi o mulțime de negri, arabi, evrei și indieni, iar din epoca lui Alexandru cel Mare (sec. IV î.Hr.), mai puțini greci. Aceștia s-au repartizat mai ales prin localitățile mai importante, la încrucișări de drumuri și în centre comerciale.

Multă vreme s-a admis părerea unor scriitori greci că Etiopia ar fi fost leagănul civilizației egiptene.⁷ De sus, de pe platoul Etiopiei, poporul egiptean ar fi coborît treptat pînă la Mediterană. Această ipoteză este părăsită astăzi cînd se poate dovedi că Memfis este centru de civilizație mai vechi. Ea se bazează pe afirmațiile lui Diodor, după care etiopienii susțineau că „Egiptul este una din coloniile lor”. Este o asemănare izbitoare între obiceiurile și legile celor două țări. Li se dădea regilor titlul de zeu,

5 E. M. Jukov, ș. a. *Istoria universală*, I. București 1958, p. 587.

6 Alg. deutsche Encyklopädie, ed. X, vol. I. Leipzig 1851, p. 777.

7 R. Menard et Cl. Sauvageot, *L'Egypte et l'Asie*, Paris, p. 220.

funeraliile sînt obiectul unei mari atenții, scrierea aceeași și cunoașterea literelor sacre, rezervată preoților numai în Egipt, era familiară și în Etiopia. Regii îmbrăcau aceleași costume și un șarpe împodobeia diadema lor”.⁸

Emigrarea acestor triburi în Etiopia s-a făcut într-un trecut îndepătat.

Se admite, de către mulți, că pe la 2.000 î.Hr. s-a făcut colonizarea Etiopiei cu acești descendenți ai faimosului personaj biblic: Noe. Țara abundă în astfel de reminiscențe istorice. Astfel mica insulă Tana (lîngă lacul Tana), ar fi adăpostit cortul sfînt, cînd a fost adus de la Ierusalim în Etiopia. Primul preot din Tana a fost Azaria, un fiu al lui Țadoc, arhiereul din epoca lui Solomon. Acest Azaria ar fi însoțit în Etiopia pe „Ebne-Hachim”, copilul lui Solomon cu regina Balchis din Saba”.⁹

În ce privește aspectul fizic, Isaia (45, 14) îi descrie ca fiind oameni de statură înaltă: „așa numiții etiopieni sînt cei mai frumoși și înalți bărbați dintre toți”, scrie Herodot (III, 20). Isaia (8, 12) îi numește pe etiopieni „neam plin de putere și viteaz”. Ei sînt bine închegați, cu fața regulată, culoarea bronzului, părul e bogat, negru și creț. Monumentele ne înformează, ca și scriitorii vechi de-altcun, asupra moravurilor. Pe o pictură din orașul Teba se vede un grup de copii cu mamele lor. Copiii — în vîrstă de 2—5 ani — sînt așezați într-un soi de corfe mari, pe care mamele lor le poartă în cîrcă, legate de frunte printr-o bandă din piele sau stofă. De remarcat este coafura pruncilor. Capul pare ras, înafară de două trei smocuri de păr, ca și cînd ar fi niște penaje.¹⁰

Isaia (18, 2) și Ieremia (13, 23) fac aluzie la culoarea lor specifică, „E lucie” zice Isaia (poate, înțelegea că e neagră). În monumentele vechi ei apar în culoare bronzată și cu ochi sculptori.

Îmbrăcămintea nu pare să fie deosebită mult de cea de azi. Pe cap purtau un turban cusut sau confecționat dintr-un fel de ștergar înfășurat în jurul frunții. Haina cea dedesubt era o cămașă albă lungă pînă sub genunchi, în picioare purtau ȋtari albi, strînși pe picior. Peste cămașă purtau un fel de pelerină, care consta dintr-un fel de cearșaf (alb) ce se înfășura în jurul

⁸ Menard, o. c., p. 20 și 132.

⁹ Hüyn, o. c., p. 203.

¹⁰ Menard, o. c., p. 143.

corpului (sama). Când era cald se făcea sul și se punea peste umăr. Cei înstăriți purtau pelerină (kaba) colorată, care avea forma unui pieptar lung, tăiată în dreapta și în stînga, pentru ca mișcarea mîinilor să fie liberă. Pe la mijloc se legau, peste cămașă, cu o sfoară sau cu brîuri frumos lucrate. În sîn țineau obiecte mărunte ca bani, pumnal. Umblau desculți. Păstorii purtau cojoace din blană de oaie sau fiare sălbatice. Veșmintele femeilor se deosebeau puțin de ale bărbaților.

Abisinienii purtau o pieptănătură specială. Unele femei își aranjau părul în chip de cuib, ridicau sus pe cel din jurul capului iar pe cel de pe creștet îl așezau pe pielea capului; altele, mai ales fetele, își împleteau părul în numeroase codițe, pe care le înfășurau în jurul capului.

Traiul lor era simplu. Se hrăneau mai mult cu zarzavaturi sau cu plante aromatice. Mîncau fructe și legume, mai rar carne, pește și lăcuste. Pe acestea le fierbeau în apă sau le frigeau pe jar. Carnea de vînat o tăiau bucățele și o uscau pe o sfoară la soare și astfel o conservau pentru un timp mai îndelungat.

Despre vechii etiopieni ne dă o interesantă descriere istoricul Diodor din Sicilia (istoric grec din epoca împăratului August): „Etiopienii sînt nomazi, ducînd o viață de păstori, împărțiți în triburi, încît fiecare are șeful lui. Au soțiile și copiii în comun, numai conducătorul tribului își are soția lui proprie”.

În trecutul Abisiniei se cunoscă și alte forme de căsătorie. Astfel este căsătoria cu femei legitime și cu femei de rangul al doilea. Această situație, de a avea mai multe soții, și-o îngăduiau de obicei cei înstăriți. Ei imitau în privința aceasta pe regi, care aveau sumedenie de curtezane. Se cunoaște și căsătoria pe bani. Această căsătorie era contractată în urma unui angajament verbal intervenit între un bărbat și o femeie. Durata era de unul sau mai mulți ani. Se obișnuia apoi răpirea fetelor. Astfel se întovărășeau spre scopul acesta mai mulți prieteni, care asaltau casa unde se afla fata și o răpeau pe seama unuia dintre ei. Răpirea se făcea, de obicei, cu consimțămîntul părinților. În cazul acesta logodna era contractată cu mult înainte. Încă de copii erau angajați de către părinți. Tinerii din această categorie purtau insigne care arătau de departe că respectivii nu mai sînt liberi, ci angajați.¹¹

Ocupîndu-se cu creșterea vitelor, umblau din loc în loc fără

11 Hüyn, o. c., p. 171.

să se așeze statornic undeva. Umblau goi, se acopereau numai peste mijloc...¹²

În general, etiopienii sînt prietenoși și bucuroși de oaspeți. Se observă la ei un progres în stima față de femeie, în atașamentul copiilor față de părinți și un tratament patriarhal față de slujitori.

Casele și le construiau din crengi împletite, acoperite cu stof sau piei de animale. În arhitectură erau pricepuți, construiau și case cu cîteva etaje. Pereții caselor îi împodobeau cu arme, trofee de vînătoare, vase și unelte de-ale gospodăriei.

Abisinia este o forțăreață naturală, dominată de munți ale căror culmi depășesc altitudinea de 3—4 mii m.

Platoul pe care se găsește azi orașul Addis Abeba are o altitudine de 2.500 m deasupra mării. Aici clima e aspră, aerul e rarefiat. Peste zi, temperatura urcă, la umbră, pînă la 30—32 grade, iar seara, la apusul soarelui, la 20—10—5 grade.

Țara e străbătută de rîuri și brăzdată de văi fertile. Principalul rîu este Nilul Albastru (Abai). Nilul, unul dintre cele mai mari rîuri din lume, al doilea al Pămîntului, izvorăște din lacul Tana, în Munții Etiopiei. El este un dar pentru țară, căci asigură fertilitatea și determină economia Abisiniei.

Datorită ploilor și topirii zăpezilor din munții Abisiniei, apele Nilului cresc așa de mult încît spală munții și aduce cu sine un nămol gras, care se revarsă apoi și împrăștie acest îngrășămint natural pe pămîntul inundat.

Lacul Tana este una din apele cele mai bogate în pește din Africa, cu toate că are o altitudine de 1.800 m deasupra nivelului mării.

Abisinia e o țară bogată. Crește acolo minunat bumbacul, deși în trecut se cultiva restrîns. În unele regiuni vița de vie produce o recoltă bogată. Mult îi priește ricinului. Se întîlnește în toate regiunile mai călduroase, ca și în locurile grase. De-altcun, această plantă arborescentă, cu foi late și umbra deasă, își are patria aici în Africa. E cultivată pentru multipla întrebuințare care i se dă. Atît semințele cît și uleiul au întrebuințare medicală. Cultivat este, în Abisinia, și susanul. Etiopienii consumă uleiul de susan cum mîncăm noi untul. Se află din abundență tamariscul, care are înfățișarea pinului, apoi sicomorul. Acesta

12 Arvanitakis, o. c., p. 668.

seamănă cu smochinul, dar fructele cresc direct pe trunchii. Renumit pentru frumoasele sale flori albe este mirtul. apoi eucaliptul, un arbore care ajunge la o înălțime uriașă. Din suc se scoate un balsam, frunzele au întrebuințare medicinală iar lemnul e tare și propriu pentru a se fabrica obiecte casnice și corăbii. Există apoi arbuștii rari, cum sînt cactușii și arborii de gumă, liane și mimoze, pomi, cum sînt portocalii, bananii, ananas, grăvi, papaia, mongo ș. a. Unele cereale rodesc de două ori pe an.

Se găsește petrol și cărbune, iar în ce privește aurul și platina aproape că nu există o altă țară mai bogată decît Abisinia. Cartea Iov, 28, 19 informează că era belșug de pietre scumpe, de mine de aur, aramă, fier și sare. Se găsește acolo și diamant, plumb, opal, rubin. Pentru construirea luxosului și mărețului templu din Ierusalim Solomon s-a aprovizionat cu multe materii prime din Etiopia. Fenicienii, care erau vestiți marinari, au pus prin intermediul regelui Hiram, corăbiile lor la dispoziția lui Solomon: „Și Hiram a trimis dintre slujitorii săi corăbieri, cunoșcători ai mării, ca să umble cu oamenii lui Solomon, ...și s-au dus la Ofir (orașul despre care vorbește Biblia și Homer) și au luat de acolo aur 420 de talanți și l-au dus regelui Solomon” (III Imp. 9, 27—28). Chiar și corăbiile lui Hiram, care aduceau aur din Ofir, au adus din Ofir foarte mult lemn ales și pietre scumpe. Lemnul avea diferite culori și era bun pentru confecționarea lucrărilor de artă decorativă și obiecte de lux. Din lemnul adus, Solomon a făcut obiecte pentru templul și palatul său. A mai făcut chitare și harfe pentru cîntăreți și balustrade la templu (III Imp. 10, 11—12). În ce privește fauna, sînt crocodili. În Ps. 74 (ebr), Egiptul se aseamănă cu un crocodil, pentru a se spune că e puternic. Isaia numește Abisinia „țară cu vuiet de aripi” (18, 1), pentru că e bogată în tot felul de înaripate, iar Sofonie (3, 10) vorbind despre împărăția mesianică spune că „de dincolo de rîurile Etiopiei, vor aduce daruri închinătorii cei risipiți”.

Se întîlnesc apoi leul, antilopa, calul de apă (hipopotamul), leopardul, gazela, marabuți giganti, pantere, maimuțe, pisici sălbatice, elefanți, zebre, hiene, scorpioni, șacali, cobre, șarpele de cca 5 m lungime ca și șarpele boa, mare, uneori trece de 10 m lungime.

Dintre acestea, mult căutat este hipopotamul, mamiferul care deși greoi, dar e prețuit pentru fildeșul care se extrage din incisivii săi și care e mult superior celui de elefant. Cu același interes este vînat crocodilul, reptilă de proporții uriașe, căreia

îi priesc apele Nilului. Pielea de crocodil era prețuită în vechime ca și azi. Cea mai fină piele e cea provenită de la gîtul sau de la pîntecele crocodilului. Pentru obiecte de lux se întrebuițează pielea crocodililor tineri.

În Abisinia le priește în mod deosebit albinelor. Este renumită mierea din Abisinia. Localnicii prepară un sirop și renumitele plăcinte cu miere. Se întîlnesc diferite soiuri de vulturi. Dintre insectele mărunte trebuie menționate lăcustele și muștele veninoase. Lăcustele constituie o adevărată plagă pentru țară. Ele vin în stoluri și rod, cu dinții lor ca de fier, totul în regiunea în care se așează. Aduc și un oarecare folos. Ele constituie hrana oamenilor săraci. Se consumă fierte sau fripte pe jar. În Etiopia bîntuie un soi de muște care apar în perioadele ploilor. Înțepătura lor cauzează moartea vitelor.

Multe gospodării țineau în jurul casei maimuțe. Acestea făceau parte din inventarul mobil, întocmai ca și cîinele și pisica. Numeroși erau și elefanții. În epoca greacă și a Ptolomeilor se menționează vînătorii de elefanți în Etiopia.¹³

În stepele Etiopiei erau crescători de vite, iar pe fîșiile de-a lungul Nilului s-a practicat agricultura, poate chiar și comerțul, deoarece profetul Isaia (45, 14) vorbește despre „cîștigurile Etiopiei”, desigur cele rezultate din negoț. Aurul care era transportat din Etiopia a creat drumurile necesare în direcțiile cele mai principale. Cea mai importantă cale comercială era însăși valea Nilului. Alte drumuri duceau prin albiile rîurilor secate din Egipt, spre Sinai, Palestina și Siria, Marea Roșie, Oceanul Indian, Congo și Sudanul de mai tîrziu.

Agricultura era mult dificultată de specificul regiunii. În afară de sezonul ploios apa lipsește cu desăvîrșire în cele mai multe regiuni ale țării. Sînt sate unde gospodinele se duc la o distanță de mulți kilometri după un strop de apă. Aici vitele sînt adăpate numai din două în două zile.¹⁴

Nu-i exclus ca vechii etiopieni să fi avut o industrie locală. În cimitirele abisiniene se găsesc oglinzi, giuvaere și amulete, fabricate de bunăseamă în țară.

Mulțimea de orașe care împînzesc pămîntul Abisiniei prezintă caracteristicile urbanistice și edilitare necesare unei țări industrializate. Menționăm doar orașul Axum. Acesta a fost capitala țării pînă în veacul IV î.Hr. Intrat în tradiție ca oraș sfînt,

¹³ Menard, o. c., p. 58.

¹⁴ Hüyn, o. c., p. 63.

a rămas și mai departe centru religios, adăpostind azi o mitropolie. Un centru politic important este Ishupri, apoi Berua, numit de greci Meroie. Un rol de seamă a jucat în trecutul Etiopiei Napata, oraș în sudul țării și reședință a regelui Pianchi Meriamen, care a supus ascultării sale toată valea Nilului. Devenit capitală a Etiopiei, preoții lui Amon transportă cultul zeului Teban în Nepata, care deveni astfel centru cultic.¹⁵ Orașul e vechi. A fost fondat în timpul dinastiei a XVIII-a egiptene. Chipchip este un oraș cetate. Aci s-a adăpostit regele etiopian Urdaman (665 î.Hr.), după ce a fost învins de Asurbanipal.

Pe locul unde se găsește azi orașul Diredaua, la jumătatea distanței dintre portul țării (azi Djibuti) și capitala Addis Abeba, a fost centrul unui stat pierdut în negura vremii. În urma unui cutremur de pământ un lac de ape a luat locul vechii capitale. Cu timpul apele s-au retras iar „locul fu năpădit de mimoze”.¹⁶ Actualul orașel Diredaua este o construcție mai nouă. Din epoca de după sec. V î.Hr. menționăm orașele: Pnuf, Dogur (Dogala), Astamura, Verna (Beroe) și mai ales vestitul Meroe, care începînd cu sec. IV d.Hr. rămîne doar în amintirea generațiilor, ca și Napata, prin dezmembrarea împărăției lui Cuș (sec. IV d.Hr.). Pe ruinele vechiului imperiu cușit ia ființă împărăția Abisiniei în același secol IV.

În V. T. se menționează multe personalități etiopiene. Astfel în Num. 12, 1 este vorba despre o femeie etiopiană. Aron și Miriam, sora lui Moise, îi fac imputări acestuia pentru că luase în căsătorie o etiopiană. Așadar soția lui Moise a fost etiopiană. Frații lui Moise consideră introducerea unei străine în familia lor ca o profanare condamabilă. Mai atinsă în ambiție se socotea Miriam.

Multă faimă a produs regele Pianchi Meriamen, care solicitat să rezolve un diferend dintre principii egipteni, cuceri întreaga vale a Nilului de la obârșiile lui și pînă la vărsarea în Marea Mediterană. Tiharca, un alt rege etiopian (sec. VII î.Hr.), reuși să alcătuiască o federalizare a Egiptului cu Etiopia, sub conducerea sa (Isaia 37, 9 și IV Imp. 19, 9). El a domnit 26 ani peste Egipt și aproape 50 peste Etiopia, a luptat cu împărații Asiriei Sanherib (701), Asarhadon (676—669) și Asurbanipal (669—664) î.Hr.

15 Menard, o. c., p. 134.

16 M. Tican, o. c., p. 40.

O altă personalitate etiopiană este Ebedmelec (Ier. 38, 7—13). Acesta făcea parte din eunucii regelui Sedechia și era superiorul gărzii imperiale și supraveghetorul haremului. Se vede și din acest caz că negrii din Etiopia erau oameni de încredere. prețuiți ca atare și căutați.

Ebedmelec, așa cum îl redă Ieremia, e o figură liniștită, chip de om blajin și bun. El n-a fost numai ispravnic faimos, ci și un apărător dîrz al drepturilor omului, gata oricînd să-și pună puterile în slujba semenului. Era după anul 586 î.Hr., cînd în Orientul biblic începe lupta împotriva libertății de conștiință și cînd securitatea personală nu mai putea fi garantată.

Împotriva nivelului decadent al societății se auzi atunci un avertisment profetic: „Luați aminte voi care sînteți înțelepți în a face rău, dar a face binele nu știți! Amar de voi, care dați înapoi și nu mergeți înaintea!” Era glasul profetului Ieremia, animatorul de mari avînturi, educator luminos și serios în mijlocul poporului său. Ajungînd în conflict cu puternicii zilei, Ieremia e prigonit, lovit, i se astupă gura ca să nu mai vorbească, e prins și aruncat într-o cisternă. Existau în Ierusalim cîțiva conaționali care au fost impresionați de sfîrșitul fulgerător ce i se pregătea lui Ieremia, dar a trebuit să vie etiopianul Ebedmelec și să înceapă singur acțiunea de eliberare a profetului. Ebedmelec se afla tocmai în palatul domnitorului cînd a auzit că Ieremia a fost aruncat într-o fîntînă. Abisinianul acesta n-a fost numai un slujitor credincios al superiorului său, ci și un slujitor al dreptății și unul dintre puținii admiratori ai profetului. Vorbele lui Ieremia: „celor drepte trebuie să le răsară lumină”, vor fi fost obiect de aprigă frămîntare pentru sufletul chinuit de găsirea modului de salvare a omului care a înălțat la rang de lege morală suferința pentru fericirea aproapelui. Regele chiar se pregătea să ia parte la dezbaterile unui proces. Această absență au folosit-o curtenii pentru a pierde pe Ieremia și a scuti pe rege de răspundere și implicare. Ebedmelec părăsește palatul și informează pe rege despre complotul nobililor: „Domnul meu rege! Rău au făcut oamenii aceștia, care s-au purtat așa cu Ieremia prorocul, pe care l-au aruncat în groapă. El va muri acolo de foame, pentru că nu mai este pîine în cetate”. Regele împlinește cu oarecare strîngere de inimă dorința lui Ebedmelec. Acesta ia oameni. cîrpe vechi și zdrențe vechi, ca să facă funii, spre a trage pe profet în sus. Și a zis Ebedmelec etiopianul către Ieremia: „Pune aceste cîrpe și haine vechi, ce ți s-au aruncat, sub subțiorile tale, sub

frînghie, și a făcut Ieremia așa. Și a tras pe Ieremia din groapă”.

Că etiopienii erau pașnici e dovadă faptul că în Egipt ei serveau ca gardieni. O parte însemnată din populația Etiopiei a fost întrebuințată la construirea uriașelor piramide. În timp de pace etiopienii alcătuiau grosul trupelor staționate în Siria și Palestina.

Cartea a II-a Cronici (14, 9—13 și 16, 8) descrie pe un oarecare etiopian, Zara, care după ce a cucerit Egiptul cu un milion de oameni și 300 de care de război, a invadat Palestina în epoca regalității lui Asa. A suferit însă o defectiune și s-a retras în debandadă. Un rege renumit e Casta (sec. VIII), apoi Sabaca (fin. sec. VIII), care unește sub stăpânirea sa toată valea Nilului. Succesorul lui Sabaca a fost Tirhaka, care urcă pe tronul tatălui său în anul 689 î.Hr. și domnește pînă la 669. Prin construcțiile sale a lăsat în Egipt „mărturii impunătoare cu privire la atitudinea puterii regale etiopiene”.¹⁷ A fost rival temut al Asiriei și sprijinitorul Palestinei, Feniciei și Siriei. Dintre urmașii săi s-a impus atenției Tanuatamin (Taltamon), care a reușit să țină sub stăpânire Teba.

Din epoca încreștinării Etiopiei menționăm pe regele Azana (sec. IV d.Hr.), care primi binevoitor misiunea lui Frumentie, apostolul etiopienilor, în țară, apoi pe Eleesbaan, care în 523 intervine în ajutorul omeriților creștini (din Arabia) în contra regelui lor, iudeul Danaan, care-i persecuta.¹⁸

Încă mai înainte, în epoca Mîntuitorului, era vestită Candachia, împărăteasa Abisiniei, (după cum rezultă din F. Ap. 8, 27).

În conducerea țării s-a imprimat, începînd cu secolul VII î.Hr., un caracter mai democratic. După ce se înfăptuise mai întîi unirea triburilor, „regii Etiopiei erau confirmați de adunarea oștenilor”.¹⁹

Iată lista celor mai cunoscuți domnitori ai Etiopiei: Sensonc, conducătorul Libiei, al Egiptului de sus și de Jos (790—750 î.Hr.); Pasendenvart, din aceeași familie, guvernatorul numai al Etiopiei, pe la 770 î.Hr.; Kasta, conducătorul Etiopiei și apoi rege peste Cuș și Teba (750—740 î.Hr.); Pianchi I, negus în Cuș (Etiopia) și Teba (740—721) iar între 721—715, rege peste întreg Egiptul; Savaca, rege peste Cuș și peste întreg Egiptul

¹⁷ Jukov, o. c., p. 585.

¹⁸ E. Popovici. Istoria bisericească univ., v. I, p. 397

¹⁹ Jukov, o. c., p. 581.

(715—700); Savatca, cu aceleași atribuții ca și antecesorul său (700—688); Tîrhaca, rege peste Cuș și Egipt (688—663); Tanatamin, cu aceleași atribuții ca și antecesorul său (663—653); Pianchi II (653—633); Atlanersa (633—623); Sencamansacha (623—603); Anlama (603—573); Aspalta (573—553); Amtalca (553—538); Malenaca (538—528); Nalmaania (528—523); Netaclavatama (523—503); Karama (503—488); Astavarkama (466—463); Salaskerica (463—443); Nazakma (443—438); Malevigiana (438—408); Talachama (408—403); Manacheri-nutaric (403—373); Vaskakeren (373—372); Harsiotef (348—313); Pianhalara (313—298); Nastaza (298—278) a.Hr.

Viața intimă a regilor etiopieni este mai puțin cunoscută. Ei vor fi trăit după obiceiul în uz la curțile împăraților din orientul antic, în fast și lux. Cu epoca lui Alexandru cel Mare pătrunde cultura și civilizația greacă și în Etiopia. În veacurile 2—3 î.Hr. s-au așezat coloniști greci în masă mai compactă în țară.²⁰ Aceștia sigur vor fi influențat felul de viață al etiopienilor. În ce privește sclavajul, în Orientul mijlociu era alimentat de obicei cu etiopieni, de bunăseamă pentru că se distingeau prin calități deosebite. Un pelerin care a cutreierat mai multe continente afirmă că: „Nicăieri n-a găsit un popor atît de inteligent, energic și conștiu de idealul său ca abisinienii”.²¹

Etiopienii deveneau sclavi căzînd în captivitate după un război pierdut. În vremea faraonului Snefru (dinastia a IV-a) au fost luați captivi, bărbați și femei, 7 mii etiopieni; altă dată 1.100.

Alții deveneau sclavi prin acte de vînzare-cumpărare. Aceștia puteau fi transmiși, prin testament, copiilor. Sclavii, „capetele”, se dăruiau de către regi favoriților lor. Astfel, un ofițer din garda lui Senusset III, rege războinic din dinastia a XII-a, a primit după o campanie în Etiopia 100 de „capete” de sclavi.

Etiopienii au cunoscut dominația faraonilor. Acestora li se trimitea anual „capete” (oameni) sub titlul de tribut din Etiopia. Numărul anual era de 100—134 de oameni. Oamenii aceștia erau mînați fiind legați unii de alții cu frînghii petrecute în jurul gîtului, cu mîinile prinse în obezi de lemn sau răsucite în așa fel încît să pricinuiască chinuri de neînchipuit. Erau stigmatizați cu sigilii încinse în foc, purtînd numele stăpînului.²² Sclavii erau

20 Meyers Konv. Lexikon I, 1885, 39.

21 Dr. Rilki, Abessinien (f. dată), p. 7.

22 Jukov, o. c., p. 331.

repartizați la lucru, la fabricarea de cărămizi, construcții, în ateliere de țesut, în agricultură.

În unul din războaiele cu Etiopia faraonul Tutmes II a ucis pe toți bărbații din triburile etiopienilor răsculați, lăsând în viață numai pe unul dintre copiii suveranului Etiopiei, pentru a-l face să se prosterneze la picioarele faraonului.²³

— În Etiopia, sclavajul avea o nuanță ceva mai umanitară. Sclavii constituiau împreună cu stăpînii un fel de familie. Stăpînul i se adresa unui rob cu titlul de „fiu”, „copil”, iar robul numea „tată” pe stăpînul său. Nu era rar cazul cînd stăpîna se îngrijea de educația micilor sclavi și chiar adopta pe unul sau altul dintre copiii sclavilor. Se înțelege că se întîlneau și în Etiopia atrocitățile care erau generale în antichitate, ca vinderea sclavilor pe piețele Orientului și asuprirea lor.

Instrucția se făcu mult timp în spiritul legii V. T. Pe alișe publice se putea citi adesea inscripții de următorul cuprins:

LEGE ȘI ORDIN

„Iubiți pe aproapele vostru ca pe voi înșivă. Ceea ce voiți să vă facă vouă faceți și voi altora. Acel care vrea să ia răsplată de la Dumnezeu trebuie să păzească această poruncă”.

Judecătorii își îndeplineau atribuțiile în largul străzilor. Fiecare colț de stradă, piață publică sau loc liber, în jurul fîntînilor, putea deveni o sală de ședințe. Fiecare judecător are depline puteri, își expune gesticulînd punctul de vedere și sancționează pe loc. O lege deplin scrisă nu există, ci se judeca după obiceiul pămîntului. Adesea se aude de sentințe de tipul lui Solomon, pe care le dau acești judecători. E în uz dreptul talionului, exprimat în vorbele „ochi pentru ochi”, „dinte pentru dinte”, „viață pentru viață”. Un om a căzut odată dintr-un pom peste un trecător de pe stradă încît acesta a murit, fără ca cel căzut să se rănească măcar. Familia celui omorît a cerut condamnarea la moarte. Judecătorul a putut împiedica o nouă jertfă numai așa că a ales „judecata lui Solomon”, încît a îngăduit ca o rudă apropiată a celui ucis să poată urca în pom și să se arunce peste cel acuzat, pentru a satisface obiceiul de a judeca al țării.²⁴

Intocmai ca în epoca lui Solomon, la etiopieni supremul judecător era șeful statului. Supremul tribunal era prezidat de con-

²³ Idem. ibidem, p. 341.

²⁴ Rilki, o. c., p. 7.

ducătorul statului. Aici se judecau cele mai importante procese iar sentințele ce se pronunțau depindeau de bunăvoința împăratului. Alături de împărat șade un jurisconsult, care informează pe rege dacă s-au aplicat legile. Ședințele sînt publice și se țin în piețe, sub cerul liber. Regele e numit „dșanhoi”, judecător suprem. Numirea derivă de la verbul „daiana”=a judeca (în ebr. din „dan”=a judeca, de unde Daniel=judecătorul meu este Dumnezeu).

Limba etiopiană este una dintre cele mai vechi limbi din lume. Ea face parte din limbile semite. Acestea se împărțeau în limbi semite de nord (ca aramaica, siriaca și samariteana), limbi de răsărit (asiro-babiloneana), limbi semite de sud (araba și etiopiana) și limbi semite de mijloc (ca: ebraica, feniciană, punica și moabita). Limba etiopiană s-a dezvoltat din limba arabă.

Ca și limba ebraică, sau arabă, limba etiopiană consta numai din consoane. Scrierea se făcea de la dreapta spre stînga.

Limba etiopiană a încetat a mai fi grai viu. Locul ei l-a luat limba amharică, vorbită azi în Etiopia și alcătuită tot din cea arabă vorbită (populară). Cele mai numeroase cărți apocrife ni s-au păstrat în limba etiopiană. Astfel cărțile lui Adam, Mihea, Geneză, Cartea Enoh, Legendele lui Solomon, Martiriul lui Isaia există în vechile texte etiopiene. Etiopia, din sudul Egiptului, fu încreștinată de către Frumentie și Edesiu, în sec. IV. Tradiția atribuie acestor doi apostoli ai Abisiniei și traducerea Bibliei în limba etiopiană. Se cunoaște un manuscris biblic etiopian, însă abia din sec. XIII. Invățăatul Dillmann a publicat o ediție critică a Vechiului Testament etiopian în 1853(I), 1861(II) și 1894 (vol. III). Mai nou, Biblia etiopiană s-a publicat în 1926.

Superiorul Bisericii din Abisinia (Etiopia) se numește *abuna* (părintele nostru). Termenul tehnic e semit, tot așa „nasibu”, numele comandantului suprem al armatei (ebr. nasi). Se vede structura semită a limbii.²⁵

Muzica abisiniană are elemente comune cu vechea muzică a Egiptului. Instrumente muzicale sînt: chimvalul, un instrument format din două discuri care produc sunet izbîndu-se unul de altul; sistrul, constă din două bastonașe de metal pe care erau înșirate verigi sunătoare; lira, un instrument cu mai multe

25 Pentru studierea limbii etiopiene se remarcă: A. Dillmann, *Gramatik der ätiopischen Sprache*, Lipsca 1857; Eb. Schrader, *De linguae aethiopicae*. Göttingen 1860; A. Dillmann, *Lexikon linguae aethiopicae*, Lipsca 1865; F. Pretorius: *Gramatica aethiopica*, 1886; Antonied Abbadie, *Dictionnaire de la langue Amarriga*, Paris 1881.

coarde; timpana sau tamburina, constă dintr-o piele întinsă peste un cerc, în care se izbea cu un fel de ciocan. Suna abrupt și era un instrument muzical potrivit spre a se da tactul celor care erau în marș. Mandolina în uz e de o construcție indigenă.

Religia etiopienilor a fost cea a egiptenilor, cu care au fost mult în relații. În piramidele etiopiene se găsesc aceleași formule și aceleași concepții despre cultul morților.²⁶ Au adoptat cultul zeului Amon, iar regii etiopieni au devenit patronii cultului. Practicau jertfele sîngeroase, din păsări și capre. În timpul marilor cataclisme (războaie, etc.) jertfeau și vite mari, vaci și boi. Credeau în zeul cerului, mai mare ca și care nu admiteau altul. Acestuia îi ofereau daruri sub pomul lui cel sfînt, smochinul, ungîndu-l cu miere și cu unt sau lapte, iar de crengi se atîrnau carne de pasăre sau de vite și fructe sau cereale. În afară de zeul principal, numit Vac, existau și zeități feminine, b. o. Ateta. Acestea i se rugau femeile. Dumnezeu este bun și pentru a-i face pe voie și a-i plăcea ajunge să mărturisești adevărul în toate împrejurările vieții. Ca și egiptenii, au apoteozat pe domnitori și etiopienii. Azi se știe sigur că faraonul Senusret (în grecește Sesostriș) III era considerat zeu local al Etiopiei egiptene. În perioada noului regat s-a introdus în Etiopia cultul lui Amon, divinitatea orașului Teba și principal protector al statului egiptean. Cred în viața de după moarte, căci zeul Vac are în serviciul lui duhuri bune și duhuri rele. Fiecare om are un înger păzitor. Monoteismul V. T. și-a găsit ecou în mijlocul etiopienilor, ca și lirica din Cîntarea Cîntărilor și învățăturile profeților și cele din psalmii lui David.

Etiopienii din Meroe, zice Herodot, venerează nu numai pe Amon (Zeus) ci și pe Osiris (Dionisos). Napata (probabil Nof din V. Testament) devenise centru cultului.²⁷

În puterea tradiției practică obiceiuri din epoca V. T.: țin sîmbăta, se circumcid a 8-a zi de la naștere, țin legile mozaice privind mîncările, își zidesc bisericile după modelul lui Solomon din Ierusalim, nu mîncă carne de porc, pe care, bazîndu-se pe Levitic 11, o consideră necurată. Preoții practică dansul religios ca în epoca regelui David, cînd dansau credincioșii în fața corțului sfînt: „Numai prin cîntece și preamărire și dansuri se poate exprima credința omului față de Dumnezeu”, spun abisinienii.

26 Dr. E. Mayer. *Geschichte des alten Aegyptens*, Berlin 1887, II, p. 358 și 366.

27 Jukov, o. c., p. 575.

Sînt obiceiuri ancestrale care s-au păstrat, din generație în generație.²⁸

În altar păstrează, ca pe un odor, sicriul cu cele 10 porunci. La procesiuni religioase preoții poartă pe cap sicriul.

Conducătorul Abisiniei se numește „alesul Domnului, leul din tribul lui Iuda”. Aceasta pare a fi o aluzie la titulatura regilor evrei, ca Solomon și alții. (Conf. Gen. 49, 8—10).

Aceste contingente cu V. T. unii le justifică considerînd ca autentică versiunea că etiopienii au devenit iudei prin urmașii reginei din Saba. Pe cît de imposibil este a confirma caracterul istoric al acestui basm, pe atît de greu este a-i determina originea.

Creștinismul a pătruns în Etiopia încă în epoca Apostolilor. Cartea Faptele Apostolilor ne informează că un înalt funcționar (ministru de finanțe) al reginei Candachia a primit botezul de la Sf. Diacon Filip. În Etiopia e posibil să fi fost activ ca misionar Sf. Evanghelist Matei. Sf. Irineu, Eusebie și Sf. Grigorie cel Mare istorisesc că a predicat mai întîi Evanghelia iudeilor în Palestina, iar apoi a plecat în același scop în alte țări. Cei mai mulți dintre părinții Bisericii sînt de părerea că el ar fi plecat în Etiopia.²⁹ După Rufin, Sf. Ambrozio și Socrate, Sf. Evanghelist Matei ar fi predicat într-adevăr în Etiopia,³⁰ iar după părerea fer. Ieronim ar fi vestit creștinismul în Etiopia și Sf. Apostol Andrei.³¹

Sudul Etiopiei se încreștinează mai tîrziu, abia în sec. IV, de către Frumentie și Edesiu, doi sirieni veniți mai întîi ca sclavi la curtea etiopiană și deveniți apoi apostoli abisinieni. Unul dintre ei, Frumentie, devine episcop misionar al Etiopiei, hirotonit de Atanasie, patriarhul de atunci al Alexandriei. Aceasta s-a întîmplat pe la 430. Frumentie își ia numele de Abu Salamca (Părintele păcii). Tradiția atribuie acestor doi apostoli traducerea Sf. Scripturi în limba etiopiană. Traducerea se bazează pe un text grecesc. Ca urmare a căsătoriilor mixte între iudeii așa-numiți „falașa” (cei alungați) și abisinieni a rămas pînă azi în preferință Vechiul Testament și din acesta mai ales psalmii, care sînt obiect de lectură biblică în mijlocul credincioșilor ortodocși. Ei au în frunte un mitropolit (abuna=părinte) și șapte episcopi.

28 Tican, o. c., p. 185.

29 Dr. V. Gheorghiu, Sf. Evanghelie după Matei. 1925, p. 21.

30 E. Popovici, o. c., vol. I, p. 144.

31 Wetzer-Weltes, Kirchenlexikon I, Freiburg i. Breisgau 1886, col. 292.

„Mulți abisinieni sînt mahomedani și mozaici; mai sînt chiar și păgîni și încă în mase compacte.

Abisinia e o țară prielnică sănătății. Totuși abaterea de la legile igienice și alimentația insuficientă a provocat multe boli. Menționăm ciuma, numită și pestă orientală. Se transmite prin contact direct, atingerea cu un bolnav și contact indirect, prin mărfuri aduse din regiunea contaminată. Ciuma este originară din răsărit: Asiria, Babilonia, Arabia, Egipt, India, China. Ciuma omoară oameni în masă, în scurt timp. Vechiul Testament ne informează că au pierit de ciumă 185.000 de ostași din armata regelui Sanherib al Asiriei. Ea a făcut adesea ravagii și printre populația istovită de muncă și înrobită de regi sau bogătași.

Tot așa a bîntuit în Etiopia — și bîntuie și azi — un alt flagel oriental: lepra (de la *λεπρός* = cojos, solzos, pentru că bolnavul se cojește). Lepra e de două feluri: ușoară și grea. La cea grea se produc ulceratii în corp, mîinile se deformează, unghiile și dinții cad, picioarele se îngroașe ca la elefant, pînă ce pacientul se stinge. Boala durează ani de-a rîndul

Multe ravagii făcea malarîa. Etiopienii au suportat cu o răbdare îngerească toate boalele.

Monumente ale civilizației etiopiene sînt multe, dar în general în stare proastă păstrate. Astfel în piramidele din Meroe, templul din Vadi Sebua, pilastrul imitînd figura zeului Veza, de la templul din Taharca, din Gebbel-Barcal, ruinele de la Naga, Soleb, Semneh și templul numit „Fre” din Ipsambul. Acest templu, săpat în stîncă, a fost închinat soarelui și este de un aspect atît de impunător încît cu tot dreptul spune arheologul Champollion, „numai atîta dacă ar fi de văzut în Etiopia   i merită să se facă drumul până acolo”.³² Interiorul e m  re   ca   i exteriorul. Constă din 4 săli mari   i alte 10 mai mici, sprijinite pe st  lpi   i împodobite cu sculpturi. Intre sculpturi se află Ramses în fața triadei Amon, Ra   i Ptah,   i scene din războaiele victorioase ale egiptenilor cu popoarele asiatice, cu cu  i  i   i negrii,³³ chipul femeii lui Ramses III, Nofie-Ari, etc.

Tot   n Ipsambul s-a păstrat templul zeiței Hator. E săpat în st  nc  . Templul e împodobit, la intrare, cu 6 sculpturi de mărime impresionantă, care reprezintă pe faraonul Ramses II, cu soția, avînd într-o parte   i în alta faraonul pe fiii săi, iar so  ia lui pe fiicele sale. Interiorul templului lui Hator are trei încăperi

³² Arvanitakis, o. c., p. 661.

³³ Menard, o. c., p. 135.

principale: o primă sală sprijinită pe 6 pilaștri decorați cu capiteli, un coridor cu câte o cameră la ambele extremități și apoi naosul sau altarul. Toți pereții sînt împodobiți cu sculpturi...³⁴

În decursul istoriei soarta Abisiniei a fost comună cu a tuturor țărilor din Orientul antic. Ieremia informează că etiopienii erau mercenarii egiptenilor în timpul lui Psametic și formau partea principală a armatei faraonului, poate nu atît prin numărul lor cît mai degrabă prin vitejia și devotamentul lor (Ier. 49, 9):

Egiptul scade în putere treptat-treptat din cauza atacurilor triburilor libiene cît și ale așa-numitelor „popoare ale mării”.

Pe la mijlocul sec. X (945 î.Hr.) Egiptul de jos cade sub stăpînirea libienilor (dinastia a 22-a), care reușește să stabilească pentru scurtă vreme unitatea Egiptului. Preoții alungați de la Teba s-au refugiat în Etiopia, unde au întemeiat un stat și și-au întins stăpînirea pînă la prima cataractă a Nilului. Pe la sfîrșitul sec. VIII un descendent etiopian al acestor preoți a cucerit aproape întreg Egiptul.³⁵

Acest succes fu de scurtă durată. Cărțile biblice ne informează că „Avașveroș, regele, a stăpînit Hodu și pînă în Cuș...” (Est. 1, 1). Avașxeroș = (cel evidențiat, cel mare) este Xerxe I, regele Persiei (care a domnit între anii 485—464 î.Hr.). El a fost asasinat de către doi ofițeri. „Hodu” este India, pe care a cucerit-o Histaspe, iar „Cuș” este Etiopia pe care a cucerit-o Cambise. Sub Xerxe I și-a ajuns culmea întinderii imperiul persan. În conglomeratul de 127 state vasale ale perșilor a intrat și Etiopia (Est. 8, 9). Etiopia și-a pierdut independența și se pare că pentru multă vreme. Așa se explică faptul că în afară de Dan. 11, 43; Ez. 38, 5 și II Cron. 12, 3 nu se mai face pomenire de etiopieni în veacurile care sfîrșeau epoca Vechiului Testament.

Sub îndrumarea conducătorilor mai recentî Abisinia a pășit pe calea progresului: Monumente în stil modern (de ex. mausoleul lui Menelic), parcuri și palate, catedrale, avînd ceva din „măreția Sf. Sofii” celebra statuie a lui Menelic, turnată în bronz și învăluită într-o pojghiță de aur curat, de 2 mm grosime, edificii noi moderne, podul de pe valea Anache, lung de 151 m și apoi școli, spitale și leprozerii dovedesc că Abisinia a apucat-o pe calea cea bună a civilizației.

³⁴ Menard, o. c., p. 138.

³⁵ N. Lascu, Curs de Istoria lumii antice, ed. II (litografiat), Cluj 1957, p. 94.

În zorii anului acestuia (1963), la Addis Abeba, în capitala Abisiniei, s-a ținut seminarul studenților din țările Africii de Est, Vest și centrale. În cuvântările lor, participanții la seminar condamnă cu vehemență rînduielile colonialiste. Ei cheamă la unitate în lupta împotriva colonialismului, care continuă să ducă o politică după principiul: „divide et impera” (dezbină și stăpînește). În cadrul seminarului au fost aspru criticate: politica discriminării rasiale, repartitia inechitabilă a pămîntului, inegalitatea salariilor muncitorilor cu aceeași calificare, precum și limitarea drepturilor politice.

Se împlinesc mii de ani de la apariția poporului etiopian pe arena istoriei. După cum dovedește lunga sa istorie, țara aceasta a înfruntat multe încercări. Rîvnită pentru imensele ei bogății, a suportat jugul diversilor invadatori și exploatatori. Nu e de mirare că acolo a crescut conștiința de libertate mai mult decît aiurea și că în frontul acțiunii pentru dreptate și pace se găsesc cetățenii acestui imperiu.

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

BISERICA ORTODOXĂ ÎN VEACURILE XI—XV

Evenimentul de la mijlocul veacului XI nu a provocat în Răsărit nici o schimbare internă în viața ortodoxă, pentru că cele petrecute la Constantinopole între card. Humbert și patriarhul Mihail Cerularie au rămas restrânse la relațiile dintre cele două scaune patriarhale și la un număr redus de cunoscători. Schisma din 1054 nu a provocat în Răsărit nici o frământare internă de proporții, căci credincioșii Bisericii Ortodoxe în genere aveau încredere în înțelepciunea patriarhului ecumenic și în sinoadele întrunite sub conducerea sa. Abia contactul ulterior cu latinii apuseni, în cadrul cruciadelor, a oferit prilejul unor contacte directe și abia cu această ocazie s-a popularizat printre credincioșii ortodocși constatarea lui Mihail Psellos, că dacă s-a întâmplat o schismă între scaunele patriarhale din Roma și Constantinopole, apoi prin ea răsăritenii erau apărați de inovațiile latine.¹ Din cauza aceasta nu se vor putea duce tratative rodnice de înțelegere, în viitor, în cursul veacurilor XI—XV, din moment ce inovațiile erau socotite de latini ca inerente ortodoxiei apusene. În consecință, Ortodoxia tradițională se limitează tot mai conștient la Biserica din Răsărit.

Iată, deci, cum s-au desfășurat faptele în Epoca dualismului creștin ortodox-latin între 1054 și 1453, în Răsăritul ortodox.

1. VIAȚA VECHILOR PATRIARHATE ORTODOXE ÎN V. XI—XV

Sf. Mormînt al Mîntuitorului din Ierusalim, refăcut în 1037 de împăratul bizantin, era loc de pelerinaj continuu, mai ales că din 1060 s-au înmulțit și pelerinii din Rusia kieveană, în urma călătoriei la Locurile Sfinte, întreprinsă de monahul Varlaam de la Peștera Kievului, ca să vadă în Sîmbăta patimilor „focul

¹ Vezi Șesan M., Biserica ortodoxă pînă în veacul XI. Mitropolia Ardealului 1/3, 1963.

sfânt”, arzînd la Sf. Mormînt. Dar tocmai atunci interzicea propaganda latină la sinodul de la Split-Dalmația cultul în limba slavonă, inaugurat de Sf. Ciril și Metodie, și atunci cneazul Mihail al Zetei dalmatine a acceptat coroana regală de la papă și s-a supus jurisdicției Arhiepiscopului latin de la Bari, din Italia de Sud, precum și celui de la Ragusa (Dubrovnik) pentru Bosnia învecinată. De aceea și cneazul sîrb Bodin, profitînd de dușmănia normanzilor din Italia de Sud față de Imperiul bizantin, din 1081, a căutat să scuture și el stăpînirea grecească, deși credincioșii ortodocși sîrbi depindeau prin Episcopia sîrbă de la Rascia și Arhiepiscopia din Ohrida de Patriarhia Ecumenică. Atunci li s-a părut nimerit unora ca să tragă în alianță la răscoală și pe bogomilii balcanici, deși Arhiepiscopia Ohridei promova Ortodoxia și în limba slavonă și între bulgari erau respectați sfinții naționali Prohor din Pština, Ioachim din Osogov, Gavriil din Lesnovo și Ioalion din Moglena.

Mai spre Nord-Vest Ortodoxia din Regatul ungar era copleșită de latinism, care cuprinde în 1102 Croația și apoi și Bosnia, așa că Mitropolia ortodoxă „a turcilor” de la Szentes duce o viață foarte tulburată pînă se va stinge cu totul.² În Cehia mai exista Mănăstirea slavo-cirilică de la Sazava, cu legături vechi spre Ortodoxia sud-dunăreană, precum și cu cea rusească de la Lavra Peșterilor din Kiev de unde vine cinstirea la cehi a Sf. Vladimir, Olga, Boris și Gleb și încotro se duce cinstirea Sf. Vațlav (Venceslau) Martirul și a bunicii sale Ludmila de la cehi; dar mănăstirea este latinizată în 1097.³ Și în Polonia se stinge cu încetul restul tradițiilor vechi cirilo-metodiene. Iar prezența mohamedanilor în ținuturile orientale amenința existența bisericilor ortodoxe din Georgia și Sinai, precum și a celor eterodoxe orientale.⁴

În schimb în Rusia kieveană Mitropolia din Kiev, supusă Patriarhiei ecumenice, dispunea de eparhiile din Kiev, Cernigov, Bielgorod, Juriev, Pereiaslavl, Vladimir Volinski, Tmutorokan, Turov, Polotsk, Novgorod și Rostov și erau cinstiți sfinții locali ep. Teofan, ep. Leonție, Ilarion și Isaia. Mai spre Apus, Patriarhia ecumenică, spre a se desdăuna de pierderile din Europa centrală, a creiat Mitropolia Rossiei Mici cu centre la Haliciu, Pere-

2 Amănunte la Moravcsik G., *Die byzantinische Kultur und das mittelalterliche Ungarn*, Berlin 1956.

3 Șesan M., *Ortodoxia cehă în sec. XI. Mitropolia Ardealului* 5/8, 1957

4 Tamarati M., *L'eglise georgienne*, 1910. Pantelakis G., *Iera mone Sina*, Atena 1939; Janin R., *Les eglises orientales*, ed. nouă, Paris 1952.

mișl, Lutsk, Holm și Smolenkon.⁵ Și pentru regiunile carpatice, ale românilor, rînduiește o mitropolie, care pare a fi cea a Kelținiei localizată la Galați⁶ ca astfel să încheie lanțul organizării mitropolitane față de Apus precum și în jurul Mării Negre.

Cele mai mari pierderi le-a suferit însă Patriarhia ecumenică în Asia Mică, după înfrîngerea împăratului bizantin la Mantzikert, în 1071, care dă posibilitate turcilor-selgiuci să se reverse pînă spre coastele Mării Egee și spre Bosfor. Cruțate nu au fost nici Patriarhiile din Antiohia și Ierusalim, care ajung și ele în contact cu selgiucii, pe cînd Patriarhia Alexandriei stătea mai departe sub stăpînirea Fatimizilor de la Cairo și Arhiepiscopia din Sinai își ducea o viață în izolare, înconjurată de lumea arabă.

Atunci s-a impus la Bizanț dinastia Comnenilor. Imp. Alexiu I Comnenul (—1118), ca „părinte spiritual al comunității obștești-politeuma”, ajutat de patriarhii ecumenici Cosma I, Eustațiu, Nicolae III și Ioan IX, ostili oricărei înțelegeri cu frații latini care în cruciadele lor spre Sf. Mormînt au provocat mari neajunsuri ortodocșilor, alungînd din scaune chiar pe patriarhii ortodocși din Antiohia și Ierusalim, care trebuie să pribegască sau să vină la Constantinopole, reușește să refacă granițele imperiului.⁷ Apoi stăvilește expansiunea bogomililor, organizează la Bacikovo pe pămînt bulgar un centru pentru reconvertirea armenilor monofiziți, reconfirmă poziția Sf. Munte Athos. pe sclavi îi ridică din starea lor socială impunîndu-le căsătoria bisericească și sprijină întrunirea la Constantinopole a unor sinoade endemice, la care participau și episcopi din alte biserici locale, prezenți atunci la Constantinopole. În teologie s-au putut dis-

5 Vezi: Istoriile bisericii ruse de Filaret de Cernigov, 1872; Mitr. Macarie Bulgakov 1898; prof. Golubinski, 1901/17; articolele din Jurnalul Patriarhiei din Moscova; Grekov B., Histoire de la Russie de Kiev, Moscova-Paris 1952; Selichova N., Istoria Kieva, Kiev 1958; Patriarhia din Moscova: Russkaia pravoslavna țerkov, Moscova 1958.

6 Cf. Șesan M., Vechea organizație bisericească carpatică, Mitropolia Ardealului 5/6 1959 cu amănunte despre această jurisdicție de la Tomis peste Argeș spre plaiurile transilvane.

7 Vezi monografiile Patriarhiilor vechi de Chrys. Papadopoulos, Atena în ediție nouă; Diehl Ch.-Guilland R., L'Europe orientale (1081—1453), Paris 1945; Konstantinidis, Orthodox Church, ed. II, N. York 1951. Mitrop. Ghenadie de Helopolis, Istoria tu oikumeniku patriarheiu, 2 vol. Atena 1953—1955; Konidaris Gh., Ekklesiastike istoria, ed. II, Atena 1957; Gerard W., La ruine de Byzance, Paris 1958; Ostrogorsky G., Geschichte des byzantinischen Staates, ed. II, 1952 și ediție sîrbă 1959; Meyendorff J., L'église orthodoxe, Paris 1960; Harder J., Geschichte der Ostkirche, München 1962; Moschopoulos N., La Terre Sainte, Atena 1957; Patriarhia Romînă, Istoria Bisericească Universală, vol. 2, București 1956; Leib B., Aspects religieux de la revolution des Comnènes, Orientalia Christ. Periodica 21, 1955; Tomadakis, Ekklesia tes Ellados, Atena 1956. Șesan M., Cruciadele și Biserica ortodoxă, Mitropolia Ardealului 4/6 pe 1961.

tinge filozoful Ioan Italos, dar urmărit pentru raționalism puternic; mitrop. Ioan Mavropus al Euhaitiei care a realizat pe la 1100 praznicul comun al Sf. Trei Ierarhi din 30 ianuarie; mitrop. Teofilact al Ohridei, mare exeget; imnologul Ioan Cucuzel și Eutimie Zigabenu, autorul „Panopliei dogmatice a credinței ortodoxe”. Liturgii au completat ritualul Proskomidiei cu scoaterea miridelor și pentru sfinți, pentru cei vii și morți spre a învedera astfel unitatea Bisericii în jurul Mîntuitorului și pe disc. Canonistul Alexiu Aristen a susținut valoarea canoanelor prin comentare și o nouă catalogare a lor.

Această desfășurare de activitate s-a resimțit și în Georgia regelui David Ziditorul (—1125) care și-a întărit stăpînirea la Tiflis (Tbilisi) sprijinind astfel și poziția catolicosului țării sale, față de vecinătatea mohamedană. Și în Rusia cneazului Vladimir Monomahul (—1125) se resimt urmările ei, pe vremea căruia cronicarul de la Kiev, numit Nestor, a compus cea mai veche cronică în care îl socotește pe Sf. Apostol Andrei încreștinătorul sciților, care ar fi fost strămoșii slavilor; alături de el s-a impus mitrop. Climent Smoleanski din Kiev.⁸

Patriarhia ecumenică cunoaște o nouă înflorire pe vremea împ. bizantini Ioan II (—1143) și Manuil I Comnenul (—1180), și a patriarhilor Ioan IX, Leon, Luca Hrisoverghi, Mihail III și Teodosie, numărînd chiar 664 scaune episcopale, întrunite în 65 de mitropolii, după cum referează Nil Doxapatriul (Migne PG 132, 1106—11). Patriarhia Antiohiei avea pe atunci 14 mitropolii, 12 arhiepiscopii și 127 episcopii în Mesopotamia, Siria, Liban, Cilicia, încotro imigraseră numeroși armeni și Seleucia, fiindu-i incluse și 4 mitropolii din regiunea Patriarhiei Ierusalimului, precum o precizează latinul Guilelm din Tyr (Migne PL 201, 1063). Pe atunci erau la Constantinopole 485 de biserici și 325 de mănăstiri, la Athos vreo 300 mănăstiri cu aproape 3.000 de monahi și situația în provincie, în unele locuri, era la fel de înfloritoare; astfel în Ohrida erau 360 de biserici și paraclise, la Prilep vreo 90 biserici și mănăstiri, la Kastoria 60 și la Veles 36: iar misionarii greci, alături de cei nestorienii, au activat atunci ca și în veacul următor în Asia centrală, în Mongolia și chiar în China.⁹

⁸ Orlov A., Vladimir Monomach. Moscova 1946; N. P., Svetagora, Athos, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 6, 1962.

⁹ Janin R., Les eglises et les monastères de Constantinopole, *Revue des études byzantines* 9, 1952; idem, La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin; Constantinopole, vol. 3, Paris 1953; Dauvillier J., Byzantins d'Asie centrale. *Revue des études byzant.* 11, 1953, p. 62—87.

S-a înmulțit și pleiada de teologi între care se numără: canonistul Ioan Zonara, teologul Petru Damaschinul, Teodor Prodromul; Nicolae din Metona, Ioan Ducas, Const. Manasse, filozoful Ioan Tsetses, Neofit Eukleidul din Cipru, mitrop. Eustațiu din Salonic, și canonistul Teodor Balsamon, patriarh al Antiohiei, în refugiu. Patriarhii ecumenici mai convoacă numeroase sinoade endemice, cu participarea și a vlădicilor din celelalte patriarhii, la Constantinopole, în variate chestiuni importante precum: revenirea ereticilor la Biserica ortodoxă-mamă, în 1144 și 1147; problema jertfei Mântuitorului Hristos pe cruce, în 1156; lămurirea textului de la Ioan 14, 28 despre ierarhia Tatălui față de Fiul, în 1166; revenirea armenilor, în 1169 și 1178; despre anatema contra mohamedanilor, care totuși recunosc ca profet pe Iisus, în 1180 și despre trupul lui Hristos în Sf. Euharistie, în 1196. Deciziile au fost apoi comunicate și bisericilor ortodoxe locale surori prin participanți, sau pe calea comunicărilor.

Deși împărații bizantini au tratat cu suveranii apuseni, în cadrul cruciadelor, totuși la tratative reușite confesionale nu s-a putut ajunge.

Un avânt deosebit îl înregistrează Mitropolia Kievului pe vremea teologilor Nifon arhiep. din Novgorod și Chiril din Turov (—1185) numit și „Hrisostomul rușilor”, pe vremea cărora e ctitorită cetatea Moscovei, în 1148. Prin legăturile dintre Mitropolia Kievului și a Haliciului cu Patriarhia ecumenică, mijlocite de Cherson (Krimeia), a ajuns în Rusia cultul icoanei Maicii Domnului făcătoare de minuni de la Smolensk, apoi Pravila lui Aristen, tipiconalele, Vieți de sfinți din colecția lui Simeon Metafrastul, Zlataustul cu omiliile Sf. Ioan Gură de Aur, Patericul și altele; e cinstit sfântul rus Teodosie de la Pecerska; din Bulgaria vine cinstirea Sf. Constantin (Ciril) și Metodie, monahii ruși întemeiază la Ațhos, în 1169, mănăstirea Rossikon și creștinismul a fost răspândit în regiunile de la Don, Viatka, Ingria, Karelia și spre Lituania și Letonia. A sporit cultul Sf. Cruci. Prin declararea Lavrei Peșterilor din Kiev, în 1159, ca stavropighie a Patriarhiei ecumenice, relațiile s-au strâns și mai mult între cele două biserici. Apare și cultul special al „acoperământului Maicii Domnului”—Pocrovul.

Dar vremile devin iar tulburi. În 1185 cumanii s-au revărsat peste Rusia, care era împărțită în cnezatele de Cernigov, Haliciu, Smolensk, Plotsk, Turov, Rostov, Susdal, Reazan, Novgorod și Vladimir Volinski; de aceasta profită Polonia care își

supune Haliciul. În 1187 cade Ierusalimul fiind cucerit de sultanul Saladin din Cairo. Dacă prin aceasta s-a mai ușurat poziția patriarhului ortodox, care s-a putut întoarce la sediul său spre a apăra iar Locurile Sfinte, în care erau cuprinse bisericile Invierii, a Nașterii din Betleem, a Răstignirii pe Golgota, din Ghetsimani, Nazaret și Tabor, apoi pe de altă parte s-a provocat o nouă cruciadă a suveranilor apuseni pentru restabilirea imperiului latin la Ierusalim și cu această ocazie Imperiul bizantin a fost socotit mai degrabă aliat al sultanului decît al creștinilor. De aceea împăratul german Frederic I Barbarosa, trecînd în 1189 prin regiunea Balcanilor, a dat sprijin jupanului sîrb Stefan Nemanja (—1199) precum și fraților vlaho-bulgari Petru și Asan spre a-și dobîndi independența față de Bizanț; drumul lui prin imperiul bizantin era semănat cu jaf și omor. La fel s-a întîmplat și în insula Cipru, care în 1183 devenise un efemer imperiu bizantin al lui Isac Comnen-Duca, fiind cucerită în 1198 de latini și supusă bisericește arhiepiscopului latin, care l-a înlăturat pe cel ortodox.¹⁰

Atunci au fost înțelese constatările patr. Mihail III al Constantinopolei, că mai ușor va fi pentru greci să primească o stăpînire mohamedană, decît să îndure o silnicie politică și confesională latină. Prevestirea s-a adevărit cînd la 13 aprilie 1204 Bizanțul a fost cucerit de cruciații latini din a 4-a cruciadă care a „deviat” anume de la traseul ei, sub ochii teologilor bizantini Nichita Choniatul, autorul lucrării „Tezaurul Ortodoxiei”, Nicolai Mesaritul, mitrop. Dimitrie Chomatenu al Ohridei, mitrop. Mihail Choniatul al Atenei și canonistul Ioan din Chitru. Imp. Alexios V și patriarhul Ioan X se refugiază la Niceia, unde petrecea în refugiu și patr. Marcu III al Alexandriei, iar alții iau drumul Trapezuntului.

2. ÎNFIINȚAREA MITROPOLIILOR LOCALE SIRBĂ ȘI BULGARĂ

De această împrejurare caută să profite jupanul sîrb Stefan Nemanja cel Tînăr, fiul lui Stefan Nemanja cel Bătrîn, ca și vecinul său vlaho-bulgar țarul Ioaniță. Mai întîi au căutat legături cu Roma, dar prezența imperiului și patriarhului latin la Constantinopole, pînă în 1261, i-a convins de necesitatea menținerii îndepărtării de latini, prin schisma din 1054, și deci de apropiere de Bizanțul de la Niceia, care prezenta totuși garanția

10 Hakkah I., *Istoria tes ekklesias Kypru*, Atena 1923.

vechii ecumenicități ortodoxe. De aceea țarul Ioaniță intră în conflict cu împ. latin Balduin de la Constantinopole și înfrîngerea latinului la Adrianopole, în aprilie 1205, a salvat imperiul de la Niceia. De aceea împ. Teodor I Lascaris, încoronat basileu și autokrator legal după ceremonialul canonistului Balsamon, de către patr. Mihail IV, în 1208, a căutat legături cu regele Leon al Armenilor din Cilicia, cu despotul bizantin din Epir, prin mijlocirea arhierilor Ioan Apokaukos și Dim. Chomatenu din Ohrida, cu sîrbii și cu bulgarii.

Dar Stefan al sîrbilor dorea independența politică și totodată autocefalia bisericii; el se răzima pe o biserică înfloritoare, cu mănăstiri frumoase la Studenița și Hilandar, cu cinstirea ca sfînt a tatălui său Stefan cel Bătrîn, intrat în monahism ca Simeon, cu daruri la Ierusalîm, Salonic, Constantinopole, Roma și Bari, cu ctitorii la Vardar, Scopia, Prizren și Stip, cu activitate literară, din care răsare Evangheliarul lui Miroslov. Dar fratele său mai mare Vulkan din Zeta s-a apropiat de regatul ungar și de Arhiepiscopia latină de la Bari, fapt care l-a silit pe Stefan să caute alianță cu Veneția; toate acestea l-au îndurerat pe fratele mai mic Rastco, care s-a călugărit la Athos sub numele de Sava, și stătea de o parte.

În Bulgaria, țarul Borilă (—1218) se răzima pe centrele bisericesti de la Ohrida, Tîrnova și Bitolia, foste bizantine, în vecinătatea banului Kulin din Bosnia care oscila între Răsărit și Apus și dăduse libertate bogomililor, și dorea aceeași recunoaștere a independenței.¹¹

Atunci patr. Manuil I (—1222) și împ. Teodor I constatînd din Syntagma patr. Fotie și din comentarele canoniștilor Zonara și Balsamon la can. 34 apostolic canonicitatea recunoașterii unui protos pentru episcopii unui popor, au aplicat aceste prevederi la cazul dat din Balcani, avînd nevoie de ajutorul acestor populațiuni. Și astfel la propunerea lui Stefan cel Tînăr ca fratele său Sava să reglementeze situația, vîzînd frămîntările din Sîrbia

11 Pentru sîrbi: Stanoievici St., Sv. Sava, 2 vol. Belgrad 1934/5; Șesan M., Cultul sfinților naționali în biserica ort. sîrb. 1935; Radojicici N., Sv. Sava i autobiografia srpski i bugarski crkvi, Belgrad 1939; Iufu I., Scurtă istorie a bisericii sîrbe, Biserica Ort. Romîna 8/9 1957; Straniakovici D., Sv. Sava, Glasnik 3, 1957; Kutepov P., Sv. Sava, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 3, 1962; — pentru bulgari: Zlatarski V., Bulgarski mitropoliti i patriarhi, Sofia 1925; apoi luorările lui Kiselkov și Snegarov Iv'; Derjavin N., Istoria bulgarii, 2 vol., Moscova 1945; Constantinescu-Iași P., Studii istorice romîno-bulgare, 1956; Crăciunaș I., Patriarhia bulgară, Mitropolia Moldovei 3/4 1960; Litavrin G., Bulgaria i Vizantia, Moscova 1960. — Lotocki A., L'autocephalie, 2 vol. Varșovia 1938 pentru toate bisericile autocefale.

din cauza diversității dintre frați, Sava de la Studenița obține de la împ. Teodor independența pentru statul sîrb și de la patriarh recunoașterea autocefaliei bisericii, în 1219, deși se opunea arhiep. Dim. Chomatenul din Ohrida, de care depindea teritoriul Sîrbiei. Sava a fost apoi hirotonit și numit mitropolit al Sîrbiei, în 1221. El își ia sediul la Jicea și dă mitropoliei 7 sufragani la Ras, Toplița, Moravița, Dabat, Budimlia, Hvosno-Peci și Prizren; mai târziu li se adaugă sediile de la Prevlata-Zeta și Chum-Ston. Centrul monahal se stabilește la noua ctitorie Mileșevo, care întreține legături strînse cu măn. Hilandar din Athos; pentru înzestrarea ei mitrop. Sava (—1236) cumpără de la patriarhia din Ierusalim, unde pentru o vreme, între 1228—1244, domnea o înțelegere între împ. german Frederic II și mamelucii din Cairo, icoana Sf. Născătoare de Dumnezeu degrab-ajutătoare (cu 3 mîini), care ar fi aparținut Sf. Ioan Damaschinul.

Inspirîndu-se din Ortodoxia niceană a mitr. Ioan Apokaukos din Naupact, a lui Arsenie de la Athos, a monahului Efremius și Nicefor Blemydes, de la noua universitate niceană, mitrop. Sava a transpus în sîrbește Syntagma patr. Fotie, Synopsa lui Aristen și Prochimenul împ. Vasile I, din care alcătuiește „Gradski zakon=Lege de stat, pentru noul stat sîrb și „Kormciaia kniga”=Cartea cîrmuirii pentru noua biserică autocefală sîrbă.

Apoi realizează în 1234 împăcarea dintre arhiep Antim al Tîrnovei cu patr. Ghermanos II al Niceei (—1240), paralel cu înțelegerea dintre împ. bizantin Ioan III Vatatzes (—1254) care va fi socotit sfînt în popor, și țarul bulgar Ioan II Asan (—1244), care era socrul regelui sîrb Vladislav și acum devine cuscrușul împăratului bizantin. Confirmarea înțelegerii o realizează apoi sinodul patriarhal de la Lampsac, din 1235, care acordă autocefalia bisericii locale bulgare și admite vremelnica ei jurisdicție și peste Athos, ca să-i înfrunte pe latini. Pe atunci la Athos se adunaseră monahi din multe popoare ortodoxe și au venit și monahii georgieni, de pe vremea „epocii de aur” a țării, realizată de regina Tamara (—1213) și de teologii Arsenie din Icalt, imnologii Teofil și scriitorul Șota Rustaveli; se înființase și mănăstirea Iberikon la Athos.

De bucurie că mitropolitul Tîrnovei a obținut titlul onorific chiar de patriarh, țarul Ioan Asan a cumpărat de la latinii din Constantinopole moaștele Cuv. Parascheva de la Epivat și le-a adus la Tîrnova, oraș care va deveni „Ierusalimul bulgar”.

Pentru toate acestea, realizate de mitrop. Sava al sîrbilor, el și-a dobîndit cinstirea de „mare sfînt național și bisericesc”. Dar arhiep. Iacob al Ohridei (—1253) fiind grec, vedea cu ochi răi noile biserici autocefale și de aceea petrecea mai mult la Salonic.¹²

În spațiul carpato-dunărean, la romîni au fost cunoscuți în 1234 episcopi greci, pomeniți în scrisoarea papii Grigore IX către regele ungar Bela IV; ei au aparținut fie mitropoliei Keltzaniei sau a celei de la Vicina, sau erau în refugiu de la Constantinopole latină, în orice caz depindeau de Patriarhia ecumenică din Niceia pentru statele lui Litovoi și Seneslav, pomenite în 1247, și pentru „plaiurile” din Transilvania. În Banat, poate în continuarea unei mitropolii ortodoxe de Szentes-Kalocsa latinizată după 1200, exista între 1226 și 1286 o Mitropolie a Murașanei-Timișului. Dar pentru că creștinismul era popular la romîni, nu au apărut sfinți proprii.

Intervine însă o nouă calamitate și anume năvala tătarilor mongoli spre Rusia Kieveană, spre Ungaria și Dalmația și spre Bulgaria. Mitropolitul Kiril al Kievului, cetate care devenise „Ierusalimul ortodoxiei rușilor”, nu poate realiza coaliția cnejilor ruși, astfel că chanul Batu cucerește Kievul, în 1237 și înființează statul „Kipceak — al Hoardei de aur” din Sudul regiunii, prădînd lăcașurile de închinare și făcînd numeroși martiri; însuși mitropolitul Kievului apucă pe drumul pribegiei. De aceea patr. ecumenic Manuil II a rînduit în 1247 ca mitropolit pe rusul Kiril II (—1280), susținut de principele Daniil al Haliciului și l-a ajutat pe mitrop. sîrb Sf. Arsenie, de pe vremea regelui sîrb Uroș I (—1276), care s-a refugiat la Peci în fața tătarilor care au prădat regiunile pînă spre coastele Dalmației. Și Bulgaria își dădea ajutorul său. Astfel sînt trimise în Rusia numeroase copii de cărți bisericești din care se alimentează ep. Simeon din Susdal, monahul Policarp din Kiev, ep. Serapion din Vladimir; pe vremea țarului Const. Asan (—1277), despotul Iacob Sviatoslav a trimis mitrop. Kiril II de Kiev, în 1262, și Cartea cîrmuirii a Sf. Sava, care a fost apoi aprobată de sinodul local de la Vladimir pe Kliasma, în 1274, pe vremea principelui Vasile I, drept codice fundamental de legislație bisericească. Iar înspre Nord, cneazul Alexandru Nevski (—1263) a înfruntat cu

12 Duicev I., Nouveau temoignage de Jacques de Bulgarie, Byzantinoslavica XXI-1, 1960, p. 54ss.

succes coaliția cavalerilor Teutoni din 1242, fiind pentru aceasta considerat în popor ca mare sfânt.¹³

În aceste împrejurări împ. bizantin Mihail VIII Paleologul (—1283), care a restabilit imperiul bizantin iar la Constantinopol în 1261, spre satisfacția patr. ecumenic Arsenie, a căutat să întărească poziția în Italia de Sud, în Apulia, Calabria și Sicilia, cu italo-greci ortodocși, împotriva stăpînirilor vremelnice normane, germane și angiovine, reușind apoi să-și manifeste intervenția prin „vespera siciliană” din 1282, care a zădărnicit cruciada apuseană contra Bizanțului. Dar străduințele sale unioniste, susținute apoi de patr. Ioan Vec și prezentate formal de George Akropolitul la sinodul unionist de la Lyon, din 1274, au fost combătute de Nicefor Blemide, de patr. Grigore din Cipru, care a compus lucrarea „Stîlpul Ortodoxiei”, de George Pachimere și de Atoniți. De aceea patr. Grigore a interzis împ. Andronic II (—1328) să facă tatălui său înmormîntare imperială, fiind aprobat de urmașii săi patr. Ioan XII, Atanasie I, Ioan XIII și Isaia, precum și de teologii Manuil Moschopol, Teodor Metochitul, Nicefor Chummos, canonistul Matei Vlastare, Nicefor Calist, Manuil Philes, de Varlaam Calabritul și de Maxim Planudes.

De aceea împ. Andronic II va sprijini activitatea patriarhiei ecumenice. Astfel va admite ca patr. Nifon I, observînd prădăciunile catalanilor la Athos, să dispună în 1312 sistarea autonomiei Sf. Munte Athos ca să fie mai strîns legat de viața patriarhiei, pe care acum o poate și mai bine influența; apoi împăratul tratează cu Mamelucii din Egipt întoarcerea la Cairo a patriarhului alexandrin Atanasie II și obține și dreptul de a putea desemna, la sfatul patriarhului ecumenic, persoana viitorului patriarh alexandrin. Același lucru îl obține și pentru Patriarhia Ierusalimului și Antiohiei, ajunse și ele, din 1254, în stăpînirea mamelucilor. Astfel se putea mai ușor realiza comunicarea dintre patriarhi. În consemnarea scaunelor episcopale din această vreme, Patriarhia ecumenică tot mai cuprindea 95 mitropolii și aproape 200 episcopii, unele în afara granițelor imperiului bizantin, în Asia Mică, Caucaz, Balcani, Țările Romîne, Haliciu, Rusia și Lituania. Astfel patr. Ioan XII a înființat Mitropolia Lituaniei, cu locul 81 în consemnarea mitropoliilor și la locul 95 a fost rînduită Mitropolia Vicinei din Dobrogea, cu jurisdicție și peste

¹³ Snjegarov Iv., *Duchovno-kulturni vrazki mezdu Bulgaria i Russia*, Sofia 1951; Rose K., *Predigt der russ. orth. Kirche*, Berlin 1962; Pașuto I., *Alex. Nevski*, trad. română, București: 1953.

Dunăre spre romîni. Patriarhul Atanasie I a dat în 1303 principelui Leon din Haliciu drepturi largi și mitropolitului i-a supus și regiunile învecinate, moldovene, carpatice și maramureșene, în care trăiau numeroși „valahi” cu jupanii și episcopii proprii, unii dintre ei emigrînd pînă în munții Tatra și Slovacia de Vest din Carpații apuseni.¹⁴ Astfel era restabilit cordonul de apărare de la Lituania pînă spre Dunăre.

Bulgaria în schimb era cuprinsă de un declin determinat de prezențe tătare, pînă a reușit Teodor Svetoslav (—1322) să le înlătore și Mihail III restabilește statul bulgar la Vidin, în 1323, renovînd patriarhia din Tîrnova și Măn. Sf. Ioan Rîlski. Apoi s-a întărit Biserica sîrbă pe vremea regelui Uroș II Milutin (—1321) și a mitropoliților Ioanichie, Daniil I, Eustatie de Zeta, Eustatie II și Sava III de Peci. Daruri sîrbești se întîlnesc la Ierusalim, Constantinopole, Sinai, Salonic și Bari și numărul episcopilor sporește la 14; țarul e proclamat sfînt. Urmașul său, Stefan Decianski (—1331) a zidit marea mănăstire Deciani; mitrop. Nicodim a prezentat o nouă ediție a Tipiconului Sf. Sava și mitrop. Danilo II (—1338) a devenit ctitor de cultură prin cronica sa: Viața regilor și a mitropoliților sîrbi. Astfel sudul ortodox era bine păzit.

3. CREȘTEREA IMPORTANȚEI MITROPOLIEI RUSE

Deoarece presiunea tătară din Kipceak a sporit în urma trecerii lor la mohamedanism în 1313, mitrop. Petru Sfîntul de Kiev (—1326) s-a mutat de la Vladimir pe Kliasma mai aproape spre Moscova, pe lîngă marele cneaz Ivan Danilovici. Urmașul său, mitrop. Teognost (—1363), grec de origine, a primit de la patriarhul ecumenic Isaia definitivarea sediului mitropoliei Kievului la Moscova, în 1328. Acum numărul eparhiilor sufragane se poate urca la cifra de 18. Faptul e apoi confirmat de patr. Isidor I așa că regentul Ioan VI Cantacuzenul îl poate înștiința pe mitrop. Teognost, în 1347, că Patriarhia ecumenică i-a supus toată Rusia de la o margine la alta, încît încetează autonomia vremelnică a Mitropoliei Haliciului.¹⁵

Deoarece în aceea vreme s-a accentuat cinstirea „Duminecii Ortodoxiei”, în tălmăcirea mitrop. Macarie din Filadelfia, de

¹⁴ Holban T., Biserica romînilor din Polonia, Arhiva istorică, Iași 1931/2; idem, Jus Valachicum, Iași 1934; Macurek J., Valasi v zapadnich Karpatech, Ostrava 1959.

¹⁵ Sabatin I., Sv. Teognost mitrop. Kievski, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 8, 1954, p. 39s.

aceea a început și o discuție mai atentă asupra legăturii dintre Dumnezeu, Biserică și credincios. La Muntele Athos s-a răspuns prin „isihasm” susținut de Sf. Grigore Atonitul și de Grigore Palama, care explică coborîrea neconținută a harurilor dumnezeiești spre credincios prin „deschiderea cerurilor”. Problema a fost discutată la sinoadele de la Constantinopol din 1341 și 1347, ieșind biruitor principiul „isihasmului palamit”, dar la sinodul contrariilor, dominat de Varlaam Calabritul, patr. Ioan XIV Caleca, Nicefor Gregora și Dimitrie Kydones, care a tradus în grecește „Summa teologiei” de Toma din Aquino, din 1345, a biruit teza „prăpastiei dintre Dumnezeu și credinciosul păcătos”. În fine, la sinodul din 1351, cu sprijinul regentului Ioan Cantacuzen și azeziunea lui Nil Cavasila, a patr. Filotei și a marelui mistagog Nicolae Cavasila și Teofan al Niceii, a biruit teza palamită, deși a fost înfruntată de răscoala zeloților radicali din Salonic care doreau o biserică simplă¹⁶ și pînă la urmă, în 1368 Grigore Palama a fost proclamat sfînt și ziua prăznuirii sale stabilită pe Duminica a doua din Postul Sf. Paști.

Pe cînd se întîmplau aceste frămîntări, suveranii balcanici erau în dușmănie cu Bizanțul. Astfel Stefan Dușan al sîrbilor (—1355), admirator al isihasmului, aliat cu țarul bulgar Ioan Alexandru, dorea să devină stăpîn unic și peste „Romania bizantină”. Totuși străduința sa politică nu a adus prejudicii Ortodoxiei bisericești, deși din punct de vedere administrativ a fost inițiată o schismă. Faptele s-au produs astfel: dorind țarul sîrb să aibe pe lîngă el un patriarh, a convocat la 9 aprilie 1346 la Scopia un sinod, unde forțează proclamarea patriarhiei sîrbe, în frunte cu Ioanichie II (—1354), în prezența patr. bulgar Simeon al Tîrnovei, a arhiep. Nicolae al Ohridei și a marelui avă de la Athos, care pe atunci ținea de Sîrbia. Apoi țarul a alcătuit un Codice de legiuri, care a fost aprobat la soborul de la Scopia din 1354. Patriarhia nouă a fost înzestrată cu mitropoliile de la Prizren, Scopia, Zeta și Derska. Dar pentru că proclamarea patriarhiei s-a făcut fără încuviințarea canonică a Patriarhiei ecumeneice de aceea pînă la urmă patr. Calist I, păgubit în jurisdicția sa din Macedonia, Tesalia și Athos, a luat măsuri disciplinare în 1352, prin care noua patriarhie apărea ca schismatică.¹⁷ Li-

¹⁶ Vezi la Frances E., Răscoala zeloților din Thessalonik, Studii, revistă de istorie 3, 1959, p. 257ss.

¹⁷ Veselinovici R. și Mosici Vl., în Glasnik srpske crkve 9, 1946; Kalezici D., Proglas srpske patrijarsie, Pravosl. Misao 1/2 1962, p. 76s; Anuichi S., Raporturile dintre patr. sîrbă de la Ipek și patr. greacă-bulgară de la Ohrida, Studii Teologice 9/10 1962.

teratura teologică, cuprinzînd și Psaltirea lui Branko Mladenovici, viața culturală de la măn. Mitrovița și Manasia, cinstirea nouă a Sf. Ciril și Metodie și altele nu au putut opri desmembrarea statului sîrb, după moartea țarului Dușan, așa că regele Tvrtko I al Bosniei s-a încoronat în 1377 chiar la mormîntul Sf. Sava din Mileșevo.

În schimb s-a redresat Bulgaria țarilor Ioan Alexandru (—1371) și Ioan Sișman III (—1393), pe vremea patriarhilor Sf. Teodosie (—1378) și Sf. Eutimie (—1400), amîndoi isihști palamiți. Cultura ia avînt deosebit, apare o nouă ediție a Bibliei paleoslave.

Pe atunci însă Patriarhia ecumenică urmărea problemele mari europene, aflîndu-se între politica Ungariei și a Poloniei și a Turciei osmanice, agresivă în ultima vreme. mai ales în urma pătrunderii în Europa, la Gallipoli în 1352. De aceea patriarhii Filotei al Constantinopolei, patr. Nifon al Alexandriei și patr. Lazăr al Ierusalimului s-au sfătuit în 1372 cum s-ar putea accepta o discuție sinodală asupra schismei din 1054 și asupra felului cum ar putea fi înlăturată.

Aceste evenimente au fost urmărite cu atenție în Rusia, unde marele cneaz Dimitrie Donski (—1389) a reușit să înfrunte cu succes puterea mongolilor, care mai apoi vor inunda regiunile spre Caucaz, Georgia și Mesopotamia, vor slăbi statul otoman și se vor așeza și în India, pînă în 1451, făcînd să sufere din cauza lor pînă și creștinii Sf. Toma din Malabar, pe coasta apuseană a Indiei, care depindeau de catolicoșii nestorienii și monofiziți, deși nu erau chiar de această credință.

Mitropolia Moscovei s-a bucurat de vlădici cu renume ca Sf. Alexiu (—1378), Sf. Ciprian Sîrbul care a adus în Rusia cinstirea Sf. Grigore Palama (—1406), alături de Sf. Serghie din Radonej ctitorul mănăstirii Troița și inauguratorul operei de misionarizare în regiunile vecine și Sf. Ștefan din Perm, sprijinatorii noilor ctitorii mănăstirești de la Ciudovă, Kirilsk, Belozero, Volokolamsk, Soloveț, Kazan și Pociaev. În interior însă pustiirea provocată de ciuma din 1352 și influența bogomilă au provocat din 1376 mișcarea strigolnicilor de la Pscov și Novgorod, care a necesitat și sfaturile patriarhilor ecumenici Nil și Antonie IV (—1397), cu pastorale și îndrumări concrete. Pelerinajul rușilor spre Locurile Sfinte, trecînd prin Țările Romîne, era în continuă sporire prin Ignatie din Smoleșk în 1389, arhim.

Gherontie din Moscova în 1400 și Epifanie din Novgorod în 1416.¹⁸

Constatînd deci Patriarhia ecumenică și împăratul bizantin rostul Țărilor Romînești au admis în cele din urmă înființarea Mitropoliei pentru Ungro-Vlahia voevodului Alexandru Basarab în 1359, după ce voevodul a jurat solemn că va primi mitropolii numai de la Constantinopole, prin mutarea mitrop. Iachint de la Vicina la Argeș. Actul patr. Calist a fost apoi completat în 1370 cu decizia patr. Filotei de a înființa și Mitropolia Severinului, din care se va dezvolta apoi mitropolia Transilvaniei. Atunci românii pot pătrunde și la Sf. Munte sprijinind Schitul Cutlumuș, ca lavră a Țării Romînești și astfel cunosc la fața locului isihasmul palamit, pe care l-a introdus în viața monahală Sf. Nicodim Sîrbul la măn. Vodița, Tismana și Cozia, și ucenicii lui o vor duce la măn. Prislop în Transilvania și la Neamțul moldovenesc.¹⁹

Tot patr. Filotei a mai încuviințat și reînființarea Mitropoliei Haliciului, în 1370, la cererea regelui polon Kazimir cel Mare, dîndu-i iar jurisdicția peste regiunile învecinate moldovene, carpatice și maramureșene, cu episcopia la Muncaciu și Peri.²⁰ Apoi, la rugămintea despotului Lazăr și a patr. sîrb Sava IV, prin egum. Isaia de la Rossikon și probabil și a exarhului Grigore Țamblac din 1374, patr. Filotei anulează schisma din 1352, căci eparhiile grecești au trecut deja sub ascultarea patriarhului ecumenic și se restabilește comuniunea, în ianuarie 1375, prin declarația solemnă de la mormîntul lui Dușan de la măn. Sf. Arhangheli din Prizren și recunoașterea pentru mitropolitul sîrb a titlului de patriarh onorific. De bucurie despotul Lazăr a ctitorit măn. Ravanița.

Incurajat de aceste evenimente și voevodul Moldovei Petru Mușat a cerut după 1381 înființarea și a unei mitropolii proprii, care este încuviințată formal în 1386 sub numele de „Mitropolia Maurovlahiei”; refuzînd însă moldovenii un ierarh grec, s-a născut o frămîntare pe care a înlăturat-o voevodul Alexandru

18 Bezviconi G., în *Analele romîno-sovietice*, Istoria 1, 1957, p. 63ss.

19 Amănunte în *Bis. Ort. Rom.* 7/10 1959, volum aniversar la 600 de ani a Mitropoliei Ungrovlahiei, colaborări, p. 665—979; Moisescu Gh., *Contribuția romînească pentru susținerea Mt. Athos*, *Ortodoxia* 2, 1953; Ciurea Al., *Momente ale influenței Sf. Munte asupra vieții religioase din țările romîne*, *Ortodoxia* 2, 1953; *Patriarhia Romînă*, *Istoria Bisericii Romîne*, vol. 1, 1957.

20 Sieradzki J., *Regnum Russiae*, *Kwartalnik historyczny* 65-2, Varșovia 1958, p. 497—510.

cel Bun și exarhul Grigore Țamblac în 1401, recunoscînd Mitropolia Moldovei, cu episcopiile de la Roman și Rădăuți, cu sediul mitropolitului Iosif Mușatinul la Suceava și cu ctitoriile mănăstirești de la Neamț și Bistrița.²¹ Neavînd însă romîni sfinții proprii, i-au împrumutat de la vecini, Sf. Filofteia, bulgară, în 1393 (Argeș), Sf. Ioan cel Nou din Trapezunt de la Suceava (1401) și Sf. Nicodim de la Tismana (1408).

Dar emirii turci sînt agresivi; în 1371 ei biruie coaliția sîrbo-bulgară de pe rîul Marița și în iunie 1389 înving la Kosovo-Pole, devenind stăpîni în Balcani; în 1393 Baiazid Fulgerul pune capăt statului bulgar și în 1396 sfarmă la Nicopole cruciada rău pusă la cale de apuseni. Patr. Eutimie al bulgarilor e trimis în exil și locul e ocupat de arhiep. Ieremia de la Țîrnova ca simplu arhiepiscop dependent de Patriarhia ecumenică și apoi supus Patriarhiei din Ohrida, patronată de turci contra Patriarhiei ecumenice, din 1410. Cneazul Lazăr, eroul de la Kosovo, este proclamat sînt și amintirea zilei a intrat în conștiința sîrbilor sub numele de „vidovdan”. Despotul Stefan Lazarevici (—1427) mută mitropolia sîrbă la Belgrad, aduce acolo moaștele Cuv. Parascheva de la Țîrnova și ctitorește măn. Resava și Manasia.

De aceea Bizanțul rău strîmtorat privește spre Țările Romîne; Mircea cel Bătrîn primește de la împ. Ioan V Paleologul o coroană de despot, și lui Alexandru cel Bun îi dă o asemenea coroană împ. Ioan VIII Paleologul în 1424, odată cu lărgirea autonomiei bisericești, după ce patriarhul s-a asigurat cu staurohighia la măn. Peri din Maramureș, în 1391. Patriarhii Matei, Eutimie și Iosif II (—1439) caută să salveze ce se poate, alături de împ. Ioan VII și Manuil II socotit sînt în popor.

Totuși respectul pentru Patriarhia ecumenică nu a slăbit. Astfel principele Vitold al Lituaniei, constatînd că mitrop. Fotie din Kiev se reținea mai mult la Moscova, în preajma marelui pictor Andrei Rubliov și a principelui rus, a cerut patr. ecumenic Eutimie II, în 1414, să-i trimită un alt mitropolit care să stea la Kiev, pentru Ucraina și Lituania, căci Mitropolia de Halici a fost desființată și latinizată. Atunci a fost trimis exarhul Grigore Țamblac, dascălul Moldovei, dar el petrece mai mult la Vilna, de unde îndruma cele 8 eparhii din Polotsk, Smolensk, Cernigov, Briansk, Turov, Lutsk, Vladimir Volinski, Chelm și

21 Gonța A., Mitropolia și episcopiile ort. moldovenești, Mitropolia Moldovei 1/2 1958, p. 21s. Muzicescu N., Date noi cu privire la epitrahilul de la Alexandru cel Bun, Studii și cercetări de istoria artei 1, 1958; Stan L., Pravila lui Alexandru cel Bun, Mitropolia Moldovei 3/4 1960.

Haliciu. Apoi patr. Ioasaf II l-a trimis în delegație la conciliul de la Constanța-Elveția, în februarie 1418, unde el află despre arderea pe rug a lui Ioan Hus și a prietenului său Ieronim de Praga ca eretici, deși ei împărtășeau respectul pentru Ortodoxia răsăriteană.²² După moartea lui Gr. Țamblac, în 1420, Mitropolia Moscovei și-a reluat iar jurisdicția peste aceste regiuni din Ucraina lituaniană.

Pe atunci patr. Dorotei al Ierusalimului continua paza Sf. Mormînt, căci sultanul Murad II respecta viața monahală, încît în 1430 a reconfirmat autonomia Sf. Munte Athos, recunoscută mai înainte, în 1392, și de patriarhul ecumenic.

La Constantinopole mai pulsa o intensă activitate teologică, deși mulți au început să plece în Apus de frica turcilor. Astfel s-au impus Dim. Planudis, Ioan Chrysoloras, Ioan Argyropulos, Teodor Meliteniotis, Iosif Brieni, Mihail Apostolios, Ghemistos Plethon, Gheorghe Scholariul, Silvestru Siropol, George Sfrantzes, mitrop. Simeon din Salonic, mitr. Marcu Eugenicul al Efesului, mitr. Visarion al Niceei, și pentru sîrbi Constantin Kostenețki.

Dar „unirea” de la Florența din 1439²³ sprijinită de împ. Ioan VIII Paleologul, fără asentimentul patriarhului, a produs mari frămîntări populare, fiind socotită o farsă de Marcu Eugenicul și de Silvestru Siropol; astfel nu putea fi înlăturată schisma din 1054. De aceea se iau măsuri represive: sinodul episcopilor ruși din 1441 îl depune pe mitrop. Isidor al Moscovei-Kievului pentru unionism și numele său e pus în Indicele bizantin de cărți interzise;²⁴ însuși sultanul Murad II combate unirea cu argumente teologice; se aud voci de preferință pentru turbanul turcesc decît pentru pălăria de cardinal; catastrofa cruciaților la Varna în 1444 îi îndîrjește și mai mult pe antiunioniști, care îi combat pe patr. unioniști Mitrofan II și Grigore III (—1450).

Neîncrederea față de „patriarhii uniți” duce la acțiuni diverse; sinodul local din Moscova din 1448 proclamă autocefalia Mitropoliei Moscovei, ca să nu fie molipsită de unionism și ajunge mitropolit Iona; în 1449 se înțelege Vasile II al Moscovei cu Polonia despre jurisdicția Mitropoliei Moscovei peste

22 Șesan M., *Husiții și Ortodoxia, Mitropolia Moldovei* 3/4 1958.

23 Șesan M., *Unirea Florentină, Mitropolia Ardealului* 7/8 1961 cu amănunte. Despre problema circulației cuvîntului ortodox, vezi Șesan M., în *Mitropolia Ardealului* 3/4 1956.

24 Vezi la Duicev, în *Byzantinoslavica* XIII-2, 1953, p. 356s.

Kiev și Ucraina;²⁵ ortodocșii balcanici și învecinați se apropie mai mult de patr. Nicodim II de la Peci, care administra și patriarhia Ohridei; bogomilul Stefan Vukcici din Bosnia se declară la Mileșevo „voevod al Sf. Sava”; sinodul local din Constantinopole din iarna lui 1451 respinge unirea și husitul Petru Anglicul, venit de la Praga pentru unificare confesională, pleacă nemulțumit; prezența cardinalului Isidor la Constantinopole în iarna 1452 supără; atunci mitrop. Teoctist al Moldovei, fiind ucenic al lui Marcu Eugenicul, își manifestă tăria oficializînd după 1452 cirilica romînească,²⁶ despotul sîrb Gh. Brancovici, nepotul lui Stefan Lazarevici, aduce la Smederevo moaștele Sf. Apostol Luca de la Constantinopole, ca să ocrotească cetatea.

Asaltul final asupra Constantinopolei, sărăcite, doar cu vreo 60 de biserici și populație de o sută de mii, nu mai poate fi oprit. La 29 mai 1453 cetatea cade, împ. Constantin XI moare în luptă, imperiul bizantin se încheie și sultanul Mohamed II se vede biruitor.²⁷

Dar după preluarea puterii, Mohamed II a încheiat sedisvacanța tronului patriarhal și în 1454 l-a aprobat ca patriarh-etnarh pe Gheorghe-Ghenadie Scholarul.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

25 Halecki O., *Rome-Kiev et Moscou*, în *Comptes rendus a Academie de inscriptii din Paris*, 1956, p. 236s; Winter E., *Russland und das Papsttum*, vol. I, Berlin 1960, p. 148s.

26 Cf. Șesan M., *Introducerea limbii romîne în biserică*, Mitropolia Ardealului 11/12 1957 și în *Studii Teologice* 1/2 1959, p. 57s.

27 Pantazopoulos N., *I ptosis tu Byzantiu*, Atena 1953; Muraviev I., *Padenie Konstantinopolia*, *Jurnalul Patriarhiei din Moscova* 9, 1953; rev. *Byzantinoslavica* pe 1953 cu multe colaborări.

SAVA POPOVICI BARCIANU

— UN DISTINS CĂRTURAR AL TIMPULUI SĂU —

Acolo, la Rășinari, lipit de malul drept al pârului ce trece prin Ștează, spălînd bolovanii prăvăliți din Coasta Boacii sau de pe Cetățuie, stă ca un urs adormit, izolată de sat și de vreme, casa Barcienilor, veche familie de cărturari venită din Brașov (Coman Birsan, ca învățător, apoi pfeot) prin 1720. În tăcerea încăperilor acestei impunătoare clădiri a lucrat, fără odihnă, o viață întreagă, omul al cărui nume l-am scris în capul acestor rînduri. Prin hărnicia și seriozitatea preocupărilor lui literare, artistice, culturale și politice, el continua o tradiție în familie. Exemplu i-a servit bunicul său, Protopopul Sava Popovici (1786—1808), a cărui trudă de traducător, copist și caligraf ar merita mai multă atenție, căci rar mai poate fi întîlnit în veacul XVIII un asemenea cărturar sătesc, cu atîta tragere de inimă spre luminarea altora.¹ (A ținut cursuri pregătitoare pentru viitorii învățători și preoți). Era justificată, deci, stima și prețuirea pe care i-au acordat-o episcopii sîrbi Novacovici și Adamovici, a căror reședință umilă era o modestă casă țărănească din Rășinari.

Sava Popovici Barcianu s-a născut, cum el însuși a scris undeva, în „liberul crăescul sat Rășinari” la 1814.² Primele cunoștințe de carte le-a căpătat în familie și în școala satului, care,

1 Se cunosc, rămase în manuscris, de la el, următoarele cărți: „Incepătura învățăturilor bunului credincios Io Neagoe Voevod Țării Ungro-Vlahii” (1781); „Cazanii” (ale lui Ilie Miniati); „Istoria Romînilor din Țara Ardealului”; în același ms.: „Învățătura tinerilor de pocăință” și „Istoria Sf. Nicolae”; „Viața și povestea și lucrul marelui împărat de la Macedonia din Filipul Ietape” (1783); „Geografia ce s-a tălmăcit pe limba românească de pe cea moschicească, ce s-a tipărit în sfîntul Petersburg la anii dela Hr. 1757” (1785). „Împărăția lui Teodosie grecul” și „Mihail Paleologul” (în același ms., 1789); „Descoperirea sfîntei și dumnezeieștei liturghii, ce s-a descoperit din dumnezeiasca strălucire”; „Alte cuvinte ale multor sfinți dascăli”; „Mărgăritarul lui Zlataust.”; „Pășunea oilor cuvîntătoare”, etc.

2 E mult deplasat, deci, anul 1804, dat ca an al nașterii lui S. P. Barcianu, de către D. R. Rosetti în „Dicționarul contemporanilor”, Buc. 1898, p. 154. Trei acte din arhiva familiei indică data nașterii de mai sus.

și pe atunci, avea un frumos nume, fiind frecventată de tineretul din satele vecine.³ De aci fu dus la Sibiu. Îl găsim înscris în clasa I a gimnaziului catolic în 1828. Absolvă acest gimnaziu „latin” în 1833 cu calificativul peste toți anii „eminens”.⁴

Mărturii despre zelul și hărnicia tânărului „gimnazist” sînt numărul mare de caiete de curs, păstrate în arhiva familiei. Iată, mai în pripă, un „Maculatorium”, 1829, „pro semestri secundo in usum”, conținînd materialul făcut în primul an la gramatică: „Constructiones”-uri și „exercitium”-uri; propozițiuni și fraze, text latinesc cu traducerea imediată a acestuia în germană. La sfîrșit are un „catalog” al colegilor de clasă: 42. dintre care 9 romîni,⁵ restul unguri și sași. Altul: „Historia Hungariae ab anno 1526 ad nostre usque tempora, in usum” (un rezumat al Istoriei Ungariei de la 1526 pînă în timpul lui Sava Popovici), urmat de niște „Regulis Eloquentiae”, pe care le termină de scris în noiembrie 1831.

După doi ani de studii „filozofice” în Cluj, familia îl trimite să facă medicina la Viena. Dar constată că nu are vocație pentru știința lui Aesculap. De aceea, la capătul unui an de eforturi inutile, se întoarce acasă. Aceasta ar coincide cu venirea lui Șaguna, ca vicar general, în episcopia neunită a Transilvaniei. E posibil ca tânărul Sava Popovici Barcianu să-l fi întîlnit pe Șaguna, și, la îndemnul lui, va fi urmat teologia din Sibiu. În 1838 avea terminată această școală, fiindcă din acest an și pînă în 1847 e întîlnit funcționînd permanent ca preot și învățător în Rășinari,⁶ apoi ca director (1856—1857) și învățător, iar după 1860 rămîne numai ca preot și asesor consistorial.

Cititorul se va întreba nedumerit: dacă a fost așa de cult și plin de vrednicii, de ce nu l-a așezat Șaguna la dreapta sa, încredințîndu-i funcțiuni înalte în cler sau, cel puțin, să-l fi numit profesor la seminar? Adevărul e, că S. P. Barcianu nu a acceptat niciodată să părăsească Rășinari, adică să schimbe liniștea și confortul de acasă, unde a putut lucra în tihnă, rodnic, pentru un post la oraș, trăind agitat și prestînd o muncă istovitoare. Încercase: în 1854/55 i s-a dat catedra rămasă liberă prin moartea tânărului și inteligentului Pantazi (Grigore). Făcea „Dogmatica”

3 Vezi asupra acestei chestiuni a noastră „Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800”, Blaj 1944, p. 127—129.

4 Ion Stanciu, „Istoricul liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu”, Sibiu 1943, p. 59, 60 și 62.

5 Între ei, cunoscuți mai tîrziu, sînt: Ponovits Demetrius și Popovits Aron.

6 Vezi „Matricola” veche a școalei primare din Rășinari-Centru.

la „Institutul teologic” și „Pedagogie generală” la „Institutul pedagogic”. La sfârșitul anului al doilea îl rugă pe Șaguna să-ia de pe umeri această sarcină și să-l lase la cărțile lui, adică la Rășinari. Șaguna, care se dovedise și pînă atunci un bun cunosător de oameni, îl intuit pe acest însuflețit și inițiat cărturar, stăpîn pe lîngă cea maternă, pe încă alte cinci limbi europene. Înțelese încotro îl împinge rîvna sufletului. Se gîndi să exploateze această energie pînă la maximum; îi ceru o contribuție prin care clericul din Rășinari și-a irosit mult timp, a cheltuit multă energie. Beneficiari ai muncii lui au fost dascălii și tinerimea; mai precis: școala romînească. Marele arhieru îl pusese să lucreze toate cărțile de curs primar și secundar, care pe atunci lipseau cu desăvîrșire. Ba chiar și alte cărți necesare educației tinerimii. Unele, cele mai multe, au fost tipărite, altele, din ce motive nu știm, au rămas în manuscris.

1. — Astfel, în 1846 apărea, „In cr. privil. tipografie a lui Georgie de Klosius” din Sibiu, partea I sau volumul I din „*Adu-nare de istorii morale alese*”, traduse „*de un prieten al Literaturii Romîne*”. Volumul, format mic de buzunar, 90 de pagini, se deschide cu această substanțială *Precuvîntare*, precedată de un motto, scos din „*Meditațiile religioase*” ale lui Massillon:

„*Scopul meu cu tipărirea acestor Istorioare morale, nu e altul, decît a ajuta ceva lipsei de asemenea producții ce să simte mai de multă vreme între poporul de rînd, care, în privința aceasta, mai că nu cunoaște alte lucrări literare afară de o Alexandrie,⁷ de un Arghîr,⁸ Sindipa,⁹ Piram,¹⁰ Esop,¹¹ Sofronim.¹² Anul mănós,¹³ O mie și una de nopți,¹⁴ și prea puține altele, (pe) cînd la alte Nații culte (procopsite) numărul aceloră e nemărginit, și mai toate unghiurile sînt pline de astfeliu de cărticele, din care unele slujesc singure pentru petrecerea vremii, iar altele, sau cea mai mare parte, spre învățătură și pilduire. Pricina pentru care am rămas pînă acum atît de îndărăpt și lipsiți, o poate ghici ori cine: una, în literații (învățații) noștri în asemănare cu alte Națiuni culte sînt foarte puțini la număr, din care unii drept să sfîesc a eși în public tocma, deși au calitățile cerute; alții sînt cuprinși cu trebi mai importătoare, decît să le fie ertat a să ocupa cu niște bagatele, care de bună seamă ar sluji nu numai spre desfătare în orele cele de răpaos, ci și spre îndreptarea năravurilor tinerimei și a poporului. Ce e drept, mai mult a făcut frumoasa (vestita) și*

7 Tipărită în Sibiu, 1797 (la P. Barth).

8 E vorba de „Arghîr și Elena” a lui Ion Barac, ed. I, Sibiu, anul 1802.

9 Istoria Sindipei filozoful, Sibiu 1802.

10 Piram și Tisbe, a lui Vasile Aron, Sibiu 1830.

11 Viața și pildele lui Esop, Sibiu.

12 Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, de Vasile Aron, Sibiu 1821.

13 De Vasile Aron, Sibiu 1830.

14 Sau Halima, de Ion Barac (tălmăcire), Sibiu 1836.

în toate părțile lătită *Foaie*¹⁵ periodică din Brașov, care din vreme în vreme a dat câte o novelă afară foarte interesantă, — însă într-un stil mai sublim, mai înalt și mai poleit, vasăzică pentru oameni mai culti de cum e poporul de rînd”.

„Socotesc dară, că n-ar fi o cercare greșită și zadarnică, cînd tinerii noștri care să consfințesc (consacră) științelor, mai mulți în societate, după săvîrșitul curs al învățăturilor sau și supt însuși demersul acelora (să înțelege de sine mai înalt), ar întreprinde a traduce mai întii: *Istorie morale, Biografii* a unor bărbați cu credință și merite cătră Patrie, cătră Principele Domnitoriu, și cătră nație; *Epistole alese; Fabule instructive; Intîmplări rare* din viața oarecărui bărbat faimos; *Descrieri* a unor obiecte interesante; *Dialoguri; Poezii deosebite*, ș. a. După aceea, a compune însuși cîte așa ceva și bine rumegate a le da în public. Patronii zeloși care să sprijinească după puteri astfel de ocupări (îndeletniciri) științifice, nădăjduiesc că încă nu vor lipsi! Folosul ce ar izvorî din astfelu de lucrări literare, ar fi îndoit: una că mintea tinerilor emulanți s-ar desvolta foarte, și cu vremea literatura romînească și-ar căpăta bărbați harnici, cari ar fi în stare de a să însărcina și cu alte încercări mai mari și mai grele; iar alta, Poporul de rînd ar căpta mai multă tragere de inimă la cetire, care i-ar aduce nu numai desfătare prin ivirea la lumină a unor lucrări nouă, ce nu le știa, ci prin acelea deodată s-ar și îndrepta dela multe greșele, de care altmîntrenea nu s-ar fi știut păzi; sau s-ar încuraja de a urma veri care faptă bună cuprinsă într-însele. *Intențiunea* (năzuința) *mea*, precum am arătat la început, îndată, e de a folosi *prea iubitei mele Nații* în ceva. Dirept aceea, numai așa plase de Istorie voi alege pentru întregirea aceștii *Adunări*, care sînt în vază și renumite și la alte Neamuri culte”.

„Incît vor fi aceste Istorie nimerite și cît nu, las în judecata altora. Eu numai mă bucur și mă mîngîiu cu acea dulce încredințare că, amăsurat puținelor mele cunoștințe, am adaus și eu o pietricică la edificiul cel mare ce se ridică pentru Literatura Romînă, socotindu-mă în privința aceasta, fericit, că n-am trăit înzadar”.

„Scriș-am în Rășinari în luna Octomvrie 1845

P. S...a”.

Adică P(opovici) S(av)a. El este „prietenu Literaturii Romîne” care traduce bucățile din acel mănunchi de „Istorie morale”. Cu S...a mai semnează, pe p. 71, la sfîrșitul povestirii „Văduva beteagă”. Dacă se mai îndoiește cineva asupra numelui traducătorului, îl trimitem la Biblioteca Astrei-Sibiu, unde va găsi volumașul, donat Asociațiunii „literare romane” de însuși „Autorulu” (S. P. B.).

Ca să emită asemenea idei la 1845, cînd în Transilvania, exceptînd apariția *Foi* și a *Gazetei* de la Brașov, istoria înregistrează o slabă activitate literară, i-a trebuit să simtă acest vid

15 Foaie pentru minte, inimă și literatură, redactori: G. Bariț și Iacob Mușeșanu.

cultural, să fi trăit în aceeași comunitate spirituală cu cei de peste munți. Numai dintr-un strâns contact cu cultura și literatura din Țara Românească și Moldova puteau să se nască și să fructifice asemenea nobile pasiuni. Existența acestor raporturi o confirmă prezența în biblioteca rămasă de la el, care trebuie să fi fost de câteva mii de volume, a mai tuturor cărților apărute în București, Iași, Sibiu, Buda și Viena, între anii 1800—1850. Întâlnești, în rafturile acestei biblioteci, alături de cartea doctorului Vasile Piscupescu,¹⁶ pe cea a lui Vasile Gerghely de Cîcofiș;¹⁷ lângă Gramatica¹⁸ lui Eliade, Geografia¹⁹ lui Vasile Fabian (Scriban); lângă minusculul „Acaftistul Maicii Domnului”, prima tipăritură a lui Anton Pann, extrem de rară,²⁰ se îmbie ochilor savanta și impunătoare „Gramatică” a lui Petru Cîmpeanu de la Iași, sau „Preambulul la monumentul Șincai-Clai-nea”, curioasa carte a avîntatului dar puțințelului Alexandru Gavra.

Cu același entuziasm am putea vorbi despre periodicele din biblioteca Barcianilor. A manifestat un viu interes pentru ele. Deși casa Barcianilor a fost martoră la două mari războaie, în timpul cărora armate și lume străină au ocupat-o, totuși, parcă spiritele celor plecați au ocrotit-o; probabil hîrtoagele din rafturi și din lăzi nu i-au ispitit. Așa, acestui noroc providențial i se poate atribui păstrarea în condițiuni optime a cîtorva publicațiuni periodice astăzi greu de găsit. Natural, nici biblioteca Barcianilor n-are colecțiuni întregi. S-au pierdut, fie prin împrumut (N. Iorga, Weigand, Ghibu, etc.), fie prin alte forme, mai puțin civilizate, o mulțime de manuscrise, scrisori și acte valoroase; nu mai vorbim de cărți și periodice tot atît de prețioase prin vechimea și raritatea lor. Din seria ultimelor amintim (acestea pot fi văzute acolo) următoarele: „Foaie pentru minte”, „Gazeta de Transilvania”, „Foaia legilor imperiale”, „Curierul Românesc” legate la un loc cu „Muzeul Național”, foaia lui P. Poenaru și Fl. Aron, „Mozaicul” pictorului Constantin Lecca de la Craiova, „Gazeta de Moldavia” și altele străine, germane, ungare și unul italian. Desigur a fost abonat la ele. Avea, deci, suficiente mijloace de formare și informare literară și culturală. Cît l-a in-

16 Oglinda sănătății și a frumuseții omenești, Buc. Tipografia de la Cișmea, 1829.

17 Omul de lume, Buda, 1819.

18 Sibiu, 1828. (Gramatica românească, Sibiu 1828).

19 V. Popescu Scriban, Geografia, Iași 1838.

20 Nu e cunoscută nici lui G. Dem. Teodorescu, cel mai conștiincios cercetător al vieții și activității lui Anton Pann. (Vezi: Operele lui Anton Pann, Buc. 1891).

fluențat, ridicîndu-l, acest material, s-a putut vedea în prefața de mai sus. Prin aceasta și prin cele ce se vor face cunoscute mai încolo, ne vom explica de ce, la un moment dat, între 1838—1850, în jurul lui se poate grupa toată viața culturală din ținutul Sibiului. Prestigiul lui mai crescuse și prin școala din Rășinari, al cărei suflet era. Această instituție, la care Șaguna ținea mult și îi trimitea pe cei mai buni dascăli din arhidieceză, nu era o școală primară obișnuită, ci una capitală (superioară). În ea se învăța, pe lângă limba română, germana și latina. Pentru predarea limbii germane, care era temelia învățămîntului în această școală „liber crăiască” și pe care o predă însuși Sava Popovici Barcianu, s-a folosit gramatica romîno-germană a lui Marki,²¹ iar mai târziu a lui Klemens;²² aceasta, pînă la apariția manualelor sale. Elevii aveau la îndemîină o bogată bibliotecă germană și romînă.²³ La latină era Nicolae Lazăr, zis Pîrvul,²⁴ un învățător foarte inteligent și erudit; figurează pe o listă a intelectualilor romîni, dintre cei mai „răsăriți”, din 1849.²⁵ Cu asemenea dascăli se putea mîndri școala din Rășinari. Nu e de mirare că mulți dintre cei ce voiau să se facă învățători, în loc să meargă la Sibiu, unde era adevărata „preparandie”, „Institutul pedagogic”, se îndreptau cu dăsații încărcăți cu merinde și haine pentru patru-cinci luni, cît ținea pregătirea, spre Rășinari. Și școala lui Sava Popovici Barcianu dădea dascăli foarte bine pregătiți. Dar acesta e un sector sau mai bine zis numai o latură a activității sale dascălești, care, nefiind în centrul preocupărilor lui S. P. Barcianu decît doar ca un exercițiu diurn, deși săvîrșit conștiincios, cade pe un plan secundar al interesului acestor rînduri.

Revenim la întîia lui carte tipărită, la „Adunare de istorioare morale”. Traduse și tipărite pentru a fi puse la îndemîina

²¹ 1810.

²² În romînește și nemțește, Buda, 1823.

²³ Pînă în 1936 s-a păstrat un mare număr din cărțile ei în dulapurile din cancelaria școlii din Rășinari-Centru. De atunci frumoasele „vechituri”, multe legate în piele, au intrat pe mîini și căi necunoscute.

²⁴ Născut la 1813 în Sebeșul Săsesc, iar nu în părțile Sohodolului, cum susține un biograf al său (I. Albescu, *Insemnări despre școala mea, Sibiu 1934*, p. 27). Absolvent al gimnaziului catolic din Alba Iulia și al Teologiei din Sibiu, a funcționat pe rînd, ca învățător, în Poplaca, Sadu, Boița (1835—1837) și Rășinari (aici, de la 1837—1848). În 1850 este ales preot în Sebeșul Săsesc. De la 1853—1856, profesor la Institutul pedagogic din Sibiu; 1856—1857 ad-tor protopopes la Deva apoi la Hațeg, iar de la 1857 pînă la 1888, cînd moare, funcționează ca paroh și protopop în Sebeșul natal. Cf. Eusebiu Roșca, *Monografia Seminarului teologico-pedagogic din Sibiu*, Sibiu 1911, p. 93 și 173.

²⁵ Silviu Dragomir, *Revoluția Romînilor din Transilvania în 1848—1849*, vol. II, Sibiu 1944, p. 155.

„poporului de rînd”, adică destinate maselor, istorioarele lui, totuși, nu puteau înlocui literatura lui V. Aron, I. Barac sau pe cea populară, de a cărei puținătate se sesizează în „Precuvîntare”. Motivul: și cei doi au tradus; dar au tradus *prelucrînd* materialul, căruia i-a dat conținut și formă plăcută pentru cei cărora se adresau. Ori, el era prea cult, prea distanțat în gusturi, de popor; nu gîndea și nici nu vorbea ca acesta. Felul lui de a scrie: stilul, vocabularul, topica frazei, ar fi mers mult mai bine în „Dacia Literară”, în „Propășirea” sau în „Foaie pentru minte” ori în „Curierul de ambe sexe” al lui Eliade. Dăm ca mostră prima frază din bucata de la început (*Adelaida*): „În munții Savoiei,²⁶ nu departe de drumul carele merge de la Briançon către Modena, este o vale pustie, a cărei vedere aduce pre călător întru o *minunată gîndire și dulce melancolie*”. Mai departe, descrie peisajul, dealurile „asemenea unui amfiteatru”, etc. Cu o astfel de literatură, firește, n-avea de ce să se adreseze poporului, țărăniimii, care desigur va fi preferat vechile tipărituri, fie și mincinoase (Halima, Esopia, Istoria Sindipei Filozoful, etc.), acestor cioplite istorioare morale.

Prin urmare, osteneala lui nu se valorifică prin scop, pe care nu l-a atins, ci prin intențiune. Dar utilitatea lor răspunde unei necesități: în lumea tinerimii de la școalele secundare și în aceea a cărturarilor mărunți din lumea satelor. Căci, altfel, bucățile au un bogat fond moral. Aici, într-adevăr, priceperea și finețea sufletească a traducătorului sînt de o rară distincție; își respectă angajamentul din prefață: „...numai așa plase de istorii voi alege pentru întregirea aceștii „Adunări”, care sînt în vază și renumite și la alte neamuri culte”.

Plecînd, deci, de la criterii etice, ne-am aștepta la niște platitudini des întîlnite în creațiunile de acest gen. Dar nu e cazul în colecțiunea de față. Volumul I cuprinde trei povestiri, după trei autori: *Adelaide sau păstorita alpinească*, *Văduva beteagă sau bunătatea împăratului Iosif II* și *Frideric Lanuci sau biruința nevinovăției*.

Cît privește prima, e din Marmontel,²⁷ care făcuse epocă în literatura romînă;²⁸ poate și în cea universală, căci, deși la o dis-

²⁶ În notă dă indicațiuni geografice asupra locurilor descrise.

²⁷ Contes moraux, ed. I, Amsterdam, 1779.

²⁸ Dăm cîteva din încercările de împămîntenire a lui Marmontel, la noi: Adelaide a apărut, pentru prima dată în veșmînt romînesc, în „Calendariu pe anul dela nașterea Domnului Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Is. Hr., 1818. Cu toată cheltuiala D. Zaharia Carcalechi. La Buda în cr. tip. a Univ. Ungurești”. Se găsește la p. 20—101. Un S. B. „îubitoriu de înmulțirea cărților neamului”, o edita

tanță apreciabilă, titlul mai atrage un imitator, pe August Thiery, a cărui *Adelaidă* apărea la Iași în 1847, prin traducerea unei domnișoare Crisianovschi; aceeași și în același an o prelucra în versuri, Ioan Barac.²⁹

Sava Popovici Barcianu face tâlcuirea după o versiune italiană. Dintr-un autor italian, pe care nu l-am putut identifica, traduce pe cea de a treia (Frideric Lanuci); cât despre „Văduva beteagă”, întrucît povestește un fapt la care este părtaș împăratul Iosif II, nu putea s-o redea decît din vreun original german (vienez).

Volumul II, apărut în 1848, tot la Klosius în Sibiu, cuprinde: *Capela din pădure, Giuvaele furate, Bancherotul, Ugero Danezul și Gulielm Tel*. Nu se deosebește prea mult de cele din volumul I. Prima bucată e originală. Numele eroilor (Onoriu Roman și sora sa Lucilia) sînt românești; acțiunea se petrece undeva prin Banat; e amintită și Dunărea. E vorba de doi copii care, rămînînd orfani de părinți, sînt luați și duși de valurile vieții în largul lumii. Un vechiu sfat dat de tatăl lor: ori unde vor vedea o biserică deschisă, să intre în ea și să se roage, practicat cu multă inimă de ei, îi pune pe unul în fața celui alt după zeci de ani de la despărțire. Întîlnirea și recunoașterea lor ca frați a intermediat-o „Capela din pădure” în care intrase în trecere pe acolo tînărul Onoriu Roman. Concluziunea: puterile cerești, cu care luăm contact prin rugăciunile noastre, ne vor fi sprijin și călăuze pentru a învinge orice dificultăți.

Scrisă într-un stil fad, împestrițat cu multe neologisme (galicisme), efect al lecturilor din franceză și italiană, citirea ei devine de-a dreptul greoaie. „Giuvaele (Giuvaerele) furate”, e mai mult schița unei povestiri, asemănătoare întrucîtva cu „Văduva beteagă”, pe care o și amintește în rîndurile de la început. „Bancherotul”, ca și precedentă, sînt simple fapte gazetărești, prelucrate cu slabe mijloace artistice. Celelalte două sînt luate din cronici germane. Doar le-a suflat puțin polei literar...

Să nu uităm, însă, că cele optzeci de pagini au fost tipărite pentru a educa, adică a hrăni sentimentul moral — nu cel estetic — al cititorului.

în 1836 la aceeași tipografie. Tot în 1836 o tipărea la Iași Grigore Săulescu. Altă versiune, în București la Varlbaum, în 1842. Iar Belisaire: Samuil Micu (1782); C. Diaconovici-Loga (1816); Alexandrina Magheru (1842); La Valbaum (1843), dedicată marelui logofăt Barbu Știrbei. (Cf. D. Popovici, *La Literature roumanie. dans l'epoque des lumieres*, Sibiu 1945, p. 98. N. Iorga, *Ist. lit. rom. veac. XIX*. Buc. 1907, vol. I, p. 125. I. Bianu, *B. R. V.*, vol. III, p. 216.

²⁹ Vezi Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1848, nr. 41, p. 284.

2. — Concomitent cu „Adunare” se tipărea la Klosius (1847) o altă carte scrisă de S. P. Barcianu, destinată unei largi circulații: *„Epistolar sau carte de învățătură pentru folosul celor ce vor a se deprinde în corespondențe și scrisori atât private cât și politice”*. Ediția a doua a apărut în 1863, însă cu un text mai redus. Ne ocupăm de ediția I-a. E în octav, 220 pagini. O dedică „Prea Măritului și de nobil gen născutului Domn Aron de Budai, emeritul Secretariu la Înălțatul Tesauriat din Transilvania”, pentru „familiaritatea și adevărata simpatie națională” care a avut-o către „bunii și străbunii” lui „încă înainte, cu o jumătate de secol”; pentru „fierbintele zel ce-l nutrești în pieptu-ți atât pentru fericirea zisului cler (ortodox), cât și a nației românești întregi”. Înșiră meritele acestui distins bărbat — uitat demult de noi —; de la S. P. Barcianu aflăm (din paginile de dedicație) că, grație relațiilor și intervențiilor lui,³⁰ s-a ajuns la „dobândirea dreptului de la înaltul tron de liberă alegere a unui episcop pămîntean, din însuși sînul nației”; tot prin el s-a ajuns la soluția ca locuința (rezidența) noului episcop ales (Vasile Moga) să nu fie la Cluj, cum hotărîseră înaltele foruri politice, ci la Sibiu, „ca să se poată folosi de înțeleptele principii și sănătoasele Măriei Tale sfaturi, ca un Mentor, cum Te-a recomandat Înaltul Guvern”,³¹ și nu i-a fost atât de greu lui Budai care se bucura de prietenia unor personalități mari ca George Banfy (fost guvernator al Ardealului) și baronul Jojica.

Acest Aron de Budai, împreună cu consilierul gubernial Samuil Pop de Ciugud, dădura formă definitivă organizării consistoriului arhiepiscopesc neunit din Ardeal, iar singur, înființarea scaunelor protopopești din arhidieceză. În cei 54 de ani ai săi în serviciul statului, n-a fost situație sau act politic, privind scarta poporului român, la care să nu ia parte apărîndu-l. A avut totdeauna ochiul și inima deschisă pentru îmbunătățirea situației politice a nației sale. S. P. Barcianu credea — și nu greșea mult — că i se puteau aplica aceste versuri ale lui I. Eliade Rădulescu:

Suspînul mă adoarme și mă deștept suspine,
Veghez întreagă noaptea și ziua iar veghez;
În cugete spinoase și în răpiri divine,
La soarta unui popor, neadormit lucrez.
Lucrez și îmi deseacă și sînge și puterea,
Creștitu-mi-s-a fruntea și palid mă rașază;

30 Decretul prezidial (al Guvernului transilvan) nr. 11 din 1811, ianuarie 31.

31 Decretul Curții din 1811, nr. 866.

În lunga mea lucrare peritu-mi-a vederea,
Inchiz și deschiz ochii, și singur eu mă văz.

Dataată în Rășinari, 1 ianuarie 1846 și poartă semnătura: „Sava Popovici, paroh neunit și învățătoriu național”.

Urmează o „Precuvîntare” plină de miez, în care, la început, arată necesitatea apariției unei astfel de cărți, care avea două înaintașe în literatura romînă: întâia, la 1792 (Sibiu), intitulată: „*Scurt izvod pentru lucruri de obște și dechilin scrisori de multe chipuri*”, etc., a fostului director al școalelor naționale, Dimitrie Eustatievici; a doua. „*Învățătură foarte folositoare pentru facerea răvașelor*”, Sibiu 1803; e o retipărire, cu titlul schimbat, a primei.

Dar de atunci, de la apariția lor, trecuse o jumătate de veac și vremurile noi cereau alt material, nou, de acest gen. La nemți, o asemenea carte și-a justificat trebuința prin tragerea ei în 14 ediții. Sarcina pe care și-o ia, o ia fiindcă a așteptat mult s-o ia vreun literat; dar n-a luat-o nimeni. La această explicație se adaugă și insistențele multora. Iși dă seama de imperfecțiunea lucrării, dar o scuză putea fi și aceasta (?): „Și cine poate aștepta cu drept cuvînt de la un preot sătesc și încă neunit! un astfel de lucru vrednic de a se pertracta de o peană mai iscusită ca a mea?”. Exagerată modestie, desigur.

În cazul cînd „Epistolarul” lui nu va satisface așteptările unora și ale altora, reamintește acestora cuvintele ctitorului literaturii moderne din Țara Romînească (I. Eliade Rădulescu): „...pînă nu se vor face cîteva începuturi proaste, nu vor veni cele bune; și dacă se vor sfii toți ca să înceapă, vom rămînea deapănarea în prăpastia întunerecului”, așa au procedat toate neamurile culte, care joacă un rol mare pe scena teatrului lumii. „Să nu așteptăm, ca israilitenii în deșertul Arabiei, să ne vină hrana de-a gata”. A sosit vremea „să ne trezim din somnul cel îndelungat al neștiinței, dacă nu vrem să fim călcați în picioare de cei ce fac salturi în timp, căci duhul veacului pofteste ca și noi, după muștrarea Apostolului Pavel, „să lăpădăm lucrurile întunerecului, adică prostia, neștiința, și să ne îmbrăcăm în haina luminei, care e înțelepciunea”.

Spune mai departe, „să sporim întru învățături și știință, căci numai prin acestea se va îmbunătăți și mizera noastră stare. Să lucrăm cu toții din tot sufletul și cu toate puterile într-o unire și-ntr-un cuget național pentru cultura și luminarea neamului” prin armonie și frățească înțelegere. „Să nu căutăm numai in-

teresul nostru material în parte, ci și interesul neamului”. Frumose și înalte îndemnuri, pe care el le-a practicat toată viața. Atrăgea atențiunea celor din Transilvania asupra rîvnei la muncă în spirit național a celorlalte neamuri conlocuitoare. Le cere să chibzuiască „cum și în ce chip am putea spori și noi cultura și bunăstarea romînimei noastre, căci, vorba marelui Eliad:³² „au trecut viforele nopții și dimineața romînimei a răsărit cu soarele cel vecinic, ale cărui raze sînt luminile ce încălzesc veacul al XIX-lea; vor coace ele spicele romîne și vor umple jitnițele acestui neam vrednic de soarta ce o păstrează Cel vecinic pentru toți cîți se deșteaptă și-L cunosc cu adevărat, cunoscîndu-se pe sine”.

Apoi, o imagine a stării învățămîntului sătesc din Transilvania din timpul său: grație îngrijirii înaltei stăpîniri, „mai pe la toate satele din pămîntul regesc³³ vedem ridicate și zidite școale pentru cultivarea poporului de rînd, și, pe la unele locuri, hotărită și statornicită simbrerie mai bunișoară pentru învățători”; numai că aceștia nu prea fac ispravă, din lipsă de suficientă pregătire; la fel și preoții. El speră într-o apropiată „organizare mai bună a școlii”.

Cît despre necesitatea acestui „Epistolar”, el crede că va sluji de „îndreptar celor care n-au avut norocirea de a se adăpa cu asemenea cunoștințe în școalele de altă limbă, mai înalte, și de sistemă după care să-și întocmească cugetele dinăuntru”. După ce criteriul s-a condus, ne-o spune el însuși: „numai așa plase de scrisori sau exemple am cules din cele mai bune și în mai multe de zece ediții retipărite epistolare mai cu seamă germane, care mi s-au părut mai de lipsă și mai potrivite pentru starea noastră și care se poată sluji drept model”.

Izvoare. Deși afirmă că o bogată literatură germană a genului (epistolar) i-a stat la îndemînă și s-a folosit de ea, totuși am putut stabili și identifica și alte izvoare, de care s-a ținut foarte de aproape. Cităm: „Epistolar pentru tot felul de corespondențe”, de Vasile Urzescu (2 volume), apărut în tipografia pitarului Const. Pencovici (Buc. 1840) și, mai mult decît această carte, alta, pe care am putut-o vedea chiar între cărțile rămase de la el: „*Nuovo Segretario*, o Modelli di Littere spora ogni sorta di argomenti, colle loro risposte: 1. Per la Feste, Anniversary e Capo d'anni; 2. D'amolazione, di Condolianza, etc.; 3. De'Figli

32 Din prefața la „Fabulele” politico-filozofice ale lui Țichindeal, editate de el, 1839.

33 Județele Sibiu și Tirnava Mare.

ai loro genitori; 4. D'amore, di Domande di matrimonio, etc.; 5. Di affare, e di Commercio. Seguiti da modelli di petizione all'Imperatore, ai Ministri, etc. e di viglietti d'ordine e di Lettere di cambio. Precedute da un instruzione sul Ceremoniale epistolare. Napoli, 1822. Dai Torchi di Raffaele di Napole".

Materialul e distribuit în trei capitole: capitolul I. Despre întocmirea scrisorilor preste tot: stilul epistolar, materia stilului, proprietățile acestuia, părțile epistolei, regulile de observat asupra persoanei destinate, mijlociri de a-ți însuși un bun stil epistolar (p. 7); recomandă: citirea cărților bune și exercițiul; dintre cărți recomandă pe „*Teofron*” a lui Kampe în traducerea lui I. Teodorovici, Buda, 1833, și „*Suferințele junelui Werther*”, a lui Goethe, Buc. 1842, în traducerea lui Gavril Munteanu; formalitatea epistolei, cuviița dinafară a epistolei și titulatura. Până aici, teorie (p. 1—20); capitolul II: „Întocmirea deosebitelor feluri de epistole” expusă prin 80 modele (p. 21—135); capitolul III: „De stilul politicesc sau de compozițiile cele de trebi care afară de epistole, în viața cetățenească ne vin a le face; urzirea, scopul și folosul lor”, 61 modele (p. 136—202).

3. — „*Curs de aritmetică pentru folosul și trebuința tinerimei române*”. O îndreptare teoretico-practică de a învăța aritmetica sau măestria socotirei după cel mai scurt metod și cât mai în grabă. Prin mai multe exemple răspicată și cu multe tipuri (imagini) nouă de socoteală înavuțită, Sibiu 1848. In privil. tipografie a lui Georgie Klosius”. In octav mic, 96 pagini. Cuprinde, pe lângă materia propriu-zisă — cele patru operațiuni, despre măsuri de lungime, de greutate, de „cele a corpurilor curgătoare” (litru) —, o scurtă „*Precuvîntare*” și „*Istoria aritmeticei*”.

Pe verso paginei de titlu citim acest motto, luat din Dr. Vasici (Dedicația „*Macrobioticei*”), foarte potrivit pentru a exprima personalitatea lui culturală: „Cel mai miare dor a zăcut totdeauna în adîncul inimii mele de a putea sluji iubitei mele nații în orice chip”.

„*Precuvîntarea*”, lămurește ideile și mijloacele folosite de S. P. Barcianu în redactarea acestui manual :

„Autorul acestui Curs elementar de aritmetică, după o experiență mai de zece ani ca profesor, văzînd că tinerii învățăcei romîni de prin școale din lipsa unei manuduceri sistematice către aritmetică, cam anevoie cuprind deosebitele, ba de multe ori și scâlciatele idei și regulile ce se propun de învățătorii acestii științe atît de folositoare și trebuincioase —, își pro-

puse din îndemn curat național pentru lesnirea nu numai a tinerilor dar și a altor persoane care voiesc a se deprinde la socotele, a da la lumină și această cărticică. A cuvînta ceva mai pe larg despre lauda ori foloasele ei, e de prisos, fiindcă acestea sînt prea învederate, și în decursul opului se vor vedea și mai clar. Prin metoduri nouă sau mijloace înlesnitoare inventate de cei mai experți aritmetici din timpul nostru, s-a silit autorul pe cît i-a fost cu putință a-și înavuți cartea sa. Sperează dar, că tot iubitorul de luminarea minții va ști trage folos din acest lucru greutăcios, prin care și ostenețele sale le va socoti de ajuns răsplătite". (Datată din Răsinari, martie, 1848).

„Istoria Aritmeticei”, ea în sine este interesată, fiind prima încercare, după cît știm, în literatura matematică la noi. Dar mai prezintă și o altă importanță: ni-l arată pe S. P. Barcianu ca pe un cărturar sobru, preocupat și studios, utilizînd o bogată bibliografie; ceea ce nu era lucru obișnuit pe vremea sa. Avea o admirabilă metodă de muncă. S-o fi învățat de la marele său sfătuitor, episcopul Șaguna? Intrebăm.

Se va vedea din fragmentul pe care-l vom reproduce din „Istoria Aritmeticei”, că autorul era stăpîn pe o informațiune științifică pe cît de profundă pe atît de variată. Și, că, termenul de „erudit”, cel puțin după 1860, putea fi apropiat de numele lui.

Pentru exemplificare, cităm un fragment din „Istoria Aritmeticei”:

„Urzirea sau începutul Aritmeticii se pierde în cea mai cărunță vechime. Aflarea ei se ascrie Indianilor. Însă nu se știe în ce stă această aflare. La Greci, această știință a numerilor ajunse la un grad de cultură foarte mare; însă e lucru de mirare că istoricii nu ne-au arătat ce era Aritmetica în minile filozofilor greci. Tot ce aflăm scris, este că ei făcură descoperiri mari asupra Geometriei, Astronomiei și asupra altor părți de Matematică.

Talete,³⁴ întîiul înțelept al Greciei și deodată cel dintîi care a călătorit în Egipt spre a studia sub popii dela Memfis, cei mai înțelepți oameni de pe acel timp, arată oarecare trăsături de Geometria și Astronomia lor, și tace cu totul de cele ce se țin de Aritmetică. De aici s-ar putea presupune că această știință era un lucru foarte mic, pentru că Talete, care era un filozof foarte luminat, n-ar fi lipsit a o face cunoscută concetățenilor săi, cînd ar fi fost un lucru vrednic de stimă. În adevăr, istoricii ne arată că iubirea către genul omenesc era nemărginită, și că el răspîndea cu mîrînimie nu numai descoperirile care le luase dela alții, ci și acelea care le făcea el însuși. El comunica, fără osebire, tot ce știa; și pentru fructul darurilor sale el poțea altceva decît gloria de a fi folositor oamenilor.

Pitagora,³⁵ contemporanul lui Talete, studé asemenea în Egipt; însă,

34 E vorba de Tales din Milet (aproximativ 624—547 î.e.n.); vezi Istoria Filozofiei, vol. I. p. 66. Buc. Edit. științifică, 1958.

35 Pitagora, născut la 580 î.e.n. și mort la 500 î.e.n.

măcar că el aduse cu sine de acolo multe cunoștințe, nu ne lăsa ceva mai esact despre starea Aritmeticii supt preoții acestei țări.

Pitagora, totuși, cultiva mai cu seamă această știință. El află o tabelă care conținea multiplicatia numerilor dela 1 pînă la 10, cunoscută și astăzi sub numele de *Abac* (masa de socotit). După aceea nu puțină sirguință puse în căutarea *însușirii numerilor*. El le considera întii deosebi (unități), și iată observațiunile ce făcu din această considerațiune:

Unitatea neavînd părți, reprezintă monada, după Pitagora, Dumnezeuzeirea.. Ea vestește deodată: rîndul, pacea și liniștea, care au de fundament unitatea simțimintelor. Deci, *Unul* e un principiu bun. Nu așa numărul *Doi*. Acesta e un principiu rău, care caracterizează nerînduiala, confuziunea și schimbarea și e pricina creșterii și a împărțirii. *Trei* era foarte plăcut lui Pitagora, și el află în acest număr închise cele mai sublime misterii. Toate lucrurile, zicea el, sînt compuse din trei substanțe. Numărul *Patru* era, după el, încă și mai minunat. El era făcut din natura sa și făcea ființa dumnezeiască, rechiemînd unitatea sa, puțința, bunătatea, înțelepciunea, patru perfecțiuni care caracterizează mai cu seamă cea mai înaltă ființă. Se pretinde că din acest număr *Patru*, Pitagora a fost format un fel de știință, pe care a numi „*Tetrasty*”. Aceasta era, după Valentin Weigel, o aritmetică de al patrulea număr, de la care numai el singur avea cheia și prin a cărei mijlocire evita greutățile ce le afla în calculul frînturilor (fracțiilor) și al semnelor *rădăcinale*. Ar fi fost mai bine cînd istoricii ar fi cercetat mai adînc în acest lucru (direcțiune) decît să ale plăcere în culegerea tuturor vedeniilor lui Pitagora asupra numerilor. Dar aceasta a fost deapururi slăbiciunea duhului omenesc ca tot ce e minunat să-l ridice preste cunoștințele cele folositoare. Și, fără îndoială, e de mirare cum un spirit așa de frumos și mare ca al lui Pitagora, în învățătura morală și descoperirile geometrice, s-a putut cuprinde cu astfel de mărunțisuri.

Pe lîngă toate aceste raporturi misterioase ale numerilor, Aritmetica, totuși, se cultiva și se desăvîrșea, încît e știut că Platon (327—347 î.e.n.) și Euclid (444—369 î.e.n.) cunoșteau cele patru operații ale Aritmeticii, că trăgeau rădăcini patrute și cubice și formau propozițiuni (teoreme). Și, fără îndoială, ar fi un lucru istoric foarte interesant a cunoaște cum s-au descoperit toate acestea și prin cine s-au făcut aceste descoperiri. Tăcerea scriitorilor antichității în această privință însă e foarte adîncă. Tot ce știm este că Nikomah³⁶ află *progresiunile aritmetice*, ale căror foloase el nu le cunosc. Apoi o sută de ani nu se mai făcu vreo înaintare, pînă ce veni Arhimede,³⁷ duhul cel mai mare care s-a arătat în vechime, care întinse peste măsură hotarele ei. Ingeniozitatea și inteligența lui pătrunzătoare erau foarte mari. El fu cel dintîi care puse în aplicare învățătura despre progresiuni. Istoria, care ne-a păstrat descoperirile făcute asupra Matematicii, pusă de un număr nesfîrșit de părți, care să nu se poată exprima prin numeri; și prin aceasta desleagă problema unor înțelepți care nu credeau că o „cîtime” însemnătoare s-ar putea exprima prin numeri.

Doisprezece secoli trecură fără a se mai face vreo pomenire despre progresiuni. Istoria, care ne-a păstrat descoperirile făcute asupra Matematicii,

36 Nikomahos a trăit în jurul anului 140 e.n.

37 Arhimede a trăit între anii 287—212 î.e.n.

ticeii, în acest lung interval, uită cu totul Aritmetica. Și numai cu începutul sec. XI (1001), progresiunile vin iarăși înainte: o ocaziune singură era de lipsă spre a le renaște. Iat-o:

Împăratul Indiilor, jaluz de gloria cu care regele Persiei, Arghir, se fălea pentru aflarea jocului *Triktrak*, voia ca prin o asemenea aflare nouă să-și mărească și el vilfa. Toți Indienii, spre a complăcea împăratului, se străduiră a descoperi vre'un joc nou. Unul dintre ei, numit *Sessa*, fu așa de norocos de afla jocul *Șah*. El înfățișă această invenție împăratului său, care plin de bucurie, i se îmbie că, drept premiu, îi va da ori ce va cere. *Sessa*, ingenios în ideile sale, ceru numai atâtea grăunte de grâu cîte case sau ochiuri sînt în tabla de *Șah*, luînd îndoit fiecare ochiu, adecă de șasezeci și patru de ori. Împăratul se scandaliză oarecum de o cere așa de modestă, nepotrivită de mărirea sa. *Sessa* stete pe pofta sa și împăratul porunci să i se facă pe dorință. Deci, se începu prin numărarea grăunțelor luînd de-apururea îndoit și încă nu ajunsese la pătratul numărului ochilor și să și înspăimîntară de înfricoșata citime de grâu ce se căpătă. Continuînd progresiunea, numărul deveni așa de mare, încît se recunoscă că oricît de putînte ar fi împăratul, n-ar avea grâu destul în împărăția sa spre a o sfîrși.³⁸

Ne oprim aici. Constatăm că aritmetica lui S. P. Barcianu aduce nu numai material, ci și puncte de vedere noi în predarea acestei materii de învățămînt. Manualul a fost conceput avînd ca model „Aritmetica elementară” a lui Gh. Pop, prof. la Colegiul Sf. Sava din București, care în 1834 ajunsese la ediția III. Material nou i-a oferit și „Aritmetica pentru clasele începătoare”, a altui Pop, Ioan, prof. tot la Sf. Sava, apărută la Bart în Sibiu la 1835. Am trage o concluzie greșită lăsînd cititorului impresia că S. P. Barcianu l-a plagiat sau, și mai puțin, imitat pe Gh. Pop de la Sf. Sava. Nu e vorba de așa ceva, ci numai de orînduirea materialului pentru a se conforma principiului pedagogic: de la cunoscut la necunoscut, de la simplu la compus, etc., precum și pentru măsurile de lungime (unități) întrebuințate la românii de peste munți. Imprumuturi substanțiale am identificat însă din aritmeticele lui Giovanni Penna,³⁹ Vogth⁴⁰ și Georg Wagner.⁴¹

4. — *Abecedar romînesc*, Sibiu 1851. Tipografia Diecezană. Nu l-am văzut.

5. — *Istoria biblică pentru școlari*, Sibiu 1851. Tipografia Diecezană. N-am văzut-o.

³⁸ Transmisă, în versiune modernă, la Victor Eftimiu în „Un bob de grâu” din volumul „Omul lui Dumnezeu”.

³⁹ *Matematica Generale*, Firenze, 1842.

⁴⁰ *Aritmetică elementară*, apărută la Halle, 1820. Ea a fost în biblioteca școalei elementare din Rășinari-Centru prin 1936/37.

⁴¹ *Aritmetică ilustrată*, Sibiu, 1836.

6. — *Gramatica română*, curs pregătitor pentru școalele secundare, preparandii și privați. Sibiu, 1852. Tipografia Diecezană. N-am văzut-o.

7. — *Kurzgefaßte Conwersation und Wörterbuch der deutschen und römänischen Sprache*. Sibiu, 1852, ed. II, 1855. Tip. Diecezană. N-am văzut-o.

8. — *Gramatică românească pentru școalele populare*, Sibiu 1853, 1856. 1864. Tipografia Diecezană. În octav, 120 pagini.

E un manual conceput și lucrat după cele mai înaintate idei pedagogice și diferă mult de altele, contemporane, apărute în Transilvania.

În „Introducere”, prin forma simplă de dialog, ni se lămurește *ce e gramatica românească*: „e știința care ne învață a vorbi și a scrie bine și regulat românește”.

Limba pe care o întrebuințează, e cea vorbită de popor; prin urmare era un adept al principiului fonetic. Mai târziu, însă, fie din spirit de solidaritate regională, fie din alte considerațiuni, consimte la sistemul etimologic al latiniștilor, mai ales după biruința acestuia în Academie. Această gramatică are, totuși, un alt mare defect; cel puțin din punct de vedere pedagogic: e prea „savant” scrisă. Inutil să încarci memoria elevului de școală elementară cu peste 200 de definiții și termeni (difongi, trifongi improprii, etc., etc.); chiar și definițiile sînt unele prea eliptice sau incomplete. De ex.: „Etimologia ne învață a cunoaște și a deschilini, a numi și a schimba cuvintele în vorbire” (p. 9).

O carte didactică nu trebuie să reflecteze în paginile ei „erudiția” autorului, ci, ținînd seama de scopul pe care-l urmărește, trebuie să fie un auxiliar simțit de elev; la nevoie, să poată ține locul dascălului.

I-a servit de model Gramatica lui Petru Cîmpeanu,⁴² apărută la Iași în 1840. Materialul, grupat în trei părți mari: Etimologia, Sintaxa și Ortografia, e expusă pe capitole și alte subdiviziuni. Astfel, cele zece părți morfologice sînt extinse, prin exemple și definiții, pe paginile 9—84, iar sintaxa sau, cum îi zice el, sintetica, divizată în: generală și specială, cuprinde paginile 85—112, rămînînd pentru ortografie paginile 113—115. Cartea se încheie cu o „Aduugere”, care cuprinde formulare de diferite scrisori (p. 110—120).

⁴² Comparația am putut-o face după un exemplar aflat în biblioteca rămasă de la S. P. Barcianu.

Recunoaştem însă că, graţie vastei sale culturi şi a unei, aproape, specializări, în filologie, el a învins multe dificultăţi în alcătuirea acestui manual. Remarcăm efortul, pe alocurea, de a fi *personal* şi întemeiat.

Cît de luminos şi limpede e scrisul lui S. P. Barcianu pentru epoca în care şcoala latinistă, cu ultimele ei reziduri (toţi cei trecuţi prin şcoalele Blajului), ucidea gustul pentru studiul limbii, dacă nu şi gustul pentru frumuseţile ei! Să ne gîndim că „*Tentamenul*” lui Aug. Treboniu Laurian se mai întrebuinta la 1858 în liceul din Beiuş ca manual de gramatică. Sărmanii elevi...

9. — *Gramatica germană*, Sibiu 1858, 1867 şi 1871. Tipografia Diecezană. N-am văzut-o.

10. — *Teoretische-praktische grammatik der rumänischen Sprache*.⁴³ Sibiu 1858. Tipografia Diecezană. N-am văzut-o.

1. — *Abecedar nemţesc pentru şcoalele româneşti*. Sibiu 1857, 1867 şi 1871.

Tot pentru satisfacerea unor nevoi adînc simţite în lumea şcolară, lucrează timp de şapte ani⁴⁴ admirabilul lui dicţionar:

12. — *Wörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache*.⁴⁵ În două volume: I. romîno-german, Sibiu 1868; II. germano-romîn, Sibiu 1886. Tipografia W. Krafft; ediţiile ultime, precum şi cea germano-romînă, au fost îngrijite de fiul său, el însuşi un cărturar distins, Dr. Daniil P. Barcianu. Am văzut amîndouă volumele. O judecată obiectivă asupra lor depăşeşte competenţa noastră.

OPERE RĂMASE ÎN MANUSCRIS

1. — *Scurtă geografie a Ardealului*, pe care o termină de scris la 26 decembrie 1844. Undeva am citit că s-ar fi şi tipărit.⁴⁶ N-am întîlnit-o menţionată, ca tipărită, la nici unul dintre biografii lui, care, ce e drept, nu şi-au dat osteneala să inventarieze măcar titlurile lucrărilor netipărite.

O descriem după originalul aflat în arhiva familiei Barcianu din Răşinari: e un caiet, format obişnuit, nepaginat. Materia e distribuită, prin

⁴³ Manualele romîno-germane şi germano-romîne, le-a scris din îndemnul direct al lui Şaguna. Ele răspundeau unei ardente necesităţi.

⁴⁴ După datarea din manuscrisul lucrării, pe care l-am văzut în arhiva familiei.

⁴⁵ Pînă la 1910, ajunsese la ediţia a 4-a; ceea ce era mult pentru Transilvania.

⁴⁶ Anumite pasagii ar fi făcut aproape imposibilă tipărirea ei, căci ar fi fost acuzat de „ultramontanism” (spirit şovin) de către aristocraţia săsească şi ungurească.

titluri, pe paragrafe: 1. *Numirea*, „Transilvania” sau, după cum se zice în vorba de obște, Ardealul, în vremile vechi s-a numit Dacia, pe care cuprinzînd-o Romanii pe la a. D. 105 și pînă ce au domnit ei peste ea, a fost într-o stare foarte bună. Însă după încetarea domniei Romanilor din ea, pe la a. D. 274, țara aceasta mai multe sute de ani a fost deapururea încurcată în bătăi și răsboaie, fiind mai supt o stăpînire, mai supt alta, pînă cînd la a. D. 906, după moartea prințului romînesc Gelu, a venit supt domnia Ungurilor care o au stăpînit ca pe o parte a Ungariei pînă la a. D. 1526. Iar după aceasta, despărțindu-se de Ungaria și formînd un principat al său, de iznov s-a făcut prîvelîștea și leagănul răsboaielor și al revoluțiilor sub principii sau voievozii săi, pînă la a. D. 1699. Principele din urmă, Mihai Apafi I, o au închinat împăratului Austriei Leopold I, ca o țară de moștenire, sub numele de „Principatul Ardealului”, pe care împărăteasa Maria Terezia o dăruie cu titlu de „Marele Principat al Ardealului” la anul 1765”. 2. *Căpetenia* (conducerea): „Crăescul Guberniu” din Cluj. 4. *Constituția țării*. Se conduce după legile votate în Dietă prin reprezentanții Ungurilor, Săcuilor și Sașilor și întărite de „regent” sau împărat. Veniturile și cheltuielile țării le grijește cr. Tezaurariat. Pricinile de judecată, în comitatele ungurești și în scaunele săcuiești, se hotărăsc la Tabla regească, iar în scaunele săsești e Universitatea”. *Apărarea țării*: 5 regimente: 2 romînești, 2 săcuiești (pedeștri) și unul de husari, săcuiești; „general comăndo” peste ele, la Sibiu. 4. *Marginile*. 5. *Mărimea*. 6. *Muntii*. 7. *Ape, riuri, lacuri*. 8. *Producturile* (bogățiile). 9. *Locuitorii*, sînt de multe feluri. Nații domniitoare sînt însă numai trei: ungurii, săcuii și sașii. Ungurii, „ceva mai bine de 300.000, împărțiți în: nobili (nemesi, baroni, grofi) cu sau fără bînurî, și iobagi, cari sînt slobozi de vamă, diime și alte greutăți și cei posesionați și sudîți, sau iobagii care, pe lîngă moșia ce capătă de la domnii lor, sînt datori a le face zile anumite într-un an de robotă sau slujbe”. Săcuii: 210.000 la număr. Sașii: 180.000. Romînii, „întrec cu mulțimea pe toți ceilalți laolaltă, aproape ca la un milion. Ei fac în pămîntul Nobililor partea cea mai mare a lăcuitorilor și sînt parte nobili anumărați poporului domnitor unguresc, parte slobozi în cetăți și alte locuri taxale, parte supuși domnilor, sau coloni (iobagi). Mai puțini se află în pămîntul săcuiești și aceștia sînt mai mare parte coloni. În pămîntul crăesc sînt ceva mai mulți romîni ca sași, și ar fi să aibă asemenea drepturi ca aceștia, cu cît mai vîrtos fiindcă sînt lăcuitorii cei mai vechi aici în Ardeal, ca strănepoți ai Romanilor”. Armenii: 6.000. Grecii, Bulgarii, Sîrbii, Evreii: 3.000. Țigani: 60.000. 10. *Religia*. 11. *Semnul sau pecetea țării*. 12. *Împărțirea* (administrativă): Pămîntul ungurilor sau al nobililor, care se împarte în 11 comitate (varmegii): Bălgăradul de jos, Bălgăradul de sus, Cetății de Baltă, Turzii, Clujului, Dobicii, Solnocului de mijloc, Solnocului din lăuntru, Crasnei, Hinidoarei, Zărândului și 2 districte sau ținuturi: Făgărașului și a Chioarului; pămîntul Săcuilor se subîmparte în 5 scaune: Odorheiului, Haromsecului, Ciucului, Mureșului și Arieșului; pămîntul crăesc se subîmparte în 9 scaune și 2 districte: Sc. Sibiului, Sebeșului, Orăștiei, Mediașului, Sighișoarei, Miercurei, Nocrichului, Cincului și Căhalmului, iar districte: Brașovului și Bistriței. 13. *Locurile cele mai de frunte în pămîntul unguresc*. „Clujul, cetatea cea dintîi și mai frumoasă în Ardeal, lîngă Someșul mic, cu 20.000 lăcuitori. Are 10 biserici, adică:

patru catolice, 2 calvine, 1 luterană, 1 unitară, cu colegiile lor și 2 românești, una unită și alta neunită; o Academie sau școli înalte de Filozofie, Drepturi și Chirurgie, Turn de astronomie și o tipografie, etc., etc.”

Turda, „oraș nobilesc, zidit într-un șes deschis lângă riul Arieș, numără 6.000 locuitori, mare parte unguri, are un gimnaziu unitaresc. În vecinătate se află băi de sare foarte vestite, lucrate încă și de Romani; Cîmpul Turzii, vestit în istoria patriei pentru bătălia între Romani și Daci și pentru omorul lui Mihai Viteazul, Voevodul României”, etc.

Bălgăradul, „cetate zidită în loc desfătat, nu departe de Murăș. Stă din însăși Cetate, pe loc ceva mai ridicat, întărită șașă cu șanțuri și ziduri jur împrejur de împăratul Carol al VI-lea (1715—1735), în care se află rezidența episcopului catolic, cu un seminar pentru clerici, în care se învață Filozofia și Teologia, și biserica episcopescă, zidită de *zdravănul român Ioan Huniade*, unde odihnesc trupurile mai multor bărbați vestiți; turn de astronomie, bibliotecă mare, bănărie, în care se tipăresc bani de aur, argint și aramă, cu litere. A fost mult timp capitala Ardealului. Aici era pe acest loc cetatea Apulum a Romanilor. Pînă în zilele împăratului Carol al VI-lea a lăcuit în Bălgărad și mitropolitul românesc neunit; dar cînd cu prilejul zidirii întăririlor, fu stricată biserica mitropolitană și mănăstirea”.

Din interiorul Transilvaniei sînt amintite următoarele orase și localități, asupra cărora insistă mai mult sau mai puțin: Abrud, Zlatna, Ocna Mureșului, Ocna Sibiului, Roșia de munte, Ofenbaia, Bucium, „cu minunata ruptură de munte numită Detunată”, Aiudul, Gherla, Ocna Dejului, Blajul, Deva, Hunedoara, Sagmare sau Nogeag și Săcărimb, „cu băi bogate de aur și argint”, Hațegul, Grădiștea, „cu ruinele cetății Sarmisegetuza, mai tîrziu Ulpia Traiana”. Densusul cu o biserică zidită din vremea Romanilor. Tot aici, pasurile: Vulcan „prin care se poate trece în România” și Poarta de fier „prin care se trece în Banat”.

14. — *În pămîntul săcuiesc: Oșorheiul*, „are cea mai mare bibliotecă din Transilvania, întemeiată de graful Samuil Telechi”, Brețcu, Ciucul (Miercurea Ciucului); pasurile Tulgheș și Ghimpeșul; Borsecul, „cu apa sa minerală care și pînă la Viena e cunoscută”, Biertan, „cu lăcuința episcopului luteran”, Sighișoara, Sebeșul, Olapian (Pianul român), „cu însemnată spălătorie de aur”, Orăștie, Brașov, „poartă mare neguțatorie mai ales cu România”; dintre cele trei biserici românești neunită, cea din Bolgarsec e vrednică de văzut, nu atît pentru frumusețe cît pentru mărime și vechime”; Săcele, Zărnești; trecători: Timișul, Branul și Șanțul; Bistrița, „a cărei neguțatorie se întindea pînă departe în Moldova și Polonia”; Năsăudul, „e așezat în districtul românesc al Rodnei și e în el stabul regimentului 2 de graniță; are o casă de creștere pentru un număr de prunci din amîndouă regimentele românești de margine”, și Rodna, care are băi de plumb și argint; pe aici trece drumul spre Bucovina”. Manuscrisul se termină aici.

Izvoare: în primul rînd, frumoasa geografie, în trei volume, a profesorului blăjan, Ioan Rusu: „Icoana Pămîntului”, (Blaj 1842—43). Apoi din Daniel G. Scheint: „*Das Land und Volk der Sekler in Siebenbürgen*” (Pesth, 1832), dar mai repede, căci îl avea la îndemînă, manualul lui J. Benigni von Mildenberg: „*Kurzer Unterricht in der Geographie Siebenbürgen*”.

gens für Schulen" (Hermannstadt, 1823), completată cu alta, de același autor, dar de o mai mare valoare pentru literatura geografică: „*Handbuch der statistik und Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*" (Hermannstadt, 1837). Folositor îi va fi fost și „*Lexikonul geografic*", foarte bogat, al lui Ignaz Lenk von Treuenfeld (Wien, 1839, în 4 volume).

2. — *Retorica bisericească*, manuscris în 53 de pagini. A fost redactată între 1841—1848, după cum reiese din cele câteva datări din interiorul manuscrisului. E a patra lucrare de acest gen, în ordinea vechimii, în literatura română.⁴⁷ El însuși a fost un bun orator bisericesc, avînd un singur rival: pe Zaharia Boiu. Retorica l-a pasionat de timpuriu. În 1836 copia un discurs al lui Petrache Poenaru;⁴⁸ probabil că îl interesa și situația învățămîntului din Țara Romînească la 1832, căci aceasta era expusă în acel „Cuvînt”; dar și forma lui îl va fi atras. Nu găsim o explicație a netipăririi acestei cărți, necesară viitorilor preoți, în tipografia Diecezană.

Urmărind un scop didactic, osteneala lui S. P. Barcianu se remarcă prin năzuința de a fi *clar* și *complet*.

S. P. Barcianu nu se conduce în redactarea retoricei sale, care nu era destinată mirenilor, cum fuseseră ale înaintașilor săi în acest gen, nici după Piuariu Molnar, nici după cea a lui Marcovici, care era o imitație servilă a unui tratat occidental (francez) din care ia definiții, exemple, citate, etc.; de unde și dese citări de nume din literatura universală: Aristotel(1), Eschil(1), Cicero(27), Quintilian(15), Horațiu(3), Massillon(12), „genialul și mult lăudatul” Bossuet(3), Lamartine(4), Bourdaloue(2), etc.⁴⁹ Nimic, nici un împrumut, nici măcar o aluzie la aceste nume. Nu însemnează însă că îi erau necunoscute. El nu urmărise să dea o lucrare de erudiție a genului, ci una de utilitate imediată (pentru seminarul din Sibiu și pentru preoțimea din arhidieceză), expusă cît mai limpede și concentrat. În modalitatea de realizare a acestor intenții vedem originalitatea lui.

47 Prima: „Retorică, adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări”, Buda 1799. a Dr-ului I. Piuariu-Molnar; a doua: „Curs de retorică” de Simion Marcovici, profesor al acestui curs în colegiul Sf. Sava, București, Tip. Eliade, 1834; a treia: „Retorică cu toate părțile ei, propusă în clasele umanoare la 1837 în Academia Mihăileană”, de prof. Vasile Popescu Scriban (caet ms. la Acad. R.P.R.).

48 „Cuvînt zis la Esamenul public din Șhoala națională din S. Sawa de D. Poenariul, Provizorul Șhoalelor Naționale din București”. A fost rostit în fața Domnitorului, prezent la acel examen (1832). Copia e în arhiva familiei din Rășinari.

49 Revista Istorică, din anul 1929, nr. 1—3.

În *Introducere*, caută să definească obiectul retoricii numind-o „măestria de a cuvînta frumos, lămurit, și, unde e de lipsă pre larg”.

S. P. Barcianu împarte retorica în două părți distincte: retorica „firească” și „meșteșugită”; arată scopul și mijloacele: „ca prin cuvîntare bine întocmită să atragă sau să plece pre ascultători spre cele ce poțeste. De aici urmează că retorul să fie procopsit și iscusit întru toată învățătura: în istorii, în pilde și obiceiurile popoarelor, pentru ca să poată vorbi despre orice lucru, în cîte chipuri se împarte cuvîntarea („*nehotărit* sau pe elinește *gesie* și *hotărit* sau deosebi, care se zice *Ipotese*; cu exemple din fiecare”), care și cîte sînt părțile retoricii („aflarea sau invenția, dispunerea sau orînduirea, întocmirea sau elocuția și grăirea sau pronunția”).

Asupra acestor patru părți din urmă, care constituie, în fond, retorica, se grupează întreg materialul.

Astfel, pentru „Aflarea retoricească sau invențiunea”, vin „argumintele” care se iau din „locurile ritoricești”, din „lăuntru” și „din afară”. Cele din „lăuntru” sînt 16: hotărîrea, enumerarea părților, însemnarea numelui, etc., iar cele „din afară” sînt 6: vestea, jurămîntul, chinurile, mărturiile, etc.

Despre „Orînduire” (*dispositio*) scrie doar cîteva linii rezervînd în schimb un spațiu mai larg „Elocuțiunei” sau „Povestirei”, care poate fi: „istoricească” și „fabuloasă”; calitățile ei: scurtă, clară, convingătoare și plăcută. Mijloace: parabola și descrierea. În cazuri de „lățire” (*amplificatio*) retorul să se conducă după un anumit plan stabilit de mai înainte prin întrebări spre a da *întregul*.

Capitolul II e dedicat „Pronunției” sau „cuvîntărei ritoricești”, care e formată din: „Proimiu” (*exord*), Povestire, Adeverire și Epilog. Urmează definiții, lămuriri, exemple despre fiecare (p. 21—32). În paragraful 3 despre „Adeverire”, distinge șase categorii de adevăruri: silogismul, entimema, sorite, epagogi, pilda și dilema. Dintre aceste „adevăruri”, S. P. Barcianu accentuează în chip special „soritul”, pe care îl definește în felul următor: „este aceea adevărire ce se închipuiește treptat din mai multe propozițiuni grămădite, care trag una pre alta și cu acestea ajutorîndu-se ritorul să suie mai pre urmă la orice poțeste și voiește ca să dovedească. De exemplu: Marele Atanasie se arată a fi sînt mare în ceriu, precum este și pre pămînt. Din *sorite* așa se dovedește: Atanasie a pățit multe și mari primejdii pentru biserică și creștinătate; deci, ori care se ostenește și rabdă aici în lume multe pentru adevăr, oare nu se mărește de Hs. mult în ceriu?”.

„Despre oarecare cuvîntări: cuvîntarea panegirică, de mulțămire, de fericitare și de îngropăciune”, se ocupă în capitolul III din Partea a doua.

În capitolul „Despre întocmire” din Partea a treia, tratează despre „tropi și figure”, Perioade și Stil”. Tropi sînt 7: metafora, sinecdota, metonimia, anatonomasia, onomatopeia, catahresisul și metalepsisul. Și acestea la rîndul lor se subîmpart, spre exemplu metafora, în: alegorie și antropopatie.

Independent sînt tratate: perifriza și iperbola. Definiția ultimei e cea de astăzi: „Cînd oratorul mărește sau defaimă un lucru cit se pare că trece peste adevăr”. La fel: ironia, apostrofarea, prosopopeia, etopeia („descrierea caracterului vreunei persoane, cu măiestrie ritoricească într-un chip foarte viu”) și antiteza.

Partea a patra și ultima o consacră *Grăirii* sau pronunției. La succesul ei contribuie „Memoria”, „Declamațiunea” și „Schima” (gesturile) retorului.

Iată, în rezumat, conținutul „Retoricei bisericești” a lui S. P. Barcianu. Prin această lucrare el ni se relevă ca un bun teoretician al genului oratoric. S. P. Barcianu a dat însă și urmare practică acelor teoretizări. Între manuscrisele lui am găsit un volum în folio de 440 pagini, conținând 44 de *predici*. Adică afitea au mai rămas în corpul volumului văzut de noi, căruia însă îi lipsește începutul și sfârșitul. Sînt predici rostite în biserica din Rășinari; aceasta o confirmă de-altfel și datarea de la sfârșitul fiecăreia din ele. Au fost scrise între 1841—1853.

Artist. În arhiva familiei pot fi văzute tablouri, schițe, câteva caiete cu capete de expresie, toate dovedind talent, vocație de pictor. Și această îndemînare o moștenește de la bunicul său, scriitorul, despre care am amintit la început. Asupra acestor comori de artă (multe dintre manuscrisele lui S. Popovici-bătrînul, conțin desene în culori de o frumusețe rară) a scris un lung și judicios articol Olga Greceanu într-un număr din „Universul Literar” din 1936. De la S. P. Barcianu se păstrează două icoane: una reprezentînd „Moartea Maicii Domnului” și o „Ma-donă arabă” din 1849.

OMUL POLITIC

Vom aminti aici activitatea lui S. P. Barcianu legată numai de evenimentele de la 1848—49.

La marea adunare națională de la 3/15 mai de pe Cîmpul Libertății (Blaj), e în fruntea deputațiunii pe care o trimite comuna Rășinari; îl însoțesc: notarul Pincio și învățătorul Petru Brote. Deși membru în Comitetul național, a fost și el șovăitor, căci nu mult după 3/15 mai, prin iunie, aderă la „Uniune”, odată cu Moise Fulea, Ioan Moga, Petru Bădilă, Paul Dunca și alții,⁵⁰ fapt pentru care îi scarmănă „Gazeta” de la Brașov.⁵¹ Dar se pare că a fost îndemnat la aceasta de cineva sus pus, căci în toamnă, după adunarea de la Blaj din 4/21 sept., Comitetul de pacificațiune,⁵² recunoscut pe Pucher, avînd prea puține instru-

50 G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, Buc. 1924, p. 102.

51 *Gazeta de Transilvania*, 1848 din 23 iunie.

52 Compus din: Simion Bărnuțiu (președinte), Aug. Treb. Laurian, Nicolae Bălășescu, T. Cipariu, Fl. Micaș și Ioan Bran.

mente de lucru, mai cooptase pe: Aron Florin, Gavril Munteanu, George Bariț, David Almășan și pe el (S. P. B.) împreună cu frații Brote, învățătorul Banciu din Orlat și alți cîțiva.

„Ațașamentul față de Viena națiunea romînă l-a demonstrat prin moartea a 40.000 de fii ai săi, glotași și cărturari mărunți. Precum se știe, însă, răsplata n-a fost cea așteptată. Curtea a risipit, de astădată cu generozitate, decorații — pentru fruntași — și vorbe, făgăduieli, pentru popor. Intre cei „miruiți” cu merite e și S. P. Barcianu. Din raportul lui Blatter, secretarul cancelariei imperiale, se vede de ce i s-a acordat decorația „Crucea de aur pentru merite cu coroană”: „...comandant al lăncierilor romîni călări ce se găseau sub ascultarea maiorului conte Alberti de la cheveaux legeres Arhiducele Ferdinand Max, prin cuvîntările și pilda sa, a contribuit la menținerea ordinei și disciplinei în această armată de voluntari”.

Este recomandat în mod excepțional de numitul maior.⁵³ Alături de Pincio, pe care-l avea sub comanda sa, a luat parte la luptele de la Sînmiclăușul Mic din apropierea Aradului.⁵⁴

N-a fost om orgolios, un om ros de patimi omenеști; nu-i plăcea nici chiar lauda dreaptă cînd i se aducea.⁵⁵ Cu atît era mai stimat și creștea în prestigiu.

Totalitatea meritelor înșirate pînă aici nu l-ar face, oarecum, simpatic, nouă celor de astăzi, dacă n-am adăuga un amănunt, destul de elocvent pentru sentimentele lui politice-naționale: prin ord. c. r. Locotenente nr. 14.585 din 14 ianuarie 1859, Guvernul cere Ordinariatului episcopesc din Sibiu înlăturarea lui din postul de director al școalei din Rășinari (fu și înlocuit scurt timp cu pr. Ioan Bratu, bunicul lui Octavian Goga), sub motivul că „se îngrijește prea puțin de școală”, că „sub ochii lui („unter seinen Augen”) învățătorii întrebuintează cărți școlare neaprobate”, că „în Istorie și Geografie, dascălii și ucenicii lor nutresc tendințe ultranaționaliste”. Denunțul i-l făcuse dr. Paul Vasici, inspectorul școalelor ortodoxe din Transilvania.⁵⁶ Numai datorită intervenției și autorității lui Șaguna ordinul nu s-a exe-

⁵³ An. Acad. Rom., Mem. Secț. Ist., seria III, tom. XI, p. 308—309.

⁵⁴ Ibid., p. 314.

⁵⁵ Vezi, în această privință Cuvîntul rostit de inv. Nic. Lazăr Pîrvu la reîntoarcerea lui S. P. B. în Rășinari din Innsbruck (1848) unde fusese cu ceilalți fruntași ardeleni spre a prezenta împ. doleanțele romînilor, în An. Inst. de Ist. Naț., vol. III, p. 706—707,

⁵⁶ Asupra acestui conflict, vezi a noastră „Ist. inv. rom. din Transilvania de la 1800—1867 (ms.).

cutat.⁵⁷ Intr-adevăr, în școala din Rășinari se făcea *panrominism*; cu știrea și prin îndemnul lui S. P. Barcianu se foloseau în școală manuale aduse de peste munți. Cu ani în urmă, am văzut în bibliotecă rămasă de la el „Mica Geografie a Daciei, Moldovei și Țării Românești”, prelucrarea pitarului V. Popescu-Scriban (Tip. Albinei, Iași, 1838), a lui I. Genilie; el motiva necesitatea învățării unor asemenea geografii prin faptul că rășinărenii, ca oieri, care-și duceau turmele, în fiecare an, de-a lungul și de-a latul Țărilor Române, simțeau ca o mare trebuință cunoașterea acestor țări. Dar *Istoria Românilor*? Desigur că va fi găsit o justificare și pentru aceasta.

Limităm investigațiile noastre în legătură cu viața⁵⁸ și activitatea lui la cele de pînă aici. Alți cercetători vor întregi fizionomia intelectuală a acestui distins și entuziast cărturar cu afit de îndrăznețe și frumoase gînduri.

Că i s-au recunoscut aceste însușiri încă în plină viață, e dovada alegerii lui ca membru în Comisiunea filologică — constituită la Sibiu în 1860 — care urmărea unificarea concepțiilor lingvistice pentru stabilirea unei ortografii românești pe toată Transilvania.⁵⁹ Din ea făceau parte: T. Cipariu, Ioan Popasu, Gavril Munteanu, G. Bariț, Andrei Mureșan, Ioan German Codru (Drăgușanu) și alții.

În a doua adunare generală a Asociațiunii, ținută la Brașov, face cunoștință cu Alexandru Odobescu. Urmează între ei un scurt schimb de păreri⁶⁰ asupra ortografiei curente din Transilvania, adică asupra etimologismului. Nu este exclus ca aceste preocupări filologice să-l fi indicat ca demn a fi ales membru corespondent al Societății Academice Române în ședința din 15/27 septembrie 1869, odată cu alegerea, ca membri onorari, a lui Edgar Quinet și Vegezzi Ruscala.⁶¹

Aveau, prin urmare, de ce să fie mîndri rășinărenii cu el.

NICOLAE ALBU

57 Moise Frățilă în Programa șc. din Rășinari, 1906, p. 28.

58 Moare în Rășinari, în 1879.

59 Vezi Gazeta Transilvaniei din 24 august 1860; Foaie pentru minte, nr. 41 din 1860, ocupîndu-se de lucrările acestei comisiuni, îl dă absent, din motive de sănătate.

60 Am văzut una dintre aceste scrisori în arhiva familiei Barcianu.

61 Vezi Arhivul lui Cipariu pe 1869, p. 595.

„TEOLOGIA MORALICEASCĂ” A LUI SAMUIL MICU CLAIN

— SCURTĂ PREZENTARE —

Apărut sub tiparnița Blajului în anul 1796, manualul de Teologie Morală al lui Samuil Micu Clain este cel dintâi manual de acest gen în limba română. Deși primul în literatura teologică românească, acest manual este superior celor care vor urma câteva decenii mai târziu, odată cu înfiriparea primelor școli de teologie ortodoxă la București, Iași și Sibiu.¹ Mai mult, am putea spune că este de un nivel superior și manualelor de Teologie Morală care vor apare în veacul nostru, sub auspiciile școalei teologice unite din Blaj.² Superioritatea acestui manual se oglindește în metoda de adîncire, de pătrundere și mai ales de argumentare a temelor morale, dezbătute în duh evanghelic și patristic, străin de rigiditatea scolastică a manualelor apărute mai târziu la Blaj.

Această depășire a manualelor care-i vor urma în expunerea problemelor moral-creștine se datorește înaltei culturi teologice a eruditului autor al manualului de față, Samuil Micu Clain, care alături de Gheorghe Șincai și Petru Maior a fost deschizător de drumuri nu numai în teologia românească, ci și în literatura și istoriografia română, fiind unul din creatorii „Școalei ardeleni”.

Cunoscînd bine limba latină, destul de bine limba greacă și tot așa de bine și limbile germană, maghiară, italiană și franceză și înzestrat cu spirit de pătrundere și claritate, cu un remar-

¹ Primul manual de Teologie Morală ortodoxă a fost cel editat la Sibiu, în anul 1820, cu binecuvîntarea episcopului Vasile Moga. Acesta a fost reeditat sub privegherea și cu binecuvîntarea „episcopului Andrei Șaguna”, în 1855.

Au mai apărut încă două manuale de Teologie Morală ortodoxă, unul la București și altul la Iași, în același an, 1855.

A se vedea un studiu comparativ al celor trei manuale de morală ortodoxă apărute în limba română, în rev. „Studii Teologice”, 3—4/1962, p. 221—239.

² Ne referim la manualele de Teologie Morală ale lui A. Nicolescu, Teologia Morală, Blaj 1918 și Al. Tăutu, Oradea, 1931.

cabil simț critic și de obiectivitate, Samuil Micu a fost o personalitate proeminentă la sfârșitul veacului XVIII, atât pentru teologia română, cât și pentru literatura română, atât pentru Biserica română, cât și pentru poporul român.

Importanța și actualitatea lui Samuil Micu Clain și a opinelor sale pentru teologia și Biserica Ortodoxă Română — și mai ales pentru Biserica ortodoxă din Ardeal — este azi cu atât mai mare cu cât acest luceafăr al culturii românești, deși se formase la centrele de cultură rom.-catolică, totuși prin studierea și cunoașterea tradiției patristice a putut semnală, ca și ceilalți luceferi ai „Școalei ardelene”, erorile și abaterile catolicismului atât în doctrină, cât și în morală, îndrumându-ne pe calea credinței strămoșești, a Ortodoxiei, spre a ne adăpa din „Sfânta vechime” a epocii primare creștine. Inzestrat cu o adevărată răspundere și obiectivitate științifică, Samuil Micu „n-a luat de-a gata tot ceea ce i s-a predat, ci a căutat să-și formeze singur, pe bază de documente și de cercetări, o idee obiectivă despre problemele bisericești-teologice cu care s-a ocupat”.³

O astfel de atitudine și metodă critică și obiectivă în cercetarea problemelor teologice, l-a dus la concluzii care nu au fost pe placul autorităților bisericești greco-catolice din Ardeal. Așa

3 Samuil Clain, de Sad, Istoria bisericească (după Fleury), vol. I. Cuvînt înainte al scriitorului despre istoria bisericească (mss. 74, Oradea), după: N. Mladin, I. Vlad, Al. Moisiu, Samuil Micu Clain-Teologul, Sibiu, 1957, p. 6.

În prezenta lucrare am folosit și unele indicații ce mi le-a dat Păr. Prof. N. Mladin.

În timpul vieții sale, lui Samuil Micu Clain i s-au adus mai multe acuze și învinovățiri, care se păstrează într-o scrisoare a episcopului Ioan Bob, adresată guvernului de la Viena, învinovățiri ce conclueau în următoarele: „Mult mă tem cumva desamintitul Păr. Clain, amăgit de speranța de a se face episcop și îndemnat de consingonii lui (care erau ortodocși), să părăsească pe față religiunea greco-catolică și să facă în popor mare perturbare”. În consecință, Ioan Bob cere guvernului, „spre nimicirea scandalului”, ca Micu să fie despărțit de neuniți, prin exilarea lui la Muncaci, pentru penitență și interzicerea spre a se mai pronunța în chestiuni de credință (după N. Mladin..., o. c., p. 14).

Fără a se aproba întru totul propunerea lui Ioan Bob, guvernul dispune ca Micu să fie obligat a petrece în mănăstire, fără a se depărta de Blaj, spre a fi rupt de neuniți.

Pornirea dușmănoasă a episcopului Ioan Bob nu se oprește la acestea, ci continuă și mai departe, încît amărit și de-ajuns de urgisit de prigoana episcopului și de îngustimea fraților săi de călugărie, care erau catolicizanți, Samuil Micu reușește să plece din ochii lor, trecînd la Buda, ca revizor pentru cărțile românești ce se tipăreau la tipografia Universității craiești. La Buda — „azilul celor trei luceferi ai romînilor persecutați de Blaj”, cum precizează I. Bianu — a muncit neîncetat, zi și noapte, revizuiind și transcriind lucrările ce le avea gata, făcînd noi traduceri și lucrări originale. S-a stins din viață în anul 1806, în vîrstă de 61 ani, „cu durerea în inimă că bogata lui operă — rod al ostenețelor de o viață întreagă — a rămas în cea mai mare parte a ei în manuscrise și n-a fost tipărită spre luminarea poporului român” (după N. Mladin, ... o. c., p. 17).

se explică faptul că atât Samuil Micu personal, cât și opera sa, au suferit prigoana autorităților bisericești unite din Ardeal, prin persoana episcopului Ioan Bob, în timpul vieții sale⁴ și prin continuatorii acestuia după moartea sa.

O ostilitate vădită au avut reprezentanții Bisericii greco-catolice și față de operele⁵ lui Samuil Micu, din care cauză multe manuscrise ale sale nu au văzut lumina tiparului, cu excepția manualului de Teologie Morală. Toată această ostilitate și teamă a catolicizanților conducători ai Bisericii greco-catolice pentru „discuții dăunătoare românilor”, nu erau altele decât cele referitoare la tezele catolice, pe care Samuil Clain le combătea în lucrările sale.

Data fiind, pe de o parte, dragostea sa mare pentru lumina poporului, din care a izvorât zelul și osteneala neîncetată în toți anii vieții sale cu traducerea, prelucrarea unor scrieri din alte limbi și scrierea de lucrări originale, iar pe de altă parte, atitudinea rău-voitoare a conducerii Bisericii unite din Ardeal față de tipărirea manuscriselor sale, se poate vorbi, pe drept cuvânt, despre „o adevărată dramă a teologului Samuil Micu Clain” — așa cum concludă prima lucrare care a încercat să reabiliteze și să prezinte opera și concepția lui teologică.⁶ Drama acestui teolog al Bisericii ardelenne s-a sfârșit odată cu anul 1948, când întreaga operă a lui Samuil Clain a fost preluată de Biserica Ortodoxă Română, care o va reevalua la justa ei importanță.

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm gândirea teologică a lui Samuil Clain, așa cum se reflectă în manualul de Teologie Morală, tipărit în 1796 și care a fost vreme de peste 50

4 A se vedea amănunte asupra vieții lui Samuil Micu și la Bianu C. Ioan: *Viața și activitatea lui Samuil Micu...* București 1876.

5 Toate încercările de-a se tipări manuscrisele lui Micu, făcute prin intervenția Ministerului Instrucțiunilor Publice (din Țările Române) în anii 1861 și 1864, au rămas fără rezultat, datorită refuzului conducerii catolicizante a Bisericii greco-catolice. Prin răspunsul comisiei instituite pentru cercetarea manuscriselor lui Micu, reprezentanții Bisericii greco-catolice motivau că nu este momentul să se tipărească aceste manuscrise, deoarece ar putea să aibă „...consecințe grave politice, ideile lui Micu nepotrivindu-se cu ale vremii, putînd provoca discuții dăunătoare românilor. Astfel a rămas netipărită o mare parte din scrierile lui Micu” — relatează criticul literar greco-catolic Ovidiu Densusianu (în: *Literatura română modernă*, vol. I, p. 25—26, cit. după N. Mladin, o. c., p. 8).

Și de fapt, toată această ostilitate și teamă a conducerii Bisericii greco-catolice, „pentru discuții dăunătoare românilor”, nu erau altele decât cele referitoare la tezele catolice, pe care Samuil Micu le combătea în scrierile lui, teze pe care conducerea acestei Biserici căuta să le impună preoților și credincioșilor greco-catolici.

6 Este vorba de lucrarea citată mai sus — și anume: N. Mladin..., *Samuil Micu Clain-Teologul, viața, opera și concepția sa teologică*, Sibiu, 1957.

de ani manualul după care au învățat teologii din Blaj. Din cercetarea materialului cuprins în această lucrare se vor putea demonstra cele relatate mai sus și se va contura în sufletul nostru, într-un chip mai luminos, adevărul cel veșnic al Ortodoxiei, așa cum s-a reflectat el în mintea și inima teologului Samuil Micu Clain.

Titlul acestui manual este „Teologia Moralicească sau bogoslovie, carea cuprinde învățătura năraurilor bune și a vieții creștinești, din S. Scriptură și din Sfinții Părinți culeasă, și într-acest chip așezată după rînduiala S. Bisericii răsăritului — Blaj 1796”.

După cum se observă, în titulatura de pe copertă nu e scris autorul. Numai „Cuvîntul înainte” este iscălit de „smeritul întră ieromonași, Samuil Klain din Mînăstirea S. Troițe din Blaj”. În acest „Cuvînt înainte” Samuil Micu zice că „m-am apucat și am alcătuit această carte”, pe care vlădicul Ioan Bob „mai întîiu văzîndu-o și ispitindu-o, o au adevărit, și au poruncit, ca întru acest chip cum aici să va pune să se dea la tipariu”. De aci rezultă că autorul lucrării este Samuil Micu.

Această opinie este contrazisă de scrisoarea lui Ioan Bob către guvernul austriac în care spune că e „o versiune a Teologiei Morale de Venceslav Schansa”, fapt întărit și de Iacob Radu (1923), care afirmă că „Samoil Clain comunică într-o scrisoare din 9 noiembrie 1789 către Samoil Vulcan, că are Teologia Morală de Venceslav-Schansa”.⁷ Neavînd la dispoziție tratatul lui Schansa, nu ne putem pronunța în ce măsură opera aceasta morală este o traducere, o prelucrare sau o operă originală. Este un fapt sigur însă, că manuscrisul 110 de la Oradea: „Tractatul despre moralul peste tot și despre moralul creștinesc în deosebi” nu aparține lui Samuil Micu, cum precizează I. Radu,⁸ și n-are nici o legătură cu Teologia Moralicească, tipărită în 1796. De fapt, nici scrisoarea către Samuil Vulcan din 1789 nu se poate referi la Teologia Moralicească, care era în manuscris mai înainte de anul 1794, (dată cînd guvernul din Ardeal o transmite lui Bob spre referire) și care a fost tipărită în 1796. Episcopul Bob răspunde guvernului că o va cerceta să vadă „de cumva acel op al Păr. Klain Micu ... se va afla acomodat și minții celor mai puțin culti și prin urmare necesității acestei dieceze a Făgărașului” sau dacă „se va putea acomoda cu puține schimbări și

7 Manuscrisele din Biblioteca episcopiei unite din Oradea-Mare, 1920, p. 22.

8 O. c., p. 22.

împrumutînd prin concursul și a zisului părinte și din alți autori”.⁹ De aici rezultă că episcopul Ioan Bob a impus unele modificări, în sens catolicizant, în manualul prezentat de S. Micu.

În urma celor de mai sus putem concluda că ținînd seama de materialul expus în acest manual de Teologie Morală, bogat în foarte multe citate din Sfinții Părinți — din ale căror opere Micu făcuse multe traduceri — în nici un caz această lucrare nu poate fi o simplă traducere. În ce măsură este originală sau prelucrare, problema nu poate fi întru totul elucidată, întrucît ne lipsesc datele necesare.

Metoda de tratare a materialului Teologiei Moralicești pare că îmbină metoda rațională — pe care o folosește morala filozofică — cu cea duhovnicească-evanghelică folosită de Sfinții Părinți. Aceasta se observă din definiția și împărțirea pe care o face „științei moralești”. Una este „știința moralească” cea firească „carea curge din firea și din sfîrșitul omului, încît acesta și cu simțirile și cu mintea le cunoaște, și fireaște îndreptează pe om la sfîrșitul său” (p. 22). Alta este „Teologia cea moralească ce cuprinde cuvîntul cel descoperit a lui Dumnezeu”, care și „este altul scris, altul nescris. Cuvîntul lui Dumnezeu cel scris să cuprindă în Biblie, cel nescris întru învățătura Sf. Biserici și în Sfinții Părinți” (p. 23—24). Aceste două științe moralești nu se exclud, întrucît Morala (în genere) este „știința carea învață pe oameni cum să-și întocmească viața și năravurile și obiceiurile sale după legi, și să le îndrepteze către sfîrșitul, la carea sînt deatori a-și îndrepta lucrările și faptele sale ceale omenești..., carea lucru nu numai Itica cea creștinească, ci și filozofia cea elinească de demult au cunoscut, despre carea mai pre larg grăiaște în filozofia cea pentru îndreptarea năravurilor, carea și dreptul sau legea firei să chiamă” (p. 1).

Imbinînd metoda moral-filozofică cu cea creștin-duhovnicească, Samuil Micu expune o morală străină de raționalismul și legalismul moralei scolastice romano-catolice, pe care deși nu o combate direct, însă precizează că „unii din vremile ceale mai din coace rău și cu greșeli au scris Teologia cea moralească ... *pentru că unii ca aceștia au părăsit învățătura cea descoperită a lui Dumnezeu și nu s-au ținut de Sfintele canoane ale Sfintei Biserici, nici au urmat învățătura Sfinților Părinți*” (p. 24). Deci norma după care se orientează S. Micu este: Sf. Scriptură, Sfinții Părinți și canoanele Bisericii.

9 N. Mladin, o. c., p. 32.

Impărțirea materialului moral în această lucrare este aproape aceeași, așa cum o vom întâlni în manualele de morală pînă azi. De fapt, cuprinde și material care nu ține de Teologia Morală, ci de Drept, Liturgică, etc. Manualul are două „Cărți”, care se împart în șase părți.

Partea I. De deregătoriile creștinești peste tot (8 capitole: datorie, lege, legea veșnică și firească, legea dată de Dumnezeu, legea omenească, imputarea, deregătorii ale vieții creștinești, păcatele și lupta contra lor); *Partea II:* De deregătoria vieții creștinești către Dumnezeu (7 capitole: cunoștința lui Dumnezeu; credința; nădejdea și dragostea; laudă și mulțumire; Îrică, smerenie, ascultare și urmare a lui Dumnezeu; slujbă lui Dumnezeu și cele împotrivoitoare ei; de deregătoriile către sine); *Partea III* (4 capitole: datorii către suflet, trup, averi, despre bucurii și necazuri). Cu acestea se încheie cartea I.

„*Cartea a doua* a Teologiei moralicești, care cuprinde învățătură despre contracturi și osebite datorii a fieștecărui stat și despre darul lui Dumnezeu și tainele sfintei bisierici și cealealalte” — are trei părți: *Partea IV* (8 capitole: iubirea aproapelui, nevătămarea lui, a vieții și sănătății lui, a averilor lui, contracte sau tocmele darnice și povarnice, logodna, cinstea aproapelui, despăgubirea); *Partea V* (7 capitole: datoriiile dintre căsătoriți, dintre părinți și fii, stăpîni și casnici, datoriiile „însoțirii politicești”, ale preoților și norodului, ale călugărilor, ale multor feluri de oameni și despre poruncile Bisericii); *Partea VI:* De mijlocirile faptelor celor bune (7 capitole: de darul dumnezeesc cel dinlăuntru, despre taine, despre botez, Sf. Euharistie, taina pocăinții, maslu, preoție, căsătorie, rugăciune, sfaturi evanghelicești).

Izvoarele Teologiei Moralicești sînt: Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Sf. Tradiție se cuprinde în „așezămintele soboarelor a toată lumea”, în învățăturile cele scrise ale Sf. Părinți, în epistolele Bisericii „apostolicești și patriarhicești” și în istoria bisericască. Al treilea izvor al Teologiei Morale este și „mintea cea bună”, care are menirea să „slujească și să fie supusă descoperirii dumnezeiești”. Nici o amintire nu face autorul nostru asupra privilegiului ce l-ar avea o singură Biserică sau o singură persoană ca autoritate infailibilă în materie de credință și de morală creștină. Dimpotrivă, accentuînd scrierile Sf. Părinți, hotărîrile Sinoadelor ecumenice și hotărîrile Sf. Biserici apostolești și patriarhicești, mai vechi, Micu rămîne fidel îndrumării de-a ne adăpa în viața morală din „vechimea sfîntă” a „Bisericii pravoslavnice a Răsăritului” — așa cum vom observa în tot decursul lucrării de care ne ocupăm.

Legile și datoriiile morale. „Teologia Moralicească” dezbate pe larg diferitele feluri de legi și datorii morale, aducînd numeroase citate din Sf. Scriptură și Sfinții Părinți. Ceea ce este nou pentru timpul în care Sa-

mul Micu scrie acest manual, constă în noțiunea legii morale firești sau naturale. Legea moral-naturală este cea „care ne îndatorește și ne arată noao ce sîntem datori să facem, au să nu facem lucrările ceale volnice, carea cuvîntul și mintea ni le arată...”. Dacă de datoriile morale impuse de celelalte legi (bisericești și omenești) se pot face „deslegări și sloboziri” care fapt „latinii îi zic dispensație, grecii iconomie”, de datoriile cerute de legea moral-naturală „nimeni nicidecum nu poate deslega și a da slobozire de ceva”, de vreme ce „aceste legi au trebuit Dumnezeu a le pune” (p. 37). Se resimte în această accentuare a legii morale firești, o influență a filozofiei luminilor, care tocmai înălțase în veacul al 18-lea stîndardul drepturilor omului și ale demnității sale morale, care erau întemeiate în legea moral-naturală, aceeași pentru toți oamenii, indiferent de starea lor socială, politică sau religioasă.

Legea moral-naturală este identică cu „poruncile moralecești” din legea lui Moise, date pentru îndreptarea vieții și a căror valabilitate s-a păstrat și în legea cea nouă, dată de Fiul lui Dumnezeu, care și „cu mult mai deplin și mai desăvîrșit ni le-a descoperit”.

Implinirea oricărei legi și datorii morale ne aduce răsplată „nedesăvîrșită sau desăvîrșită”, așa cum neîmplinirea acestora ne aduce pedeapsă pămîntească sau veșnică. Răsplata cea „nedesăvîrșită” este cea „care a o simțim și o avem întru această lume”, despre care fapt, autorul citează din Plutarh, filozof antic (citată unic, am putea spune din filozofii antici, deoarece toate referirile și citatele sînt din Sf. Scriptură și din Sf. Părinți).

Autorul dezbate, în continuare, despre moralitatea faptelor, despre imputare și despre „divanul cel dinlăuntru” sau „cunoștința sufletului”, prin care legea moral-naturală se reflectă în interiorul omului. Vorbind despre conștiința îndoielnică și cea „părută”, Samuil Micu, de pe poziție cu totul străină de probabilismul și cazuismul moralelor catolice, zice: „despre această cunoștință părută (conștiința probabilă) multe întrebări mai pun scolastici, ci acestea le lăsăm” (p. 69—70).

În schimb, sînt redată foarte multe citate din Sf. Părinți, între care locul cel mai mare îl ocupă Părinții din Răsărit: Sf. Vasile, Ioan Gură de Aur, Grigore Teologul, Ioan Damaschin, urmînd apoi apusenii: Fer. Augustin, Ieronim, etc.

Despre virtute și păcat. Definind virtutea, în general, citează din Sf. Vasile cel Mare, precizînd că „virtutea iaste folosul cel bun al puterilor firești, care vin din cunoștința cea bună după porunca Domnului, adecă cînd neșcine cu puterile firești să folosească după cum poștește legea” (p. 70).

Consecvent pe calea unei morale evanghelice, străine de raționalismul și legalismul catolic, S. Micu precizează că „semnul din carea să cu-

noaște oarece virtute sau faptă bună ... iaste dragostea și iubirea lui Dumnezeu" (p. 71).

În așa măsură este însemnată virtutea dragostei în viața creștină, încît virtuțile cele „temeinice”: înțelepciunea, bărbăția, cumpătarea și dreptatea „nu sînt alta fără numai osebite chipuri ale dragostei" (p. 77).

Cu multă pricepere duhovnicească, expune autorul nostru numeroasele aspecte ale virtuților morale, amintite mai sus, în viața creștină. Cu înțelepciunea este împreună: înțelegerea lucrurilor prezente, prevederea lucrurilor viitoare, buna pricepere în situațiile neprevăzute, etc. Cu bărbăția este împreună: vitejia, răbdarea, perseverarea, etc. Cu cumpătarea sînt împreunate: rușinarea, omenia, curățenia și înfrînarea sufletească și trupească, smerenia, etc. Cu dreptatea sînt împreunate: evlavia, sfiala, ascultarea, iubirea adevărului, mărinimia, etc. Despre toate acestea — zice Micu: „vrednic de citit iaste a prea luminatului Domn Nicolae Mavrocordat, Voivodul țării romînești, Cartea de Deregătorii, unde frumos scrie despre aceastea fapte bune" (p. 84).

Cu aceeași analiză psihologică și duhovnicească, asemenea scriitorilor Filocaliei de altă dată, descrie Micu păcatul, împărțirea păcatelor prilejurile spre păcat, rosturile ispitei, nașterea și dezvoltarea păcatelor capitale: mîndria, scumpetea (zgîrcenia), necurăția (desfrînarea), mînia, lăcomia, pisma și lenea. La fiecare din aceste teme morale aduce bogate citate din Sf. Scriptură și Sf. Părinți. Astfel, delinind mîndria, ca „păcatul cel dintîiu, carea au păcătuit îngerii și strămoșii noștrii" — citează pe Sf. Vasile, care zice: „Trufia este lauda pentru cele ce oarecine le are și nevoința de-a se vedea mai mult decît iaste" (p. 104).

În expunerea ce-o face asupra urmării păcatului strămoșesc, autorul nostru vorbește despre „statul stricat al firei", încît omul cu voia cea liberă „rău totdeauna poate face, iar bine numai cu darul și ajutorul lui Dumnezeu poate face" (p. 21). Vorbind despre conștiință, S. Micu se menține în făgașul dreptei învățături ortodoxe, afirmînd că „lumina minții, prin păcat au slăbit cîtva, dar nu de tot s-au stricat" (p. 35). Astfel că „mintea" și experiența sînt temeiuri ale adevăratei cunoștințe (p. 34).

DATORIILE MORAL-CREȘTINEȘTI CĂTRE DUMNEZEU

„Deregătoriile vieții creștinești" cele către Dumnezeu constau în cunoașterea lui Dumnezeu, în virtutea credinței, nădejzii și dragostei către Dumnezeu, în datoria de-a lăuda pe Dumnezeu, de-ai mulțumi Lui, de-a ne supune și de-a urma Lui. Dezbătînd datoria de-a cunoaște pe Dumnezeu mai întîi din scrierile Sf. Scripturi, S. Micu semnalează direct greșala Bisericii romano-catolice, de-a opri pe laici de la citirea Sf. Scripturi. „Fost-au unii — scrie el cu vădită indignare — o că de nu ar fi fost acum,

cari din groasă neștiință a sfintei Scripturi și a învățături besiericești, ziceau cum că cetirea Dumnezeieștilor Scripturi ... iaste oprită mireanilor celor credincioși..." (p. 147).

Cu citate numeroase din Sf. Scriptură, din Rînduiele apostolice, din Părinții apostolici și din Sf. Părinți: Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigore Teologul, Irineu, Ambrosie, Grigorie Dialogul, autorul nostru — ca un adevărat teolog ortodox, expune datoria de a citi credincioșii Sf. Scriptură. Precizează totodată că credinciosul, citind Sf. Scriptură, trebuie să o înțeleagă călăuzindu-se după învățătura Bisericii. „Bine să cade a lua aminte, ca nu tot omul, după cum să pare lui să înțeleagă și să tilcuiască Sfînta Scriptură, ci după cum Sf. Biserică cea săbornicească și pravoslavnică a înțeleage și precum sfinții Părinți dinpreună o au înțeles și o au tilcuit..." (p. 151).

Aceleași îndrumări le dă și vorbind despre credință, care este „începutul și temelul a toată viața creștinească". Semnele credinței celei vii în credincios constau în conformarea nu numai a cuvîntului, ci și a faptei cu credința, adică să mărturisim ceva (nu numai) cu cuvîntul, că noi credem, „dacă faptele noastre împotriva arată" (p. 159).

Prezentînd păcatele împotriva credinței, S. Micu spune, spre exemplu, că erezia este „rătăcirea de bună voie și cu îndărătnicie de la adevărata credință" (p. 160).

Ca un fiu credincios al Bisericii Ortodoxe și al „vechimei sfinte" a rînduierilor Bisericii Răsăritului, pentru a cărei mărturisire a prîbegit persecutat de autoritățile catolicizante ale Bisericii greco-catolice din Ardeal, Micu afirmă și susține cu tărie: „Cel ce de bună voie să îndoiască despre ceale ce *pravoslavnică Bisearică* ni le pune înainte să le credem, acesta au căzut în păcatul care se zice al îndoielii..." (p. 161). În același chip precizează de mai multe ori în această lucrare că adevărata și dreapta credință este cea „pravoslavnică" (p. 160).

Definind a doua virtute a nădejdi, Samuil Micu întrebuintează, ca și în alte locuri din manual, cuvîntul „vrednicie", consacrat în învățătura Bisericii ortodoxe cu privire la roadele efortului personal al credinciosului în desăvîrșirea vieții sale creștine. „Iară nădejdea iaste așteptarea cea cu bună samă a fericirii care iaste din darul lui Dumnezeu și din *urednicia noastră*" (p. 162).

Combătînd, oarecum indirect, concepția romano-catolică asupra meritului, în virtutea căreia se dobîndește mîntuirea numai prin faptele noastre sau prin ale altora, fără o stare de duh corespunzătoare pocăinței și îndrepțării, Micu socotește păcat împotriva virtuții nădejdi, atunci „cînd nădăjduim că pentru oarecare fapte, fără de pocăință ne vom putea îndrepta" (p. 168).

Profunde și în spiritul Evangheliei sînt și expunerile asupra virtuții teologice a dragostei. „Dragostea ... iaste virtutea teologică carea de la Dumnezeu vărsată întru noi, cu care pe Dumnezeu ... iubim pentru El însuși...”. Această virtute trebuie în așa fel cîștigată, încît să-l iubim pe Dumnezeu „pentru că întru Sine iaste bun” și nu să-l iubim „încît ne iaste nouă bun” (p. 168—169). Pentru exemplificare citează pe Fer. Augustin, care zice că „dreptilor și sfinților Dumnezeu place și cîndu-i bate pe ei” (p. 169).

Străin de legalismul îngust al moralelor iezuite ale catolicismului, Samuil Micu prezintă dragostea ca izvorul, ca sufletul și ținta întregii vieți creștine. „Dragostea iaste sufletul celorlante fapte bune, ba încă toate faptele cele bune nu sînt alta fără numai osibite chipuri a uneia și aceiași dragoste” (p. 173). În această perspectivă a moralei evanghelice, avem de-a face cu un dinamism nelimitat al vieții creștine. Virtutea dragostei, cu care se identifică desăvîrșirea și asemănarea omului credincios cu Dumnezeu, „iaste așa de înaltă, cît întru această lume de tot să se plînească nu poate, ... adică oricît de mult îl vom iubi pe Dumnezeu, cu atît să nu fim îndestulați, ci la mai mare și mai multă iubire ... trebuie să ne nevoim a ajunge” (p. 172—173).

În lumina aceleiași morale duhovnicești, în care avem ca model, ca izvor și ca țintă a vieții creștinești, persoana Mîntuitorului Hristos, așa cum ni s-a arătat ea în decursul vieții Sale petrecute pe pămînt, autorul nostru zice: „A urma pe Dumnezeu iaste a căuta la faptele și la lucrările lui Hristos, ca la un îndreptar al nostru și toate lucrările noastre și mari și mici ... după Acela a le întocmi și a le închipui, ca asemenea și noi să facem” (p. 191). Esențialul în această urmare a lui Iisus Hristos constă în aceea că „nu numai în lucrurile și faptele cele din afară ... să fie, ci ... să ne îndreptăm și lucrările cele din lăuntru ale noastre după chipul și după izvorul acesta...” (p. 192).

Aceeași specificare, prin care se exclude formalismul și îndeplinirea mecanică a anumitor acte fără adeziunea inimii, face S. Micu și în legătură cu slujba și „închinăciunea” noastră către Dumnezeu. „Închinăciunea cea dinafară de nu iaste împreunată cu închinăciunea cea dinlăuntru, nimica nu folosește” (p. 200).

Nici cugetarea despre Dumnezeu fără adeziunea inimii, fără trăire cucernică nimic nu folosește, ci mai mult osîndește.

Avînd o adevărată cunoaștere duhovnicească a Evangheliei și al rostului ce-l are cultul creștin ortodox, S. Micu subliniază că, în rugăciunea și slujba prin care cinstim pe Sfinți, „cîntea cea mai dintii și mai de frunte, care voim să o facem Sfinților, trebuie să fie urmarea faptelor celor bune ale lor” (p. 202).

Cu privire la cinstitirea Sfinților și a moaștelor, Samuil Micu se dovedește cu simț critic și pătrunderea unei judecăți raționale, care exclude acte de fals misticism și bigotism, străine adevăratului cult creștin. El combate obiceiuri catolice introduse în Biserica greco-catolică. Un astfel de obicei este greșita credință „cum că nimica alta nu ne lipsește la mîntuire, fără numai să facem vreunui sînt o slujbă anume, carea o au izvodit unii dintre cei ce sînt țin cucernici și carea de multe ori iaste tocmai străină de duhul Besiericii”. (Probabil slujbe, forme cultice catolicizante, străine de duhul ortodox).

A doua credință greșită este „părerea unor proști și neînvățați, carea întru unele nevoi și primejdii numai pe unii Sfinți îi țin ajutători... Acest lucru să aseamănă păgîniei, carea pe unii dumnezei îi ținea numai unor lucruri, pe alții altor lucruri” (p. 202).

Aceeași atitudine are Samuil Micu și față de credințele deșarte ce se dovedesc în ghicit, în vrajă și în fermecătură. Astfel cînd încercăm a săvîrși lucruri „dintru carea să știm cele ascunse și viitoare” înseamnă că avem o credință deșartă, care este păcat greu. Tot așa cînd se încearcă „a face cu ajutorul dracului lucruri care întrec puterea oamenilor”, cu gîndul de a face „să strice deaproapelui ori în trup ori în suflet, ori în averi să zice fermecătură” (p. 208). Dar nu numai acestea, ci și „toate descîntăturile supt păcatul acesta să cuprind”, încît credinciosul adevărat este dator a se feri de unele ca acestea, căci „după cum ne învață Sf. Scriptură (II Lege 10, 11. 12), sînt urîte păcate” (p. 208).

Spre a întări cele de mai sus, autorul aduce un citat din Sf. Ioan Gură de Aur: „De vei goni de la tine descîntecele cele fermecătoare ... — zice Sf. Părinte — măcar de ai muri în boală, mucenic desăvîrșit vei fi, pentru că mai ales (ai primit) a muri cu credință, decît a asculta de cei ce-ți făgăduia tămăduirea boalei cu necredință” farmecelor (p. 210).

Impotriva adevăratei închinăciuni și slujiri, care sîntem datori să le facem lui Dumnezeu, stă și păcatul simoniei. Alături de păcatul simoniei, care înseamnă „a cumpăra sau a vinde ceva duhovnicesc sau ceva ce este unit cu lucrul cel duhovnicesc”, Micu așează, ceea ce azi am zice, darea sau luarea de mită. Și anume, „cînd neșcine iaste cu voia gata a da ceva pentru ca să dobîndească vreo deregătorie bisericească sau vreun dar duhovnicesc”, păcat greu săvîrșește. Pentru ca cîștigarea și înaintarea în „deregătoriile ceale besearicești” să fie după voia lui Dumnezeu, este de trebuință să se țină seama de criteriul vredniciei personale, adică aceluia se cuvine înțîietatea a cărui „învățătură și viață iaste mai desăvîrșită”. (Cartea II, p. 231).

Cu un curat simț duhovnicesc, Samuil Micu semnalează aci și păcatul în care cade orice preot, al cărui gînd este numai la bani și „carele nu-

mai pentru aceia slujeaște orice taină sfântă, ca să ia plată, acela face păcatul simoniei" (p. 212).

„De deregătoriile cele către sine”. În această parte a Cărții I-a, S. Micu dezbate datoriile morale față de sufletul și de trupul nostru și față de bunurile materiale (averi), cu același spirit de pătrundere a problemelor morale, în care se îmbină, metoda rațional-filozofică cu cea evanghelic-duhovnicească. Cunoașterea de sine este prima datorie morală a creștinului față de sufletul și de trupul său. Toate obligațiile ce se leagă de aceste îndatoriri le putem afla „de ne vom ispiti și ne vom cerca pe noi, după cum ne învață Apostolul (II Cor. 13, 5) prin chemarea Sf. Duh și cu învățătura ... și cu cunoștința inimii omenеști, a oamenilor celor învățați” (p. 237). Tot astfel, vorbind despre luminarea și dezvoltarea puterilor sufletești ale „înțeleșului” (rațiunii), ale voinței și ale „volniciei” (voia cea liberă), autorul nostru așează alături de „conștiința celor ce să țin de credința noastră” și „cunoștința lucrurilor celor vremelnice, care lucruri ajută la agonisirea celor ce sînt trebuincioase și folositoare vieții aceleia...” (p. 238). Dar pentru că aceste cunoștințe sînt foarte numeroase, credinciosul „înțeleaptă alegere trebuie a face, cît mai întîi să alegem cele de lipsă, decît cele de folos, și cele de folos mai întîi, decît cele ce sînt pentru desfătări” (p. 339).

Adînc cunoscător al Sf. Părinți, autorul expune și datoria creștinului de a-și desăvîrși „datoriile cele mai presus de fire”, care „sînt puse pentru unirea sufletului cu Dumnezeu” (p. 240—241). Pentru această creștere duhovnicească se cere mai întîi lupta împotriva poftelor, pentru înfrîngerea cărora un rol hotărîtor îl are ocolirea prilejurilor ispititoare.

Pentru împlinirea lipsurilor și trebuințelor firești ale trupului, care constau din hrană, îmbrăcăminte, adăpost, etc., „omul este dator să se ostenească și să lucre, ca să-și agonisească cele de lipsă, cu carea să-și țină viața” (p. 277). Osteneala este soră bună a evlaviei și a credinței celei adevărate, așa după cum zice și Sf. Vasile cel Mare: „...Că nu se cade ca cucernicia să o ținem prilej de lenevie și fugă de osteneală, ci să o ținem materie și prilej de mai mare luptă și de mai mare osteneală” (p. 278).

Cartea I-a a manualului de Teologie Morală se termină cu un capitol despre bucurii și necazuri. Cunoașterea și împlinirea datoriilor morale în scopul realizării binelui, aduce în sufletul credinciosului răsplata bucuriei și a mulțumirii sufletești, iar necunoașterea și neîmplinirea acestora aduce pedepse: trupești, sufletești, morale și veșnice. În spiritul moralei evanghelice dezinteresate, S. Micu precizează că răsplata exprimată în sănătate sufletească și trupească sau în satisfacția și bucuria de pe urma datoriei morale împlinite, „să o primim ca o mijlocire, carea deșteaptă mintea noastră spre slujba lui Dumnezeu; iar nu ca să ne odihnim și să rămînem întru aceia, ca într-un sfîrșit” (p. 293).

CARTEA A II-A: DE DEREGĂTORIILE CELE CĂTRĂ APROAPELE

Folosind pentru fiecare temă morală argumente din Sf. Părinți, ca unii ce au fost doctori neîntrecuți în păstorirea și îndrumarea sufletelor, S. Micu dezvoltă aspecte multiple și variate ale datorii morale ce le avem față de semenii.

Expunând iubirea ce-o datorăm deaproapelui, autorul nostru face prețioasă precizare că în iubirea păcătosului „una este omul, pre care pentru Dumnezeu trebuie a-l iubi ... și alta este păcatul carea iaste în om și păcatul niciodată a-l iubi în om, ci totdeauna a-l urî trebuie” (p. 4).

Tot creștinul are datoria generală de-a îndrepta pe deaproapele „cu smerenie, cu blîndețe și cu mare dragoste” (p. 14). Nu îndreptarea adevărată o urmărim atunci cînd „mînie, ură și pizma să vede că ar urma dintru aceea” (p. 14).

Iertarea deaproapelui este porunca Mîntuitorului, care ne spune că, de șapte zeci de ori cîte șapte să iertăm pe fratele nostru care se va întoarce și ne va cere iertare. Pătruns de simțul realităților și al dreptei socoteli — S. Micu se întreabă: Oare față de cel ce nu se întoarce să-și ceară iertare, datori sîntem să-l iertăm? Și răspunde: „Că de multe ori iaste de folos și de lipsă a arăta mînie și de multe ori trebuie a fi aspri asupra celor păcătoși, că dintru aceasta să întîmplă, de mulți își vin la minte, și lapadă sumeția și să întorc la Domnul; *numai în inimă să fie dragoste*, că aceasta trebuie să fie. Iară dinafară ce trebuie a face, să cade a lua aminte la loc, la vreamă și la față...” (p. 21).

În continuare, vorbește despre faptele milosteniei trupești, așa cum sînt relatate de Sf. Scriptură. Pentru a face mai explicite cele din Sf. Scriptură, autorul se referă la Sf. Părinți: „Acestea toate foarte luminat să adevăresc din învățăturile Sf. Părinți, care, toate din toți a le aduce aci, foarte lung ar fi, ci numai puținele însemnăm” (p. 27). În acest scop, aduce numeroase citate din Sf. Vasile, Sf. Ioan Gură de Aur, Fer. Augustin, Sf. Grigore Dialogul, etc., încheind: „Mai multe cine poștește cetească din parabolele Sf. Ioan Damaschin, din cap. 8, 9, al slovei 5, de milostenie, unde el și locurile din Sf. Scriptură și din Sf. Părinți aduce” (p. 29).

Se poate observa cît de profund cunoscător era al scrierilor Sf. Părinți, în duhul cărora căuta rezolvare la orice problemă morală pe care o expune în lucrarea sa.

În lumina Sf. Părinți, se ridică Samuil Micu și împotriva autorilor de morală iezuită, care susțineau teoria rezervației mintale. Această teorie constă în aceea că „neșticine alta grăiește cu gura și alta înțelege cu mintea, ca să înșeale pe deaproapele”. Fără să-i numească cu numele pe acești moraliști catolici, zice că „cei ce apără aceste răstrîngeri a minții, mult s-au ostenit ca să le arate slobode, pentru aceia de unde au putut vreo

pildă au adus" (p. 39). Astfel, unii ca aceștia aduc întărirea că și Mintuitorul a făcut, precum învață ei, când zice: „De ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii care sînt în cer, nici Fiul, fără numai Tatăl" (Mc. 13, 32). Pentru a lămuri acest loc din Scriptură și a dovedi că aci nu avem de-a face cu o rezervație mintală, Micu aduce două citate: unul din Sf. Ciril al Alexandriei și altul din Sf. Grigorie Teologul. După Sf. Ciril: „Din orînduială au zis Hristos că nu o știe; ca să grăiască cele ce se cuvin omului, pe care l-au luat; că firea omului iaste ca să nu știe cele viitoare..." (p. 40).

Bun cunoscător se arată Samuil Micu și al pravilelor și canoanelor Sf. Părinți și ale Sinoadelor Ecumenice, ca unul ce le-a tradus în românește¹⁰ Canoanele au menirea să reglementeze și să disciplineze viața creștină în diferite aspecte care le ia această viață în raporturile dintre credincioși. Astfel, vorbind despre „dăruiri" și moșteniri de bunuri (adică despre testamente), despre contracte de vînzări și cumpărări, despre împrumuturi, despre camătă, etc., autorul aduce mărturiile ale canoanelor Sinodului Trulan, ale Pravilei lui Matei Vlastare, din Pravila Mare de la Tîrgoviște, din Pravila lui Justinian. Este adevărat că prin acestea introduce, în această parte a lucrării, mult material de drept bisericesc. De asemenea și în capitolul în care dezbate căsătoria bisericească, privind toate piedicile și obligațiile care opresc sau mențin această căsătorie.

Judecata bisericească este forul care pronunță sentința de „despărțire a locuirii împreună", pentru cei căsătoriți. Totuși relevă, în duh evanghelic, Micu: „Iar dacă cu judecata bisericească se face despărțire pentru preacurvie, partea cea nevinovată din dreptate nu iaste detoare să primească pre partea cea vinovată și după ce s-au îndreptat. Însă dragostea îndeamnă ca să o primească" (p. 114).

După ce analizează multiplele cazuri în care credinciosul poate vătăma „numele cel bun al deaproapelui" sau poate păgubi trupul, sufletul și averea semenului, reliefînd și îndreptările și rezolvările creștinești ale acestor cauze, autorul trece la partea V-a a manualului, în care dezbate „*deregătorile ceale de osebi a osebitelor însoțiri*": „De la însuși Făcătorul firei sîntem oarecum întocmiți, ca să petrecem viața însoțită, adică să trăim o însoțire unii cu alții..., drept aceea de la începutul lumii s-au început și viața cea însoțită" (p. 181). Prima „însoțire" a fost căsătoria, dar după înmulțirea oamenilor, deoarece „nu toți puteau să-și plinească toate lipsele vieții, dar mai ales nu putea să-și agonisească viața lină, fără de frică și netulburată ... s-au unit într-o împreunare care să zice însoțire politicească" (p. 181).

10 De văzut: N. Mladin, o. c., p. 45—46.

Din felul în care expune modalitatea prin care a luat naștere statul, se observă o influență a teoriei contractuale, susținută de revoluționarii francezi ai sec. XVII—XVIII.

„Căsătoria ... iaste cea mai dintii însoțire, carea o cuprinde bărbatul cu mulțerea ... și să îndetoresc că vor locui împreună pînă la moarte pentru prășire, pentru creșterea pruncilor ... și pentru ca să se ajute unul cu altul” (p. 183).

Cei din dilerite „deregătorii” au obligația să judece și să facă dreptate norodului, în așa fel încît „daruri și mită de la aceia pe care-i judecă, fără de greu păcat nu pot să ia” (p. 200).

Ideălul pentru membrii oricărei „însoțiri” este *pacea*, spre care toți trebuie să tindă „de vreme ce viața cea pașnică cu deaproapele mult folosește spre liniștea cea de obște...” (p. 206). În acest scop, toți membrii „însoțirii politicești”, trebuie să aibă grijă, ca pe cei ce se privesc să-î aducă la pace, că zice Domnul: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Mt. 5, 9); (p. 207).

Datoriile preoților. Fiind material de pastorală, nu ne oprim asupra acestui capitol. Ne mărginim numai să semnalăm în ce măsură Samuil Micu este pasionat cunoscător și cu multă dragoste atașat de cugetarea patristică a Sfinților Părinți. La acest capitol din Teologia sa Moralicească, folosește citate din Sfinții Părinți în următoarea ordine: Sfințul Vasile cel Mare — de cinci ori, Sf. Ioan Gură de Aur — de patru ori, Sf. Ciril al Alexandriei — de două ori, iar odată și de două ori pe Sf. Grigorie Dialogul, Grigorie Teologul, Fer. Ieronim, Sf. Ioan Damaschin, Clement de Alexandria și mai multe canoane ale Sinodului Trulan.

În lumina acestor lueferi ai gîndirii patristice, S. Micu accentuiază rolul și importanța *sobornicității* în ținerea și propovăduirea adevărului credinței. „Măcar că poate — zice el — aorea păstorul cel sufletesc a porunci ceva împotriva lui Dumnezeu; însă toată Besierica sau soborul a toată lumea, căruia Dumnezeu ia dat putere ca să nu rătăciască, nu poate să porunciască ceva împotriva poruncilor lui Dumnezeu. Pentru aceia de *Besierica cea săbornicească* totdeauna ori ce ar porunci în ceale ce sînt pentru mîntuirea sufletului, trebuie a asculta. Iar nu de păstorii cei de osebi ai unor beserici, dintre cari nici unul singur, și de osebi nu iaste carele să nu poată rătăci...” (p. 228—229). *Aci se observă cum S. Micu combate primatul și infailibilitatea papală și susține sinoadele ecumenice.*

În continuare, expune „datoriile multor feluri de oameni”: dascăli, doctori, negustori, meseriași, „poticariși” (farmaciști), „procatorii” (advocați), etc., precizînd datoriile morale pentru fiecare.

Observînd cu luare aminte realitățile vieții creștine în care trăia, care erau și ele un izvor al Teologiei Moralicești, S. Micu semnalează unele stări de lucruri rele, care dăinuiau în diferitele ocupații și îndeletniciri ale

oamenilor ale căror datorii morale le expune. În această parte a lucrării autorul nostru se vede strîns legat de situațiile concrete moral-religioase ale poporului român, căutînd să dea soluțiile și îndrumările morale necesare acolo unde se observau greșeli dăunătoare bunului mers al vieții sociale.

Iată, spre exemplu, cum deplînge situația unor dascăli interesați pentru scopuri egoiste în îndeletnicirea lor dascălească: „acesta iaste izvorul răului, că puțini purtînd grije de sporiul tinerilor, caută dobînzî vremelnice și nu caută sporirea ucenicilor, nici caută ca ucenicii să înțeleagă ce le spun ei...” (p. 253). Cu amărăciune constată că „aceștia pe părinți înșeală, obște o păgubesc, Besiericii strică. O, că de n-ar fi nici unii de aceștia sau cei ce sînt de s-ar îndrepta sau s-ar lăsa de această slujbă” (p. 253).

Ca un fiu credincios al Bisericii pravoslavnice, S. Micu dezbate și poruncile bisericești, accentuînd că temeiul în baza căruia Biserica are dreptul să pună legi și porunci bisericești, constă în autoritatea ei sobornicească, adică a sinoadelor ecumenice. Și anume, „de să pun legile acestea de toți păstorii bisericești adunați în sobor a toată lumea, pre toți credincioșii de pretutindenî îndetoresc” (p. 273).

Cu multă cunoștință și multiple argumente descrie postul așa cum este rînduit și ținut în Biserica ortodoxă, atît ca zile și timpuri de post, cît și ca modalitate a postirii: cu asprime și severitate (p. 283).

În partea a șasea și ultima a manualului, Samuil Clain expune „mijlocirile” (mijloacele) faptelor celor bune, între care un loc important ocupă darul lui Dumnezeu ce se revarsă prin mijlocirea văzută a Sf. Taine. Darul lui Dumnezeu este „sămînța vieții de veci”, dat pentru desăvîrșirea credinciosului, în așa fel că fără de el „nici poruncile lui Dumnezeu a le ținea, nici a ruga pre Dumnezeu, nici a pofti ce e bun fără de darul lui Dumnezeu nu putem” (p. 287—288).

Acest dar, dat spre lucrarea mîntuirii sufletului, „nu să dă nouă pentru vrednicia noastră, ci numai din singura mila lui Dumnezeu” (p. 288). Cu toate acestea, „fapta cea bună — zice Micu — o face darul lui Dumnezeu și o face și volnicia omului (libertatea voii) după cum Sf. Scriptură și Sf. Părinți învață”.

Prin libertatea voii, care încă după cădere o are orice om, și prin darul lui Dumnezeu, credinciosul este obligat să facă eforturi spre a face să se mențină și să crească darul spre desăvîrșirea ființei sale morale. Pentru menținerea și întărirea darului, pentru ca el să se facă vădit în viața creștinului, un rol precumpănitor îl au următoarele mijloace: smerenia, rugăciunea, lupta pentru înfrînarea poftelor pătimase și desăvîrșirea virtuților morale.

Cu date ale Sf. Scripturi și ale Sf. Părinți descrie autorul nostru, în continuare, felul în care ni se împărtășește darul lui Dumnezeu în cele *șapte Taine*, așa cum sînt rînduite în Biserica pravoslavnică a Răsăritului, expunînd rolul fiecărei Taine în creșterea duhovnicească a credinciosului. În această parte ultimă a manualului, în care folosește mai mult material de Liturgică se observă atașamentul direct al lui Samuil Micu la Biserica dreptcredincioasă a Răsăritului ortodox, prin multele îndrumări și citate care le dă din cărțile ierarhilor ortodocși romîni, de peste munți: din Țara Romînească și Moldova. Aceasta se explică prin faptul că în Liturgică (Cult) — pe atunci — tradiția ortodoxă era dominantă — inovații catolicizante erau puține (la epicleză, căsătoria 2-a, 3-a, etc.).

Vorbînd despre practica încetățenită în Biserica Ortodoxă Romînă, după care se face Botezul atît prin cufundare cit și prin turnare, aduce întărire îndrumărilor mitropolitului Ștefan a toată Țara Romînească. Acest ierarh ortodox scrie în cartea „Mistirio” sau „Sacrament”: „Botezul poate să fie deplin din vîrfurile capului preste tot trupul, ca și cîndu-l afunzi de tot în apă” (p. 308). Același lucru îl întărește cu citat din Varlaam, mitropolitul Sucevei și a toată Țara Moldovei. Și despre multe alte rînduiri și slujbe bisericești legate de Sf. Taine, aduce întăriri din acești doi ierarhi ortodocși romîni. Materialul fiind mai mult de Dogmatică, Liturgică și Teologie practică, nu insistăm.

Cu multă iscusință duhovnicească redă Samuil Micu și ultimele mijloace care aparțin credinciosului pentru o mai desăvîrșită viață moral-religioasă. Rugăciunea particulară și cea de obște mult folos aduce sufletului creștin. Alte „mijlociri spre fapta cea bună” mai expune: „auzirea, cetenia și cugetarea cea cu deadinsul a Cuvîntului lui Dumnezeu”, nevoința, smereniei, pivegherea creștinească, cugetarea celor mai de pe urmă, etc., încheind cu un mic capitol despre slaturile evanghelice și făcînd următoarea concluzie a Teologiei Moralicești: „Acestea sînt, care din izvoarele ceale limpezi ale Sfintei Scripturi și din învățăturile sfintei Săbornicești și Apostolicești Besierici pentru folosul fieștecăruia creștin le-am adunat, după care în Ziua judecății ne vom judeca ... și care să ne dobîndească nouă darul Mîntuitorului, care ne iaste de lipsă ca toate acestea să le plinim” (p. 370).

Din cele relatate asupra concepției morale a lui Samuil Micu Clain, așa cum se desprinde din manualul de Teologie Morală, putem trage următoarele concluzii:

Samuil Micu Clain se adeverește un deplin teolog ortodox prin toată gîndirea și simțirea sa, care se reflectă în această lu-

crare. Spirit drept cumpănitor al problemelor moral-creștine, pătruns de un remarcabil simț critic și de obiectivitate științifică, dublat de o erudită cultură teologică, prin ajutorul căreia s-a putut adăpa din „vechimea sfântă” a Bisericii „pravoslavnice a Răsăritului”, Samuil Micu Clain s-a dovedit un dreptcredincios mărturisitor al Bisericii Ortodoxe.

În viața sa, ca și Gh. Șincai și Petru Maior, a fost mereu suspectat și urgisit de conducătorii catolicizanți ai Bisericii greco-catolice, ajungând „să-și caute pâinea între străini și să moară nemîngîiat și departe de cei pe care i-a iubit”.

Așa se explică și soarta tragică a manuscriselor sale, căci cei stăpîniți de „prejudecăți” și interese vremelnice și confesionale l-au prigonit și după moarte, neîngăduind tipărirea manuscriselor sale.

„*Teologia Moralicească*” a fost singura sa lucrare care a văzut lumina tiparului de la Blaj, retușată însă de cenzura episcopului Ioan Bob. Cu toate acestea, în paginile ei, respiră în mod vădit adevărul Ortodoxiei strămoșești, așa cum s-a reflectat în cugetarea Sf. Părinți, de care Samuil Micu a fost atașat cu toată dragostea și devotamentul inimii sale, folosind îndeosebi pe Sf. Părinți răsăriteni.

„*Teologia Moralicească*” întărește adevărul, ce rezultă din toată opera lui teologică despre ortodoxia lui Samuil Micu Clain, luptător pentru dreapta credință și împotriva inovațiilor catolicizante. El, prin întreaga sa operă, aparține Bisericii strămoșești, aparține Bisericii reîntregite astăzi, așa cum a dorit-o.¹¹

Gîndirea și simțirea sa, luminate de adevărul mîntuitor al „pravoslavnicei credințe” și de dragostea pentru lumînarea poporului — așa cum se desprinde din prezenta lucrare — ne pot fi călăuzitoare tuturor credincioșilor ortodocși, și mai ales preoților, pentru deplina frățietate, pace și unitate întru slujirea Bisericii și a poporului ce-și făurește prin muncă o viață mai bună, mai fericită.

Preot FILARET COSTEA

11 Idem, ibidem.

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

UN MARE SUCCES AL ARHEOLOGIEI SOVIETICE

Pînă de curînd, savanții apuseni vorbeau despre dezvoltarea „izolată” a populației din Caucaz. Căci ei considerau Urartu și alte cîteva raioane din Gruzia apuseană, leagănul uneia dintre cele mai vechi culturi, drept o excepție. După părerea lor, restul regiunii caucaziene era populată de triburi semibarbare, fărâmițate și izolate, care au început a se dezvolta abia în Evul Mediu.

Dar aceste teorii au fost răsturnate recent de rezultatele obținute de lucrările expediției nord-caucaziene a Academiei de Științe a U.R.S.S., condusă de dl prof. Evgheni Krupnov, doctor în științele istorice. Expediția condusă de d-sa a reușit să identifice centrul civilizației antice a Caucazului din secolele X—XII d. Hr.

Dl prof. Krupnov a alcătuit o serie de lucrări despre cultura materială a Caucazului, care au o mare valoare istorică. Dovadă grăitoare în acest sens este faptul că monumentalul d-sale volum „Istoria antică a Caucazului de Nord” a fost propus pentru Premiul Lenin.

Săpăturile arheologice efectuate de expediția din Caucazul de Nord a Academiei de Științe a U.R.S.S. au dus la descoperirea unei *necropole uriașe*, situată lîngă satul Mijici. Pe aceste locuri au trăit odinioară niște triburi legendare: strămoșii popoarelor din Caucazul de Nord. Excepțional de bogatul inventar al necropolei constă din podoabe lucrate de maiștri egipteni și fenicieni, arme scite și sarmate.

Dar săpăturile au dezvăluit și *obiecte de proveniență locală*. Ele constituie mărturia concludentă a unei înalte dezvoltări a meșteșugurilor în vechiul Caucaz.

Datorită cercetărilor făcute de expediție, s-a ajuns ca la o distanță de 100 de kilometri de orașul Groznîi, în valea râului Assa, să se descopere un colier. Acesta a fost făcut acum 26 de

secole în enigmaticele orașe feniciene Tir și Sidon. Această descoperire a constituit punctul de plecare în deslușirea unei foarte complicate (încurcate) pagini de istorie.

Pe temeiul cercetărilor făcute în continuare de către expediție, s-a ajuns la concluzia că *valea Assei este leagănul unei culturi originale*, care a existat încă din secolele VI—V î.Hr., adică înainte de înființarea puternicelor centre grecești din aceste părți. Obiectele descoperite arată că triburile locale aveau legături cu multe țări dezvoltate. Ceea ce dovedește că nu erau nici-decum „izolate” de alte popoare.

Și mai rodnice au fost săpăturile arheologice făcute în *necropolele alanilor*, care sînt strămoșii direcți ai osetinilor. Căci savanții au descoperit aici date și mai prețioase decît cele arătate mai sus.

Aceste date provin din *Valea Elhota*, operă a puternicului curs de apă Terek. Străpungînd stîncă masivă, acesta a despărțit munții Osetiei de Nord de culmea Kabardină, vecina lui, și a creat un coridor larg (valea), care intră în stepa Mozdok. Configurația acestei văi este de așa fel, încît se pare că este menită chiar de natură să fie un însemnat punct de strategie. Ceea ce este confirmat și de faptul că aici s-a păstrat valul de apărare atribuit lui Timurleng. Nu departe de acest loc el a zdrobit în 1395 oastea hanului Tohtmaiș.

Fiind cheia Transcaucazului, era firesc ca vechii locuitori ai ținutului să se așeze în Valea Elhota. Ei și-au durat aici o însemnată necropolă constînd din catacombe, care s-a păstrat în condiții excepțional de bune din pricină că accesul (drumul) spre ea este extrem de periculos.

În acest sens, este concludentă intrarea în necropolă: „Pătrunderea în necropolă — spune relatarea pe care o folosim în alcătuirea acestei prezentări — a fost neînchipuit de grea. Înaintarea s-a făcut efectiv metru cu metru. Deasupra capului apăsa masa de mii de tone a pămîntului. În față, se încrucișau nenumărate intrări tainice. Erau *catacombe*, exact ca acelea din piramidele egiptene. Asemănarea era și mai mult sporită de *falsele intrări* — niște gropi-capcane abil mascate. Blocuri masive amenințau la tot pasul să se prăbușească de sus”.

Starea de spirit, ce prezidase la construirea acestor capcane de piatră, se desprinde din următoarea veche zicală a alanilor: „*Să se prăvale piatra peste jefuitorii de morminte!*”. De altfel, ingeniozitatea sistemului pus în slujba ei face ca această zicală

să nu fie numai o simplă amenințare. Căci într-o intrare s-a găsit un schelet; ceea ce dovedește că cineva a devenit victima capcanei de piatră, a căzut în ea.

Despre *cultul morților* și despre înalta lui prețuire de către alani, stă mărturie nu numai prezența necropolei însăși, ci și extrem de bogatul inventar al mormintelor: „Înainte de a fi coboriți în mormint, alanii erau îmbrăcați în zale de piele. S-au găsit căști de piele brodate cu fir de aur, săbii împodobite cu argint. Una dintre ele seamănă izbitor cu sabia lui Carol cel Mare, păstrată la Muzeul din Viena”.

Cît privește valoarea artistică a acestui bogat inventar funerar, ni se spun următoarele: „Podoabele de pe frâiele cailor sînt adevărate opere de artă. Una reprezintă o figură feminină cu păr de aur, ochi de peruzea și o cană de sticlă în mînă”.

Pe baza acestui bogat inventar, s-a emis ipoteza că necropola a aparținut locuitorilor bogați ai unui mare centru orășenesc din Evul Mediu. (După G. I.: Catacombele din Valea Elhota, în „Veac Nou”, anul XIX, nr. 12/1963, din 22 martie 1963, p. 10).

În afară de valoarea sa deosebită pentru istoria culturii universale în general, ca și pentru istoria religiilor în special, acest nou succes al arheologiei sovietice pune în lumină faptul uniformității — de esență, de structură și de aspirații — a neamului omenesc, precum și acela al întrepătrunderii culturilor prin contacte la distanțe considerabile. Ceea ce însemnează că descoperirile prezentate mai sus sînt investite și cu valoarea unor elemente de strictă și arzătoare actualitate: ele pledează pentru înmănușarea omenirii într-o singură mare familie de popoare, care se dedică cu totul unei munci pașnice, creatoare și constructive, avînd drept scop fericirea omenirii întregi.

O RECENTĂ TRADUCERE ÎN LIMBA ENGLEZĂ A BHAGAVADGITEI

Operă unică în literatura universală și una din cele mai interesante și mai populare produse din cadrul literaturii sanscrite, Bhagavadgita („Cîntarea Sfîntului” sau a „Venerabilului”, cum e numit Krișna cînd este identificat cu Ființa supremă) este și azi profund venerată în India. Ea constituie cel mai vechi document despre tendința monoteistă la indieni și prezintă o deosebită însemnătate pentru istoria gîndirii hinduse.

Avînd un mare răsunset nu numai în India ci și în Europa, ea a fost tradusă în numeroase limbi orientale și europene. Prima traducere este cea în limba engleză, apărută în anul 1875 și datorată lui C. Wilkins.

Putem sublinia cu satisfacție că în limba română avem pînă acum trei traduceri ale acestei opere, și anume: a lui D. Nanu în 1962 (după celebrul orientalist E. Burnouf), a lui I. Mișălcescu în 1932 (după traducători și comentatori germani) și a d-lui Th. Simenschy (actualmente profesor la Universitatea din Iași) în 1944. De asemenea, menționăm că în cadrul actualului plan de traduceri al Secției de studii orientale de pe lîngă Academia Republicii Populare Romîne, figurează și Bhagavadgita, de a cărei transpunere în limba noastră se ocupă P. C. Sa Părintele At. Negoită.

Cea mai recentă traducere în limba engleză a acestei opere este făcută de dl Gupta: Harish Chander Gupta — *The Bhagavad Gita*. The Indian Press (Pubs). Private L T D. Allahabad, 1960 XXII, 142 pagini. Ea este destinată marelui public, care nu este inițiat nici în limba și literatura sanscrită, nici în filozofia indiană. Pe lîngă traducere (p. 1—138), cartea d-lui Gupta cuprinde și o tablă de materii, o introducere (p. VII—XXII), o bibliografie și un glosar (p. 141—142).

Bibliografia indică edițiile indiene apărute între anii 1936—1938, dintre care ultima este cea a d-lui S. Radhakrishnan, președintele Indiei și unul dintre marii ei învățați, apărută la Londra.

Potrivit cuprinsului lor, cele 18 capitole ale Bhagavadgitei, denumite de obicei neadecvat „cînturi”, sînt numite de către dl Gupta „cuvîntări”.

Despre felul cum a procedat la alcătuirea acestei ediții, însuși autorul ne spune în introducere:

„Provenind de la un laic, aceasta-i o traducere liberă, într-o englezească simplă, fără vreun comentariu” (p. VII).

„La începutul fiecărei cuvîntări am încercat să schițez cîte un rezumat (synopsis)” (ibidem).

„Urmîndu-l pe Edwin Arnold, am îndrăznit să las deoparte cîteva versuri pe care el le consideră ca interpolări... Urmîndu-l pe Lokmanva Tilak, am omis de asemenea multe nume metaforice, onorifice și alegorice ale personajelor principale, mai ales ale lui Krișna și Arjuna, care, deși sînt ornamente potrivite în poezia sanscrită, nu se adaptează bine la proza engleză. În sfîrșit, după Sri Aurobindo, am combinat adeseori mai multe versuri pentru a asigura o exprimare mai curgătoare sau o continuitate de idei” (p. VIIIsq.).

Cît privește procedeul întrebuintat în cadrul traducerii, desprindem următoarele din informațiile pe care ni le dă dl prof.

univ. Th. Simenschy: „Pentru a face textul mai accesibil și mai plăcut cititorului, Gupta contopește adesea două sau mai multe strofe într-un singur aliniat, eliminând cuvinte, epitete și construcții care, deși firești și frumoase în original, nu apar tot așa în traducere, nici nu sînt necesare pentru înțelegerea contextului”. Relativ la acest procedeu, specialistul nostru apreciază astfel: „Datorită acestor contopiri, Bhagavadgita pierde, ce-i drept, o bună parte din originalitatea ei; însă în schimb cîștigă în claritate și frumusețe. Avînd în vedere că traducerea se adresează marelui public, ... procedeu contopirii este nimerit”.

Fiecare cuvînt poartă un titlu și este precedat de un scurt rezumat, care are rostul să ajute la înțelegerea textului. De asemenea, autorul traducerii explică numele proprii și termenii filozofici în glosarul de la finele cărții.

În legătură cu valoarea în general a ediției despre care vorbim, dl prof. univ. Th. Simenschy face următoarea apreciere: „Traducerea lui Gupta, clară și frumoasă, face accesibilă oricui una din operele cele mai de seamă ale literaturii sanscrite”. (După recenzia d-lui prof. univ. Th. Simenschy, publicată în: Academia Republicii Populare Romîne, Filiala Iași, „Studii și cercetări științifice, Filologie”, anul XIII, fasc. 1/1962, p. 107—114).

Trebuie să menționăm faptul că prezentarea d-lui prof. univ. Th. Simenschy nu este o recenzie de factură și de ținută obișnuită. Căci în cadrul ei d-sa ne dă o seamă de considerații prețioase în legătură cu valoarea și cuprinsul Bhagavadgitei, informații în legătură cu traducerea acestei opere, cu autorul ei, precum și cîteva date extrem de interesante și mai ales cîteva observații în legătură cu raportul dintre Bhagavadgita și Noul Testament. Cele cîteva date extrem de interesante se referă la concepția filozofiei indiene despre raportul dintre destin și faptă. De asemenea, se remarcă modul judicios, minuțios și de erudit specialist în materie, în care dl prof. univ. Th. Simenschy pune în lumină calitățile și defectele cărții d-lui Gupta.

CONSIDERAȚII PREȚIOASE ÎN LEGĂTURĂ CU TIPOLOGIA BISERICILOR DE LEMN DIN ȚĂRILE ROMÎNE

Considerînd importanța arhitecturii de lemn din trecutul poporului român — ca mărturie a trecutului nostru și ca izvor pentru istoria arhitecturii noastre — dl prof. univ. Virgil Vătășanu publică studiul: „Contribuție la studiul tipologiei bisericilor

de lemn din Țările Române" în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, III, 1960, p. 27—35. În acest studiu, d-sa își propune să facă o încercare de alcătuire a unui proiect de tipologie a bisericilor de lemn pe baza materialului cunoscut. De fapt, d-sa ne oferă o seamă de prețioase considerații, pe care i le-a sugerat analiza tipologiei acestor biserici.

După o serie de considerații preliminare privind arătarea a ceea ce s-a făcut pînă acum la noi în această direcție, ca și unele principii de orientare și de lucru în această materie, autorul trece la descrierea bisericilor noastre de lemn, pe care le împarte în următoarele tipuri: a) tipul I, „compus din trei încăperi dreptunghiulare, înscrise unui plan unitar, dreptunghiular” și care „prezintă o analogie perfectă cu casa țărănească”. Ceea ce subliniază această asemănare este „motivul unui foișor retras în interiorul planului și adăpostit sub același acoperiș”. Pentru ilustrare, prezintă o variantă cu foișor, care corespunde unei biserici din Gilău, cunoscută numai dintr-o stampă de pe la mijlocul veacului XIX. Asemenea biserici-case se întîlnesc și în Oltenia și Moldova. C. Petranu amintise și el o asemenea biserică în satul Comănești (reg. Crișana).

b) Tipul II, „format din clădiri în care pronaosul și nava formează un corp comun, dreptunghiular, căruia i se adaugă spre răsărit o încăpere mică, pătrată sau dreptunghiulară, destinată altarului”. Acest tip apare foarte des în Transilvania, fiind semnalat și în Țara Românească. Cea mai veche biserică ce reprezintă acest tip, cunoscută pînă acum, pare să fie biserica din Rona de jos (1655). De asemenea, trebuie menționat faptul că, după cît se pare, acest tip „a jucat un rol important la construirea bisericii-sală de piatră din faza de formare a artei feudale, în perioada arhitecturii romanice, adică în perioada în care se inițiază înlocuirea arhitecturii tradiționale de lemn cu cea de piatră sau cărămidă.

c) Tipul III, care este „compus din pătrate, cel din mijloc, nava, depășind prin mărime tinda și altarul”. După cît se pare, acest tip a fost la început specific est-slav, și anume rusesc și ucrainian”. El a pătruns în Moldova într-o perioadă ceva mai tîrzie, s-a răspîndit alături de variantele autohtone din cadrul tipurilor I și II și s-a contaminat de particularitățile acestora. Cea mai veche clădire de cult moldovenească (publicată pînă azi) care reprezintă acest tip este biserica din Căbești (1748).

O etapă nouă a acestor tipuri se produce cînd, în locul altarului dreptunghiular sau pătrat, se introduce altarul poligonal.

Dintre toate variantele produse de această schimbare cea mai des întâlnită este cea cu cinci laturi. Din această cauză, s-a emis ipoteza că acest fapt s-ar datora influenței arhitecturii bisericești gotice (vezi W. R. Zalozieky, *Gotische und barocke Holzkirchen in den Karpathenländern*, Viena 1926, p. 31). De fapt, absida pentagonală (la bisericile mari și cea heptagonală) este specifică. În privința aceasta, punctul de vedere al d-lui prof. univ. Virgil Vătășianu este formulat astfel: „Dacă judecăm problema numai în cadrul arhitecturii transilvănene, apariția altarului pentagonal ar putea fi explicată fără dificultăți ca rezultat al unei influențe gotice. Altarul pentagonal predomină însă și la sud de Carpați (monumentul cel mai vechi care s-a păstrat pare a fi biserica din Grămești, Vâlcea, 1664), ca și la răsărit. Prin urmare am putea să ne gândim și la o transpunere în lemn a absidelor bisericilor de zid de tip bizantin, în interior semicirculare, dar spre exterior poligonale. Problema se complică însă dacă urmărim răspîndirea absidelor poligonale în ambianța arhitecturii de lemn dinafara Romîniei, fiindcă ele se găsesc pretutindeni unde s-a practicat construcția de birne așezate orizontal, adică în toată Europa răsăriteană, și anume nu numai în Slovacia, în Polonia și Ucraina, regiuni în care se poate invoca contactul cu arhitectura gotică, dar și în provinciile centrale și răsăritene ale Rusiei, unde asemenea contact pare exclus” (p. 31 sq.).

După părerea d-lui prof. univ. V. Vătășianu, tot considerente privind mărirea spațiului prin mijloace economice au determinat și apariția grupului de variante ce se caracterizează prin faptul că și tinda prezintă spre vest o închidere poligonală. Între aceste variante și cele cu cinci laturi, există și o fază de tranziție: acoperișul se extinde spre vest pe grinzi ieșite înafară și luînd o formă poligonală, avînd rostul evident de a oferi adăpost credincioșilor care nu încap în biserică. O întîlnim atît în Ardeal cît și în Moldova.

O seamă de considerente de ordin faptic îndreptățesc ca exemplarele ce ilustrează această formă să fie apreciate ca „transpuneri în piatră ale prototipurilor de lemn” (p. 33).

O ultimă variantă din cadrul tipului II o reprezintă contaminarea de planul triconic al bisericilor de zid, mai frecventă în Transilvania de Nord-Est.

Autorul se reține, în continuare, asupra problemei originii bolților cilindrice, pe care dînsul o socotește ca fiind încă nerezolvată.

Unele cauze ale particularităților bolții cilindrice au dus la apariția prispelor laterale (continuate uneori în jurul întregii biserici, alteori reduse la una sau două laturi ori la forma unui pridvor în fața intrării), ceea ce marchează crearea de spații suplimentare cu diferite destinații.

Bisericile aparținând tipului III poartă acoperișuri, interne și uneori externe, piramidale. În această ordine de idei, autorul menționează faptul că sistemul de grinzi dispuse în formă de grătar, fiecare pătrat de grinzi încălcând de-a curmezișul pe cel precedent, așa cum e cazul cu altarul bisericii ucrainiene din Volcineț, ar fi precursorul sistemului de boltire moldovenesc ce apare în perioada lui Ștefan cel Mare.

O particularitate demnă de subliniat, a bisericilor de lemn transilvănene în special, o constituie turnurile, așezate de obicei la capătul de vest al coamei acoperișului și sprijinite pe grinzile tavanului din pronaos. Faptul că adeseori cele patru colțuri de la baza răsrîntă a coifului turnului prezintă câte un turnuleț în miniatură, care a fost comparat cu fialele turnurilor gotice, a dat naștere la punctul de vedere ce atribuie ivirea turnurilor unei influențe gotice (vezi detaliile la C. Petreanu, Monumentele istorice ale județului Bihor, I, Sibiu 1931, p. 38—44).

Cît privește timpul pătrunderii acestei influențe gotice, dl prof. univ. Virgil Vătășianu opinează: „Judecînd după particularitățile formale ale turnurilor de la bisericile noastre de lemn, se poate presupune că recepționarea motivului s-a petrecut în perioada goticului tîrziu, adică în veacul XV” (p. 35). În legătură cu explicarea acestei influențe, autorul se pronunță astfel: „Contaminarea e ușor explicabilă, fiindcă structura coifului e și la bisericile gotice opera lemnarilor și tot opera lemnarilor de mai tîrziu, din veacul XVIII, sînt coifurile cu bulbi, introduse în arhitectura barocă și adaptate bisericilor de lemn învecinate centrelor urbane” (p. 35).

Dl prof. univ. Virgil Vătășianu își încheie interesantele și judicioasele d-sale considerații cu următoarea concluzie: „Din cele expuse credem să se poate trage concluzia că în multe privințe bisericile noastre de lemn de tipul I și II oglindesc origini îndepărtate, la temelia cărora stă tradiția băștinașe. Aceasta a suferit interferențe ale arhitecturii de lemn din țările slave (tipul III) învecinate Moldovei, transmițînd însă la rîndul ei, îndeosebi regiunii Carpaților de nord, tipul II în varianta a 2 (altarul poligonal cu 5 laturi). În Transilvania se grefează pe acest fond în

secolul al XV-lea influența gotică (turnurile cu coif înalt) și în veacul al XVIII-lea cea barocă (turnurile cu acoperiș în formă de bulb), iar în Moldova o influență a tipului triconic, care iradiază și spre Transilvania de Nord” (p. 35). De asemenea, subliniază necesitatea de a se aprofunda studierea bisericilor de lemn de la noi.

UN MONUMENT EPIGRAFIC DE INTERES RELIGIOS

Ara (altarul) din calcar înaltă de 1,05 m, lată la profile de 52 cm, lată la trunchi de 45 cm și avînd litere înalte de 3—6 cm, — a fost adusă, cu circa patru decenii în urmă, din teritoriul orașului Tomis în Muzeul regional din Constanța. Monumentul acesta a fost publicat de dl D. Tudor, numai după o fotografie veche, deoarece originalul se considera dispărut, în „Lucrările sesiunii generale științifice ale Academiei R.P.R. din 2—12 iunie 1950”, p. 1989 și Vicus Narcissiani, „Studii și cercetări științifice”, Iași I, 1, 1950, p. 469 sq.

Dl D. Tudor revine asupra acestui monument epigrafic de interes religios în „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 119--120, arătînd că cu ocazia reorganizării muzeului din Constanța, el a fost regăsit și se prezintă mai deteriorat decît în fotografia folosită de respectivul cercetător în prezentările anterioare.

Monumentul este dedicat lui *Jupiter optimus maximus* de către un oarecare magistrat sătesc cu numele Ponti(us?) Vale(n-tinus?), care, deși curat roman, ascunde un proprietar tracoget local. Impreună cu alte monumente epigrafice similare, acest monument atestă prezența religiei romane pe teritoriul Daciei.

DOUA INSCRIȚII (INEDITE) DE INTERES RELIGIOS DIN DACIA

În colțul de N.-V. al turnului bisericii medievale din Strei (r. și reg. Hunedoara) se găsește un cippus (stîlp sau columnă) funerar din piatră de gresie locală și purtînd o scurtă inscripție în limba latină, pe care Mommsen, cu ocazia vizitei la această biserică, n-a observat-o.

Dimensiunile monumentului sînt acestea: 1,00×0,78×0,62. Textul inscripției este următorul:

„D(iis) M(anibus)

Umbria

Afr(i)cana vi(x)it

annis LXV

Umbrius Villanu(s)

matri pientis(simae) p(onendum) c(uravit)". De unde rezultă că această inscripție funerară provine de la Umbria Africana și de la fiul acesteia Umbrius Villanus, care erau doi coloniști dintr-o provincie probabil africană.

În cursul lunii iunie 1960, doi localnici scoteau piatră pentru construcție. Săvârșind această muncă, ei au descoperit un fragment de monument epigrafic pe locul numit Tăul Țarinei, teritoriu ce aparține cătunului Gârda, situat în partea de sus a localității Roșia Montană. Monumentul este lucrat dintr-o rocă locală, pe care localnicii o numesc piatră de Orlea. Avînd forma unui altar, acest monument a fost găsit aproape de suprafața solului și cu inscripția în jos. Din capitelul altarului n-a rămas decît foarte puțin, iar în momentul transportării — din cauza fragilității rocii — monumentul s-a frînt în două. Din fericire, suprafața scrisă n-a avut nimic de suferit de pe urma acestui accident. Lectura inscripției este următoarea:

„Silvano

Aug(usto) sacr(um)

Hermes

Myrini

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erita)".

Silvanus mai apare în patru inscripții din Roșia Montană (Alburnus Maior), fapt care ar putea constitui eventual dovada despre existența în această localitate a unui collegium al acestei divinități. După toate probabilitățile, Hermes Myrini era un pelerin, care se trăgea din una din provinciile Asiei Mici. Căci numărul peregrinilor greci proveniți din provinciile Asiei Mici era destul de ridicat la Alburnus Maior. Această stare de lucruri se datorește faptului că populația săracă din Orientul helenistic foarte populat în acea vreme, în căutare de lucru și în nădejdea unui trai mai bun, atrasă fiind de faima minelor de aur din Dacia, s-a stabilit în număr considerabil la Alburnus Maior, unde se făceau cele mai intense exploatare ale minereului purtător de aur. De altfel, prezența în această localitate a unei numeroase populații de limbă greacă din aceste provincii orientale ale Imperiului roman, este dovedită și de cîteva monumente epigrafice care poartă numirile atît de caracteristice ale divinităților din Asia Mică, ca: Jupiter Cernenus, Ζεὺς Κερμιστηνός, Ζεὺς Σορδενδηνός, Ζεὺς Ναρηνός, Ζεὺς Σιτραχωμηνός. (După Gostar Nicolae: Două inscripții inedite din Dacia, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 125—131).

VESTIGII RELIGIOASE ÎN DOBROGEA

În cadrul complexului arheologic de la Gura Canliei, situată pe malul drept al Dunării, și anume în punctul unde Valea Canliei întâlnește Dunărea, în raionul Adamclisi, au fost culese de-a lungul verii anului 1961 numeroase fragmente de ceramică romană. Acestea formează două grupe distincte: prima cuprinde ceramică provincial-romană, ale cărei forme timpurii datează din sec. II—III d. Hr., iar a doua cuprinde ceramică de tip Latène, care este lucrată cu mâna, împodobită cu brîuri alveolate și cu batoane. Ceramica din grupa a doua provine dintr-un *cimitir plan de incinerare cu urne*, care se află în apropierea așezării romane de aici și care a fost probabil parțial suprapus de către aceasta. Sub rezerva legată de faptul că numai o parte din material este cunoscut, acest cimitir ar putea fi așezat ca timp în sec. III—II î.Hr.

Urnele au fost sparte în timpul lucrului și nu s-au păstrat decît fragmente din unele dintre ele. Nu s-a putut încă preciza dacă oasele calcinate erau sau nu însoțite de vreun inventar funerar.

Din ceramica provincial-romană, deci din cea care aparține primei grupe, s-au păstrat două piese întregi. Dintre acestea, una este o statueta de lut ars, înaltă de 7 cm, reprezentînd o acvilă. Pasta din care a fost lucrată este fină și de culoare gălbuie. La suprafață a fost aplicat un strat de culoare brun-roșcată. Capul păsării este rupt din antichitate. Soclul pe care este așezată are formă triunghiulară în secțiune, este lipsit de baza dreaptă și pare să fi fost aplicat pe ceva. Acest tip de statuete era, după cît se pare, destul de răspîndit în primele veacuri d. Hr. *Semnificația lor nu poate fi precizată încă*. Este cu puțință ca ele să fi avut un rol ornamental, dar nu este exclus ca ele să stea în legătură cu una din formele mai puțin cunoscute ale practicării *cultului lui Jupiter*. (După Vîlceanu D.: Urme de viețuire antică la Gura Canliei, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 141—145).

A FOST DESCOPERITĂ RECENT LA ALBA IULIA O NOUĂ INSCRIȚIE
DEDICATĂ ZEITEI ISIS

În toamna anului 1958 a fost aflată la Apulum o nouă (inscripție) piesă dedicată zeiței de origine egipteană *Isis*. Ea constă dintr-un *altar votiv*, care s-a găsit în grădina locuitorului Drăghici Ioan, din suburbia Partoș. Altarul a fost descoperit între

dărîmăturile unei clădiri romane, împreună cu două monede de la Hadrian, țigle, cărămizi și moloz. Cu toate că este lucrat din gresie, starea de conservare a monumentului este suficient de bună. Monumentul prezintă următoarele dimensiuni: înălțime 32 cm, lățimea feței 18 cm, grosimea 14 cm, porțiunea pe care se întinde inscripția de 14,5×15 cm; literele primelor trei rînduri au mărimea de la 2—2,5 cm, iar ultimele trei rînduri de la 1—1,5 cm.

Inscripția, așezată sub friza împodobită cu acrotere, constă din următorul text:

„Isidi

Myr(ionimae) sac(rum)

Ael(ia) Iusta

Pro Vero Fir-

no filio

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)”.

Traducerea lui în romînește este aceasta: „Inchinarea zeiței Isis Myrionima. Aelia Iusta și-a îndeplinit din toată inima, după merit, făgăduința solemn făcută, pentru fiul său Verus Firmus”.

Pe baza caracterului literelor inscripției, a felului îngrijit în care este lucrat acest altar, a expansiunii cultelor orientale în provinciile Imperiului roman în vremea respectivă, s-a tras concluzia că acest altar datează de la sfîrșitul sec. II și începutul sec. III d.Hr.

Inscripția în discuție, împreună cu un fragment inedit de placă de marmoră de proveniență încă necunoscută, păstrat în Muzeul regional din Deva, se adaugă la cele 11 monumente epigrafice de pe întinsul Daciei, închinată zeitei Isis, și anume: 4 la Sarmisegetuza, 3 la Apulum, 2 la Micia și 1 la Romula, plus altarul și colegiul de la Potaissa, care presupune și existența unui templu.

Pe baza unei inscripții ce se găsea în colecția Iosika din respectiva localitate (adică Branișca), dl O. Floca presupune existența unui templu al zeiței Isis și la Branișca. Dar inscripția vine de la Micia. Ceea ce exclude existența unui templu al zeiței Isis la Branișca, cu atît mai mult cu cît în această localitate nu există nici o așezare romană.

Așa stînd lucrurile, rezultă că numărul monumentelor epigrafice, închinată zeiței Isis, de pe teritoriul Daciei se ridică la 13.

Aceste monumente epigrafice, care atestă prezența cultului dedicat zeiței Isis pe teritoriul Daciei, provin din cele mai importante localități ale acestei provincii romane. Căci în ele se con-

centrează puterea economico-administrativă și politico-militară a provinciei în discuție. Acest lucru este confirmat de informațiile ce ne-au rămas de la unii autori antici și mai ales de descoperirile arheologice.

În aceste condiții, nu-i de mirare că dintre adoratorii zeiței Isis fac parte funcționari de seamă, ca M. Cominius Quintus din Sarmisegetuza, apoi negustori și cu deosebire militari, mai ales cei veniți din provinciile orientale ale Imperiului roman.

Cît privește fragmentul mai sus amintit și care se păstrează în Muzeul regional din Deva, el este o dedicație făcută zeiței Isis de către M. Statius Priscus, guvernatorul Daciei în timpul împăratului Antoninus Pius. Pînă acum locul descoperirii nu s-a putut preciza; este foarte probabil că fragmentul acesta provine de la Apulum sau Sarmisegetuza.

Prezența în Dacia a cultului adus zeiței Isis nu trebuie să surprindă deloc. Cu atît mai mult, cu cît în această epocă se găsesc peste tot în Imperiul roman o seamă de monumente și inscripții ce atestă practicarea cultelor orientale. Fiind cucerită mai tîrziu decît alte regiuni și într-o epocă în care Imperiul roman se ridicase pe culmea dezvoltării și puterii sale, Dacia înregistra — atît pe plan cultural cît și pe plan religios — influențe bogate și cu deosebire orientale.

Din locul de obîrșie, care este valea Nilului, Isis trece pe timpul Ptolomeilor în Grecia, iar de aici în Italia, unde cultul său atinge apogeul în sec. III d.Hr., avînd ca centru important Aquileia. De aici s-a răspîndit și în regiunile dunărene.

Atributul Myrionima din cadrul inscripției închinată zeiței Isis și recent descoperită la Apulum, se referă la nenumăratele însușiri ale acestei divinități.

De remarcat este faptul că numele persoanei care închină zeiței Isis inscripția recent descoperită la Apulum, și anume Aelia Iusta, demonstrează popularitatea acestui cult în rîndul femeilor. Atît dedicanta, cît și fiul său Verus Firnus, par să fie de origine orientală. Aelia Iusta a fost foarte probabil soția unui negustor sau mai de grabă a unui veteran din familia Aelia, care a primit — pentru servicii aduse imperiului — cetățenia romană pe timpul împăratului Hadrian. (După Popa I. Al.: O nouă inscripție închinată zeiței Isis, la Apulum, în rev. „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 147—152).

CIMITIRUL DE INCINERAȚIE DE LA IERNUT

În unele părți ale comunei Iernut (r. Luduș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară), se cunoașteau de mai de mult anumite vestigii ale trecutului. Astfel, la „Cînepiști” fuseseră identificate o așezare rurală romană și urmele unei villa rustica, iar de la „Fundul Bedeelor” se cunoșteau cioburi atipice din epoca comunei primitive.

Recentele lucrări de construcții efectuate în comuna Iernut au dus la descoperirea altor prețioase urme ale trecutului. La o distanță de circa 250 m de locul unde fusese villa rustica, lucrările de construcții au atacat o parte a unui mic promontoriu înconjurat de trei părți de un cot al Mureșului. În urma răzuirii pînă la 60—70 cm în adîncime, au apărut vreo 10—12 bucăți de urne, provenind dintr-un cimitir de incinerație. Din păcate, numai una dintre aceste urne — găsită întreagă — a fost ridicată și păstrată.

Din porțiunea deranjată a cimitirului de incinerație, porțiune care este acum aproape complet acoperită de construcții, s-au putut culege numai cîteva fragmente de ceramică, care provin probabil din inventarul unor morminte distruse. Dintre acestea, sînt demne de menționat două funduri de vase cenușii și o bază de vas roșcat cu rămășițele unei torți canelate, toate de factură romană autentică.

Partea de promontoriu, care a rămas nerăscolită prin lucrările de construcții, este momentan nepericlitată în urma faptului că pe ea a fost împins, într-un strat gros pe alocuri de 4—5 m, pămîntul rezultat prin decapitările de teren efectuate în apropiere. Nu este exclus ca în această porțiune să existe morminte nederanjate, ajunse acum la mai mare adîncime.

Urna de incinerație găsită întreagă a intrat în posesia Muzeului arheologic din Cluj. Conținutul ei, păstrat intact, a fost golit numai după transportarea urnei la Cluj.

Cercetările au dus la concluzia că avem de-a face cu o urnă cinerară anume confecționată în acest scop. Acest lucru e demonstrat de faptul că urna prezintă o gaură care perforează oblic peretele vasului în apropierea inelului de suport al fundului. Această gaură era interpretată adesea ca „fereastra sufletului”. După unii, însă, aceasta avea rostul de a îndepărta umezeala acumulată în interiorul urnei după îngropare.

Printre oasele puternic calcinate din urnă, s-au găsit următoarele obiecte: o mărgică tubulară din pastă de sticlă albastră,

trei mărgelile mărunte, două albe și una albastră, toate sudate laolaltă de focul rugului, dar mai ales moneda de bronz a Severinei, bătută la Tarraco în anul 275.

Moneda dă acestui mormînt, precum — probabil — și întregului cimitir, *valoarea deosebită a unei dovezi excepțional de însemnate și de edificatoare în ce privește persistența elementului romanic pe teritoriul provinciei Dacia după anul 271*. Exerga QXXT, care apare pe monedele Severinei numai la ultima emisiune a officinei IV a monetăriei din Tarraco, constituie un serios temei pentru a data emiterea piesei în perioada post-provincială a Daciei (275). Dacă se ia în considerare și intervalul de timp necesar pentru ca această monedă emisă în Hispania să ajungă în urna de incinerație despre care este vorba aici, atunci nu este riscant să se așeze, ca timp, mormîntul de la Iernut și — probabil — și o parte a cimitirului din care provine, în ultimii ani ai sec. III, eventual la începutul sec. IV. Cu atît mai mult, cu cît la o distanță de numai 350—400 m de „Fundu Bedeelor”, și anume la punctul numit „Hulpiști”, au apărut bordeie cu materiale ceramice databile la sfîrșitul sec. III și începutul sec. IV. (După Vlăssă N.: Un cimitir de incinerație de la sfîrșitul secolului III, de la Iernut, în rev. „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 153—156).

UN MORMÎNT DESCOPERIT RECENT LA TÎRĞȘOR

La Tîrğșor, aproape de incinta Curții Domnești ridicată de Antonie Vodă din Popești, și anume la marginea sudică a necropolei din sec. III—IV d.Hr., s-a descoperit în anul 1960 un mormînt nou. Prin rit și inventar, acest mormînt se deosebește atît de mormintele Sîntana de Mureș-Cerneahov, cît și de mormintele atribuite sarmaților.

Mormîntul în discuție se află la o adîncime de 0,60 m față de fundul unei gropi feudale, care i s-a suprapus în sec. XVII—XVIII. Avînd o formă trapezoidală și capetele rotunjite, groapa prezenta următoarele dimensiuni: laturile de nord și de sud lungi de 1,80—1,90 m, latura de est de 0,80 m, iar cea de vest 0,50 m.

În mormînt s-au găsit un schelet omenesc orientat ENE 140°—VSV 460° și o parte dintr-un schelet de cal. Oasele de cal, și anume craniul și părțile inferioare de la picioare, erau așezate în stînga scheletului de om pe o platformă.

Scheletul de om se afla la o adîncime de 1,12—1,20 m față

de nivelul actual, iar oasele de cal la o adâncime de 1,10 m în raport cu același nivel.

Bine păstrat, scheletul de om este al unui războinic, călăreț, în vîrstă de circa 30—35 ani. El se afla pe spate, cu craniul în poziție normală și cu maxilarul superior desprins de calotă. Brațul cel drept era întins de-a lungul corpului, iar între oasele palmei se găsea un cuțit-pumnal. Partea inferioară a humerusului și cubitus-ul mîinii drepte lipsesc, întrucît au fost desprinse prin tăiere. Brațul stîng a fost răsucit din cot și adus în spre schelet. Acest braț n-a păstrat poziția normală, adică întinsă, din capza prezenței în acest loc a craniului de cal, care a fost așezat aici înainte de depunerea cadavrului de om.

Așezat pe platforma mai sus amintită, craniul de cal era orientat cu botul în spre ENE, iar cu ceafa în spre SSV. El stătea ușor aplecat în spre dreapta, în așa fel că o parte din falca stîngă se găsea sub cotul stîng al călărețului.

Alături de craniul de cal, pe aceeași platformă, au fost așezate în chip ritual bucăți din picioarele calului, și anume copitele și o parte din oasele picioarelor, după ce au fost retezate cu secura.

Prezența în mormînt a mai sus numitelor părți din scheletul de cal se datorește unor anumite *practici rituale* ale populațiilor nomade, care credeau că după moarte omul va duce aceeași viață pe care a petrecut-o pe pămînt.

Inventarul scheletului uman constă din: un cuțit-pumnal, două catarama, dintre care una de fier iar cealaltă de bronz, un amnar de fier, o așchie de cremene folosită la scăpărat, o măciulie de os ș. a.

După cum dovedesc observațiile făcute la fața locului, înhumarea călărețului s-a făcut în trei etape: prima — depunerea în chip ritual pe fundul gropii a pieselor de harnașament și a măciuliei de os, a doua — depunerea picioarelor și capului de cal, a treia — așezarea osemintelor călărețului.

Prezența oaselor de cal și a pieselor de harnașament, pe de o parte, și prezența cuțitului-pumnal, pe de altă parte, dovedește că mormîntul în discuție aparține unui călăreț-luptător.

Pe baza obiectelor de inventar, mormîntul este datat în sec. VII d.Hr. El aparține unui călăreț, care era probabil de neam avar. O atare determinare etnică se bazează pe ritul de înmormîntare și pe prezența resturilor de cal în mormînt.

Inhumarea cu grijă a călărețului, cu respectarea tuturor eta-

pelor rituale, dovedește că luptătorul a făcut parte dintr-un grup mai mare, care s-a îngrijit de mormîntul lui. Nu este deloc exclus ca luptătorul-călăreț să fi murit în timpul unei lupte.

În ce luptă anume a căzut și din ce anume cete de avari a făcut parte călărețul, nu s-a putut încă stabili.

În orice caz, mormîntul de la Tîrgșor prezintă o importanță deosebită prin faptul că este singurul mormînt avaric descoperit pînă acum în regiunea de la sud de munții Carpați. (După Diaconu Gh. și Diaconu Petre: Un mormînt de călăreț din secolul VII descoperit la Tîrgșor, în rev. „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 165—171).

UN VESTIGIU DE INTERES RELIGIOS CU UN CARACTER GREU DE DETERMINAT

Cu ocazia desfășurării campaniei de săpături arheologice de-a lungul anului 1954 la Dinogetia-Garvăn, s-a descoperit o urmă ce prezintă probabil interes religios, care n-a fost încă definitiv interpretată și apreciată de către cercetători. Este vorba despre un mic bloc de șist verzui, care are forma de fragment de stîlp neregulat și o înălțime de 0,43 m. Pe el este incizată o figură feminină schematizată la maximum, care a fost socotită ca *reprezentarea nereușită a unei divinități păgîne*.

Cu toate că a fost găsit în condiții stratigrafice nefavorabile stabilirii unor date precise, totuși s-a considerat că blocul în discuție poate fi așezat ca timp, cu probabilitate, în veacul XI d.Hr. Încă de pe atunci s-a observat că această piesă, primitivă ca înfățișare, își găsește greu pereche în cadrul sculpturilor antropomorfe din respectiva perioadă de timp.

Di I. Barnea, de la care împrumutăm datele despre acest vestigiu interesant (vezi prezentarea d-sale: Idol feminin sau „Kamennaia baba”?, în rev. „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 191—196), ni-l descrie în detalii precum urmează: „Capul și membrele corpului nu sînt indicate în nici un fel... Gîtul este reprezentat printr-o simplă linie incizată de jur împrejur, către capătul superior al pietrei. Două mici cercelete, legate printr-o linie curbă, în partea de sus a feței principale, vor să reprezinte ochii. Cîte un oval sub care se află un cerculeț, incizate simetric, pe fețele laterale, înfățișează urechile, de care atîrnă cîte un cercel în formă de tortiță. Atît ochii cît și urechile sînt așezate greșit, sub linia gîtului. Pe piept sînt desenate două șiraguri de mărgele de formă ovală, care, îm-

preună cu cerceii, constituie sigurul indiciu despre caracterul feminin al reprezentării. O incizie orizontală, puțin mai sus de mijloc, indică cingătoarea. În față, peste cingătoare, este desenat un semn, care ca formă se confundă cu o rună turcică” (p. 191). Pentru orientare se mai adaugă următoarea informație: „Semne asemănătoare, încă inedite, sînt incizate pe pereții unor monumente din cariera de cretă de la Basarabi (fost Murfatlar), la vest de Constanța” (p. 191).

În cadrul prezentării numite mai sus, cercetătorul nostru ridică întrebarea: „dacă această reprezentare poate fi pusă în legătură cu o divinitate feminină, după cum s-a presupus, sau mai curînd cu acea categorie de statui funerare, cunoscute sub numele de „Kammenye baby” (babele de piatră) și aparținînd populațiilor de neam turcic?” (p. 191 sq.).

După cum rezultă din titlul pus comunicării d-sale, răspunsul dat de dl I. Barnea la această întrebare oscilează între două ipoteze.

Prima este formulată astfel: „Divinitatea căreia i-ar putea fi atribuită reprezentarea de la Garvăn este *zeița Mokoș*, singura divinitate feminină cunoscută unor anumite populații slave, și anume celor de pe teritoriul statului de Kiev, cu care se știe că locuitorii așezării feudale timpurii de la Dunărea de Jos aveau intense legături” (p. 192sq). După părerea dlui I. Barnea, în sprijinul acestei ipoteze ar pleda informația din „Viața Sf. Gheorghe Haghioritul” (1009—1065), care menționează cultul păgîn al unei statui feminine antice, de marmură, practicat de către slavii din apropierea Muntelui Athos într-o perioadă de timp care coincide aproximativ cu timpul în care este datat și chipul feminin de la Dinogetia-Garvăn. Cu atît mai vîrtos, cu cît un studiu recent al cercetătorului bulgar T. Gerasimov (apărut la Sofia în 1960), determinat de această mențiune, face concluzia că „slavii bulgari” adorau o divinitate feminină înrudită cu *zeița Mokoș*, al cărei cult l-ar fi împrumutat de la slavii așezați pe teritoriul statului Kiev. De altfel, în sprijinul acestei ipoteze stă și faptul că reminiscențe ale cultului idolilor de piatră se găsesc la mai toate populațiile slave pînă în sec. XII și chiar mai tîrziu. În fine, nu avem deocamdată nici un motiv să presupunem că blocul de piatră în discuție ar putea reprezenta pe vreuna din nimfele sau alte ființe supranaturale, care, potrivit informației lui Prokopios, erau adorate de către vechii slavi.

Dar împotriva acestei ipoteze se ridică semnul în formă de

rună turcică, care se află incizat la brîul figurii. Căci acest semn îl face pe cercetător să se gîndească mai degrabă la vre-una dintre populațiile de neam turcic, și anume probabil la *pe-cenegii* ale căror urme au fost identificate mai înainte în așezarea de la Dinogetia-Garvăn. În sprijinul ipotezei acesteia vine și părerea mai nouă care atribuie pecenegilor runele turcice, în seria cărora se încadrează și cea de pe piatra în discuție.

Pentru cazul că această ipoteză s-ar confirma întrutotul, blocul de la Dinogetia-Garvăn s-ar încadra — opiniază mai departe dl I. Barnea — mai de grabă între așa-numitele *kamennye baby*. Căci unele statui din această categorie, care au fost găsite pe teritoriul Uniunii Sovietice, prezintă inscripții cu caractere runice, iar altele poartă și ele în jurul gîtului cîte două șiraguri de mărgele.

Dar faptul că blocul de piatră de la Dinogetia-Garvăn prezintă dimensiuni mai mici decît cele pe care obișnuiesc să le aibă „babele de piatră”, precum și acela că nu există nici un indiciu în sensul că blocul acesta a avut un caracter funerar, impune anumite *rezerve* în ce privește încadrarea lui în rîndul babelor de piatră. De aceea, cercetătorul nostru recurge pînă la urmă la coniectura aceasta: „Se pare însă că și de data aceasta ne aflăm în fața unei palide reminiscențe a unui obiect mai vechi, la o populație care, stabilindu-se pe teritoriul Imperiului bizantin, și-a schimbat, o dată cu felul de viață și cu vechea religie, o serie întreagă de obiceiuri legate de acestea. În asemenea caz blocul de șist de la Garvăn poate fi privit ca un ecou întîrziat al statuilor funerare cunoscute sub numele de *kamennye baby* și răspîndite din Asia pînă în Europa, pe întinsul stepelor pe care populațiile nomade de neam turcic le-au cutreierat” (p. 194).

Comunicarea d-lui I. Barnea este interesantă nu numai prin problemele pe care le discută, ci și prin lumina pe care o proiectează asupra unor aspecte religioase ale trecutului de pe întinsul Patriei noastre. Rămîne ca eventuale descoperiri sau cercetări în viitor să precizeze mai categoric caracterul acestui vestigiu interesant!...

/ MORMINTELE DIN CETATEA PREFEUDALĂ DE LA BIHAREA

La circa 10 km Nord-Vest de Oradea, și anume pe șesul care se întinde spre Vest de pîrîul Coșmeu, se află localitatea Biharea. Cele mai vechi urme de așezare omenească, cunoscute pînă în

prezent, aparțin epocii eneolitice, și anume fazei târzii a culturii Tisa.

În această localitate, primele descoperiri arheologice s-au făcut încă în cursul secolului trecut. Proximele urme arheologice cunoscute sînt *mormintele prefeudale timpurii* din secolele IV—V d.Hr. descoperite de M. Roska. Așezarea corespunzătoare acestor morminte n-a fost încă identificată pe teren.

În cuprinsul satului Biharea, se găsește *cetatea de pămînt* Biharea, ale cărei începuturi trebuie să dateze cu mult înainte de prima jumătate a sec. X, cînd Anonymus relatează că cetatea Byhor a lui Menumorut a fost cucerită de unguri.

Pe o mare suprafață la Sud de cetatea de pămînt, în grădiniile actuale ale satului Biharea, se întinde o așezare ce datează din sec. IX—XI.

Cetatea de pămînt Biharea posedă o *necropolă*, care se află la circa 2 km Nord-Vest de dealul Șumuleu și la circa 400 m Sud de această cetate de pămînt. Această necropolă este situată la locul numit „*Cărămidărie*”. Acest loc se găsește la marginea terasei pîrîului Coșmeu. Stratul de cultură de aici, strat care cuprinde mai multe epoci, este străpuns — între altele — de *gropile mormintelor* din secolele IV și XI—XIII d.Hr. În cadrul acestui cimitir a făcut săpături M. Roska în anii 1924—1925. El a descoperit în total 506 *morminte*, dintre care cîteva datează din sec. IV, iar restul din sec. XIII d.Hr.

Inventarul acestor morminte se află în Muzeul regional Oradea, încă inedit. Intrucît între timp obiectele au fost amestecate, astăzi nu se mai poate preciza cu certitudine proveniența pe morminte a fiecărei piese. În astfel de condiții, prelucrarea materialului este dificilă.

Privit în ansamblu, inventarul acestor morminte constă din: inele de tîmplă cu capetele răsucite în formă de S, în cea mai mare parte din argint, coliere din sîrmă de bronz răsucite, brățări, inele, pandantive, mărgelile din pastă și sticlă, vase ș. a. O trăsătură specifică a acestor morminte este lipsa cu desăvîrșire a armelor și a pieselor de harnașament.

În acest cimitir au fost găsite o seamă de monede. Ele au fost determinate imediat după descoperire. În majoritatea cazurilor, s-a indicat și mormîntul în care s-au găsit.

Monedele descoperite de M. Roska în această necropolă se găsesc actualmente la Muzeul arheologic din Cluj. Ele au fost determinate în anii 1924—1925 de către J. Herpey. De reținut

ca element important pentru noi este faptul că *aceste monede prezintă aspecte de interes religios*, și anume: cruci cu câte un triunghi sau cu câte o linie orizontală între brațe; cruci cu capătul brațului stîng între două puncte mici; cruci duble, la capete cu puncte care se ridică dintr-o coroană ce se află deasupra literei M; miel de Paști cu cruce cu steag, pășind din punct de vedere heraldic spre dreapta; cruciulițe între care nu se află stea.

După cum se poate desprinde din lista de monede determinate de J. Herpey, cimitirul — implicit așezarea și cetatea — au dăinuit de la Andrei I (1046—1061) pînă la Andrei II (1202—1235). Moneda provenită de la Andrei III (1290—1301) a fost găsită în grădinile ce se află lîngă cimitir, unde era de fapt așezarea prefeudală. Această monedă indică faptul că cel puțin așezarea a continuat să existe și după năvălirea tătarilor (1241). Nu este fără importanță nici amănuntul de la p. 16 sq.: în anul 1198 cetatea Biharea este încă în ființă. Dovadă despre acest lucru este faptul că Emeric confirmă dania făcută de Ladislau, care acordă bisericii din Oradea vama cetății Bihor.

După cît se pare, necropola se întindea în jurul unei biserici, ale cărei urme sînt sesizabile datorită unei ușoare bombări a terenului pe o întindere de circa 20 m², la aproximativ 30 m Sud de locul, unde a săpat M. Roska. Este probabil că săpăturile din 1924—1925 ca și cele efectuate în 1954, au atins numai periferia cimitirului. Această presupunere se sprijinește pe faptul că mormintele descoperite sînt așezate chiar la marginea terasei, precum și pe acela că mormintele periferice datează din secolele XII—XIII, pe cînd celelalte morminte, mai aproape de locul presupusei biserici, se rînduiesc aproape toate la finea sec. XI.

Cimitirul populației autohtone, contemporane cu Meșumorut, trebuie să fie așezat în alt loc. Părăsirea acestui cimitir autohton din secolele IX—X, precum și părăsirea cimitirului inițial al ungarilor din prima jumătate a veac. X, au fost pricinuite de anumiți factori istorici deocamdată insuficient cunoscuți. În privința aceasta, dl Mircea Rusu emite următoarea ipoteză: „Una din cauze se pare că a fost *trecerea la creștinism a ungarilor* la începutul sec. XI, dar e foarte plauzibil că cel mai important factor a fost ocuparea și organizarea acestui teritoriu de către statul feudal maghiar la începutul sec. XI” (p. 12). Iată și felul cum argumentează dl Mircea Rusu această ipoteză: „Este interesant că nici unul dintre puținele cimitire din Transilvania ce pot fi atribuite cu certitudine ungarilor, nu cuprind morminte al

căror inventar s-ar putea data în a doua jumătate a sec. X. De pildă, cimitirele de la Cluj, Biharea, Siclău, pe lângă faptul că sînt mici (cel mai mare cuprinde 15 morminte), au un inventar care nu depășește prima jumătate a sec. X. Dacă ungurii ar fi locuit timp de un secol la Biharea (de la cucerirea cetății lui Menumorut pînă au trecut la creștinism), atunci cimitirul trebuia să fie mult mai mare și mai ales ar fi cuprins un inventar corespunzător cimitirelor din a doua jumătate a sec. X găsite pe teritoriul R. P. Ungare. Descoperirea recentă a unor cimitire la Galoșpetreu și Oradea, care pe baza ritului de înmormîntare și a inventarului aparțin populației romîno-slavone din sec. X, atestă în mod hotărît prezența unei populații autohtone în imediata apropiere a Bihariei. Abia începînd cu sec. XI, cînd cetatea Biharea este pomenită în documente și cînd începe de fapt cimitirul de tip Bjelo-Brdo la „Cărmidărie”, se poate vorbi clar despre stăpînirea efectivă a ungarilor asupra cetății” (p. 12 sq.).

Prin monedele ce datează din răstimpul de la Andrei I pînă la Andrei II, necropola de la „Cărmidărie” întregește datele lacunare ale documentelor istorice. Marele număr de morminte dovedește categoric că în secolele XI—XIII populația cetății Biharea era destul de numeroasă. Cu atît mai vîrtos, cu cît această necropolă a fost pînă acum numai parțial săpată, și anume pe o întindere mică (p. 16).

Am amintit mai sus despre săpăturile din 1954. Acestea au fost săpături de salvare. Făcînd în acest an o recunoaștere arheologică a cetății de pămînt Biharea, dl Mircea Rusu a constatat că la „Cărmidărie”, în apropierea locului în care M. Roska a făcut săpături în anii 1924—1925, țaranii distrug sistematic acest cimitir prefeudal prin cărarea de pămînt pentru cărămizi. Spre a salva cele două cuptoare și mormintele ieșite la iveală, dl Mircea Rusu a trasat o suprafață de 74 m, în care s-au găsit 18 schelete și 2 cuptoare. Gropile mormintelor străpung un strat de cultură gros de circa 80 cm.

Diîi descrierea pe care dl Mircea Rusu o face acestor morminte, reținem: orientarea spre Est a mormintelor; fetița de 6—7 ani din mormîntul 3 este așezată cu picioarele puțin chircite; în mormîntul 6 au fost probabil înmormîntați o mamă împreună cu copilul său (p. 17—18).

Merită să fie menționat și faptul că în anul 1902, pe dealul numit „Șumuleu”, situat la Est de comuna Biharea și la Sud-Est de cetatea de pămînt, J. Karácsonyi a descoperit opt mor-

mente cu scheletele orientate spre Est, iar lângă picioarele acestora erau așezate cranii de cal. Inventarul acestor morminte se compune din următoarele: piese de harnașament (zăbale, scărițe), arme (săbii, topoare, vîrfuri de săgeți), obiecte de podoabă de aur, argint și bronz, mărgelile din pastă, vase ș. a. Pe baza acestui inventar, mormintele acestea sînt datate ca aparținînd primei jumătăți a veac. X d.Hr. Ele pot fi atribuite cu certitudine ungarilor. Nu este exclus că ele au aparținut ungarilor căzuți în lupta pentru cucerirea cetății. (După datele desprinse din prezentarea d-lui Mircea Rusu: Contribuții arheologice la istoricul cetății Biharea, în vol. „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 7—25).

Nu-i exclus ca săpăturile ce se vor face de acum înainte să scoată la lumină noi date privind viața omenească — inclusiv latura ei religioasă — în aceste părți ale țării noastre.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DESPRE SENSUL ORTODOX AL CANONULUI ÎN TAINA SFINTEI POCĂINȚE

1. CONCEPTUL, EFECTELE ȘI ESENȚA TAINEI SF. POCĂINȚE

Prin propria voință și neascultare de Dumnezeu, dar și prin ispită venită din afară, Adam a căzut în păcat. Odată cu el, întreg neamul omenesc a rupt legătura de filiațiune și pace cu Creatorul și un zid despărțitor uriaș s-a ridicat, din voința diavolului. Acest zid s-a dărâmat prin jertfa Mântuitorului Hristos de pe Golgota. Roadele obiective ale acestei jertfe de împăcare — cea mai curată din toate câte s-au adus de om lui Dumnezeu — se câștigă subiectiv, de fiecare dintre noi în parte, prin harul supranatural care izvorăște din ea. Harul se dă prin mijlocirea Sf. Taine de către Sf. Duh. Acestea sînt șapte guri de foc spiritual, șapte fluvii cerești, care spală toată întinăciunea păcatelor și a patimilor omenești.

În marea Sa iubire de oameni — și tocmai pentru a reazeza omul în starea primordială de sfințenie și fericită comunitate de viață cu Ziditorul — Domnul Iisus a așezat Taina Sfintei Pocăințe, dăruind Sf. Apostoli și urmașilor lor puterea de-a lega și de-a dezlega păcatele pe pămînt și în ceruri. Taina este, astfel, mijlocul divin care vindecă ranele spiritual-morale ale celui credincios și acordă grația înfierii lui de către Dumnezeu. Cu alte cuvinte, Sf. Pocăință este lucrarea văzută, rînduită în Biserică de însuși Mîntuitorul Hristos,¹ în care creștinul, *căindu-se* sincer de păcatele săvîrșite după Sf. Botez, *mărturisindu-le* deschis și total înaintea preotului duhovnic și *hotărîndu-se să se îndrepte*, dobîndește de la Dumnezeu Duhul Sfînt — prin *dezlegarea* acestuia — harul nevăzut al *iertării* acestor păcate și devine sfînt, în-tocmai ca la nașterea sa spirituală, în baia Botezului.

¹ Mt. 15, 16, 19; 18, 18; In. 20, 21—23.

Efectele Sfintei Pocăințe sînt deosebit de mari. Ea spală și purifică, luminează mintea și fortifică voința, arde, curățește și renaște totul la o viață nouă. Ea ușurează sufletul și-l mîntuiește, îl face *drept*, nevinovat și sfînt în fața lui Dumnezeu pe cel păcătos care — cu puțin înainte fiind păcătos — era vrednic de toată pedeapsa și osînda veșnică, mîngîie inima și liniștește conștiința. Sf. Pocăință restaurează chipul lui Dumnezeu în om; ea readuce sufletul în legătură intimă și familiară cu Părintele ceresc, care s-a împăcat cu cel vinovat prin moartea Fiului Său. Ea deschide orizonturi infinite, dă o nouă concepție despre lume și sensul existenței noastre. Subliniem că *aceste efecte* nu sînt simple sugestii și autosugestii, ci experiențe trăite numai de cel ce crede în puterea ei. Sfînta Pocăință dă iertare reală și adevărată, voită de Mîntuitorul Iisus Hristos.²

Din precizarea conceptului Sfintei Pocăințe rezultă că esența ei o alcătuiesc două coordonate: a) *căința sinceră pentru trecut* și b) *hotărîrea de îndreptare pentru viitor*. Pentru a se bucura de efectele harice ale acestei Taine, penitentul este dator să împlinească următoarele cinci condiții: 1. să aibă credință și nădejde în Dumnezeu și 2) căință adevărată; 3) să-și mărturisească toate păcatele la duhovnic; 4) să ia hotărîrea fermă de îndreptare și 5) să îndeplinească deplin canonul care i se dă de către duhovnic.

Dintre aceste condiții, primele patru constituie ființa Tainei Pocăinței și sînt *absolut necesare* pentru a cîștiga iertarea păcatelor; cea de a cincea, canonul, este numai *relativ necesară* pentru că nu face parte din esența ei. În consecință, opera de mîntuire subiectivă are loc și *fără canon*, fiindcă el este numai o parte secundară a Sf. Taine. Totuși, el este un moment foarte important pentru eficacitatea Sf. Pocăințe și nu poate fi călcat sau nesocotit, odată ce s-a dat. El este, deci, *obligatoriu*. După doctrina Bisericii Ortodoxe canonul are o valoare pedagogic-educativă și privește pe penitent; după învățătura Bisericii romano-catolice canonul *face parte integrantă din esența Sf. Taine*, deci este *absolut necesar* și obligatoriu pentru că îl cere însuși Dumnezeu, ca *satisfacție* pentru onoarea vătămată de penitent. Sînt deci două poziții dogmatice fundamental deosebite. În cele următoare vom prezenta numai aspectul ortodox al problemei, subliniind doar că doctrina apuseană despre canon sau satisfacțiune

² Cf. acestea și în scrierile Părinților Apostolici, dimpreună cu Așezămintele și Canoanele lor, trad. Mihălcescu-Pîslaru și Nițu, 1927, p. 88, 233.

a dus la formularea greșită a dogmei despre indulgențe, care a generat schisma din Biserica apuseană, în 1517.

2. SENSUL ȘI SCOPUL PEDAGOGIC AI CANONULUI SAU EPITIMIEI

După ce penitentul, subiectul Tainei Pocăinței, a împlinit cele patru condiții care țin de ființa ei, duhovnicul îi dă ca îndreptar de viață un canon sau o epitimie (=coreție), pentru ca în viitor să se apere să nu mai recaadă în acele păcate, să nu le mai săvârșească.

După învățătura ortodoxă, canonul este mijloc de corectare; este mustrare și sfat părintesc al duhovnicului față de penitent și-l dă din conștiința mării răspunderi pe care o are înaintea lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletului lui (Ez. 18, 23). Ca atare, Biserica noastră nu consideră canonul ca indispensabil, ca ceva în prealabil fixat și invariabil, ci din contră, ca o rețetă duhovnicească foarte variată după subiect, timp, loc și împrejurări, cum judecă de bine duhovnicul după ce a ascultat mărturisirea, a văzut căința și a cumpănit totul cu cea mai mare atenție, înțelepciune și dragoste părintească.

Efectele Tainei Sf. Pocăințe se revarsă în viața duhovnicească a penitentului fără împlinirea canonului. Taina lucrează ex opere operato, în chip independent de el, ceea ce arată că epitimia nu este esențială și n-are caracterul vindicativ juridic al satisfacției penale care ar da dreptul ex offio la achitare în fața lui Dumnezeu.

Sensul ortodox al epitimiei reiese clar din „*Mărturisirea Ortodoxă*”, cartea simbolică de căpătii a doctrinei noastre soteriologice. La întrebarea 113, ea răspunde: Ca o „cerință a pocăinței se numără epitimia sau canonul pe care-l hotărăște și-l dă duhovnicul, precum: rugăciuni, milostenii, post, călătorii la locurile sfinte, metanii și altele asemenea, după cum duhovnicul va socoti de cuviință”. (Cf. ed. Sibiu, 1914). Din faptul că epitimia era hotărâtă și dată de duhovnic, deci de om care e supus greșelii și păcatului, deducem că este *numai relativ necesară*. Altfel spus, prezența ei nu atinge fondul soteriologic al Tainei, după cum nici lipsa ei nu împiedică coborîrea harului Sfântului Duh pentru iertarea păcatelor și eliberarea din robia patimilor.

De-altminteri, chiar judecata sănătoasă îngăduie să spunem că atotînțelepciunea lui Dumnezeu n-ar fi putut lăsa eficiența Tainei pe seama naturii umane pecabile, pentru că întreg edificiul mântuirii noastre — ridicat pe coloanele celor șapte taine —

ar fi devenit şubred, putîndu-se năruî în fiecare clipă în cazul cînd duhovnicul l-ar putea influenţa dinafară într-un fel oarecare, fie prin viaţa sa personală, fie printr-o judecată de moment sau o atitudine de circumstanţă, etc. Prin aceasta omul ar introduce un element personal în fiinţa şi în desfăşurarea ei şi efectele izbăvitoare ar fi cu totul problematice.

Din moment ce duhovnicul decide canonul de la caz la caz, după cum precizează categoric „Mărturisirea Ortodoxă”, nu mai are loc îndoiala că epitimia este numai *relativ necesară*. În felul acesta fondul ontic şi soteriologic este absolut salvat, fiind nealins şi păstrat curat de factorul uman, de lucrarea şi viaţa personală a duhovnicului care rămîne complet în afară de sfera de influenţă a Sfintei Taine.

Sensul ortodox al canonului îl confirmă practica milenară a Bisericii ecumenice, care — fiind convinsă de importanţa lui pedagogic-educativă pentru progresul subiectiv al vieţii religios-morale — l-a dat atît penitenţilor *dezlegaţi*, cît şi celor *nedezlegaţi* de păcate. Prin canon, cei dezlegaţi primesc de la duhovnic, adică de la „medicul spiritual”, cea mai preţioasă *doftorie*, potrivită cu boala fiecăruia, asigurîndu-i de vindecare, de rămîinerea în stare de *har*, prevenindu-i de alte căderi în viitor. Cei nedezlegaţi, prin canon, se îndrumă şi se pregătesc la *îndreptarea vieţii*, se trezesc la căinţă adevărată, la dorinţa după eliberare spirituală, la iertarea păcatelor care le apasă conştiinţa.

Dacă epifimia n-ar avea caracter pur pedagogic-medicinal, de reţetă a vindecării sufleteşti, pentru ce se dă şi celor nedezlegaţi de păcate, chiar aceluia care n-au îndeplinit celelalte patru condiţii absolut necesare pentru eficacitatea Tainei? Răspunsul este că ea nu face parte integrantă din Taina Sf. Pocăinţe. Deşi în aparenţă are forma de pedeapsă — şi chiar unii din penitenţi o socotesc ca atare, ceea ce este cu totul greşit — epitimia nu este satisfacţie personală în sensul de pedeapsă răzbunătoare. Sensul acesta este cu totul incompatibil cu demnitatea şi fiinţa lui Dumnezeu ca Părinte atotbun şi atotiubitor, care se milostiveşte, se bucură şi iartă pe fiul Său cel pierdut care se căieşte de fărădelegi. Tatăl ceresc iartă fără gînd de răzbunare, căci altfel n-ar fi dat ca jertfă de răscumpărare şi de mînfuire pe Fiul Său.³ Apoi ne întrebăm: cum poate fi înţeles ca pedeapsă sfatul în care un părinte îl dă fiului său duhovnicesc ca să se roage, să postească, să jertfească din al său pentru binele aproapelui.

și să facă milostenie, să cerceteze biserica, să citească Sf. Scriptură și alte cărți ziditoare de suflet, să ierte și să se împace cu fratele său, etc.? A socoti că acestea sînt pedepse, însemnează să forțăm sensul adevărat al sfatului și să rătăcim în înțelegerea voii lui Dumnezeu și explicarea Sf. Scripturi. Epitimiile sînt mijloace prețioase în Taina Sfintei Pocăințe și au scopul să tămăduiască suferințele și ranele spiritual-morale ale celor ce se căiesc, să renască viața duhovnicească, să sfințească și să îndumnezeiască în Iisus Hristos. „Mai mult sau mai puțin grele și îndelungate — zice dogmatistul român Mihălcescu — epitimiile formau prin sine o *completare* a mărturisirii, neavînd alt scop decît de a *vindeca moralicește* pe cît posibil mai bine pe suferind și a-l duce la cea mai deplină căință”.⁴

Astfel, după cazuri și locuri, duhovnicul este chiar dator să îndrume pe un penitent avar să fie darnic și caritativ cu semenii săi și la fel se recomandă să facă același lucru și cel risipitor. Desfrînatului și bețivului li se dă sfat și canon să fie cumpățați și obligați a ține postul. Celui mîndru îi recomandă smerenie; celui iute la mînie, răbdare, înțelepciune, stăpînire de sine, blîndețe și bunătate; celui clevetitor, tăcere; nedreptului, dreptate; cleptomanului, restituirea, etc. Deci oricărui păcat și viciu i se opune ca antidot o faptă bună și o virtute. De aceea epitimiile variază de la subiect la subiect, după împrejurări și după gravitatea păcatului săvîrșit: Chiar la unul și același penitent s-a obișnuit — începînd din Biserica primară — ca ele să se îndulcească sau să se înăsprească, să se ușureze sau îngreuneze după dispoziția lui lăuntrică, iar lucrul se făcea la unul și același păcat, în diferitele lui faze.

Epitimiile s-ar putea numi *pedepse* numai în sensul de-a învăța minte și de-a înțelepți pe cei răi și păcătoși, dar în nici un caz în înțelesul adevărat și literal al cuvîntului: ca pedepse date pentru a satisface dreptatea divină și a îmblîndi mînia lui Dumnezeu. Ele sînt simple *muștrări* părintești, potrivit cuvîntului: „Eu pe cîți îi iubesc îi muștru și îi cert, rîvnește dar și te pocăiește”.⁵

În nici un caz ele nu sînt un act de chinuire și de apăsare, de penalitate divină pe care ar trebui să le suporte subiectul Tainei indiferent de căința sa, oricît ar fi de sinceră și de adîncă. Orice altă interpretare dată canonului ajunge în contradicere cu

4 Dogma soteriologică, București 1934, p. 178.

5 Apocal. 3, 19.

textele de bază ale Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, care arată cât se poate de clar că drumul întoarcerii la Părințele ceresc, al îndreptării și al mântuirii este în veci numai pocăința profundă, adică duhul umilit, inima înfrântă și smerită a vameșului, pe care Dumnezeu nu o urgisește,⁶ ci dimpotrivă, îi este bineplăcută, o iubește și o dorește, o caută și o răsplătește. Valoarea absolută a pocăinței ne-o înfățișează Sf. Ioan Hrisostom când zice (în predica a VIII-a): „Pocăința e grozavă și cumplită pentru păcătos. Este leac al greșalelor, mistuirea relegiuirilor, cheltuire de lacrimi, încredere în Dumnezeu, armă împotriva diavolului, sabie care-i taie capul, nădejde în mântuire... Ea deschide cerul... Dacă ești plin de păcate, nu desnădăjdui, ... pocăiește-te în fiecare zi, înnoiește-te prin pocăință... Răutatea ta are măsură, dar leacul n-are măsură”.⁷ „Nu vremea (lungă a epitimii) te dezvinovățește, ci *felul pocăinței îți șterge păcatul*”.⁸ Cel ce lucrează mântuirea este harul, care întrece pedeapsa. Prin el „Dumnezeu, șterge păcatele, *nu lasă nici o urmă*, ... dă sănătate și frumusețe și odată cu îndepărtarea pedepsei, face pe cel ce a păcătuțit la fel cu cel ce n-a păcătuțit”.⁹ Deci nu mai este nevoie de a da satisfacții personale. A gândi și a lucra împotriva acestui adevăr însemnează a minimaliza roadele Jertfei de pe Golgota, adică a săvârșit un act de impietate creștină și chiar păcat împotriva voii lui Dumnezeu-Tatăl care ne-a izbăvit prin Fiul Său.

În concluzie, sensul canonului este „medicinal”, de pedagogie și terapeutică duhovnicească și are scopul de-a trezi și de-a promova conștiința religios-morală în vederea mântuirii tuturor, dar mai întâi a celor păcătoși și nărașiți în patimi, pentru care a venit în lume Fiul Omului.¹⁰ În nici un caz efectul lui nu trece dincolo de mormânt, nici nu creează privilegii și îndreptățiri chiar când s-a împlinit cu cea mai mare scrupulozitate, dar s-au neglijat premeditat celelalte condiții ale Sf. Pocăințe care constituie esența și fondul său.

3. TEMEIUL NEOTESTAMENTAR ȘI TRADIȚIONAL AL CANONULUI SAU EPITIMIEI

Faptul că epitimia nu aparține ființei Tainei Sf. Pocăințe nu trebuie să ne ducă la nesocotirea ei, la judecata că ne-am

6 Ps. 50, 18.

7 Predici despre Pocăință și Sf. Vavila, trad. Șt. Bezdechi, Sibiu 1938, p. 85.

8 Ibid, p. 73.

9 Ibid, p. 90.

10 Lc. 9, 56.

putea dispensa de ea, că am putea-o disprețui sau uita. Temeiul canonului și sensul său ortodox îl aflăm în izvoarele noastre de credință, în Sfânta Scriptură a Testamentului Nou și în Sfânta Tradiție.

a) *Sfânta Scriptură* arată cu totul limpede puterea și dreptul duhovnicului de a da epitimii. Acestea izvorăsc din însăși porunca Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos către Sf. Apostoli, când zice: „Căroră veți ierta...” (Ioan 20, 4): „Oricâte veți lega...” (Mt. 18, 18) și „Cine ascultă de voi, de mine ascultă...” (Lc. 10, 16). Este un drept de autoritate disciplinară al cărui scop este de-a îndrepta viața duhovnicească a creștinilor pe calea binelui și a virtuții, pe drumul mântuirii.

Testamentul Nou arată că Apostolii au fost conștienți de această putere și au exercitat-o în consecință. Astfel în Corint Sf. Pavel impune incestuosului o aspră epitimie, poruncind conducătorilor să-l despartă de Biserică și să-l predea „satanei spre peirea trupului, ca sufletul să se mântuiască în ziua Domnului”.¹¹ Iar când corecția și-a ajuns scopul, când el s-a căit cu durere în inimă și s-a îndreptat de fapta sa, este iertat și se recomandă comunității să-l reprimească.¹² Deci „pedeapsa” este pur corecțională și educativă și nicidecum nu este dată pentru a satisface onoarea divină ofensată de cel păcătos prin faptele lui. Această satisfacere a dat-o pentru toți și pentru totdeauna Mântuitorul Hristos, prin jertfa Sa.

b) De acord cu Testamentul Nou este *Sfânta Tradiție*. Aceasta ne dovedește că, în veacurile primare, capii Bisericii au împărțit pe penitenți în patru clase, după gravitatea păcatelor în: penitenți, auditori, ingenunchetori și împreună-stătători, cu epitimii aparte fiecare. Epitimiile erau obligatorii și numai conducătorul respectiv al Bisericii le putea modifica, când constata că ele au avut efectul dorit.¹³ Practica aceasta o confirmă apoi toți scriitorii și Părinții Bisericii și s-a legiferat prin canoane de către sinoadele ecumenice și locale.

Pentru o informare principială în susținerea acestui adevăr vom arăta aici foarte sumar câteva din opiniile Sf. Părinți. Astfel Sf. Grigorie de Nissa spune că după cum în tratamentul trupului știința medicală are scopul să însănătoșeze pe bolnav prin dife-

11 I Cor. 5, 1—5.

12 II Cor. 2, 6—8.

13 Cf. E. Popovici. Ist. Bis. Univ., vol. I, p. 430.

rite mijloace, „tot așa și în bolile sufletului, numărul și diversitatea patimilor cere îngrijiri medicale diferite, ca să corespundă răului și să aducă vindecarea.. La fiecare fel de păcat trebuie mai întâi să ai în vedere ce fel este *dispoziția* celui ce are să se vindece, ...și voința lui pentru pocăință... Pentru cel ce se căiește cu zel și arată prin *viața lui* întoarcerea către cele bune este permis să se prescurteze timpul întoarcerii și a-l admite la Sf. Cuminecătură”.¹⁴

Sf. Vasile cel Mare spune: „Păcatul tău este mare și greu? Îți trebuie îndelungă mărturisire, lacrimi amare, priveghere puternică, post neîntrerupt. A fost păcatul ușor și suportabil? Fie și pocăința deopotrivă cu el. Poartă grijă ca să-ți cunoști sănătatea sufletului tău. Ai defăimat? Binecuvintează! Te-ai lăcomit? *Dă înapoi!* Te-ai îmbătat? *Postește!* Te-ai îngîmfat? *Umilește-te!* Ai pismuiț? *Roagă-te!* Ai ucis? *Mărturisește!*”¹⁵

Sf. Ioan Hrisostom arată rolul instructiv și educativ al *amintirii* păcatelor și al epitimiei care ne ferește în viitor de altă cădere. Ca un mare psiholog, zice: „Dacă Dumnezeu ... îți iartă păcatul, tu, pentru izbăvirea sufletului tău, ține-ți păcatul în fața ochilor. Căci aducerea aminte de cele ce-au fost ajunge o *pedică* pentru cele viitoare”. Iar ca penitentul — sau oricare altul — să nu creadă că epitimiile sînt izbăvitoare prin ele înșile, că ele ar fi satisfacțiuni în sensul pe care îl are canonul în Biserica romano-catolică, Sfîntul Părinte adaugă: „Postul și alte acte, nu prin sine sînt însemnate și necesare în pocăință, ci pentru că ele conduc la îndreptare”.¹⁶

Temeiul învățaturii epitimiei îl arată, apoi, hotărîrile sinoadelor ecumenice și locale. Astfel Sinodul I Ecumenic de la Niceea, prin canonul 12, zice: „Episcopii au dreptul să le scurteze sau să le lungească (epitimiile) după ce vor fi cercetat *dispoziția* celui păcătos. Mai ales să-i cerceteze *viața* anterioară și ulterioară și după aceea să-i dea descărcarea”.¹⁷ Tot așa zice și canonul 102 al Sinodului VI Ecumenic trullan. Iar canonul 5 al sinodului local din Ancira spune: „*La toți trebuie cercetată dispoziția și felul căinței, cîți doresc întoarcere prin frică, lacrimi, răbdare și fapte bune ... nu numai de formă, se va hotărî un tratament mai blînd. Cîți se poartă cu nepăsare, să împlinească tot*

14 Cf. la Milaș, Canoanele Bisericii Ortodoxe, Arad 1930—36, can. 1, 2, 4, 8.

15 Cf. Comentariu la Psalmi, trad. Căciulă-Fecioru, Izv. Ort., p. 142.

16 Ibid., p. 73.

17 Cf. la Milaș, ibid, vol. I, p. II, p. 61.

timpul".¹⁸ De aceeași părere este canonul 2 de la Laodiceea,¹⁹ ca și canonul al 3-lea de la sinodul local din Neocezarea²⁰ și canonul 43 al sinodului din Cartagina.²¹

4. CONCLUZII

Din această succintă expunere dogmatică a doctrinei ortodoxe asupra sensului epitimiei rezultă următoarele concluzii:

Epitimia nu face parte din ființa tainei Sf. Pocăințe, deci nu este o condiție sine qua non care decide efectul și roadele ei mîntuitoare. În consecință, nu este parte întregitoare a Tainei și este necesară numai pentru educația, îndreptarea și binele penitentului în viitor.

Faptul că epitimiile se dau aproape la toți penitenții, arată caracterul lor pur subiectiv, instructiv-educativ. Și este bine să se dea, pentru că sînt de mare folos. Ele deșteaptă repulsie și teamă față de păcat, trezesc conștiința vinovăției în cel păcătos și zdrobirea inimii. Ele aprind focul durerii și al regretului odată cu dorul după libertatea spirituală, după mîntuire și desăvîrșire. Ele pregătesc și cheamă sufletul credinciosului la virtute și sfințenie, deschid cărări de lumină cerească. Acestea dacă sînt urmate cu dragoste și pasiune, culminează cu îndumnezeirea vameșilor și a păcătoșilor.

Dacă epitimiile ar fi pedepse date pentru a satisface dreptatea lui Dumnezeu jignită de cel păcătos, n-ar putea fi schimbate după penitenți, nici micșorate și modificate la unul și același subiect după timp, loc, împrejurări, etc., ci ar rămîne pentru toți, ar fi ceva constant și general, iar nu ceva particular și variabil cum s-au administrat în Biserică de-a lungul veacurilor.

După învățătura Bisericii Ortodoxe, epitimia urmărește un scop subiectiv și obiectiv:

a) Sub aspect subiectiv, epitimia îndeamnă la o perfectă căință și duce la virtute; b) Sub aspect obiectiv, dă de gîndit altor fii ai Bisericii și îi previne de-a nu aluneca în păcat. Exemplul celor supuși epitimiilor face ca toți fiii Bisericii să se cerceze pe ei înșiși din vreme și să-și rînduiască viața în așa chip ca să nu calce voia lui Dumnezeu revelată prin Sf. Biserică.

18 Cf. id., ibid., vol. II, p. I, p. 8.

19 Cf. id., ibid., p. 84.

20 Cf. id., ibid., p. 30.

21 Cf. id., ibid., p. 200.

Interpretat în sensul ortodox, canonul revelează că Biserica creștină — care este viața în Hristos, în istorie și în cosmosul uman — este concomitent o instituție divină cu dublu caracter: soteriologic transcendentă și altul practic instructiv pedagogic și educativ, din punct de vedere religios-moral, individual și social, așa cum a conceput-o dintru început chiar întemeietorul Său, Mântuitorul Iisus Hristos. În acest dublu ipostas, Biserica rămâne credincioasă mandatului primit de la Fiul lui Dumnezeu: de-a *învăța* și de-a *sfinți* (Mt. 28, 19). Preoții duhovnici trebuie să fie conștienți de adevărul că la spovedanie sufletul însetat după Dumnezeu vine să ia nu numai iertare și ușurare de păcate, dar să primească sfat și îndrumare care să-l ducă pe cărările vieții fericite aici și dincolo, atât pe sine cât și pe semenii săi de care este indisolubil legat în veșnicie.

Consecința practică a celor arătate aici este că, în scaunul Mărturisirii, duhovnicul este obligat să înceapă lucrarea de spovedanie a credinciosului cu cercetarea canonului pe care l-a primit anterior de la duhovnicul său, dacă l-a ținut sau nu, pentru ce l-a primit și din ce motive nu l-a ținut, etc. Această cercetare prealabilă are darul să ne ajute ca să pătrundem real în tainele sufletului noului penitent, să apreciem sinceritatea spovedaniei și a căinței sale prezente, iar, la sfârșit, să-i prescriem — cu înțelepciune și tact pastoral — rețeta cea mai potrivită pentru îndreptarea sa, ca să devină folositor societății și să se însuși și să fie fericit că a găsit calea mântuirii.

Prot. Dr. SIMION RADU

Duhovnic la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PREOTUL RADU ȘAPCĂ SUFLETUL REVOLUȚIEI DE LA 1848

În revoluția de la 1848 clerul Bisericii Ortodoxe Române a înscris o pagină glorioasă, atât prin numărul mare al clericilor care au participat la revoluție, cât și prin curajul, priceperea, devotamentul și înfăptuirile lor. Între figurile luminoase de preoți care s-au alăturat poporului este și Popa Radu Șapcă.

Date scrise despre Popa Radu Șapcă s-au păstrat puține. Figura legendară a acestui îndrăzneț și hotărît luptător a fost conturată și păstrată mai mult în conștiința poporului, în cântecele și tradițiile lui, în atașamentul lui sufletească față de preotul care i-a înțeles necazul și durerea, care i-a văzut nedreptățile și suferințele și n-a ezitat să se arunce în vârtoarea luptelor pentru drepturile și libertățile poporului.

De origine, Popa Radu Șapcă era român din Macedonia. Avea deci în vinele lui sîngele unor eroi care au luptat neconținut împotriva nenumăraților dușmani, care au încercat să-i despoaie de toate drepturile, de toate bunurile materiale și spirituale, dușmani care au încercat să le răpească și limba și credința și conștiința lor creștină și românească. Radu Șapcă, încă copil fiind, s-a refugiat de urgență turcilor împreună cu părinții săi, venind în Țara Românească.

Tatăl său a ajuns preot în Celei și Radu Șapcă a urmat tatălui său în preoție în aceeași localitate, unde a păstorit pînă în 1848. N-a avut altă școală decît cea primită de la tatăl său. Era însă „om cu minte pătrunzătoare, cu suflet îndrăzneț și cu dragoste de neam”, după cum îl arată un document al vremii.¹ Datorită inteligenței sale naturale și spiritului său dornic de a cunoaște cît mai mult, era la curent cu ideile noi care asaltau pe vremea aceea popoarele Europei. Era membru al societății revoluționare „Dreptate și Frăție”, înființată de anumiți tineri revo-

¹ P. Constantinescu-Iași, *Intellectualii și revoluția de la 1848 în Principatele Române*. București 1948, p. 44.

luționari încă în 1843. Din această societate făceau parte și alți preoți, intelectuali și țărani cîștigați pentru revoluție de către preotul Radu Șapcă. Amintim dintre preoți pe Popa Gheorghe, Popa Oprea și Popa Dumitru din Islaz.

Popa Radu Șapcă era un preot iubit de țăranii păstoriți de el, precum și de țăranii din satele vecine, în mijlocul cărora a crescut și și-a petrecut viața.

Nu departe de Celei era Izlazul, un sat mare pe vremea aceea, din sudul județului Romanați. În acest sat își avea atunci reședința compania V din regimentul I Dorobanți, comandată de căpitanul Pleșoianu, prietenul maiorului Christian Tell, unul din întemeietorii organizației revoluționare secrete „Dreptate și Frație”.

Tinerii care plănuiau revoluția din 1848 au hotărît ca focul să fie aprins la Izlaz. De ce tocmai la Izlaz? Pentru motivul că aici era colțul de țară cel mai pregătित, cel mai copt pentru revoluție. Preotul Radu Șapcă semănase pretutindeni sămînța revoluției și oamenii erau dornici și gata să pună mîinile pe arme și să răstoarne tirania. În nopțile premergătoare izbucnirii revoluției se îndreptau revoluționarii spre Izlaz ca spre Meca nădejdelor celor mai sfinte. Eliade Rădulescu, Christian Tell, Alexandrescu, Pleșoianu și alții s-au îndreptat noaptea spre Izlaz. Iată ce spune un document din vremea aceea, rămas nepîrjolit, despre evenimentele și oamenii de atunci:

La Izlaz revoluționarii „avură norocul să dea peste un brav slujitor al altarului, preotul *Radu Șapcă* din comuna Celei. Om cu minte pătrunzătoare, cu sufletul îndrăzneț și cu dragoste de neam. Sub cuvînt de petreceri la iarbă verde revoluționarii trecură în cîteva rînduri cu luntrile în Ostrovul din fața satului Celei, și pe cînd ciobanii popii le frigeau crapi la proțap, tăvălindu-i în postăvile cu saramură de usturoi, ei țineau sfat sub tînda tîrlei, nestingheriți în planurile lor”.²

Aici s-au pus la cale ultimele amănunte ale desfășurării revoluției.

În dimineța zilei de 9 iunie, ziua revoluției din Muntenia, cîmpia Izlazului era acoperită de mii de oameni, gata să lupte, să moară sau să biruiască pentru dreptate, pentru libertate, pentru o viață mai bună și pentru respectarea demnității fiecărui om.

Sub cerul liber, în fața mulțimilor, era o masă mare, pe care se găsea Sf. Evanghelie, Sf. Cruce și douăzeci de sfeșnice cu lu-

2 P. Constantinescu-Iași, op. cit., p. 15—16.

mînări aprinse. Lîngă masă era un vas mare cu apă sfințită. Preotul Radu Șapcă a stropit cu apă sfințită pe conducătorii care se găseau în jurul mesei, în frunte cu Eliade Rădulescu, și pe toată obștea adunată acolo. Eliade a citit apoi faimoasa proclamație de la Izlaz, operă a cîtorva vizionari în frunte cu N. Bălcescu.

Proclamația de la Izlaz se caracterizează printr-un înflăcărat patriotism, printr-o sinceră dragoste față de popor, prin idei umanitare superioare și printr-un spirit progresist vrednic de admirație. Ea face cinste generației tinere din vremea aceea, face cinste întregului nostru popor.

Pentru patriotismul ei luminat, pentru actualitatea ei mare și pentru spiritul ei revoluționar, dăm anumite părți din această proclamație.

„Popolul român se scoală, se armează, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relații din afară, ci ca să fie în frîu și în respect pe voitorii de rău ai de înfrățire. La această mare faptă a mîntuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a poporului: sătean, meseriaș, neguțător, preot, soldat, student, boer. Domn, e fiu al Patriei, și după sfînta noastră credință e și mai mult, e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de Român. Aceasta ne înfrățeste și face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile. Pace dar vouă! Libertate vouă...”.

„Popolul Român decretă și hotăresce responsabilitatea Miniștrilor și cu un cuvînt a tuturor funcționarilor publici hotărîrea popoului e sfîntă.

Popolul Român voesce o patrie tare, unită'n dragoste, compusă din frați, iar nu de vrăjmași, prin urmare decretă, după vechile sale datine, aceleași drepturi civile și politice pentru tot Românul.

Cîno nu voesce aceasta e vrăjmaș al fericirii publice e un alt Cain ucigător de frate, în sînul mamei noastre patrii”.

Popolul Român împarte dreptate de o potrivă la toți și mai virtos pentru cei săraci. Sărații, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii patriei cei adevărați, ce au purtat toate greutățile țării, prin munca lor de atîtea veacuri, au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari înșiși și au drept înaintea generozității proprietarilor, înaintea dreptății, își cer o parte de pămînt îndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale, pîrticică răscumpărată de atîtea veacuri cu sudoarea lor. Ei o cer și patria le-o dă... Claca lor și acea infamă iobăgie se desființează, lucrarea drumurilor se

desliințează, săteanul fără pământ se face proprietar și tărie neînvinsă celor mai avuți în folosul tuturor și în paguba nimănui...).

„Popolul, protestînd asupra măsurilor arbitrare și nelegiuite de a se pune o taxă la învățătură, de la care săracul, orfanul, fiul văduvei e scos afară; Decretă o învățătură pentru toți egală, progresistă, integrală pe cît va fi cu putință, după facultățile fiecăruia și fără nici o plată...”.

„Despre acest capitol al învățăturii, Guvernul va fi dator sub a sa răspundere, a pune cea mai activă stăruință spre a se înființa așezăminte de educație publică și precum nu se poate lăsa nici un creștin a se naște și a muri nebotezat, asemenea nici un fiu de cetățean din cîți se află azi și cîți se vor naște de acum înainte, să nu rămîie neîmpărtășit de învățătură, căci pe dînsa se întemeiază viitorul țării și punerea la lucru, cum și garanția cea adevărată a așezămintelor patriei.

Popolul, decretînd odată drepturile civile și politice ce le-a avut totdeauna tot cetățeanul, declară că TOT ROMANUL E LIBER, tot românul e nobil, tot românul e domn.

Frați Romîni, soldați cari sînteți fiii și frații noștri, priveghiați a ține buna rînduială, pentru că datoria voastră aceasta este. Nu ascultați însă cînd voitorii noștri și ai voștri de rău, vă vor porunci a da în frații voștri și a vă întina mîinile în cei ce se scoală pentru binele vostru și al părinților voștri. Punerile la cale, legiuirile cele nouă ale popoului Român, vă înalță la treapta de om, desliințează vergele de pe spatele voastre, cu cari erați socotiți în starea vitelor, vă înalță la treapta de a putea și voi a vă face ofițeri și dau dreptul părinților și fraților voștri. Cînd veți lăsa pușca din mînă de aci înainte, *vă așteaptă o Patrie, iar nu clacă și biciul Doro-barului.*

Cuvioși egumeni, protopopi, preoți, voi împliniți locul Apostolilor, și astăzi se proclamă nisce legi pe temeiul Evangheliei. Este sarcina voastră, datoria voastră a ieși cu crucea în mînă și a pecetlui cu dînsa tunurile și țevile purtătoare de moarte. Hristos a înviat și s-a doborît moartea și robia.

Voi trebuie să spuneți lumii că este antichrist tot omul ce face moarte asupra fratelui său, tot ce mai voescie robia, tot omul ce n'are milă de sărac, de văduvă și de orfan. Luați vestmintele voastre, armați-vă cu crucea și cîntați psalmul 108 împotriva oricărui vînzător al patriei.

„Cetățeni în general, preoți, boeri, ostași, neguțători, meseriași de orice treaptă, de orice nație, de orice religie, ce vă aflați în Capitală și prin orașe, Greci, Sîrbi, Bulgari, Germani, Armeni, Israeliți, armați-vă spre a ține buna rînduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră. Vouă vă place a șede într-însa și ea vă primește. Sistemă cea veche nu v'a chemat și pe voi la masa de obște. De azi înainte o masă

avem cu toții, un oaspe de frăție ni se întinde, aceleași drepturi vom avea cu toți.

Și voi binecuvîntați săteni, voi sînteți hrănitorii noștri, voi ați plîns și vă veți bucura; voi ați însetoșat de dreplate și vă veți răcori, pe voi v'a fericit Mîntuitorul lumii".

„Cu noi este Dumnezeu, fraților! În numele lui răsculați-vă și îngerul răzbunării dumnezeiești va atinge pe tot vrăjmașul și va doborî cal și călăreți, carele și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui împrăstiate ca fumul.

La arme Romîni, la armele mîntuirii!".

Membrii Guvernului provizoriu: *Preotul Șapcă, Ioan Eliade, Christian Tell.*

Indată după citirea proclamației marea adunare a poporului a fost solicitată să aleagă un guvern provizoriu. Cea dintîi persoană aleasă în guvern a fost preotul Radu Șapcă și apoi Eliade Rădulescu și Christian Tell. În fața mării adunări naționale de la Izlaz membrii guvernului provizoriu au depus jurămîntul pe noua constituție, pe care apoi au și semnat-o imediat.

Preotul Radu Șapcă a ținut apoi o predică înflăcărată, care a avut darul să zguduie mulțimea și s-o urnească spre acțiune. Conținutul acestei predici vădește pe preotul Radu Șapcă ca pe un om de talent, ca pe un progresist luminat, ca pe un revoluționar convins. Deosebit de înaltă și frumoasă este concepția despre muncă, pe care preotul Radu Șapcă o numește „*Singura rugăciune pe care Dumnezeu o binecuvîntează și o ascultă*". Pentru ideile înaintate, pentru împletirea măestrită a duhului evanghelic cu cel revoluționar și în general pentru problemele pe care le abordează această predică dăm în cele ce urmează cîteva crîmpee din cuprinsul ei:

„Dumnezeule al luminii, tu ai înălțat stîlpul de foc care a călăuzit pe Moise în pustie. Dă Doamne, ca îngerul sfătuitor de bine să se coboare în mijlocul nostru și să ne călăuzească pe căile tale. Binecuvîntează din înaltul cerului stindardele noastre incununate de Crucea Fiului Tău prea iubit; fă-le să filșie pe calea bunei orîndueli și adevăratei glorii”:

„Doamne! Fiul tău unic a fost trimis de tine ca să se jertfească pentru mîntuirea oamenilor. În iubirea sa el a ajuns anatema, pentru ca să sfințească munca săracului, a ajuns prada morții pentru ca să dea viață și libertate oamenilor. Tu ești același Dumnezeu: Biruința și Libertatea sunt în mîinile Tale, izbăvește și mîntuiește pe tot omul care suferă, ridică și însuflă pe acest popor care moare, ca să facă să trăiască pe apărătorii sei. Scapă-l de abuzurile cari se fac cu așezămintele și chiar cu vir-

tuțile sale; izbăvește-l de abuzul clăcei, de ticăloasa iobăgie pe care n'au cunoscut-o părinții noștri, de povăda drumurilor și a șoselelor, de aceste munci ale Faraonilor, de orice prigonire, de orice silnicie și toată nedreptatea. Redă-i timpul și locul, cu cari Tu ai înzestrat pe om, fă-l să se bucure de roadele muncii sale”.

„Mîngăie, Doamne, pe un popor zdrobit de suferință, scoală și fă știut lumii, că ești Dumnezeuul celor harnici și al oricărui om ce se apropie de tine, prin muncă, singura rugăciune pe care tu o binecuvințezi și o ascuți. Arată că ești tatăl sărmanilor, al orfanilor și al văduvelor, mîngăietorul celor asupriți. Noi numai numele Tău îl chemăm și nu cerem ca lege decît numai Evanghelia Ta. Fiul tău a făgăduit celor asupriți dreptate, celor flămînzi pîine, celor desnădăjduiți mîngăiere. Redă copiilor Tăi bunurile și pîinea lor, după dreptatea Ta. Spiritul Tău de mîngăiere și de dreptate să le lumineze sufletele”.

„Bucurîndu-ne de lumina Ta, de iubirea Ta, de dreptatea și de puterea Ta, te vom slăvi de trei ori sînt, căci ale Tale sint stăpînirea și slava, ale tale, Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh. Acum și pururea și în vecilor vecilor Amin”.

În urma acestei înflăcărâte cuvîntări masa de revoluționari a pornit — în frunte cu steagurile proaspăt sfințite — spre Caracal, apoi Craiova și București. Revoluția declanșată la Izlaz a biruit. Capitala și țara întreagă a fost cucerită de impetuozitatea lumii noi și pentru prima dată în istoria țării a început să conducă un guvern al poporului și țara, iarăși pentru prima dată, avea o constituție scrisă.

Preotul Radu Șapcă n-a venit cu ceilalți conducători la București. El a rămas în Oltenia. Potrivit cu temperamentul și modestia sa a socotit că locul lui este acolo la țară, unde are menirea să lucreze și să adîncească revoluția în sufletul poporului, în sufletul maselor. De aceea el a mers pe jos și cu căruța, și cum a putut, din sat în sat, din oraș în oraș, răspîndind ideile, împrăștiind semințele și vestind marile binefaceri pe care poporul le va avea de la guvernarea revoluționară. Preotul Radu Șapcă a fost cu adevărat un democrat progresist în înțelesul cel mai autentic al cuvîntului. De aceea, pe bună dreptate el a fost identificat cu conștiința revoluționară a poporului, cu sufletul acestei revoluții, cu omul lipsit de ambiții și interese personale, cu omul integrat cu trup și suflet în revoluție.

„Acela care a întrupat conștiința revoluționară a poporului, a umilirilor și umilițiilor oameni de la țară a fost preotul Radu

Șapcă, un om fără prea multă știință de carte și lipsit de ambițiile și orgoliile unora dintre romanticii conducători ai revoluției, cum era Eliade și nici dornic de putere și afirmare individuală cum a fost Ioan Brăteanu. El s-a confundat cu colectivitatea aceea exploatată și nedreptățită, apărînd la nevoie ca o conștiință a ei, exprimîndu-i aspirațiile, suferind cu cînstă și loialitate urmările actului și trăind apoi în obscuritate sau într-un anonimat firesc firii sale modeste, devotate, credincioase. A fost un cîrmuitor luminat, la curent cu ideile și năzuințele vremii”.³

Preotul Radu Șapcă a fost — cel puțin în Oltenia — sufletul revoluției, figura legendară pe care poporul a cuprins-o în cîntecele sale. Ni s-au transmis pînă astăzi versuri ca acestea:

„Vine, vine, nu-ș ce vine
Popa Șapcă din Celei
Cu Goleștii cîte trei!” sau:

„Să trăiască Popa Șapcă
Că-a scăpat țara de clacă
Și Goleștii cîteși trei
Că au fost cu toții și ei”, etc.⁴

În timpul guvernării revoluționare preotul Radu Șapcă a fost desemnat printre primii patru candidați la deputăție pentru Constituantă, care nu s-a mai ales din cauza evenimentelor triste din 13 sept. 1848.

După răsturnarea și sufocarea revoluției Popa Radu Șapcă a fost arestat, dus la mitropolia din București, apoi la închisoarea Văcărești și în cele din urmă la închisoarea de la Brussa.

Abia în timpul lui Cuza Vodă el apare din nou în arena vieții și în actele oficiale, fiind numit egumenul mănăstirii Brîncoveni, unde și-a găsit sfîrșitul și unde își are mormîntul.

Încercări de a reda profilul fizic și spiritual al Popii Radu Șapcă din Celei găsim și în romanul lui Camil Petrescu: „Un om între oameni”, din care vom spicui ceea ce ni se pare mai important.

„Toma, un oștean din armata lui Tudor Vladimirescu, în rîndurile căreia luptase împreună cu băiețandru Radu Șapcă, a venit, după scurgerea unui deceniu de la acele lupte, să întîlnească la Celei pe Radu Șapcă. Aflînd

3 Petre Comarnescu, Popa Șapcă, omul poporului, printre revoluționarii de la 1848. „Națiunea”, an. III, nr. 655, 5 iunie 1948, p. 2. A se vedea și revista „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1948, p. 364.

4 P. Constantinescu-Iași, Popa Radu Șapcă, București, 1945, p. 33.

de la un țăran din sat că Radu Șapcă este acum preot în Celei, Toma nu și-a putut stăpîni nedumerirea și mirarea, și și-a dat drumul, zicînd:

„— Cum popă...? Cum de se făcu popă...? Haiduc mai zic, da popă...?”⁵

Popa nu era în sat. Lui Toma i s-a spus că preotul a ieșit cu plugul spre baltă. Toma s-a îndreptat spre locul indicat, unde a găsit pe Popa Șapcă. Întîlnindu-se, Toma începe să-i vorbească:

„Acum mă bucur că te văd... Numai nu înțeleg, dă ce ai pus dumneata minile pe coarnele plugului? Popa îl cuprinse de amîndoi umerii și îl strînse la piept:

— Doamne, cum mi-a fost dat să te văd din nou... Ce te tot uiți așa? Cine vrei să-mi are?

— Știu io? Clăcașii... Parcă așa cere pravila pentru preoții satelor...

— Clăcașii? Vai dă capul lor... Tot anul robotesc ca robii pă moșia boierească, n-au timp să-și lucreze nici pămîntul care li se cuvine... Vai dă mama lor... Ce să fac...? Cele cinci pogoane care mi se cuvin mi le lucrez singur... Mulțumesc lui Dumnezeu, și popa făcu o cruce mare, că sînti zdravăn și pot munci... Cu ce mai scot dăla bieții dă ei din cînd în cînd, la o nuntă, la un botez, că dă la înmormîntări nu iau bani. o scot și ieu la căpătii... Uite, hai să duc brazda pînă la capăt și pă urmă ne oprim să înbucăm ceva...

Băiețandru îndemnă boii și popa se opintă puternic în coarnele plugului. Fierul se înfigea adînc și mușca aprig din pămîntul uscăcios, și tare ... răsturnînd o brazdă adîncă, așa cum rareori văzuse Toma... Popa lupta ca un haiduc și cu ogorul...

— Să ară greu, frate Toma, că am tot întîrziat toți arătura pentru porumb, așteptînd să vină o ploaie, care n-a mai venit... Dă mult n-am mai văzut o primăvară atît de secetoasă... S-a oprit la capătul ogorului sub un plop mare rotat... În car, acoperită cu paie, popa avea o desagă din care scoase merinde... Erau patru ouă, un grunț de brînză, cîteva cepe, o mămăligă tare, din mălai nu prea cernut. Tot de sub paie scoase un urcior cu apă și o ploscă.

— Stăi jos, frate Toma, să ne omenim puțin, c-ai venit dă pă drum... Aici e umbră și e și soare dacă vrei...”⁶

Reiese din aceste rînduri în chip clar și sugestiv dragostea Popii Radu Șapcă față de popor, mila lui față de cei necăjiți și exploatați, hărnicia lui exemplară și în același timp sobrietatea, chiar sărăcia în care trăia.

Profilul moral și părerile lui despre orînduirea socială din vremea aceea sînt redată în chip măestrit în următoarele rînduri:

5 Camil Petrescu, *Un om între oameni*. București 1953, vol. I, p. 159.

6 Același, p. 162—163.

„Chipul bărbătesc al popii îngheță. Parcă un frig pe dinăuntru i-ar fi pătruns în oase. Dar nu era decît o minie... Ochii lui erau acum ca o smoală care lucește. Barba tină și arămie i se răsfiră. Se lungise pe țol și acum se întoarse întii încet, treptat, apoi se ridică în genunchi.

Mă, frate Toma, n-avea nicio grije. Toate se plătesc pe lumea asta. Zi dă zi, ceas cu ceas se crestează cîte un semn, pă un răboj, dă tot ce se înîmplă ... da dă tot. Glasul, plin ca de obicei al popii, avea acum o înrîncenare rece. Omule, nicio picătură din suferința poporului ăsta nu e pierdută pentru socoteală. Vor plăti odată și odată cu vîrf și îndesat...

Toma oftă cu o desnădejde moale.. .

— Vor plăti pă lumea ailaltă... Dar ei ne scot sufletu pă lumea asta. Popa era acum deabinelea în genunchi și își strîngea pumnii:

— Aia-i altă socoteală... Ieu îți spun dumitale că vor plăti aci, unde e rădăcina răului... Vor plăti... odată și odată... Dacă nu ei, vor plăti copiii ori nepoții și strănepoții lor... Vor plăti cînd să va fi uitat dă ce plătesc... Cînd li să va părea că pedeapsa e doar o nenorocire, care le vine din senin. Vor plăti cînd ei să vor crede buni și fără vină... Neîndurat, răul însămințat acum va rodi pentru ei cînd să va împlini sorocu lui... Mă, asta e o lege mai cruntă decît pravila lor și dă ea nu pot scăpa așa cum ocolesc pravila. Glasul lui, care avea ceva răzbunător în el, se înmuie ca într-un rînjit ușor. De prisos vor spune atunci că tot ce a îndurat poporul acesta e ceva trecut, și vor spune că suferințele d-acu n-au fost decît certuri și neînțelegeri care trebuie uitate, și se vor răzgîia cerînd iertare și pupăciuni. Și aici privirea lui se făcu din nou de oțel. Ridică pumnul deasupra capului. Mă, frate, veacu nu iartă mă... Nu iartă nimic... Să nu îngădui omului să fie om, ăsta nu e glumă, cum cred ei. Asta se plătește la sorocu cuvenit cu spaimile morții. Mă, frate Toma, a pierit Vavilonu, a pierit împărăția lui Alexandru Machedon, hei, va pieri și blestemata asta dă clacă”.

Pe preotul Radu Șapcă îl întîlnim din nou în paginile ace-luiasi volum al romanului, conducînd un important grup de țărani nedreptățiți de boier, la judecata Divanului din București.

„Trec moșnenii din Dalota Mare, cu rogojini aprinse în cap. Au azi judecată la Divan cu boierul lor, care vrea să le ia pămîntu și să-i facă pe toți clăcași.

„...Fetele tuturor, arse de soare, bătute iarna de crivăț, sînt încruntate și dîrze. Din piepturile lor dezgolite de căldura verii și a focului iese din cînd în cînd un singur cuvînt, dar strigat cu un glas pătrunzător, apăsător, ca o piatră căzută pe un mormînt: Dreptate... Dreptate...

În frunte e un moșneag scund și un flăcău voinic care poartă „jalba în prețap”, iar între amîndoi un popă lat în umeri, cu ochi de haiduc, cu

o barbă care trece de jumătatea pieptului. Toma l-a recunoscut îndată. E Popa Șapcă de la Celei. Dar ce-o fi cu el, de e în fruntea dalotenilor? Popa l-a văzut deasemeni și l-a făcut semn să vie alături. Atît i-a trebuit lui Toma...

Popa Șapcă lămurește pe Toma. Are prieteni la Dalota Mare, și auzind ticăloșia boierului Băl-Ceaurescu nu l-a răbdât inimă. S-a dus în sat, a stat de vorbă cu oamenii, le-a ticluit jalba și le-a așternut-o pe hîrtie cu cuvinte potrivite. I-a ajutat în tot felul. Și acum a pornit cu ei cale lungă, din sat în sat, pînă la Divanul apelativ".⁸

După înnăbușirea revoluției — înnăbușire făcută în mare parte prin trădarea elementelor reacționare din rîndurile conducătorilor revoluției, prin sprijinul turcilor și al țarismului rusesc dat boierilor din Țara Romînească — autorul romanului re-aduce din nou pe scenă figura impresionantă a popii Radu Șapcă. De data aceasta el apare în locuința lui Ion Ghica într-un hotel din Constantinopol.

Nicolae Bălcescu a intrat ca de obicei în camera lui Ion Ghica. Mare i-a fost surprinderea, dînd acolo peste „un călugăr cam soios, cu lațele cărunte ieșite de sub un comănac mare..., de culoare pămîntie ca și rasa... Nu putea pricepe cum a putut să între aici fiindcă la Ion Ghica nu putea ajunge oricine.

Călugărul îl văzu și el și cu fața fălcoasă dar slăbită, făcu ochi mari de uimire.

— Hai, spune, frate Bălcescule, zi repede...

— Piei drace!

— Ei! iată că dracu nu pier...

Bălcescu îl privi încruntîndu-și nedumerit sprîncenele, dar nu putu să recunoască pe nimeni în făptura din fața lui.

— Dar dacă ți-oi spune că sînt popa Șapcă o să știi cine sînt? Și călugărul izbucni într-un hohot de rîs.

Bălcescu înseninat, înveselit, luă acum gluma pe socoteala lui.

— Și barba, barba părinte? Și burta?

— Burta mi s-a topit la închisoarea Văcărești, iar barba mi-am oropsit-o ca să pot fugi de sub paza călugărilor de la Muntele Athos, unde m-au surghiunit cu recomandări crîncene oamenii lui Cantacuzino.. Popa Șapcă avea acum numai un fel de cioc anume parcă ciufulit pentru ca să nu mai atragă luarea aminte cu măreța lui barbă din trecut... Dar lasă că dacă o bate ceasul nostru, o crește ea la loc, și iar zîmbi cu ochii lui mari și calzi.

⁸ Același, p. 237—239.

Se îmbrăţişară şi veselia zgomotoasă a părintelui îl mai încălzi şi pe Bălcescu. Nici Ghica, intrînd pe uşă, nu-l recunosc, mai ales că istoricul ca să glumească se așezase într-alt jilț, făcîndu-se că nu știe cu cine e în birou. Cînd Ghica află cine e musafirul său stătu în loc să se minuneze, să-l măsoare din cap pînă-n picioare.

Bălcescu era nerăbdător să afle tot.

— Părinte, spune ce e în țară? E atîta ticăloșie cît se aude?

Deși din cale afară de slăbit, popa Șapcă era mereu de o voie bună, neschimbată.

— Vă spui tot fiilor dar mai întîi dați-mi să mănînc că nu mai știu de cînd sînt flămînd, că după ce am stat la Văcărești, vin acum de la Muntele Athos, unde călugării m-au ținut la post negru...

Mult se bucură și soția lui Ion Ghica, aflînd ce musafir de preț are. Intr-un sfert de ceas îl poartă în fața unei mese încărcate de bunătăți care puseră la grea încercare pofta de haiduc a părintelui. Mîncă aproape numai el, ei îl priveau cu simpatie și îl ascultau cu grijă să nu piardă un cuvînt măcar.

— Țara e minunată fraților... Dar boierimea a fost și de data aceasta ticăloasă. A primit pe ocupanți cu brațele deschise, cu baluri, cu serbări. Dar țărănimea și lumea nevoiașă a orașelor nici nu vrea să audă de orînduirea cea veche care le e băgată din nou pe gît cu ajutorul armatelor străine. Țara fierbe! Noi am pus puțin foc sub cazanul suferințelor și acum țara fierbe și fără noi.

Bălcescu era parcă nedumerit și nu se încălzea... Ar fi vrut ca o știre atît de îmbucurătoare să-i fie dată cu fapte, nu cu aprecieri, nu cu comentarii.

— Părinte, ce vrei să spui cînd zici că țara fierbe...? Ce s-a întîmplat după plecarea noastră?

— Păi s-a întîmplat că țărănimea a luat la goană pe noii ocîrmuitori, a bătut pe mai toți dorobanții care și-au luat inima în dinți și au pătruns în sate... Cînd stăpînirea cea nouă a adus soldați turci în ajutor, a gonit cu pietri și cu pari și pe soldații turci. Țărănimea vrea Constituția... Ii vrea pe camenii revoluției. Cît timp a ținut tabăra lui Magheru, a strigat în numele lui Magheru, dar și de atunci încoace tot constituție și libertate cere.

Bălcescu e pătruns de tot de fiorii acestei știri, ca de sulite care se înfig în el.

— Părinte, or fi fost acestea într-un district-două, poate, prin Oltenia, pe unde erau oamenii lui Magheru.

Popa Șapcă uită parcă de foame și mînios îndreaptă ochii mari negri spre Bălcescu, împinge înapoi mînele răsii de pe el ... și ridică pumnii.

— În Oltenia numai? Dar Ialomița, dar în Prahova, în Vlașca, în

Ilfov, pretutindeni. La Rîmnîc și la Buzău țărănimea și o parte din cărturarii revoluționari..., popii și candidații de învățători nu numai că s-au speriat de oștile străine dar au iscălit un act prin care refuză Regulamentul și cer din nou Constituția. Au făcut act pe care l-au iscălit zeci și zeci de inși și l-au trimis Căimăcămiei și lui Fuad.

— Au făcut asta? Au avut atât curaj? Intrebă mirat Ion Ghica.

— Au făcut-o ... așa ... că nu ne venea nici nouă să credem ... Au făcut-o... Dar ce a fost în alte părți?!

Dumneata știi că una dintre cele mai îndrăzite rezistențe, furia cea mai mare a fost în Teleorman, unde aproape întreg județul s-a ridicat?

Bălcescu îi pune mîna pe braț și îl strînge nervos, turtindu-i mîneca largă a rasei de masă. Vrea să fie exact informat.

— De unde știi?

— Cum de unde știi, omule! Păi de la 11 noiembrie de cînd m-au arestuit la Celei și m-au pornit de la comandament la comandament n-am trecut prin patru județe? N-am fost în nu mai știu cîte închisori unde erau aduși țărani cu sutele din toate părțile? N-am fost la Văcărești unde a fost închis tartorul tartorilor, după ce au reușit să-l arestuiască.

— La Plumbuita... La închisoarea de la Plumbuita, vrei să spui, îl îndreaptă Bălcescu.

Dar popa stăruie.

— Nu mai e închisoare la Plumbuita... A ars.

— Cum a ars? Cine i-a dat foc?

— Să vezi dumneata ... atât de blestemată era ticăloșia în care erau ținuți arestuiții încît într-o noapte, nu se știe cum — și aici popa clipi și-rot din ochi — au luat foc chiliile cîte au fost toate. Numai biserica a scăpat din mila Domnului... Așa că au mutat închisoarea la sfînta mînăstire a Văcăreștilor... Au făcut închisoare din minunea aceea lucrată parcă nu cu mîini omenești...

Acolo la Văcărești am aflat de toate căci numai acolo erau vreo două sute de inși. Știam totul înaintea celor din capitală ... că așa e la închisoare. Știi toate... Dar să vă spui ce-a fost dincolo de Olt, la Piatra din Teleorman.

— Dar mai întîi gustă din friptura asta că e minunată ... îl îmbie soția lui Ghica.

— Iertați, carne nu mănînc că sîntem în Postul cel Mare al Sfintelor Paști... Dar după ce voi spune ce a fost la Piatra și la Pielea în Teleorman, o să lupt cu peștele ăsta întreg, dacă o să îngăduiți — că tare e bun. Ei, aflați că la Piatra vine în ziua de 1 octombrie, era cam după amiază, vine în sat zapciul cu 8 dorobanți și cere cu toba să se adune tot satul. Se îngămădesc mai bine de 500 bărbați și femei. Zapciul se urcă pe treptele

bisericii și le spune că-i poruncă de la stăpînire să înceapă numai decît să facă ogoare de toamnă. S-a ridicat un vlăjgan — „ogoarele le-am face noi că nu vrem să murim de foame... Dar mai întîi dumneata cu care stăpînire ești? Că pentru turci noi nu facem ogoare”.

„Cum cu care stăpînire”? — întrebă mînios omul stăpînirii. A sărit altul „Ei ești cu Magheru sau cu turcul”? ...Vezi că prin sate nu se aflase și mai „ales nu se credea că s-a desfăcut tabăra de la Riureni”. Ce Magheru? urlă zapciu. „Armata lui Magheru a fost bătută de turci... El a fugit în Austria cu un cufăr plin cu bani, cu banii țării”. Lumea a mîrîit. — „A, dăștia îmi ești dumneata, a întreat bunul meu prieten, economul protopop Cristea. Ești cu turcii, nu ești cu Constituția? Atunci poftim afară din sat...”. Și a ridicat mîna. „Legăți-l!” a spus zapciu, arătîndu-l pe protopop. „A, vrei să arestuești o față bisericească. Auziți oameni buni”, și Cristea s-a întors către săteni. Cînd dorobanțul a pus mîna pe el, protopopul care e subțire dar vînjos, l-a năucit cu o palmă peste obraz și l-a luat de gît pe zapciu... „Dai poruncă să mă lege în sat la mine? Mama ta de ticălos!”. Au sărit dorobanții și l-au scăpat pe zapciu, dar cînd au văzut furcile și topoarele ridicate au rupt-o la fugă, strigînd răzvrătiților: „O să plătiți!”.⁹

Preotul Radu Șapcă este una din figurile strălucite ale Bisericii Ortodoxe Romîne. un preot care a făcut cinste deosebită atît clerului cît și poporului său. Om născut din popor, crescut și trăit în mijlocul poporului, a iubit acest popor pînă la jertfa tihnei, a liniștei și intereselor personale, integrîndu-se fără șovăire în lupta pentru binele și fericirea poporului.

Ca preot, ca luptător pentru popor, ca revoluționar conștient, luminat și progresist Popa Radu Șapcă este un exemplu vrednic de urmat de către generațiile tinere, este un model de patriotism adevărat, din viața, activitatea și jertfa căruia ne putem inspira toți cei de astăzi, spre a lucra pentru binele scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romîna, și fericirea întregului popor muncitor.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA
Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PACEA CA TEMĂ OMILETICĂ

Pacea nu constituie o temă nouă pentru propovăduirea bisericască. Împreună cu premisele și urmările ei, pacea a constituit unul din obiectele cele mai des solicitate ale predicii.

Etosul scripturistic este un etos profund irenic. Cărțile Sfinte ni-l înfățișează pe Dumnezeu ca fiind prin excelență „Dumnezeul păcii”. Adică Dumnezeul care dezaprobă ura și vrajba atât în relațiile dintre El și credincioși, cât și în relațiile credincioșilor între ei și cu semenii lor.

Pacea este o idee centrală a predicii profetice. Întregul Vechi Testament, dar mai ales scrierile profetice, într-o impresionantă consonanță, dau expresie luminoasei făgăduințe a păcii mesianice, cuprinsă încă în protoevangheliu. Luminați și întăriți de puterea tainică a Duhului Sfânt, proorocii propovăduiră cu înflăcărare credincioșilor, despre zilele acelea când avea să vină Mântuitorul, nu ca un vestitor și aducător de războaie, ci ca Domn și Stăpîn al păcii. Prorocul David îl vede pe Mesia ca pe unul care avea misiunea să pună capăt războaielor (Ps. 45, 9); să sfărîme toate armele de război (Ps. 75, 3); să pună pentru credincioși temeliile unei vieți lipsite de împilare și silnicie (Ps. 81, 1 ș. u.). Isaia propovăduiește că Mesia va fi Domn al păcii și că „pacea lui nu va avea hotar” (9, 5—6). Iezechiil vorbește de un Legământ al păcii când oile lui Israil vor trăi în liniște și când locuitorii cetăților vor arde armele (34, 25; 37; 39). În predica sa, Zaharia vestește că Mesia „va vesti pacea popoarelor și împărăția lui se va întinde de la o mare pînă la cealaltă” (9, 10).

Precum în Vechiul, așa și în Noul Testament, pacea ocupă un loc central. Cu deosebirea — esențială — că aici, în predica Așezămîntului celui Nou, pacea nu mai este numai idee, ci ea începe să prindă conturul concret al realității. Profețiile de demult privind pacea cu toate binefacerile ei și-au început împlinirea lor o dată cu venirea Mântuitorului. Prin învățătura, viața,

patimile, moartea și învierea Sa, Iisus Hristos a pus la îndemîna credincioșilor puterea a cărei folosire avea să-i pună în condiția de-a realiza în viața lor o pace adîncă și durabilă. „Pace vă las vouă, pacea mea dau vouă...” (Ioan 14, 27) sînt cuvinte care structurează întreaga operă a Mîntuitorului și care constituie, în același timp, sensul ei cel mai profund.

Urmînd pilda dumnezeiescului lor Dascăl, Sfinții Apostoli așează și ei la temelia propovăduirii, ideea păcii. Aproape nu e pagină a scrisorilor lor în care să nu fie cuprins termenul de pace, fie în formule de urare ca: „*Har vouă și pace*” (Rom. 1, 7; I Cor. 1, 3; II Cor. 1, 2; Gal. 1, 3; Efes. 1, 2; etc.); *dar, milă, pace* (I Tim. 1, 2; II Tim. 1, 2; II Ioan v. 3 etc.); ori în îndemnuri ca acestea: „Trăiți între voi în bună pace” (I Tes. 5, 13;) „Căutați pacea cu toată lumea..., fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul...” (Evr. 12, 14) etc.

Mesajul irenic constituie și în epoca patristică parte esențială a predicii. „Să nu pricinuiеști dezbinare, ci să faci pace unind pe cei dezbinați”, citim în Epistola lui Barnaba (c. 19).

Mustrarea cea mai aspră pe care Clement Romanul o adresează Corintenilor e pentru motivul că aceștia, în loc să trăiască în pace, s-au dezbinat în tabere potrivnice, cultivînd între ei cearta și dușmănia, în locul viețuirii curate și al iubirii frățești (Epist. I, cap. 46—48).

Creștinul, zice Tertulian, este un fiu al păcii, *filius pacis*. Ca fiu al lui Dumnezeu, el nici nu poate fi altceva decît un fiu al păcii. Misiunea lui, a credinciosului, e ca oriunde s-ar afla, să se manifeste ca un om al păcii, al apropierii și înfrățirii dintre oameni, nu al învrăjbirii lor.

Indeletnicirea credincioșilor, propovăduiește Sf. Atanasie cel Mare, trebuie să fie munca și rugăciunea. Nu mînuirea armelor. Nu provocarea și întreținerea războiului. Ci munca și rugăciunea într-un climat de pace dreaptă, statornică.

Fără pace, adaugă Sf. Grigorie Nisanul, nimic din lumea asta nu mai are vreo valoare. „Pe oricare dintre lucrurile plăcute în viață le-ai numi, ca să fie plăcut e nevoie de pace. Bunuri, sănătate, copii, casă ... parcuri, băi, palestre ... dacă toate acestea ar fi prezente, dar ar lipsi pacea, ce folos de ele?... Pacea merită să fie prețuită mai mult decît oricare alt lucru” (Hom. 7. Asupra textului: „Fericiți făcătorii de pace...”).

Ne îngăduim să mai cităm, în treacăt, cîteva cuvinte din numeroasele pasaje despre pace, cuprinse în cuvîntările celor

mai mari predicatori ai epocii patristice: Sf. Ioan Gură de Aur și Fer. Augustin.

„Nici darurile naturale, nici cele supranaturale, propovăduiește Sf. Hrisostom, nu pot fi valorificate dacă nu e pace. Cel ce încearcă să ne tulbure sau să ne desființeze pacea ne lovește mai greu decât dacă ne-ar zmulge întreg avutul. E mare lucru desăvârșirea, dar dacă ar fi vorba de cumpănit între desăvârșire și pace, admirația și prețuirea tuturor ar merge spre aceasta din urmă...”. (In Ep. ad. Ephes., Hom. 24). „Pacea este, după mariile cuvântător bisericesc, mama tuturor lucrurilor”. (In Ep. ad. Colos., Hom. 3, 4). Cuvintele vor să exprime ideea că în lume nu se poate realiza nimic bun, măreț, durabil decât într-un climat de pace.

Atît de mari sînt binefacerile păcii, învață Fer. Augustin, în-cît în lumea aceasta nu se poate auzi ceva mai plăcut și nu poate fi dorit ceva mai cu ardoare, ca pacea (De Civitate Dei, lib. 19, 11). Nu războiul, ci pacea constituie condiția normală a vieții. Toate eforturile trebuiesc îndrumate spre păstrarea păcii. Nici un credincios să nu-și păstreze pacea numai pentru sine. Nimeni nu poate trăi în pace dacă nu-i pace și-n jurul său. Ca să fii sigur de pace trebuie să cîștigi pentru ea și pe alții. Pe cît mai mulți. Pe toți dacă e cu putință. Cînd împarți o pîine cu cît dai la mai mulți, cu atît se face mai mică. Cu pacea lucrurile stau altfel. Cu cît faci pe mai mulți părtași de ea, cu atît sporește mai mult și se face mai puternică și mai sigură. (Sermo 357, De laude pacis).

Cuvinte de bună prețuire a păcii au rostit și mulți alții, ca de exemplu: Chromatius; Sinesiu de Ptolemaida (Or. de regno, 16); Sf. Maxim Mărturisitorul (Epist. 34); Sf. Ioan Damaschinul (Sacra parall. lit. π tit. 11), etc.

Așadar, în predica patristică tema păcii a constituit o preocupare principală. Prin propovăduirea lor, Sfinții Părinți s-au străduit în condițiile date, să formeze la credincioși atît conștiința de oameni ai păcii, cît și deprinderea de a se purta în consecință nu numai între ei, dar și în relațiile cu toți ceilalți semenii ai lor.

Interesul Bisericii în legătură cu problema păcii nu a încetat nici în perioada în care din pricina invaziei și stăpînirii turcești, amvoanele au fost aduse la tăcere. Chiar și în asemenea împrejurări Biserica a continuat să propovăduiască despre pace, folosindu-se în acest scop de slujbele sfinte. Și în primul rînd de Sfînta Liturghie.

Aproape că nu este carte liturgică în care să nu fie vorba și despre pace, fie ca obiect de cerere, fie ca dispoziție lăuntrică, fie ca misiune de îndeplinit, etc. De exemplu, în cadrul slujbei de dimineață găsim, într-o rugăciune, graiuri ca acestea: „De noapte mîneacă duhul nostru către tine, Dumnezeuule ... îndreptează pașii noștri în calea păcii...”. Ceea ce se face la dumnezeiasca proscomidie este „pentru pacea și buna așezarea întregii lumi...”. Ecteniile Sfintei Liturghii ne îndeamnă stăruitor să ne rugăm: „Pentru pacea de sus...”; „Pentru pacea a toată lumea...”, ne îndeamnă să cerem: „Ziua toată ... în pace...”; Inger de pace... Sîntem îndemnați să aducem „Sfîntă jertfă cu pace...”, etc.

Incît, repetăm, se poate spune că pacea a constituit totdeauna o temă majoră a propovăduirii creștine.

Prezentă de la început printre preocupările principale ale predicii, tema păcii a devenit și mai frecventă în perioada de după 1944.

Socialismul, se știe, reclamă imperios un climat de pace pentru a putea construi din temelie viața nouă în toate compartimentele ei.

Economie nouă, relații sociale noi, cultură nouă, artă nouă, știință nouă, etică nouă, toate acestea reclamă încordări masive care nu pot fi desfășurate în mod susținut și cu bune rezultate decît în condițiile unei păci scutite de amenințările războiului.

Orientat fundamental spre muncă constructivă, socialismul militează consecvent pentru o politică de coexistență și colaborare pașnică a popoarelor.

Evident, într-o asemenea ambianță, predica nu putea să nu primească și ea un impuls în direcția unei mai atente întocmiri a repertoriului ei tematic, a unei susținute ancorări în actualitate și mai ales a intensificării preocupărilor în legătură cu problema păcii.

Ca oficiu întemeiat pe învățătura și porunca Mîntuitorului, oficiul predicatorial își scoate de acolo, din izvorul scripturistic, materia de care are nevoie în desfășurarea lui. Dar ca oficiu menit să fie împlinit pentru credincioșii care trăiesc în condiții create de regimul cel nou, oficiul predicatorial, omiletic, primește indirect impulsioniări și din partea acestor condiții, în sensul de a acorda o atenție mai sporită temelor de actualitate și, în primul rînd, temeii păcii. De altfel, niciodată în problemele sociale, predica nu s-a inspirat numai din Evanghelie, ci în oarecare măsură și din concepțiile curente. „Atitudinile noastre

față de problemele sociale, spune Prof. Hromadka, Președintele Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga, n-au fost determinate niciodată sută-n sută numai de Evanghelie. Și nici nu pot fi. Faptul că trăim în mijlocul unei anumite lumi, și al unei anumite orînduiri sociale, se oglindește inevitabil în concepțiile noastre despre problemele publice". (Referatul: Pe pămînt pace! în B.O.R., 7/8 (1961), p. 627).

Așadar, după 1944 preocupările obștești cu problemele păcii, preocupări intensificate de cerințele construirii unei vieți noi, s-a repercutat și în sfera propovăduirii, concretizîndu-se sub forma unui interes sporit al predicatorilor de a vorbi mai des credincioșilor despre incomparabilele binefaceri ale păcii.

Pentru ce pacea trebuie să constituie tema principală pentru predica de azi?

Predica de azi trebuie să promoveze la loc de frunte tema păcii, pentru că întreaga operă a Mîntuitorului este o operă în slujba vieții, nu în slujba morții. Ne-o spune El însuși: „Eu am venit ca oile mele să aibă viață și să aibă din belșug” (Ioan 10, 10). Hristos a venit să aducă viața și anume nu o viață oarecare lipsită de vlagă, ci o viață în toată plenitudinea ei. Viața în plenitudinea ei însă înseamnă întîi de toate pace, pacea pentru toți, pentru toată lumea.

Orientată contra morții, învățătura Mîntuitorului este orientată și împotriva păcatului prin care, cum zice Apostolul, a intrat moartea în lume (Rom. 5, 12). Predica e orientată contra urii, pizmei, înșelăciunii, trufiei, lăcomiei... Dar e orientată și contra războiului, a războiului de agresiune, nu ca împotriva unui păcat oarecare, ci ca împotriva unui păcat strigător la cer, ca împotriva unei culminații a păcatelor strigătoare la cer.

Luptînd contra păcatelor în fruntea cărora este păcatul strigător la cer al războiului de agresiune, predica luptă pentru instaurarea păcii.

Hristos ferește nu pe cel ce, în fața certurilor, neînțelegerilor, războaielor dintre oameni și popoare, stă cu brațele încrucișate, ci pe cel ce se zbate, se frămîntă și luptă cu hotărîre pentru statornicirea păcii. El nu zice: „Feriți cei ce se resemnează în fața vrăjmășiilor, certurilor, războaielor”. Și nu zice: „Feriți cei ce așteaptă să le vină pacea de-a gata”. Ci spune: Feriți *făcătorii de pace...*” (Mt. 5, 9.) Făcător de pace însă nu devine în mod necesar, orice credincios. E necesară o stăruitoare și metodică educație a lor în acest sens. Lucru care se poate face în primul rînd prin predică.

E necesar ca pacea să fie preocupare principală a predicii pentru a forma din fiecare credincios un „făcător al păcii”.

Pe de altă parte nu se poate vorbi despre legea de bază a vieții bisericești, care este iubirea, fără ca aceasta să fie adusă în legătură cu ideea păcii. Iubirea față de semenii înseamnă strimtorarea pînă la desființare a urii, vrăjmășiei, neînțelegerilor, neîncrederii, fricii și, în același timp, înseamnă instaurarea bunei înțelegeri, a armoniei, a colaborării frățești, a bucuriei, a păcii. Nu în zadar Sf. Apostol Pavel, vorbind despre roadele Duhului, pune pacea după iubire și bucurie (Gal. 5, 22). Cînd credincioșii se lasă pătrunși și călăuziți de iubire, ei nu pot să nu prețuiască și să nu se bucure de viață, de viața lor și a semenilor, ei nu pot să nu voiască și să nu afirme cu toată hotărîrea, pacea, singurul climat compatibil cu iubirea. Fără pace, iubirea de oameni rămîne vorbă goală. Iubirea reclamă pacea, precum plămîinii aerul.

Preocupîndu-se cu tema iubirii de Dumnezeu și de oameni, propovăduirea trebuie să se preocupe neapărat și cu tema păcii. Numai propovăduirea care, pe lîngă iubire, promovează cu aceeași perseverență și tema păcii este propovăduire creștină.

Scopul final al predicii este, se știe, mîntuirea. Starea mîntuirii este starea împăcării credincioșilor cu Dumnezeu și a credincioșilor între ei. Nu poate fi vorba însă de împăcare cu Dumnezeu și cu semenii, acolo unde se unelțește, pe față sau în ascuns, împotriva conviețuirii pașnice, acolo unde se cultivă ura, vrajba, înșelăciunea, nedreptatea, apăsarea altora. Nu poate aspira la mîntuire credinciosul care aprobă sau face el însuși apologia războiului. Cel ce voiește războiul, voiește moartea semenilor și prin aceasta își pierde dreptul la mîntuire. Dreptul credinciosului la mîntuire este condiționat de atitudinea lui pozitivă, prietenească, frățească, față de semenii. Gradul de participare a credinciosului la luptă împotriva a tot ceea ce primejduiește viața și, în primul rînd, împotriva uneltirilor la război, ne dă măsura îndreptățirii lui de a nădăjdui în mîntuire.

Promovînd mîntuirea printre preocupările ei principale, predica trebuie să facă același lucru și cu tema păcii.

Dacă ar fi să indicăm acum sub ce forme se manifestă pacea în comunitatea credincioșilor, am putea spune că aceștia cultivă: pacea cu Dumnezeu, pacea cu sine, pacea cu semenii.

Pacea cu Dumnezeu e mai întîi un rezultat al lucrării Duhului lui Dumnezeu, cum am amintit și mai sus (Gal. 5, 22). Este un rod al jertfei lui Hristos, care desființînd „legea poruncilor”

(Efes. 2, 15), a creat posibilitatea ca credincioșii să se împace cu Dumnezeu (Rom. 5, 4; 10).

Pacea cu Dumnezeu nu este un element care s-ar putea dobîndi în chip magic. Ea nu aduce o suspendare a puterilor omenești ale credincioșilor și nu aduce o transpunere a acestora în stare de pasivitate.

Desigur, pentru credincioși, pacea cu Dumnezeu este un *dar*, însă în același timp, un asemenea dar este și *misiune*.

Este *dar* ca rezultat al transferului de putere ce se realizează de la Hristos către credincioși, cînd aceștia vin în contact cu El. Și este *misiune* în înțelesul că *darul* sau *puterea* primită de la Hristos, credincioșii trebuie s-o pună în lucrare, s-o valorifice practic, ei înșiși, prin eforturile lor proprii.

Impăcarea cu Dumnezeu este, pe de o parte, actul prin care Harul lui Dumnezeu desființează, în adîncul ființei credincioșilor, cu voia lor, păcatul și vina, învrăjbirea cu Dumnezeu; iar pe de altă parte, punerea în lucrare de către credincioși a acestui Har, a acestei puteri, în așa fel ca ea să răzbată în toate dimensiunile ființei și vieții lor.

Pacea cu sine o are credinciosul care a primit îndreptarea, adică acela care, rezemîndu-se pe ajutorul lui Dumnezeu, a izbutit să pună ordine în conștiința, ideile, simțămintele și în întreaga sa activitate. Impăcat cu sine e credinciosul care a izbutit să-și ridice voința la nivelul învățăturii asimilată ca motive de acțiune, și care îi este pusă mereu în față de către conștiința lui luminată de către Biserică.

Cînd Saul rostește: „Nu ceea ce voiesc îndeplinesc, dar ceea ce urăsc tocmai aceea săvîrșesc... De voit voiesc, dar de lucrat binele nu-l lucrez. Căci nu binele pe care-l vreau, îl fac, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acesta îl săvîrșesc” (Rom 7, 15, 18, 19), el exprimă starea de descumpănire, de sfîșiere în care se afla înainte de îndreptare. Iar cînd rostește graiuri ca acestea: „Toate pot să le fac întru cel ce mă îmbracă cu putere” (Filip. 4, 13); „Luați-vă după mine precum și eu m-am luat după Hristos” (I Cor. 11, 1; 4, 16), etc.), el dă expresie stării de liniște, de împăcare, de echilibru, pe care și-a dobîndit-o în urma întîlnirii cu Hristos și de pe poziția căreia a întreprins el acele expediții misionare unice în întreaga istorie a misionarismului.

Pacea cu sine nu trebuie confundată cu o placidă mulțumire de sine. Credinciosul conștient nu se poate da niciodată mulțumit cu starea în care se află. Oricît de mult ar progresa, el vede,

totuși înainte tot alte și alte niveluri de viață către care se simte solicitat, obligat să tindă cu toate puterile lui.

Drumul către asemănarea cu Dumnezeu este, pentru credincioși, o încordare, o tensiune, o opintire perseverentă. Este o încordare perseverentă, dar lipsită de tulburări adânci, de neliniști exagerate, de îndoieli care împrăstie puterile și le paralizează. Încordările credincioșilor în direcția unei vieți cât mai îmbunătățite se desfășoară sub semnul unei neclătinate încrederi în ajutorul mereu prezent al lui Dumnezeu, care pe cei sîrguincioși nu-i va lăsa niciodată în mijlocul drumului, ci ceea ce a început într-înșii și printr-înșii „va duce la capăt” (Filip. 1, 6; I Cor. 10, 3).

Pacea cu semenii este un alt obiectiv cuprins în preocupările permanente ale credincioșilor.

În cadrul Bisericii nu este loc pentru viață izolată, insulară, separată de realitățile înconjurătoare. Insuși conceptul de Biserică presupune comuniune, viața credincioșilor lîngă și împreună cu ceilalți. Viața de credință și evlavie ortodoxă este, se știe, de tip comunitar, nu individualist. Acolo unde s-au manifestat tendințe de izolare, spre fugă de lume, Biserica le-a combătut cu hotărîre. Cînd a constatat tendința călugărilor de a se depărta de centrele populate, și de a se sălășlui prin peșteri și iocuri pustii, Sf. Vasile cel Mare a luat măsuri pe de o parte de a-i aduna pe sihăștri în chinovii, iar pe de alta de a întemeia asemenea chinovii în vecinătatea așezărilor omenesti împlinind astfel învățătura creștină care cere credincioșilor să trăiască în cea mai strînsă comuniune fiind gata să-și slujească unii altora și să slujească dezinteresat și cu bucurioasă iubire, celorlalți semenii.

Atenția și prețuirea mare pe care Biserica le-a acordat cultului au la bază nu numai motive de ordin religios, ci și motive de ordin comunitar, social: prin deprinderea credincioșilor de a participa regulat la slujbele sfinte, s-a urmărit nu numai sfințirea, dar și apropierea, solidarizarea, înfrățirea lor. Cultul este și un excelent mijloc de educare a vieții în comun a credincioșilor, de educare a slujirii mutuale și a slujirii îndreptate către toți ceilalți semenii.

Credința și evlavia ortodoxă nu se reazimă numai pe acte cultice, dar mai ales pe cunoașterea și împlinirea efectivă a poruncilor Sfintei Evanghelii, în frunte cu porunca iubirii. Nu-i credincios și evlavios cel ce se izolează de ceilalți, se închide în sine,

ci cel ce se încadrează în comunitate și participă activ la viața acesteia.

În relațiile cu ceilalți fii ai Bisericii, credinciosul poate constata existența, între el și frați, a unor asemănări, dar și a unor deosebiri. Poate constata, de exemplu, că se aseamănă cu ceilalți în ce privește apartenența la aceeași Biserică, mărturisirea aceleiași credințe, participarea la aceleași bunuri duhovnicești, la aceleași Sfinte Taine, etc. Dar în același timp credinciosul poate constata că se și deosebește de ceilalți, de pildă, prin temperament, modul de a vedea unele probleme, nivelul vieții morale și duhovnicești, împlinirea obligațiilor creștinești, etc.

Dacă asemănările apropie, deosebiriile pot duce la neînțelegeri, certuri, învrăjbiri și războiri care pot tulbura relațiile de conviețuire și colaborare pașnică.

Credinciosul conștient de misiunea lui nu se va lăsa antrenat în direcția negativă a învrăjbirii cu ceilalți, ci pornind de la premiza că darurile sînt împărțite (I Cor. 12, 4), el se va strădui să fie cu înțelegere, răbdare și bunăvoință față de semenii, ferindu-se de ieșiri violente, de muștrări minioase și caustice, de exces de puritanism, de fanatism.

Se va strădui a se apropia cu înțelegere de eventualele scăderi ale celorlalți, stăruind cu multă răbdare a le remedia în duhul blîndeței și al păcii. Nu jignirea. Nu înfruntarea. Nu desconsiderarea. Nu rostirea de sentințe aspre constituie calea de apropiere de ceilalți. Nu sporirea inutilă a suferințelor. Credinciosul conștient nu va uita niciodată — în relațiile cu ceilalți — că nu omul este pentru simbătă, ci simbăta pentru om. Și nu va uita niciodată că el însuși e supus greșelii. Conștiința lipsurilor proprii poate constitui o frînă pentru credincioșii care s-ar lăsa călăuziți de un zel exagerat și imprudent în năzuința de-a înlătura răul din ceilalți. Și apoi, de unde siguranța că în celălalt ar exista numai scăderi, nu și calități? Învățătura creștină ne arată limpede că alături de lipsuri condamnabile, pot exista în unul și același subiect, și calități întru totul vrednice de luat în seamă. Asemenea învățătură trebuie să fie luată și ea în considerare de către credinciosul care, în relațiile cu semenii purtători de metehne, s-ar simți tentat să fie un judecător prea aspru. În relațiile cu asemenea frați, credinciosul să nu uite că misiunea lui nu este aceea de-a înfrînge, de-a zdrobi, de-a sancționa cu orice preț, de a spori suferința, ci dimpotrivă rostul lui este acela de a tămădui, de a îmblînzi, de a împăca și de a câștiga

chiar și pe cel mai cu multe lipsuri dintre frați, pentru o viață de bunăînțelegere, de activitate frățească și pașnică.

Mai mult. Credinciosul e obligat ca nu numai el să trăiască în pace cu ceilalți, ci și pe ceilalți să-i ajute a statornici între ei relații în spiritul păci. Nu numai că nu-i e îngăduit să cultive el însuși dihonie între frați, dar nu-i e îngăduit nici să treacă indiferent pe lângă neînțelegerile dintre ceilalți. Creștinul prin însăși misiunea lui e un făcător de pace. El nu e creștin decît în măsura în care promovează pacea nu numai între sine și ceilalți, dar și în relațiile mutuale ale celorlalți. De aceea, el e obligat să intervină cu toată hotărîrea oriunde în sfera sa de activitate, constată certuri și învrăjbiri, străduindu-se să le înlăture și să repună în drepturile ei dragostea frățească. Să se străduiască a-i face să înțeleagă pe cei în cauză că în aplanarea neînțelegerilor mutuale trebuie să se ia în considerare nu numai dreptatea, dar neapărat și dragostea, și pacea.

Așadar, pacea intră în obligațiile elementare ale credinciosului cu frații săi din aceeași comunitate. Credincioșii ortodocși însă vin în contact și cu credincioși aparținînd altor confesiuni. Ce atitudine trebuie să ia ei față de aceștia?

Nu alta decît cea față de cei din aceeași Biserică. Și față de credincioșii celorlalte Biserici sîntem datori cu aceeași înțelegere, bunăvoință și dragoste ca și față de fiii propriei noastre Biserici.

Indiferent de confesiunea căreia aparțin, credincioșii sînt membri ai Bisericii celei una care-și are temeiul în Hristos. Diferențierea pe confesiuni nu desființează apartenența la unul și același Hristos, și nu înlătură pe nimeni de la credința în întruparea, patimile, moartea și învierea Lui în vederea mîntuirii.

Desigur, în ce privește cunoașterea și posedarea adevărului mîntuitor, confesiunile nu stau toate pe aceeași treaptă, deosebindu-se unele de altele. Dar deosebirile acestea nu pot îndreptăți pe nimeni din credincioșii ortodocși să adopte o atitudine de distanțare, de ocolire sau de vrăjmășie față de membrii altor confesiuni.

Nu ne învoim cu unele puncte din mărturisirile de credință ale altor confesiuni? Nu ne învoim cu învățătura lor despre Biserică, inspirație, icoane, sfinți? Se prea poate. Și chiar așa și este. Dar aceasta nu ne îngăduie să trecem la zăngănitul armelor, la polemică, la violență de limbaj, la jigniri. Atitudinea dictată de conștiința ortodoxă față de frații din celelalte Biserici nu poate fi decît aceea a apropierii și a aprofundării în spiritul în-

țelegerii; dragostei și păcii, a punctelor deosebitoare. Ortodoxie nu înseamnă numai plenitudine doctrinară, dar și plenitudine a vieții în iubire. Cu cât sîntem mai conștienți că deținem adevărul revelat în toată curăția lui, cu atît mai multă iubire trebuie să punem în relațiile noastre cu membrii celorlalte confesiuni.

În concepția bisericească, așadar, pacea în sensul ei plin este: pacea cu Dumnezeu, pacea cu sine, pacea cu semenii.

Aceste trei forme ale păcii se presupun în ordine inversă. Adică: pentru a avea pace cu semenii e necesară pacea cu sine; pentru a avea pace cu sine este necesară pacea cu Dumnezeu.

Trecerea de la pacea cu Dumnezeu, la pacea cu sine, și de la aceasta, la pacea cu semenii, nu se face în mod necesar.

Cineva se poate simți împăcat cu Dumnezeu în adîncul su-îletului său și totuși să se simtă tulburat și împărțit sub puterea de înrîurire a unora sau altora dintre tentații. Și tot așa un credincios se poate simți împăcat cu Dumnezeu și cu sine, dar în relații cu alții urmează o altă linie și anume aceea a neînțelegerilor, certurilor, războirilor.

Ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că în concepția bisericească pacea, după cum am amintit, nu este numai *dar*, ci și *misiune*, sarcină, obligație, în sensul că actualizarea celui dar, acelei puteri, și crearea condițiilor prielnice răzbaterii ei în întreaga viață personală și socială a credincioșilor, revine eforturilor pe care sînt chemați să le depună ei înșiși.

Firește, e lucru important, covîrșitor de important, pentru credincios să-și dobîndească împăcarea cu Dumnezeu. Însă odată primită această împăcare, acest dar al împăcării, e necesar ca el să fie transformat prin efort propriu în virtuțile practice ale împăcării cu sine, adică virtuțile stăpînirii de sine, ale calmului, echilibrului, înțelepciunii, bunătății, etc.

Atîta însă nu este de-ajuns. De la împăcarea cu sine credinciosul e obligat să treacă la pacea cu toți ceilalți semeni. Lucrul acesta nu se realizează nici el de la sine. E necesară multă răbdare, multă îngăduință, multă bunătate, multă dragoste pentru ca, în relațiile cu ceilalți, credinciosul să poată impune un spirit prietenesc, frătesc, pașnic. Se înțelege, nu mai puțin răbdare, îngăduință, bunătate, dragoste îi trebuie atunci cînd se vede în situația de a stinge neînțelegerile, pizmuirile, certurile, ivite între semenii săi. Căci un credincios nu trebuie să se limiteze numai la statornicirea unor relații frățești între sine și semeni, ci grija lui trebuie să se îndrepte și în sensul ca și ceilalți oameni să trăiască în pace unii cu alții. A trăi în pace cu semenii înseamnă

a trăi în pace cu semenii care și ei trăiesc în pace unii cu alții. Pacea cu semenii care se învrăjbesc și se războiesc între ei, e o pace precară, nesigură, nestatornică. O asemenea pace poate fi oricînd înghițită în vîrtejul luptelor. Numai pacea cu oameni cîștigați ei înșiși definitiv pentru pace are șanse să fie sigură, statornică. De aceea credinciosul este chemat să se străduiască nu numai pentru promovarea unor relații pașnice personale cu ceilalți, dar și pentru asigurarea unei păci obștești.

Prețuind pe credincioșii care se poartă ei înșiși ca oameni pașnici cu ceilalți, Mîntuitorul prețuiește și mai mult pe „făcătorii de pace”. Adică pe cei ce nu se limitează numai la a fi ei înșiși liniștiți, blajini, pașnici cu ceilalți, ci intervin cu hotărîre și cu îndrăzneală acolo unde izbucnesc neînțelegeri, certuri, dușmănii și luptă pentru înlăturarea lor și pentru statornicirea unui climat de pace.

Din punctul de vedere al Bisericii, principala piedică în calea păcii este păcatul. Păcatul sub toate formele lui. Dar mai ales păcatul egoismului, al lăcomiei, apoi păcatele exploataării, al rasismului și al colonialismului, strîns legate de cele dintîi.

Egoismul e ruperea comuniunii cu Dumnezeu și cu ceilalți oameni. E închiderea față de Dumnezeu și față de semenii. E hipertrofierea eului în așa chip că din pricina acestui lucru nu mai pot fi văzuți ceilalți din jur. Sau pot fi văzuți numai în măsura în care ei pot fi luați în slujba unor ambiții interesate, strîmte, egoiste.

Lăcomia este tendința de a acapara, de a aduna peste trebuințele normale, uzînd în acest scop de tot felul de mijloace.

Evident, egoismul și lăcomia constituie piedici mari în calea apropierii, a înfrățirii, a realizării unei ambianțe de pace.

Egoistul și lacomul promovează în fruntea valorilor, interesele proprii, ignorînd cu îngîmfare interesele obștești. Unii ca aceștia nu sînt dispuși să sacrifice nimic pentru alții. Dar sînt gata să-i sacrifice pe toți ceilalți pentru ambițiile lor bolnăvicioase.

Prin însăși concepția și deprinderile lor, egoistul și lacomul sînt potrivnici buneînțelegeri. Năzuind către tot ceea ce nu le aparține, dar doresc să le aparțină, ei vor întîmpina obstacole și, pentru a le elimina, recurg la orice mijloace: la înșelătorie, minciună, viclenie, amenințări, violențe, care toate acestea, sînt diametral opuse spiritului de bunăînțelegere și pace.

Vorbînd de egoism și lăcomie ca piedici în calea păcii, nu ne gîndim la practicarea lor numai de către inșii singulari, dar

și la egoismul și lăcomia colectivă. Există un egoism și o lăcomie practicate organizat și pe scară largă. Este vorba despre exploatarea practică de statele capitaliste și decurgînd din sistemul proprietății particulare a mijloacelor de producție.

Prin exploatare, milioane de fii ai lui Dumnezeu sînt împiedicați de a se dezvolta normal și sînt privați de sănătate, de libertate, de elementarele bucurii ale vieții. Exploatarea desființează solidaritatea și fraternitatea dintre oameni, determinînd, în același timp, la exploatatori, cele mai monstruoase forme și acte de dezumanizare, ca: insensibilitate morală, cinism, cruzime, scăderea nejustificată a salariilor angajaților, sporirea costului vieții, distrugerea unor stocuri de alimente pentru menținerea prețurilor ridicate, păstrarea intenționată a maselor în ignoranță și mizerie, etc.

Expansionist prin structura lui, sistemul exploatator nu și-a limitat înrîuririle nefaste numai asupra maselor muncitoare din sînul țărilor în care și-a luat ființă, ci și-a întins tentaculele și asupra multor altor popoare, înrobindu-le, jefuindu-le și exploatăndu-le la sînge. Colonialismul este unul din păcatele de moarte care strigă împotriva regimului capitalist și cheamă la luptă împotriva lui.

Păcat de moarte este și rasismul, adică concepția potrivit căreia unele popoare — ca de exemplu, popoarele de culoare — ar fi atît din punct de vedere biologic, cît și spiritual, inferioare și incapabile de a se ridica la nivelul popoarelor de rasă albă.

Teoriile rasiste au fost formulate și puse în circulație cu scopul de a da măcar o aparență de justificare expansiunilor colonialiste, înrobirii și exploatării popoarelor de culoare.

Experiența ne arată însă că precum egoismul și lăcomia, tot așa exploatarea, colonialismul și rasismul sînt izvoare de neînțelegeri, de dușmănie, de războaie. Nu se poate ca între exploatați și exploatatori să se statornicească relații de pace. Nu se poate ca între popoarele coloniale și între colonialiști să se întindă punțile buneînțelegerii. După cum nu se poate ca între rasiști și formațiile etnice îmbrîncite în zona popoarelor de rasă inferioară, să existe apropiere și înfrățire.

Egoismul și lăcomia; colonialismul și rasismul; exploatarea sălbatică a omului de către om, iată cîteva din marile păcate care stau în calea statornicirii păcii între oameni și popoare.

Dar oricît de mari ar fi aceste păcate ele nu sînt de așa natură încît să nu poată fi desființate.

È cu totul greșită concepția potrivit căreia păcatul ar fi de nebiruit și că despre o înlăturare a lui n-ar putea fi vorba decât la sfârșitul lumii.

Biserica învață că scopul către care trebuie să tindă credinciosul este mântuirea. În același timp ea învață că mântuirea nu se poate dobîndi decât în lumea aceasta. În lumea de aci și de acum, nu în lumea de dincolo. Aceasta înseamnă că pentru biruirea păcatului nu există alt timp decât timpul vieții pămîntești. Aici și numai aici, în lumea aceasta, putem lucra faptele mîntuirii. Adică numai aici putem lupta împotriva păcatului și-l putem desființa. Aici, pe pămîntul acesta, trebuie să desființăm egoismul și lăcomia. Aici, în lumea aceasta în care trăim, trebuie să biruim colonialismul, exploatarea, rasismul, războiul rece și pe cel cald, nu în lumea cealaltă. Nu lumea cealaltă are nevoie de pace, ci lumea de acum, și de aci, lumea în care trăim cu toții. Nu numai lumea de dincolo ci și lumea aceasta este a lui Dumnezeu, care voințește să fim fiii Lui, fii ai păcii, nu numai dincolo, ci și aici. „Nu socotim, declară I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, în cuvîntul rostit în numele Bisericii Ortodoxe Romîne, la deschiderea Adunării Mondiale Creștine pentru pace de la Praga (13—18 iunie 1962); Nu socotim ... că dificultățile și primejdiile care stau în calea unei păci drepte și traionice, n-ar putea fi înlăturate, din pricina slăbiciunii și a vicierii firii omenesti stăpînite de păcat. Din contră sîntem convinși că precum nici un obstacol nu este de netrecut și nici o primejdie de nebiruit pentru cel ce vrea să-și dobîndească mîntuirea, tot la fel, nici pentru cei ce vor cu adevărat să trăiască în pace și să înlătore războiul, nici o piedică nu este de neînlăturat” (B.O.R. 7—8 (1961), p. 614). Cuvintele respiră optimismul robust al Bisericii noastre, care fără să ignoreze puterile păcatului, e adînc convinsă că puterile pozitive sînt cu mult superioare aceloră.

Așadar, după concepția Bisericii nu există păcat oricît de greu care să nu poată fi biruit și nu există rău oricît de întins care să nu poată fi înlăturat de către cei ce vor cu adevărat să instaureze și să consolideze pacea între oameni.

Întrebarea este: De ce mijloace se vor folosi, practic, predicatorii pentru angajarea efectivă a credincioșilor în vederea instaurării păcii?

Preoții predicatori vor trebui să acorde un interes mai sporit valorificării omiletice a fondului revelațional irenic. În predici să se arate mai des, mai temeinic și mai pe-nțeleș că Iisus Hris-

tos a venit în lume tocmai pentru a înlătura orice urmă de vrăjmășie, fie că e vorba de vrăjmășia credincioșilor față de Dumnezeu, fie despre vrăjmășia dintre oameni. Amvonul va arăta mai stăruiitor că în centrul operei Mîntuitorului stă împăcarea oamenilor cu Dumnezeu și așezarea bazelor spirituale ale înfrățirii și păcii dintre toți oamenii și dintre toate popoarele.

E necesar ca pacea să fie adusă în mai strînsă legătură cu țelul final al vieții credincioșilor, care este mîntuirea.

Să se arate că atunci cînd Biserica învață că fără Har, credință și fapte bune nu există mîntuire, ea învață în fond că fără pace nu este posibilă realizarea mîntuirii.

Intr-adevăr, Harul mîntuitor este Harul împăcării și al păcii. Credința în Harul dumnezeiesc este credința în opera împăcării realizată de Iisus Hristos Domnul. Faptele mîntuitoare sînt faptele izvorînd din credința în opera împăcării realizată de Mîntuitorul, adică sînt, în fond, fapte ale păcii.

Harul dumnezeiesc este Harul păcii. Credința este credința în Harul împăcării, este credința în pace. Și cum „credința fără fapte este moartă” urmează că „credința în pace fără faptele păcii este moartă”.

Amvonul va trebui să releve cît mai des și mai pătrunzător că împăcarea realizată între Dumnezeu și om prin Iisus Hristos cuprinde și o chemare puternică pentru credincioși în sensul ca ei să treacă la slujirea practică a păcii dintre oameni străduindu-se să statornicească pretutindeni în sfera lor de priză, relații pătrunse de duhul înfrățirii și al păcii.

Credincioșii să fie deprinși a se feri ei înșiși de certuri, de învrăjbiri, de egoism și lăcomie, de nedreptățiri, promovînd în schimb îngăduința, înțelegerea, bunătatea, frăția, spiritul de jertfă, dragostea dezinteresată. Să fie deprinși a participa cu tragere de inimă și însuflețire, la întruniri comune, la conferințe comune, la petreceri comune, la muncă în comun. Prilejurile de intercomuniune, de discuții, bucurii și activitate în comun înlătură obstacolele psihologice și netezesc căi de apropiere, de înfrățire și conviețuire pașnică.

Fără îndoială, pentru a face din credincioșii săi, pe de o parte oameni convinși pînă în adîncul sufletului lor de valoarea inegalabilă a păcii, iar pe de alta luptători activi pentru instaurarea și întărirea păcii pe pămînt, e necesar ca predicatorul însuși să fie un convins militant al păcii. Ca în atîtea alte domenii, așa și aici, e mereu actual vechiul adagiu: Longum iter per prae-

cepta, breve per exempla. Predica verbală despre pace oricât de însuflețită, poate fi ascultată și păstrată pentru un timp oarecare în minte și chiar în inimă. Apoi, e învăluită în umbrele uitării. O predică despre pace prin pilda directă însă este altceva. E mult mai dinamică, iradiază o mult mai mare putere de înduplecare a voinței ascultătorilor.

Încît, într-un anume înțeles, valorificarea practică a potențialului irenic, reprezentat de Sf. Scriptură și de credincioși, depinde de pilda directă a preotului predicator.

Drept aceea, e necesar ca înaintea păstoriților, preotul să treacă el însuși cu hotărîre la practicarea faptelor păcii.

Va înfrînge el singur orice pornire spre egoism și lăcomie prin cultivarea abnegației, a carității, a slujirii dezinteresate a celorlalți.

Din purtarea lui va elimina orice faptă care i-ar putea aduce avantaje materiale în dauna celorlalți.

Față de semenii aparținînd altei credințe sau altei naționalități va promova relații de respect și dragoste. Nimeni nu-i poate cere preotului să recunoască precum că toate cultele și confesiunile ar fi deținătoare egale ale adevărului revelat, dar i se poate cere ca față de membrii oricărui cult și ai oricărei Biserici să se comporte cu cel mai deplin respect și cu cea mai frățească iubire. Cînd mărturisindu-și alipirea totală față de Biserica sa, preotul predicator se va angaja cu însuflețire în lupta pentru pace alături de orice fel de credincioși și alături de necredincioși, alături de conaționali ca și de cetățeni aparținînd oricărei alte naționalități, el va putea determina la parohienii săi acea atitudine de încadrare conștientă și bucuroasă, în marea mișcare pentru pace desfășurată azi cu o forță nemaicunoscută în istorie.

Și participînd activ la o asemenea măreață mișcare printre frunțașii căreia se află și preotul lor, credincioșii vor fi bucuroși să constate că mergînd pe o astfel de cale, ei merg chiar pe calea arătată de însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

cepta, breve per exempla. Predica verbală despre pace oricât de însuflețită, poate fi ascultată și păstrată pentru un timp oarecare în minte și chiar în inimă. Apoi, e învăluită în umbrele uitării. O predică despre pace prin pilda directă însă este altceva. E mult mai dinamică, iradiază o mult mai mare putere de înduplecare a voinței ascultătorilor.

Încît, într-un anume înțeles, valorificarea practică a potențialului irenic, reprezentat de Sf. Scriptură și de credincioși, depinde de pilda directă a preotului predicator.

Drept aceea, e necesar ca înaintea păstoriților, preotul să treacă el însuși cu hotărîre la practicarea faptelor păcii.

Va înfrînge el singur orice pornire spre egoism și lăcomie prin cultivarea abnegației, a carității, a slujirii dezinteresate a celorlalți.

Din purtarea lui va elimina orice faptă care i-ar putea aduce avantaje materiale în dauna celorlalți.

Față de semenii aparținînd altei credințe sau altei naționalități va promova relații de respect și dragoste. Nimeni nu-i poate cere preotului să recunoască precum că toate cultele și confesiunile ar fi deținătoare egale ale adevărului revelat, dar i se poate cere ca față de membrii oricărui cult și ai oricărei Biserici să se comporte cu cel mai deplin respect și cu cea mai frățească iubire. Cînd mărturisindu-și alipirea totală față de Biserica sa, preotul predicator se va angaja cu însuflețire în lupta pentru pace alături de orice fel de credincioși și alături de necredincioși, alături de conaționali ca și de cetățeni aparținînd oricărei alte naționalități, el va putea determina la parohienii săi acea atitudine de încadrare conștientă și bucuroasă, în marea mișcare pentru pace desfășurată azi cu o forță nemaicunoscută în istorie.

Și participînd activ la o asemenea măreață mișcare printre fruntașii căreia se află și preotul lor, credincioșii vor fi bucuroși să constate că mergînd pe o astfel de cale, ei merg chiar pe calea arătată de însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Radu Albala, ANTIM IVIREANUL ȘI VREMEA LUI. București. Editura Tineretului — Colecția „Oameni de seamă”, 1962, 205 p.

În legătură cu viața și cu activitatea mitropolitului Antim Ivireanu s-a vorbit și s-a scris și în trecut. De bună seamă, figura lui distinsă nu va fi lipsă nici din memoria vremii viitoare. Și aceasta pentru însemnătatea deosebită pe care aproape neîntrecutul ierarh-cânturar a avut-o în trecutul de luptă și de zbucium al poporului nostru. Într-adevăr, „Antim Ivireanu a fost un remarcabil om de la sfârșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII și unul dintre fondatorii și conducătorii activității de tipărire a cărților în România. În tipografia organizată de el s-au tipărit cărți în limbile română, greacă, slavă, arabă, etc.”.¹ Personalitatea lui cuplasește vremea în care a apărut și s-a manifestat din plin. Acest vlădică a ostenit cu sîrg și fără zăbavă nu numai întru mîntuirea sufletească a dreptmăritorilor săi fii duhovnicești din Țara Românească și de pe alte meleaguri; dar, tot în aceeași măsură, și întru ridicarea socială, națională, politică, artistică și culturală a trudnicului nostru popor din acea vreme.

Ziceam că despre acest om rar și ales, despre acest „om de seamă” s-a scris și se va mai scrie. Dar niciodată, poate, din destul. În afară de faptul că a fost „cânturar, luptător, patriot, adevărată figură de Renaștere” (p. 189), viața lui dramatică, „îfrîmîntată ca și vremea în care a trăit, înmănușează cu curaj și abnegație tot ceea ce a fost chemare la progres în epoca sa. Hărnicia și iscusința tipografului, traducătorului și editorului îl consacră ca pe unul dintre vrednicii înaintași ai culturii românești” (copertă).

E drept, în trecut, Antim Ivireanu a fost privit mai mult din profil, cu deosebire în dependență de ale sale bine cunoscute „didahii”. În vremea cînd ele au fost întocmite și rostite, au avut o însemnătate deosebită. Căci, „îmbinînd măiestrita folosire a limbii literare cu o bună observație a vieții, Antim nu s-a sfiit ca, de la înălțimea amvonului, să dea în vileag corupția socială și vicisitudinea jugului otoman” (p. 8).

Faptul că au fost editate și reeditate, chiar și de tot recent, cu aprecieri elogioase, atestă însemnătatea lor multiplă și pentru contemporaneitate.

Acum, Dl Radu Albala a întocmit însă o lucrare, științific întemeiată, din care „furtunoasa personalitate a Ivireanului” este cu adevărat apre-

¹ Din cuvîntarea lui Vasili Mjavanadze rostită în fața delegației de partid și guvernamentale a R.P.R. care a vizitat Uniunea Sovietică în august 1961. („Scînteia”, XXX, 1961, nr. 5251, aug. 9, p. 1). Citat din lucrarea ce o recenzăm, p. 5.

ciată din toate unghiurile de vedere. Răzbat din ea, în mod deosebit, simțul artistic, îndemînarea literară, abilitatea desăvîrșită, sprinteneala de gîndire și *clarviziunea* marelui ierarh. Clarviziunea, pentru că în ipostaza sa de „luptător convins pentru independența țării noastre, el s-a situat într-un moment nodal al istoriei universale, pe poziția fermă a unei politici de apropiere cu Rusia, poziție care nu era alta decît cea a înseși maselor populare” (p. 9). Această linie de orientare se face evidentă în întreaga lucrare.

De altfel, datele și aprecierile bogate ce fac obiectul cărții conturează în așa măsură personalitatea mitropolitului Antim Ivireanu încît o fac, „în ciuda lungului șir de ani, (să ni se înfățișeze) încă aievea înaintea ochilor noștri, împreună cu tot veacul lui, dramatic crîmpei al zbuciumului nostru trecut” (p. 9).

Lucrarea despre care scriem înmănunchiază patru capitole ce se deslăsoară oșebit de reușit și de atrăgător pe 205 pagini, format obișnuit de carte (189 pagini de text, iar restul cuprinzînd note documentare). În fruntea fiecărui capitol înfîlînim cîte un citat, fericit ales, din graiul sau din scrisul mitropolitului Antim. Imbinat, citatele acestea rezumă oarecum, prin ele înșile, sensul, țelul și miezul lucrării; dar tot ele conturează din capul locului și năvalnica structură lăuntrică a neînfîricatului vlădică. Astfel: I. „Eu aici în țară n-am venit de voia mea, nici de vreo sărăcie sau lipsă”; II. „De aceea dar nu este minune ... de m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor ... la turmă ... mare și înaltă”; III. „Că ne-au încărcat turcii cu dările cît este peste putîntă săracilor și nu mai conțenesc cu cerutul”; IV. „Ce folos este a nu bea vin și a fi beat de veninul mîniei?”.

Expunerea, depănată într-un stil plastic, simplu, ușor și curat, într-o ținută atrăgătoare și care prin nimic nu obosește, apoi cu o vădită nuanță cronicărească, mîneacă de la oarecare procese ce se țineau „în spătăria cea mică a curții domnești” (p. 11), de față fiind însuși Costandin Vodă Brîncoveanu, mitropolitul Ungrovlahiei și boierii de divan domnesc. Judecățile se făceau în spiritul acelei vremi, „dreptatea” revenind totdeauna celor mari și tari, celor avuți. Cînd era vorba de necazurile vreunui rob, nu izbîndea dreptatea, ci glăsuia pravila. „Pravila zice și obiceiul pămîntului întărește că țiganul e rob din tată în fiu, așa că roabă e și Măgdălina — parte într-un oarecare proces — și robi sînt și copiii ei, măcar că tatăl lor e român slobod” (p. 12). Boierul Bunea trebuia deci să se „învrednicească de dreptate”, iar nu amărîtul de Costandin, tată a șase copii tot pe atît de necăjiți, măcar că acesta din urmă era, bietul de el, „român liber”.

Înaintea cîstitului divan domnesc se înfățișau mai ales pricini pentru „vecinie”, pentru „ocină”, pentru pămînt. În ele clocotea dragostea de totdeauna a țăranului pentru pămîntul muncit de el, dar și ura neagră față de cei ce îi luau rodul muncii, pe nemuncite. Sentințele, cele mai multe, pecetluiau depozedarea de pămînt a țăranilor, astfel încît, pe acest plan, iese în evidență fața veacului XVII, veac care „se situează la capătul unui îndelung proces, început cu sute de ani în urmă, de aservire a țărănimii, atît prin desființarea dreptului de strămutare, cît și prin creșterea numărului de țărani aserviți...”. Asistăm „la o neconținută pauperizare a marilor mase țărănești, în folosul, desigur, al stăpînilor feudali” (p. 14).

În vremea aceea îl întâlnim pe „modestul călugăr” Antim Ivireanul, îndreptându-se spre curtea domnească. Vrea să stea de vorbă cu vodă. Dar nu reușește. Căci Brîncoveanu este prea cuprins de felurite treburi mai mari și mai mărunte. Pe de-o parte face „socoteală” crîncenă și totală cu oarecare complotiști, ca apoi, împreună cu boierii, să sărbătorească slăvita nuntă a uneia din fiicele sale. Nu-i rămîne deci altceva de făcut, decît să se întoarcă acasă, pe jos, deoarece „cal n-avea și nici trăsură nu-i trebuia pînă în vîrfurile dealului unde-și avea chilia” (p. 23).

La curte, petrecerea se prelungește pînă în zori. În oraș, prin crîșmele săpate în pămînt, petrecăreții întirziați își înneacă amarul „în ulcele de vin care nu erau de cleștar, la mese care nu erau așternute cu nici un fel de față, și într-o duhoare care nu amîntea cu nimic de aerul înmiresmat cu pastile de curse (pastă aromatică) și pulverizat cu apă de trandafiri din casele boierești” (p. 23). Între aceștia „nu puțini erau țărani care, veniți în ajun să-și desfacă rodul muncii lor, meniți să înșele gurile celor de-acasă sau să îndeestuleze foamea cea fără de sfîrșit a birarilor, se trezeau dimineața cu toți banii lurați, ba mai trebuiau să-și lase și straietele zalog pentru a plăti un „chef” pe care n-aveau să-l uite așa de ușor” (p. 24).

Sumbrou aspect al acelei vremi!

Ceva mai tîrziu, „părintele Antim, tipograful de la Mitropolie” (p. 24), după o așteptare de două ceasuri, este primit de vodă Brîncoveanu. Spre a lui mare bucurie, găsește acolo, deschisă, pe analog, „monumentala lucrare cunoscută îndeobște sub numele de „Biblia de la București”..., care însemna o îndoită izbîndă a culturii noastre în vremea aceea, cînd limba romînă, limba vorbită a poporului își croia, cu destulă anevoință, drumul spre a înlocui limba literară slavă bisericească” (p. 26). Era un model și un îndemn pentru viitorul vîldică.

Sfătuirea dintre vodă Brîncoveanu și părintele Antim, în prezența stolnicului Costandin Cantacuzino, avea să ducă la împlinirea rostului cu care „smeritul călugăr” fusese adus, chiar de domn, de la Țarigrad: „ca să mai facă puțin avînt meșteșugului tipografic în țara ce o cîrmuim” (p. 25) și ca, în cea mai scurtă vreme, să dea la iveală, în limba romînească, o psaltire și o evanghelie (p. 30); să scrie, să traducă și să tipărească, în graiul poporului romîn, felurite cărți, dovedind, mai apoi, cu prisosință, că și această limbă — cea romînească — este capabilă să cuprindă și să exprime cu măiestrie gînduri, idei și simțăminte dintre cele mai alese, dintre cele mai înalte și curate.

La aluzia părintelui Antim, că tiparnița din Dealul Mitropoliei nu prea corespunde; că slovele ei sînt vechi și tocite, că lăcașul e mic și neîndeștător, iar zarva orașului de scaun nu-i priește nici lui, nici ucenicilor lui (p. 31), Brîncoveanu îl încredințează că va rostui toate cele de trebuință, ca izvodirea de cărți să fie fără cusur. Și le-a rostuit, la mănăstirea Snagov, unde Antim avea să desfășoare o muncă bogată și rodnică. În 1696 scoate aci întîia carte, „pîrgă și roadă nouă a acestei tiparnițe” (p. 36). Urmează și altele. Crește și ucenici destoinici care aveau să ducă arta lor meșteșugărească pînă departe peste granițele țării. Mai „ciocănește cu dăltița la cîte o măiastră cioplitură în lemn” (p. 41) și realizează numeroase miniaturi, ca un artist desăvîrșit ce era.

După ce lucrarea înfățișează starea economică-financiară și cea sanitară — amîndouă jalnice — din acea vreme, zăbovește la anul 1705, cînd

părintele Antim, acum stareț la Snagov, este înscăunat episcop la Rîmnic. Și aceasta împotriva opoziției filoturce. Intr-adevăr, aprigul și originalul arhieru vădea tot mai mult „hotărîta lui înclinare către o politică de apropiere cu Rusia” (p. 61).

Relevînd îmbunătățirile artistice în stil brîncovenesc pe care episcopul Antim le aduce mănăstirilor Cozia și Hurez, și alte lucrări de acest fel, expunerea reliefează îndeosebi și faptul că aci, în liniște, el „se pregătește să devină o prezență activă în viața politică a vremii sale (p. 70). Cadrul natural care străjuie și astăzi episcopia de la Rîmnic n-avea să mai adăpostească vreme îndelungată pe Antim din Iviria. „Un drum mult mai măreț, mai glorios și mai tragic îl aștepta pe acela care, sosit din depărtatele melaguri georgiene ale căutătorilor lîinii de aur, a venit să-și jertfească viața în slujba celor mai scumpe năzuințe ale poporului român” (p. 70).

La 22 februarie 1708 el este înscăunat mitropolit al țării, la București, cu mare cinste și cu mărit alai, „pă scara cea mare pen divan” (p. 71).

În cuvîntarea de instalare, caracteristică structurii lui morale și religioase, mitropolitul Antim mulțumește celor ce „necătînd la micșorarea, netrebnicia și ... streinătatea lui”, l-au pus în această înaltă dregătorie. Dar anunță că grija lui se va îndrepta neconținut spre cei ce „trăiesc înconjurați și îngrădiți ... și împresurați de atîtea nevoi și scîrbe ce vin totdeauna mîncetate de la cei ce stăpînesc pămîntul acesta” (p. 72). Pentru unii ca aceștia se făgăduiește el solemn „să privegheze cu osîrdie și fără de lene ziua și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul tuturor de obște” (p. 72).

Iată „crezul unui patriot — din acea vremea — însufletit de o năpraznică ură împotriva jugului otoman, al unui om hotărît să facă tot ce-i stă în putință pentru a lupta cot la cot cu masele populare împotriva nesuferitei asupririi; acestui crez, enunțat la înscăunare, Antim Ivireanul i-a rămas credincios pînă la moarte (p. 73). Ba l-a pecetluit chiar cu moartea sa.

În calitate sa de mitropolit, Antim Ivireanul sprijină din plin toate acțiunile culturale și sociale întreprinse de Brîncoveanu. Contribuie din al său la rostuirea „Academiei de la Sf. Sava” și a unor așezăminte spitalicești, la întemeierea și susținerea mai multor școli, la promovarea a tot ceea ce îndeobște se înțelege prin cultura și arta brîncovenească.

Vremea aceasta coincide cu monopolizarea comerțului exterior și întregii economii a Imperiului otoman de către greci. Negotul țărilor românești intră și el în aceleași mîini. Dar, uneori, pe lîngă rău se mai strecoară și un pic de bine. Intr-adevăr, „în urma acestui proces economic, ... începe să se exercite și o mereu mai puternică influență culturală grecească, influență ce va ajunge la apogeu în a doua jumătate a secolului XVIII, cînd adevăratul centru mondial al culturii grecești se situează în țărilor romîne” (p. 78). Cultura grecească găsește bună primire în rîndul clasei dominante; ea este sprijinită de profesori și alți cărturari greci de seamă, care aflau în Țara Romînească „o atmosferă vrednică de cea de la curtea „Regelu Soare”. Insuși Antim tipărește numeroase cărți (30) în limba greacă, iar pe altele le traduce din grecește, ceea ce „constituie ... o însemnată contribuție la întărirea bazelor elenismului, la ridicarea spre clasicitate a vechii noastre culturi” (p. 78). Studiarea antichității greco-latine însemna tendința de includere în cultura umanistă cu consecințe favorabile eliberării personalității umane și progresului cultural și social.

Preocuparea mitropolitului Antim pentru scuturarea de pe umeri a „nesuferitei împilări turcești” nu scade. Dar nici dragostea lui pentru artă și cultură. În 1709 îi dăruiește lui Brincoveanu un nou manuscris, lucrat cu multă migăleală: „Chipurile Vechiului și Noului Testament”..., sau „Rodoslovia”, „care rămîne un monument grăitor pentru talentul de desenator și miniaturist al lui Antim” (p. 92). De altfel, toate lucrările lui exprimă „o preocupare pentru eleganță ... pentru armonioasă îmbinare de forme și culori” (p. 93).

Capitolul II din lucrare se oprește însă în mod cu totul deosebit asupra „didahiilor”, sau „predicilor” rostite de mitropolitul Antim din amvonul bisericii. Stăbilește neîndoielnic originalitatea lor, respingînd documental părerea că ar fi o imitație după ale predicatorului Ilie Mîniat. În alcătuirea lor, Antim ia exemple din viața de toate zilele. „Folosind din plîn, cu o energie și o violență încă neîntîlnită pînă la el, această metodă, îmbinînd cu succes un talent impetuos cu o bună observație a vieții, el — Antim — ne-a lăsat un tablou viu și pasionant al epocii sale, un tablou care desfășoară în fața ochilor noștri întreaga ticăloșie ce se ascundea sub fașul brîncovenesc” (p. 98). De la înălțimea amvonului sînt biciuite toate nărvurile rele ale vremii, indiferent de cine erau ele legate, de boieri sau de credincioși de rînd. E drept, în boieri lovește mai cu asprime și mai cu îndrăzneală, arătînd că, pentru ei, religia constituie mai degrabă un paravan, evlavie e o falsitate, milostenia (?) o danie din jaf, spovedania o ipocrită formalitate de suprafață; dacă nu pot ucide cu bățul și cu sabia, ucid cu limba” (p. 104—105).

Arta literară a mitropolitului Antim, artă cu caracter net popular, se vedește mai ales în aceste „didahii”. Observația maestrului Mihail Sadoveanu, că „este într-adevăr emoționant cum, în patria lui de adopție, Antim a ajuns cu anii, iar mai ales cu o stăruință neînduplecată ... să vorbească și să scrie o limbă, poate cea mai frumoasă dintre a tuturor cărturarilor țării” (citată la p. 108), este concludentă în această privință...

..., Repetiția, simetria, ca și alte procedee stilistice consacrate, sînt folosite cu gust și cu socoteală. Fraza lui e cînd scurtă și sacadată, cînd amplă, bogată și maiestuoasă. Oratorul cunoaște eleganța arhitectonică a perioadei; construirea incidentelor, menite să dea rotunjime frazei și să cuprindă toate implicațiile unei idei nu-l ridică nici o dificultate” (p. 109). Faptul că e poliglot, nu-l tiranizează în exprimarea gîndurilor pe romînește. Ba le exprimă, de cele mai multe ori, în stil simplu, spontan și direct” (p. 109). Folosește locuțiunile populare și îndrăgește interpelația („Ce lofos a fi galben de post, iar de pizmă și uriciune a fi aprins?”). Ii sînt la îndemînă figurile tradiționale recomandate de onimetică, comparația și metafora, pe care le ia cu predilecție din „tezaurul înțelepciunii populare” (p. 111). Manifestă adesea o deosebită gingășie, dovedind și simț poetic în evocarea unor fenomene ale naturii și a unor grandioase fenomene cerești. Unele imagini sînt aproape eminesciene (p. 112). Are chiar „hiperbolică viziune cosmică a unor alte galaxii” (p. 113), ridicîndu-se astfel, în arta literară, mai presus decît cronicarii. Ceea ce, în același timp, vedește și „că în riguroasele ziduri ridicate de moralist și luptător politic există numeroase ferestre dindărătul cărora zîmbește, tainic, poetul” (p. 113).

Capitolul III remarcă intensificarea curentului pentru scuturarea jugului otoman. La început de iunie din anul 1711, un sfat de taină, în frunte cu marele spătar Toma Cantacuzino, vărul domnului, și cu participarea mitropolitului Antim Ivireanul, caută căile pe care bunii patrioți să pășească și să se alăture oastei ruso-moldovene într-o viitoare luptă împotriva turcilor. Ei nu au învoirea domnului, la aceasta, dar au învoirea și blagoslovenia mitropolitului Țării Românești; au de partea lor și „cea mai fierbinte dorință a țării însăși” (p. 129). Ca urmare, încălcând și luând sub coburii șelilor tot ce puteau lua, au răzbit spre Iași, „spre oastea mîntuitoare a rușilor” (p. 129). Încercarea nu reușește întru totul; dar răzbunarea turcilor este nemaipomenită. Ca să scape de ea, mulți munteni și moldoveni, boieri și oameni de rînd, sînt nevoiți să treacă în Rusia, aflînd acolo un azil generos. Colaborarea de atunci cu Rusia avea să rămînă însă în permanență ca un preludiu pentru 23 August 1944, cînd poporul român „a scuturat jugul fascist și a pornit pe drumul construirii socialismului” și cînd „multi-seculara prietenie și-a aflat deplina ei încununare” (p. 137).

Brîncoveanu însuși întreprinde acțiuni de pedepsire împotriva celor ce patronaseră fuga lui Toma Cantacuzino și a soților săi de ideal. Și împotriva lui Antim Ivireanul, firește, pe care îl amenință cu scoaterea din scaun. Ba îi pune în seamă încă și mulțime de fapte nedemne, chiar învinuirea de delapidare ordinară. Mitropolitul Antim se apără în scris, cu demnitate și curaj și în termeni de o înaltă valoare literară. El rămîne mai departe în scaun; dar tensiunea dintre el și domn avea să dureze, de aci încolo, toată bună vremea.

Exploatarea țării continuă și mai cu asprime. „Oamenii abia mai vedesc să împlinească sutele de „cară” cu alimente, sutele de boi și de cai, miile de galbeni și de brațe de muncă, pe care sultanul, vizirul și alți mehistanî nu mai conținut cerîndu-le”. Cu prețul tuturor acestor plocoane, daruri și corvezi „Brîncoveanu continuă să domnească, pare-se, mai nelulburat ca niciodată” (p. 148). Numai pare-se. Căci maziliții instigă la Poartă, iar Cantacuzineștii vreau să-l înlăture din domnie. Turcii abia așteaptă să pună mîna pe averea lui. Scadența intrigilor și apucăturilor boierești și turcești nu întîrzie prea mult: la 24 martie 1714 Brîncoveanu este mazilit și înlocuit la domnie cu Ștefan Cantacuzino. Dus la Țarigrad, împreună cu soția, feciorii și ginerii, el zace „luni de cazne hoșesti în temnița de la Șapte Turnuri”. Iar „după ce dă, nefericitul, toată imensa lui avere, numai ca să-și scape viața, în Duminica de 15 august 1714, de Sîntămărie Mare” (p. 161), cade, împreună cu toți ai săi, sub securea călăului. Toată năprasna aceasta se săvîrșește în „mai puțin de o jumătate dintr-un sfert de ceas” (p. 162). Dar scîrba provocată de un asemenea sălbatic măcel rămîne ca un stigmat permanent pe fața unui imperiu apus, din fericire, pentru totdeauna.

*

Exterminarea familiei lui Brîncoveanu „nu i-a căsunat întru nimic lui Antim” (p. 164). El își continuă activitatea în mod obișnuit, întocmind și tipărind alte și alte cărți. Înaltă și mănăstirea care îi poartă numele și întocmește pentru ea un „Așezămînt”, rămas în manuscris, „care poate sta cu cinste alături de cele mai strălucite exemplare ale miniaturisticii universale” (p. 168). Stabilește veniturile și cheltuielile necesare mănăstirii, gospodărirea chibzuită a acestora, și îi organizează biblioteca.

În 1716 se produce și mazilirea lui Ștefan Cantacuzino. Locul i-l ia Nicolae Mavrocordat, „adept al soluțiilor de mînă forte” (p. 177). Noul domn nu-l vedea cu ochi buni pe mitropolitul Antim. „Avea bune temeiuri să bănuie că fuga soției lui Toma s-a făcut și ea, precum odinioară cea a spătarului însuși, cu știrea sau chiar cu îndemnul mitropolitului” (p. 178). Și mai musteau în el și alte pricini de supărare împotriva dîrzului vlădică. Acestea izbucnesc cu bruschețe după întoarcerea miniosului domn din fuga rușinoasă spre Giurgiu — de teama armatei austriece. Unii boieri sînt schingiuiți și omoriți, iar mitropolitul Antim, „țîrit de barbă și de păr”, este aruncat în „mucedul întuneric al unei temnițe subterane, unde, peste cîteva zile, i se citește și gramata patriarhală de caterisire” (p. 186)... „dată august (după stil vechi) 1716 și semnată de 11 înalți arhierei în frunte cu Ieremia, patriarhul ecumenic” (p. 187). Departe de a-l acuza, documentul în cauză „nu face decît să scoată și mai bine în lumină năzuințele și lupta unei vieți puse, cu stăruință și în întregimea ei, în slujba eliberării poporului (romîn) de sub jugul otoman” (p. 187).

Pornit de slujitori turci, într-o căruță, pe drumul mănăstirii Sinai, la malul rîului Tundja, se vede bruscat și lovit. Se luptă, dar lupta este inegală. „Lăsînd în pumnii încheștați ai gealaților smocuri din maiestoașă sa barbă albă, „hainul” este azvîrlit în rîu. Cîteva eforturi disperate împotriva vîrtejurilor care îl trag la fund, cîteva bolboroseli, și oglinda placidă a rîului — o clipă tulburată de cîteva cerculețe ce cuprind într-însele ultimele răsufări ale muribundului — se liniștește, învăluind pentru totdeauna în undele ei pe acela care a fost Antim Ivireanul, mitropolit al Țării Românești” (p. 188).

Marele mitropolit este ucis de un neînduplecat asupritor. El pierе „în arena politică, răpus de forțele întunerecului, împotriva cărora, singur el, și-a îndreptat cu consecvență lupta întregii sale vieți” (p. 188). Loc de odihnă are pentru totdeauna în sufletele celor pentru care a luptat, a suferit și și-a dat viața. Iar „cărțile și zidirile lui, ca și întreaga sa activitate culturală și politică, stăruie însă, ca un admirabil cenotaf, în amintirea și pilda tuturor” (p. 189).

Lucrarea de care ne-am ocupat, apărută în condițiuni tehnice superioare și ilustrată cu clișee minunate de bine alese și de tot potrivite textului, se citește și recitește cu multă ușurință și tot cu atîta plăcere. Deși minuțios documentată, ea nu are nimic greoi în stil, peste tot în ținuta literară. În cuprinsul ei, personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul este conturată fidel și cu desăvîrșită obiectivitate. Apreciem că nici un cleric nu ar fi redat-o cu o mai deplină nepărtinire. Felicităm din toată inima pe autor pentru izbînda sa într-o muncă multora de bun folos.

D. CALUGAR

O.N.U. ȘI INSTITUȚIILE SPECIALIZATE. Culegere de documente. Editura Științifică. București 1962, 312 p.

Izvorită dintr-o adîncă necesitate, Organizația Națiunilor Unite — O.N.U. — este forul suprem internațional chemat să rezolve problemele majore ale omenirii zilelor noastre.

Trăim zile în care toate popoarele, mici și mari, sînt chemate să-și spună cuvîntul în tot ceea ce privește buna și tot mai prospera desfășurare a vieții lor. Acest fapt a fost determinat cu deosebire de ultimul război mondial, care a cuprins în vîlvătaia lui tot rotogolul pămîntului, provocînd popoarelor pagube și suferințe care cu greu pot fi redată în cifre sau cuvinte.

Deși lipsesc încă o seamă de state — cum este de pildă Republica Populară Chineză, precum și o serie de țări care nu și-au cîștigat încă independența de sub jugul colonial — se cunoaște totuși rolul pe care și O.N.U. l-a avut în stingerea unor conflicte, care puteau să aibă urmări grave pentru pacea lumii, cum a fost de pildă criza din Marea Caraibilor, cea yemenită, ș. a.

O.N.U. și Instituțiile specializate este prima lucrare de genul acesta care apare la noi în țară, cuprinzînd documentele de bază ale Organizației Națiunilor Unite și ale altor organizații internaționale care funcționează sub egida O.N.U. și „din care fac parte un număr mare de state”. Motivul care a dus la apariția acestei lucrări se arată în introducere: acela de „a se cunoaște scopurile, compunerea și atribuțiile” acestor mari organisme internaționale. Cartea interesează, desigur, și pe preoții noștri, ca unii care trebuie să fie informați în toate problemele mari internaționale, ceea ce ne și face s-o semnalăm.

Vom reda din această „Culegere de texte” extrase a căror cunoaștere ni se pare mai potrivită, privind spre exemplu probleme care sînt la ordinea zilei, cum este aceea a menținerii păcii, a progresului social, a dezarmării generale și totale, etc.

Partea I a cărții este intitulată: „Documentele O.N.U.” și începe cu *Carta Organizației Națiunilor Unite*, semnată la San Francisco în 26 iunie 1945. „Carta” cuprinde XIX capitole și 111 articole.

„Noi, Popoarele Națiunilor Unite — se spune în preambulul Cartei O.N.U. — Hotărîte

să izbăvim generațiile viitoare de flagelul războiului, care, în decursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse,

să ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor și în egalitatea în drepturi a națiunilor mari și mici,

să creăm condițiile în care să poată fi menținute justiția și respectul obligațiilor, decurgînd din tratate și alte izvoare ale dreptului internațional,

să favorizăm progresul social și instaurarea unor condiții de trai mai bune, într-o libertate mai mare,

ȘI, ÎN VEDEREA ACESTOR SCOPURI,

să practicăm toleranța și să trăim în pace unul cu celălalt, ca buni vecini,

să ne unim forțele pentru menținerea păcii și securității internaționale,

să acceptăm principii și să instituim metode, care să garanteze că forța armată nu va fi folosită altfel decît în interesul comun,

să folosim instituțiile internaționale pentru favorizarea progresului economic și social al tuturor popoarelor,

Am hotărît să ne unim eforturile într-o înfăptuirea acestor scopuri”.

Scopurile Organizației Națiunilor Unite însă sînt specificate mai precis în art. 1 în felul următor:

1. Să mențină pacea și securitatea internațională și, în acest scop, să ia măsuri colective eficace în vederea prevenirii și înlăturării amenințărilor împotriva păcii și reprimării oricăror acte de agresiune sau altor violări ale păcii și să înfăptuiască, prin mijloace pașnice, în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, aplanarea sau rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional, care ar putea duce la o încălcare a păcii;

2. Să dezvolte relații prietenești între națiuni, relații întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor, și să ia oricare alte măsuri menite să consolideze pacea lumii;

3. Să realizeze colaborarea internațională, rezolvînd problemele internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, dezvoltînd și încurajînd dezvoltarea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie și

4. Să fie un centru în care să se armonizeze acțiunile națiunilor pentru atingerea acestor scopuri comune (Cap. I. Scopuri și principii).

Pentru realizarea scopurilor specificate mai sus, O.N.U. trebuie să activeze potrivit unor principii — șapte la număr — dintre care reținem:

1. Organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor ei.

2. Toți membrii organizației își vor rezolva diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie primejduite.

4. Toți membrii organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța, sau la folosirea ei, atît împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, cit și în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.

În continuare, cap. II al Cartei O.N.U. se ocupă cu Membrii, cap. III cu Organele, cap. IV cu Adunarea Generală, care se compune din toți membrii O.N.U. (art. 9) și „poate discuta orice probleme privitoare la menținerea păcii și securității internaționale” (art. 11) și alte multe probleme privind desfășurarea pașnică și constructivă a vieții internaționale, Cap. V cu Consiliul de Securitate, care constituie organul de acțiune „rapidă și eficace” al O.N.U., „avînd principala răspundere pentru menținerea păcii și securității internaționale” (art. 24), el fiind compus din 11 membri, dintre care 5 permanenți și 6 nepermanenți, cap. VI cu Rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor, cap. VII cu Acțiunea în caz de amenințări contra păcii, violări ale păcii și acte de agresiune, cap. VIII cu Acorduri regionale, care au ca scop, printre altele, rezolvarea „pe cale pașnică a diferendelor locale” (art. 52), cap. IX cu Colaborarea economică și socială internațională, din care desprindem că în scopul de a crea condițiile de stabilitate și bunăstare necesare unor relații pașnice și prietenești între națiuni, relații bazate pe respectul principiului egalității în drepturi și autodeterminării popoarelor, O.N.U. va favoriza:

a) ridicarea nivelului de trai, folosirea completă a brațelor de muncă și condiții pentru progresul și dezvoltarea economică și socială;

b) rezolvarea problemelor internaționale în domeniul economic, social, sanitar și a altor probleme asemănătoare; colaborarea internațională în domeniul culturii și educației.

c) respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie (art. 55), cap X cu Consiliul Economic și Social, ș.a.m.d., cap. XV cu Secretariatul, în care se arată că „Secretarul general este cel mai înalt funcțional al Organizației” (art. 97) etc.

Statutul Curții Internaționale de Justiție (C.I.J.), care cuprinde V capitole și 70 articole.

Curtea Internațională de Justiție se instituie prin Carta O.N.U. ca organ judiciar principal al ei. În cap. I, privind organizarea Curții, se spune: „Curtea va fi compusă dintr-un corp de judecători independenți, aleși indiferent de cetățenia lor, dintre persoanele cu înalte calități morale, care îndeplinesc condițiile cerute în țările lor, pentru a fi numiți în funcțiile judiciare cele mai înalte sau sînt juriști de o competență recunoscută în dreptul internațional” (art. 2). În competența acestui organism internațional intră toate cauzele care îi vor fi supuse de părți, precum și toate problemele, special prevăzute în Carta O.N.U. sau în tratatele și convențiile în vigoare, ca de pildă: a) interpretarea unui tratat; b) orice problemă de drept internațional; c) existența oricărui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar constitui călcarea unei obligații internaționale, etc.

Convenție cu privire la privilegiile și imunitățile Organizației Națiunilor Unite cuprinde VIII articole și se ocupă cu probleme administrative privind O.N.U., ca de pildă: Bunuri, fonduri și activ (art. 2), Funcționari (art. 5), Experti în misiuni pentru Organizația Națiunilor Unite (art. 6), etc.

Partea II a Cărții se intitulază: „*Instituțiile specializate*” și începe cu *Constituția Organizației Internaționale a Muncii* (O.I.M.), care cuprinde IV părți, 40 articole și o anexă. În preambulul Constituției se arată scopurile și obiectivele O.I.M., de aceea îl reproducem în întregime:

„Avînd în vedere că o pace universală și trainică nu poate fi stabilită decît pe baza justiției sociale;

Avînd în vedere că există condiții de muncă care implică nedreptate, mizerie și lipsuri pentru un mare număr de oameni, ceea ce provoacă o atît de mare nemulțumire încît pune în pericol pacea și armonia în întreaga lume, și avînd în vedere necesitatea urgentă de a îmbunătăți aceste condiții, de exemplu, prin: reglementarea orelor de lucru, inclusiv stabilirea zilei și săptămîinii de lucru maxime, reglementarea recrutării de forțe de muncă, lupta împotriva șomajului, garantarea unui salariu care să asigure condiții satisfăcătoare de trai, protecția muncitorilor împotriva bolilor generale sau profesionale și accidentelor de muncă, protecția copiilor, adolescenților și femeilor; pensii pentru bătrînețe și invaliditate, apărarea intereselor oamenilor muncii care lucrează în străinătate, recunoașterea principiului „la muncă egală salariu egal”, recunoașterea principiului libertății sindicale, organizarea învățămîntului tehnico-profesional și alte măsuri asemănătoare;

Avînd în vedere de asemenea că refuzul unei țări de a adopta condiții umane de muncă constituie o piedică pentru celelalte popoare care doresc să îmbunătățească condițiile de muncă în propriile lor țări.

Înaltele părți contractante, însuflețite de sentimente de justiție și omenie, precum și de dorința de a asigura o pace trainică în întreaga lume au căzut de acord asupra" menționatei Constituții a O.I.M. Partea I a acestei Constituții se ocupă de *Organizare*, partea II cu Procedura, partea III cu Dispoziții generale, partea IV cu Dispoziții diverse, iar anexa cuprinde Declarația privind scopurile și obiectivele Organizației Internaționale a Muncii, adoptată ulterior, din care desprindem principii umanitare ca acestea:

- a) munca nu este o marfă;
- b) libertatea cuvîntului și de asociere este necesară pentru un progres continuu;
- c) mizeria, oriunde există, constituie o amenințare pentru bunăstarea tuturor;
- d) lupta împotriva lipsurilor trebuie să se desfășoare cu o energie fără răgaz în fiecare stat și prin eforturi internaționale permanente și unite, etc.

Ca urmare, O.I.M. urmărește să realizeze printre altele:

- 1. Folosirea completă a forței de muncă și ridicarea nivelului de trai;
- 2. Folosirea muncitorilor în munci unde să aibă satisfacția de a da întreaga măsură a priceperii și cunoștințelor lor și de a aduce o contribuție cât mai mare la bunăstarea generală;
- 3. Posibilitatea pentru toți oamenii de a participa la roadele progresului în materie de salarii și cîștig, de durată a zilei de lucru și alte condiții de lucru;
- 4. Asigurarea unui venit de bază pentru toți și protecția medicală;
- 5. O ocrotire adecvată a vieții și sănătății muncitorilor în toate muncile profesionale;
- 6. Protecția copiilor și mamelor;
- 7. Un nivel adecvat de alimentație, de condiții de locuit și posibilități de recreere și cultură ș. a.

Constituția Organizației pentru Alimentație și Agricultură (F.A.O.) cuprinde XXII de articole. Din preambulul acestui Organism reținem că statele care fac parte din el sînt hotărîte „să favorizeze bunăstarea comună prin înfăptuirea unor acțiuni separate și colective, în scopul de a

— ridica nivelul de nutriție și condițiile de trai ale popoarelor de sub jurisdicția lor;

— realiza îmbunătățiri în randamentul producției și repartiției tuturor produselor alimentare și agricole;

— îmbunătăți situația populațiilor rurale, contribuind astfel la dezvoltarea economiei mondiale”.

Pentru realizarea acestor scopuri sînt specificate o seamă de prevederi, deosebit de importante cu deosebire pentru țările mai puțin avansate.

Convenție privind Aviația Civilă Internațională (I.C.A.O.). Cuprinde patru părți, partea I — Navigația Aeriană; partea II — Organizația Aviației civile internaționale; partea III — Transportul aerian internațional; partea IV — Dispoziții finale, XXII capitole și 96 articole, avînd drept scop „ca aviația civilă internațională să se poată dezvolta într-un mod sigur și ordonat și ca serviciile internaționale de transporturi aeriene să poată fi

intemeiate pe o bază de posibilități egale pentru toți și exploatate într-un mod economic și sănătos", fapt care contribuie și el la înțelegerea și prietenia între popoare.

Convenția Internațională a Telecomunicațiilor (U.I.T.), redată, în lucrarea de care ne ocupăm, în extras, reproduse fiind părțile cu caracter de principiu nu și cele de amănunt tehnic. Cuprinde trei capitole: Compunerea și structura uniunii (cap. I), Aplicarea convenției și a regulamentelor (cap. II), Relațiile cu Organizația Națiunilor Unite și alte organizații internaționale (cap. III), 29 de articole și două anexe.

În preambul se spune: „Recunoscînd integral fiecărei țări dreptul suveran de a-și reglementa telecomunicațiile, plenipotențiarilor guvernelor contractante au convenit, de comun acord, să încheie convenția de față în scopul de a înlesni legăturile și colaborarea dintre popoare prin buna funcționare a telecomunicațiilor”.

Convenția Poștală Universală (U.P.U.). Sînt reproduse și aici părțile din convenție cu caracter de principiu. Cuprinde VI capitole, 33 articole și o anexă. „Țările între care s-a încheiat convenția de față — se spune în art. 1 — formează, sub denumirea de Uniunea Poștală Universală, un teritoriu poștal unic pentru schimbul reciproc de corespondență.

Scopul uniunii este asigurarea organizării și perfecționării serviciilor poștale și favorizarea dezvoltării colaborării internaționale în acest domeniu”.

Convenția Organizației Meteorologice Mondiale (O.M.M.), cuprinde XX de părți, 35 articole și două anexe. Scopul acestui organism mondial este acela de a coordona, uniformiza și ameliora activitățile meteorologice din lume și a încuraja schimbul eficace de semne meteorologice între țări, în interesul diverselor activități omenești, ca de pildă în aviație, navigația maritimă, agricultură și alte activități.

Constituția Organizației Mondiale a Sănătății (O.M.S.), cuprinzînd XIX capitole și 82 articole. Sînt de asemenea reproduse și aici, din partea introductivă, ideile frumoase care contribuie și ele la fericirea popoarelor, a relațiilor armonioase dintre ele și a securității lor, idei care stau la baza acestei Organizații mondiale și care constituie, totodată, și țelurile ei.

„Sănătatea este o stare de completă bunădispoziție fizică, mintală și socială și nu constă numai în absența bolii și a infirmității.

O stare de perfectă sănătate pe care poate s-o atingă un om constituie un drept fundamental al oricărei ființe umane, indiferent de rasă, religie, vederile politice, situația sa economică sau socială.

Sănătatea tuturor popoarelor este o condiție fundamentală a păcii pe lume și a securității; sănătatea depinde de cooperarea cea mai strînsă a indivizilor și a statelor.

Rezultatele obținute de fiecare stat în ameliorarea și pregătirea sănătății sînt prețioase pentru toți.

Inegalitatea diferitelor țări, în ceea ce privește îmbunătățirea sănătății și lupta contra bolilor, în particular, bolile transmisibile (contagioase), sînt un pericol pentru toți.

Admiterea tuturor popoarelor la folosința rezultatelor și cunoștințelor cucerite de științele medicale, psihologice și înrudite, este esențială pentru a atinge cel mai înalt grad de sănătate” ș. a.

Convenția creînd o Organizație a Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.). Este Organizația internațională din cadrul O.N.U. despre care auzim mai des vorbindu-se. Prezenta convenție cuprinde XV articole, iar ideile care stau la baza ei sînt, de asemenea, cît se poate de juste și nobile și din care reproducem, și anume:

„că întrucît războaiele iau naștere în mințile oamenilor în mințile oamenilor trebuie înrădăcinată ideea păcii;

că neînțelegerea reciprocă între popoare a fost întotdeauna, în decursul istoriei, o cauză de suspiciune și neîncredere între popoare, prin care divergențele lor s-au transformat prea adese în război;

că îngrozitorul război, abia încheiat, a fost posibil din cauza negării idealurilor democratice ale demnității, egalității în drepturi și respectului reciproc al persoanei umane și prin înlocuirea lor, exploatînd ignoranța și prejudecățile, cu doctrina inegalității raselor și oamenilor;

că întrucît demnitatea omului cere răspîndirea culturii și educației pentru toți, în spiritul dreptății, al libertății și al păcii, aceasta constituie pentru toate popoarele o îndatorire sfîntă, pe care trebuie s-o îndeplinească în spiritul întrajutorării reciproce;

că o pace bazată numai pe acorduri economice și politice între guverne nu s-ar putea bucura de sprijinul unanim, trainic și sincer din partea popoarelor lumii și că, prin urmare, pacea trebuie întemeiată pe baza solidarității intelectuale și morale a omenirii”.

Pentru înfăptuirea acestor principii U.N.E.S.C.O. își propune „să contribuie la menținerea păcii și securității, promovînd colaborarea între popoare prin educație, știință și cultură” în care scop,

a) favorizează cunoașterea și înțelegerea reciprocă între popoare, acordînd ajutorul său organelor de informare a maselor;

b) stimulează dezvoltarea educației populare și răspîndirea culturii;

— colaborînd cu statele membre ale organizației care doresc aceasta pentru a le ajuta să dezvolte activitățile lor educative;

— instituind colaborarea între popoare, în scopul realizării treptate a idealului ca accesul la educație să fie deschis în mod egal tuturor, fără nici o deosebire;

— indicînd metodele de educație cele mai adecvate pentru pregătirea copiilor din întreaga lume, în spiritul răspunderii omului liber;

c) ajută la păstrarea, progresul și răspîndirea științei;

— îngrijindu-se de conservarea și protecția patrimoniului universal de cărți, opere de artă și alte monumente de importanță istorică sau științifică;

— stimulînd colaborarea între popoare, în toate domeniile activității intelectuale (art. 1) ș. a.

Statutul Agenției internaționale pentru energia atomică (A.I.E.A.) este ultimul document din lucrarea de care ne ocupăm. Cuprinde XXIII articole și o anexă.

Obiectivele acestui organism sînt menționate în art. II, care sună astfel: „Agenția depune eforturi pentru a grăbi și a face să crească contribuția energiei atomice pentru pace, sănătate și prosperitate în întreaga lume. Pe măsura posibilităților sale, agenția se asigură că ajutorul furnizat de

ea sau la cererea ei, sub conducerea sau controlul ei, să nu fie folosit în scopuri militare". În exercitarea funcțiilor sale, A.I.E.A. „acționează conform Țelurilor și principiilor adoptate de O.N.U. pentru favorizarea păcii și colaborării internaționale, conform politicii urmate de O.N.U. pentru realizarea unei dezarmări universale bazate pe garanții" etc.

La capătul prezentării cărții: *O.N.U. și Instituțiile specializate*, vom spune deci că cunoașterea Organizației Națiunilor Unite cu toate organismele internaționale de sub egida sa, despre care astăzi se vorbește atât de mult, și cu deosebire a principiilor care stau la baza lor, atâtea câte am putut reda în prezentarea de față, ne este de un real folos. Toate urmăresc pacea și mai binele popoarelor, printr-o colaborare internațională cât mai strinsă.

Țara noastră, Republica Populară Română, sprijină O.N.U. și toate organismele sale. Pentru împlinirea idealurilor înalte care stau la baza acestor organizații internaționale, Țara noastră, în calitate de membră, își aduce un real și substanțial aport. Este destul să amintim în această privință propunerile Guvernului român în cadrul Adunării Generale a O.N.U. intitulate: „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună-vecinătate dintre statele europene aparținând unor sisteme sociale politice diferite”; „Măsuri pentru promovarea în rândurile tineretului a ideilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare”, crearea unei zone denuclearizate în Balcani, propunere făcută încă din 1957 ș. a.

Tot pe linia aprecierii funcțiilor O.N.U. în viața internațională se numără și invitația pe care Guvernul R. P. Române a făcut-o Dlui Secretar General al O.N.U., U Thant, de a ne vizita Țara, vizită care a avut loc între 4 și 8 mai a. c. Este demn de amintit în această privință cuvântul Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al R. P. Române, care, cu prilejul acestei vizite, a spus între altele: „Republica Populară Română acordă Organizației Națiunilor Unite o mare importanță... Organizația Națiunilor Unite este chemată să aducă o contribuție însemnată la realizarea cerințelor vitale ale umanității, la folosirea resurselor materiale ale planetei noastre și a energiei creatoare a omenirii, în scopul asigurării păcii, libertății și prosperității popoarelor”.

GH. PAPUC

ANIVERSAREA IMPLINIRII A 15 ANI DE PATRIARHICEASCĂ ARHIPĂSTORIRE

Joi, 6 iunie 1963, a avut loc la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu aniversarea sărbătorească a cincisprezece ani de rodnică arhipăstorie a Prea Fericitului Patriarh *Justinian*. Au fost de față: P. C. Prot. Tr. Belășcu, vicar arhiepiscopesc, P. C. consilieri I. Velțan, I. Nițoară, I. Vlad, P. C. rector S. Vlad, profesorii și studenții teologi, personalul administrativ de la Consistor și Institut, etc.

La orele 12 s-a săvârșit în Capela Institutului Doxologia de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Prot. Traian Belășcu, vicar arhiepiscopesc. Răspunsurile le-a dat corul studenților teologi, condus de C. diacon I. Popescu. La sfârșit s-a rostit Polihroniul pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, conducătorii țării, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, profesorii și studenții Institutului Teologic, cler și credincioși.

După aceea s-a desfășurat în Aula Institutului festivitatea aniversară. Festivitatea a fost deschisă de P. C. rector S. Vlad, care a vorbit despre personalitatea Prea Fericitului Patriarh Justinian, cîrmuitor providențial al Bisericii noastre, cu orizonturi largi și energie realizatoare neîmpușinată.

I. P. C. Prof. Arhim. N. Mladin prezintă apoi activitatea bogată a Prea Fericitului Patriarh Justinian și relațiile Prea Fericirii Sale cu clerul și credincioșii din Mitropolia Ardealului. (Cuvîntul I. P. C. Sale e publicat în acest nr.).

În încheiere ia cuvîntul P. C. vicar Tr. Belășcu, spunînd că Prea Fericitul Patriarh Justinian a venit la cîrma Bisericii într-un moment de cotitură a vieții bisericești. Prea Fericirea Sa a îndrumat-o pe făgașul cel bun al vieții celei noi, alături de popor. Relevă apoi trei aspecte din activitatea P. F. Patriarh Justinian. În primul rînd, Prea Fericirea Sa este Patriarhul reîntregirii. Anul 1948 a fost anul de fericită împlinire, cînd la chemarea P. F. Patriarh Justinian și a Mitropolitului Nicolae Bălan s-a putut împlini evenimentul măreț al reîntregirii bisericești, cu repercursiuni binefăcătoare pentru viața întregii Bisericii Ortodoxe Romîne. Cei care au fost dezbinăți 250 ani, deși erau de un neam, o limbă și o credință, s-au înfrățit în Biserica strămoșească, și-au recăpătat liniștea și au pornit pe o cale comună.

În al doilea rînd, Prea Fericirea Sa este Patriarhul Păcii, pentru că a îndrumat Biserica pe calea luptei pentru pace și a promovat relațiile de prietenie și colaborare între culte, care au luat hotărîri în comun pentru sprijinirea cauzei păcii.

În al treilea rînd, P. F. Patriarh Justinian a intensificat relațiile externe ale Bisericii noastre. La ora actuală avem bucuria să spunem că Biserica Ortodoxă Romînă, prin ierarhii ei, prin profesorii de la cele două

Institute Teologice și prin alți delegați, este reprezentată cu cinste la con-sfăturirile și Congresele ecumenice, ale Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga, etc.

În numele I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, al Consiliului Arhiepiscopesc, al Corpului profesoral și studenților Institutului Teologic rog pe bunul Dumnezeu să dăruiască Prea Fericitului Patriarh Justinian mulți ani de rodnică activitate spre înflorirea Bisericii și scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română.

Corul a cântat: „Mulți ani trăiască”. Aplauze prelungite au exprimat dragoslea și prețuirea deosebită față de Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Arhim. Prof. N. MLADIN

RIDICAREA LA RANGUL DE ARHIMANDRIT A PĂRINTELUI PROFESOR DR. NICOLAE MLADIN

Pe temeiul propunerii făcute de către Înalt Prea Sfântul Mitropolit Nicolae al Ardealului, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române — în sedința din 8 mai a .c. — a hotărât ridicarea la rangul de arhimandrit a P. C. Protos. Dr. Nicolae Mladin, profesor de Teologie Morală la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu.

La Duminica tuturor Sfînților (9 iunie a. c.), în cadrele Sfintei Liturghii săvârșită în Catedrala mitropolitană din Sibiu, Prea Sfântul Arhiepiscop Teodor Scorobet Rășinăreanul — din încredințarea I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului — a adus la îndeplinire amintita hotărâre sinodală, hirotosind întru arhimandrit pe Părintele Profesor Dr. Nicolae Mladin, cu rugăciunile prevăzute de pravilele noastre bisericești și înmînîndu-i însemnele supremei demnități a cinului monahal. Corul mixt al Catedralei mitropolitane, dirijat — în lipsa P. C. Prof. Gh. Șoima — de către P. C. Diacon Ioan Popescu, a dat răspunsurile și a executat întreitul: „Vrednic este!”.

Noul arhimandrit al Bisericii noastre s-a născut la 618 decembrie 1914 în Abrud (raionul Cîmpeni, regiunea Cluj), din familie de muncitori mineri.

Și-a făcut studiile primare și liceale în Petroșeni, unde se așezară statornic părinții săi. Diploma de bacalaureat (maturitate) a obținut-o la Deva, în anul 1932.

Studiile teologice și le-a făcut la Facultatea de Teologie din București, care i-a acordat diploma de licență în teologie în anul 1938.

Trimis de Mitropolitul Nicolae Bălan la studii de specializare în Viena, a urmat acolo cursuri la Facultățile de Teologie romano-catolică și protestantă, precum și la Facultatea de Filozofie.

Înapoiat în țară, în toamna anului 1943 a fost încredințat cu suplînirea catedrei de Teologie Morală de la fosta Academie teologică „Andreiană” din Sibiu, la care a și fost titularizat curînd, continuînd s-o dețină, cu rîvnă și prestigiu, și după ridicarea acestui așezămînt de pregătire a slujitorilor bisericești la rangul de Institut Teologic de grad Universitar, pînă astăzi.

Între timp — în anul 1946 — a obținut, cu calificativul maxim, titlul de doctor în teologie, la București.

A intrat în cler la sfîrșitul anului 1939, cînd a fost hirotonit întru diacon. Metania sa, ca membru al cîinului călugăresc, este Sfînta Mănăstire Brîncoveanu de la Simbăta de Sus.

De două decenii slujește cu destoinicie, convingere și strălucire Biserica noastră, afirmîndu-se eminent profesor de teologie, publicist bisericesc fecund și dotat și ca predicator excepțional.

La catedră, cursurile și lucrările de seminar le fundamentează pe virtutea teologică majoră: dragostea, care — după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel (vezi I Cor. 13, 8) — „niciodată nu se trece”.

Scrie și publică de cînd era student în teologie. Din anul 1948 este redactor responsabil al gazetei „Telegraful Român”. Face parte din comitetul de redacție al revistei Patriarhiei Romîne, „Ortodoxia”. Contribuțiile sale publicistice — studii, recenzii, îndrumări omiletice, articole pe teme de actualitate, mențiuni critice — se întîlnesc mereu în revistele bisericești patriarhale și mitropolitane, în primul rînd în revista noastră, al cărei colaborator permanent este de la înființarea ei (1956).

A contribuit la consolidarea actului de unificare a Bisericii Ortodoxe din Ardeal în chip deosebit. Mărturiile vădite în acest sens sînt mai ales lucrările (de colaborare): „Cînd frații sînt împreună” (Sibiu 1956, p. XIV + 316) și „Samuil Micu Clain Teologul” (Sibiu 1957, p. 142).

S-a afirmat pe plan bisericesc, ca un înflăcărat și statornic luptător pentru pacea a toată lumea și pentru progresul social. Cu prilejul celei de-a zecea aniversări a proclamării Republicii Populare Romîne — prin Decretul nr. 613 din 30 decembrie 1957 — ocîrmuirea Statului nostru l-a distins cu ordinul „Steaua Republicii Populare Romîne”, clasa a III-a.

Harnic și capabil, modest și comunicativ, talentat și temeinic în toate manifestările sale, I. P. C. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin este una din cele mai luminoase figuri ale preoțimii Bisericii noastre.

Exprimîndu-i felicitările colaboratorilor și cititorilor acestei reviste căreia îi este un reazim de frunte, rugăm pe Dumnezeu să-i hărăzească viață îndelungată și să-i păstreze neîmpuținate darurile cu care l-a înzestrat.

REDACȚIA

CONFERINȚELE PREOȚESTI DE ORIENTARE DIN MAI A. C. IN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Intre 6—29 mai a. c., în conformitate cu dispozițiunile Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, au avut loc Conferințele preoțești de orientare din cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului.

La aceste conferințe s-a prelucrat și adîncit, ca temă oficială, subiectul: „Atitudinea Bisericilor și confesiunilor creștine, față de principalele probleme ale vieții internaționale”, avînd ca subtitlu: „Temeiuri creștine în slujba înfăptuirii năzuințelor de pace, înfrățire între popoare și bunăstare”.

Și această conferință, ca și cea din luna martie a. c., a fost pregătită temeinic de Centrul Eparhial, potrivit prevederilor cuprinse în „Îndrumătorul” primit de la Sf. Sinod, tinzîndu-se și urmărindu-se prin aceasta la obținerea unor rezultate cît mai bogate, întru buna orientare a preoțimii noastre în ceea ce privește atitudinea Bisericilor și confesiunilor creștine privitor la principalele probleme de viață internațională, dovedind prin te-

meiuri creștine înfăptuirea năzuințelor de realizare a păcii, înfrățirii între popoare, ca și bunăstarea tuturor.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* a împuternicit pe următorii Prea Cucernici Părinți de la Centrul Eparhial și Institutul Teologic Universitar-Sibiu, să prezideze, la oficiile protopopești, conferințele de orientare din luna mai a. c.

1. P. C. vicar Traian Belascu a fost încredințat să prezideze conferințele de orientare din Sibiu (6 V) și Alba Iulia (29 V).

2. P. C. Prot. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc — conferința de orientare în Mediaș (22 V), Sighișoara (24 V) și Rupea (25 V).

3. P. C. Prot. Ioan Velțan, consilier arhiepiscopesc — conferința de orientare din Sebeș (28 V).

4. P. C. Prot. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, — conferința de orientare din Sf. Gheorghe (16 V) și Brașov (17 V).

5. P. C. Prof. Dr. Milan Șesan — conferința de orientare din Agnita (13 V) și Făgăraș (14 V).

6. P. C. Prof. Dr. Dumitru Belu — conferința de orientare din Tîrnăveni (14 V) și Luduș (15 V).

7. P. C. Prof. Dr. Corneliu Sîrbu — conferințele din Tg. Mureș (14 V), Reghin (15 V) și Toplița (16 V).

Conferința din Brașov a fost prezidată tot de P. C. vicar Traian Belascu, iar cea din Sf. Gheorghe de P. C. Protopop Nicodim Belea.

La aceste conferințe de orientare au fost înregistrate și de data aceasta frumoasele rezultate.

La toate sediile protopopești tema a fost prezentată atrăgător, dinamic, actualizînd-o.

Discuțiile purtate pe marginea temei au contribuit la lărgirea și mai buna înțelegere a diferitelor aspecte practice care se pun preoțimii noastre întru cunoașterea cît mai amănunțită a atitudinii Bisericii și confesiunilor creștine față de problemele vieții internaționale.

S-a văzut în mod deosebit, în discuțiile purtate de preoțime la conferințe, nivelul ridicat al acestora pe ansamblul problemelor de actualitate sugerate de tema oficială, pregătirea teoretică pe care o posedă, ca și liolărirea fermă de a pune în practică, prin metode adecvate de pastorație, toate cunoștințele dobîndite, astfel ca și credincioșii pe care-i păstoresc să cunoască amănunțit atitudinea Bisericii și confesiunilor creștine față de problemele care frămîntă omenirea zilelor noastre, precum și soluțiile de rezolvare pașnică a principalelor probleme internaționale.

S-a văzut, de asemenea, că rolul preoțimii noastre și în această privință este unul de sprijinire fără rezerve a tuturor atitudinilor juste pe care Biserica și celelalte confesiuni creștine le adoptă în principalele probleme internaționale de aci și angajamentele sincere și hotărîte de a face totul ca binele — pacea — să triumfe și răul — războiul — să dispară pentru totdeauna de pe acest pămînt.

Făcînd o analiză amănunțită a rapoartelor delegaților, care au prezidat Conferințele de orientare din luna mai a. c., se constată nu numai munca depusă de aceștia pentru buna desfășurare a conferințelor prezidate, ci și strădania fiecăruia întru sintetizarea rezultatelor obținute la fiecare conferință, dînd îndrumări și sfaturi practice pentru punerea în aplicare a cunoștințelor dobîndite de fiecare participant.

Conferințele s-au desfășurat într-o atmosferă caldă, iar discuțiile au fost purtate la un nivel ridicat.

Din prelucrarea temei oficiale a conferințelor din luna mai a. c. s-au cristalizat sarcini de prim ordin pentru preoțime, precum și metode adecvate pentru realizarea în mijlocul credincioșilor a acestor sarcini.

Preoțimea noastră a plecat de la aceste conferințe cu convingerea că nici un efort depus în această privință nu-i fără folos. Sarcinile ce ne revin sînt într-adevăr mari și de răspundere. Aducerea lor la îndeplinire o cere însuși Dumnezeu și de la fiecare. De aci obligația pentru toți de a fi la înălțimea chemării noastre, ca preoți și cetățeni.

Succesele înregistrate pînă acum îndeamnă și obligă în conștiință pe fiecare slujitor bisericesc, la continuarea și sporirea eforturilor menite să facă din fiecare credincios un colaborator activ în sprijinirea rezolvării marilor probleme ale vieții omenești și prin aceasta la instaurarea pe pămînt a păcii, înfrățirii și fericirii.

Prot. ION VLAD
consilier arhiepiscopesc

CONFERINȚA DE ORIENTARE A PREGĂTIRII ORTODOCȘI DIN PROTOPOPIATUL GHERLA (REG. CLUJ)

În 14 mai 1963 a avut loc la sediul oficiului protopopesc din Gherla conferința de orientare a pregătirii din raion, la care a participat Prea Sfințitul Episcop al Clujului Teofil Herineanu, împreună cu dl Protopop reformist al raionului Gherla.

Tedeumul a fost oficiat de către P. C. Protopop al raionului, Roman Răzlog, în sobor, după care P. Sf. Episcop Teofil a ținut o meditație duhovnicească: „Despre însușirile și calitățile unui bun preot”, care sînt: cu-cernicia, evlavia și smerenia, iar contrarul acestora este: dorul după aplauze și laude, slava deșartă și mîndria. Arată apoi raul ce-l produc aceste slăbiciuni în viața preotului și face apel la examinarea conștiinței preoției.

După cuvîntul de bun sosît al P. C. Protopop Roman Răzlog către P. Sf. Episcop Teofil, salută pe reprezentantul Departamentului Cultelor și pe dl Protopop reformist din loc, în cuvinte pline de bucurie; expune îndătinatul raport al evenimentelor din protopopiat după care se începe conferința.

Preotul Iosif Cherecheș își citește lucrarea: „Atitudinea Bisericilor și confesiunilor creștine față de principalele probleme ale vieții internaționale”, în care analizează pe larg problemele actuale internaționale și lupta pentru pace pe plan mondial. Arată apoi atitudinea concretă a confesiunilor creștine și în mod special a Bisericii Ortodoxe Romîne față de aceste probleme.

Au luat cuvîntul la această temă: Pr. Traian Mocanu, Pr. I. Suciu, Pr. I. Mihai, Pr. Mircea Giurgiu, Pr. Ioan Banu, Pr. Ernest Ionescu, Pr. Al. Gherghel, Pr. Atanasie Bucur, Pr. Evuțianu, Pr. Atanasie Biriș, Pr. Aurel Filip și Pr. Teodor. Cerghi. Toți au arătat în diferite aspecte atitudinea creștinismului sub diferitele lui confesiuni față de marile probleme mondiale: lupta pentru pace, dezarmarea, colonialismul, rasismul, coexistența pașnică etc.

Vorbitorii au dezvăluit în concret și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Întâistătătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, față de actualele probleme internaționale. Biserica noastră Ortodoxă, pe baza preceptelor morale ale Domnului nostru Iisus Hristos din Sf. Evanghelie și a eticei patristice, sprijină pe toate căile orice acțiune menită să ferească omenirea și stă împotriva oricăror acțiuni contra omenirii. Aceasta s-a văzut din mesajele și cuvântările rostite de reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române la toate marile întruniri naționale și la cele internaționale, precum și prin vizitele reciproce ale întâistătătorilor diferitelor confesiuni creștine. Deci atitudinea Bisericii Ortodoxe Române este o atitudine de pace și bunăvoință între oameni și popoare, conform mesajului divin (Luca 2, 14).

Protopopul reformat al raionului Gherla a mulțumit de invitarea la conferință, asigurând preoțimea ortodoxă de toată frățietatea în lupta pentru pace din partea clerului reformat.

Prea Sfințitul Episcop Teofil spune, în încheiere, că atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de principalele probleme internaționale este conformă cu Sf. Evanghelie și cu interesele poporului nostru și ale întregii omeniri dornice de pace și fericire. Vorbește apoi despre trăirea cuvântului în combaterea greșelilor. Mulțumește apoi preoților și prin ei credincioșilor pentru rezultatul colectei pentru Fondul Central Misionar. P. Sf. Episcop Teofil mulțumește conferențiarului pentru frumoasa și documentata expunere precum și tuturor vorbitorilor pentru completările făcute, cât și pentru relevarea unor aspecte de activitate patriotică ale preoților. P. Sf. Episcop îndeamnă preoțimea să îndrume pe credincioși la respectarea bunului comun, să muncească cu tragere de inimă pentru progres și bunăstare.

Pr. AL. GHERGHEL

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1962—1963 LA INSTITUTUL TEOLÓGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Cu ajutorul lui Dumnezeu și îndrumat fiind îndeaproape de ocîrmuirea Sfintei noastre Bisericii Ortodoxe Române — prin Înaltii Ierarhi ai eparhiilor din Mitropoliile Ardealului și Banatului — Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu a încheiat în pace și cu roade îmbucurătoare încă un an de muncă: al 152-lea an de existență neîntreruptă a sa.

În tot cursul acestui an școlar, Institutul s-a bucurat de grija permanentă, de fiecare zi, a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum și de sprijinul material și moral pe care i l-au dat permanent ceilalți înalți ierarhi ai eparhiilor ardeleni și bănățene, împreună cu Consiliile Eparhiale. Nu o dată, acest așezămînt de pregătire a clerului s-a împărtășit de cîntea de-a fi fost vizitat de către Chiriarii ardeleni și bănățeni, fie cu prilejul sesiunilor de examene de diplomă — din toamnă, februarie și iunie —, fie cu alte ocazii. Între acestea, menționăm vizita făcută la Institut de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, împreună cu Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului, în ziua de 9 octombrie 1962, precum și participarea tuturor Chiriarhilor ardeleni și bănățeni la sesiunea de lucru a profesorilor Institutului nostru și a profesorilor secției evanghelice C.A. Sibiu a Institutului Teologic Protestant din

Cluj, din aprilie a. c., în cursul căreia au fost studiate unele probleme teologice de seamă, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Sfântului Sinod.

Programul de cursuri și seminarii, precum și cel de educație duhovnicească și patriotică-cetățenească, s-au desfășurat în mod organizat, după îndrumările în vigoare ale Sfântului Sinod al Bisericii noastre.

Potrivit acestor îndrumări, precum și în temeiul convingerii ce însușește deopotrivă pe profesorii și studenții săi, Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-a preocupat și în cursul acestui an școlar — în mod constant și intens — de problemele păcii și progresului social, privindu-le de fiecare dată atât în lumina Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos, cât și în lumina intereselor superioare de astăzi ale întregului nostru popor. Preocuparea aceasta, în cursul anului școlar 1962—1963 s-a vădit în special pe următoarele linii de desfășurare:

1. — Prelegerile și seminariile tuturor catedrelor și conferințelor — în partea lor de actualizare — au cuprins de fiecare dată îndemnuri, orientări și date concrete cu privire la lupta popoarelor pentru pacea a toată lumea și pentru progresul social-cultural și moral. Aceasta a fost prezentată permanent ca îndatorire normală, firească, a oricărui credincios și cu atât mai virtuos a slujitorilor sfintelor noastre altare. De-altcum, îmbinarea problemelor teologice cu cele de viață practică este în tradiția de totdeauna a așezămintelor ortodoxe ardeleni de pregătire a clerului, a slujitorilor bisericesti de toate gradele.

2. — În ora săptămînală de educație patriotică-cetățenească, studenții Institutului — pe ani, sub conducerea profesorilor anume designați în acest scop: Asistent Mircea Păcurariu (la anul I), Pr. Prof. Grigorie Marcu (la anul II), Pr. Prof. Dumitru Belu (la anul III) și Pr. Prof. Isidor Todoran (la anul IV) — au dezbătut de fiecare dată, între altele, și problemele luptei pentru pace în desfășurarea lor temporală pe plan intern și pe plan internațional, insistîndu-se asupra contribuției aduse de slujitorii și credincioșii feluritelor culte religioase din țară și de peste hotare, la soluționarea lor.

3. — Același obiectiv a fost urmărit prin conferințele lunare de educație patriotică-cetățenească ținute de profesorii Institutului, cu toți studenții, într-un cadru mai festiv, în aula Institutului nostru.

4. — Potrivit programărilor periodice făcute de către P. V. Consiliu Arhiepiscopesc ortodox român de Alba Iulia și Sibiu sub îndrumarea înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, profesorii Institutului au participat la dezbaterile problemelor păcii și progresului social în cadrele conferințelor preoțești de orientare misionară și pastorală pe care le-au prezidat ca delegați chiriarhali.

5. — Deosebit de intensă s-a dovedit preocuparea pentru problemele actuale ale luptei pentru pace și propășire multilaterală în activitatea publicistică a profesorilor, a duhovnicilor și a altor ostentitori ai Institutului nostru. Roadele acestei activități au văzut lumina tiparului în revistele patriarhale și mitropolitane — si mai ales în străvechea foaie religioasă-bisericască „Telegraful Român” (redactor responsabil: Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin) și în revista „Mitropolia Ardealului” (secretar de redacție: Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu), care apar la Sibiu.

6. — Potrivit amintitului program trasat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, profesorii Institutului — în colaborare frătească și statornică cu colegii lor de la secția evanghelică C.A. a Institutului Teologic Protestant Unic de grad Universitar din Cluj — desfășoară de luni de zile o temeinică activitate de studii și documentare, participând la lucrările pregătitoare pentru manifestările periodice ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga (reprezentant permanent al Patriarhiei Române în Comitetul Executiv: P. C. Prof. Dr. Milan Šesan).

7. — Dintre manifestările de luptă pentru pace care au avut loc în cadrele Institutului, menționăm în chip deosebit Ședința interconfesională de luptă pentru pace din 10 decembrie 1962. În cadrele ei, P. C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu a prezentat politica de pace a Patriei noastre înfloritoare, Republica Populară Română. La discuțiile constructive care au avut loc atunci, au luat cuvîntul și profesori ai Institutului nostru (Gr. Marcu, N. Mladin, C. Sîrbu, ș. a.), iar studenții teologi — sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima — au asigurat programul artistic corespunzător.

8. — Aceluiași scop nobil îi servește, indirect, și munca patricică pe care o desfășoară studenții Institutului, conduși de profesori și duhovnici. În acest an școlar — în ultimele zile ale lunii mai — munca patriotică s-a desfășurat pe șantierul de construcții al noilor blocuri de pe terenul numit „Terezianum”. Ea a fost apreciată deosebit de favorabil de către organele locale ale puterii de Stat.

9. — În afară de aceste moduri programatice de studiere, desfășurare și participare la lupta pentru pace, Institutul nostru teologic — rector și profesori, duhovnici, personalul administrativ și de îngrijire, precum și studenții teologi — manifestă prin toată atitudinea lor practică o identificare permanentă și loială cu scopurile superioare ale luptei pentru pace și progres social.

Ținta supremă a întregii activități care se desfășoară în Institut este aceea de-a pregăti slujitori bisericești devotați Bisericii și Patriei, preoți cu pregătire teologică și cetățenească temeinică, însuflețiți de râvna și voința de-a sluji după cea mai bună știință și conștiință interesele superioare, morale și materiale, ale credincioșilor pe care-i vor păstori în căile Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Ținta aceasta a fost urmărită — în cadrele îndrumărilor date de Sfîntul Sinod al Bisericii noastre — și la Cursurile preoțești care s-au desfășurat și în acest an școlar la Curtea de Argeș. În frătească conlucrare cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București, profesorii Institutului nostru au asigurat atît conducerea lor locală, cît și îndeplinirea programului de activitate zilnică, bucurîndu-se și unii și alții de cinstitoare aprecieri din partea ocîrmuirii bisericești (precum arată declarația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, reproducă în revista „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1962, nr. 5—6, p. 481), precum și din partea preoților participanți la aceste cursuri.

Cursurile și seminariile au luat sfîrșit, ca de obicei, la data de 1 iunie a. c.

În dimineața zilei aceleia, studenții anului IV s-au cuminecat, după datină, în cadrul Sfintei Liturghii care s-a săvîrșit anume pentru ei în

Paraclisul Institutului. Cu acel prilej, ei au ascultat cuvîntul de dreaptă povățuire părintească ce le-a fost adresat din ușile împărătești ale Sfîntului Altar de către P. C. Prof. Dr. I. Todoran, care le-a fost profesor îndrumător de an (diriginte). Au fost de față membrii Corpului profesoral și preoții-duhovnici ai Institutului.

După Sfînta Liturghie, potrivit datinei, studenții anului IV și-au exprimat recunoștința față de ostenitorii Institutului în cuvinte mișcătoare, vizitîndu-i la locul lor de muncă, întonînd cîntări adecvate situației și oferindu-le buchete de flori. Pe de altă parte, ei și-au luat un călduros rămas-bun de la colegii lor din anii ceilalți, făcîndu-și reciproc urări de spor bun în munca ce-i așteaptă de-acum încolo și pe unii și pe ceilalți. Cheia sălii de curs a anului IV — a cărei intrare era împodobită cu ghirlande de verdeață și flori, iar deasupra avînd inscripția: „La revedere în 1973” — a fost predată, simbolic, studenților care termină acum anul III.

În tot cursul lunii iunie a. c. s-au desfășurat examenele de sfîrșit de an, potrivit planificării, urmate de examenele pentru obținerea titlului de „Licențiat în Teologie”. Examenale de diplomă ale candidaților din Arhiepiscopia Timișoarei au fost prezidate de I. P. Sf. Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu, iar cele ale candidaților din Episcopiile Clujului și Oradiei de către Prea Sfînții Episcopi Teofil Herineanu și Valerian Zaharia.

La examenale de diplomă s-au distins candidații: Săbăduș Ioan din Eparhia Clujului (media: Excepțional, 10) și Costin Vasile din Eparhia Oradiei (media: Excepțional, 9,75).

Festivitatea încheierii anului școlar 1962—1963 a avut loc la praznicul de pomenire a Sfînților Apostoli Petru și Pavel (sîmbătă 29 iunie a. c.).

Dimineața, la sorocul îndătinat, s-a săvîrșit în Catedrala mitropolitană slujba Utreniei.

În continuare, s-a săvîrșit Liturghia arhierască de către I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului, înconjurat de un sobor de preoți (consilieri, profesori și parohi) și diaconi.

La Sfînta Liturghie a participat I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum și P. Sf. Arhieru Teodor Scorobeț Rășinăreanu.

A mai fost de față Dl Decan Prof. Dr. Hermann Binder, din partea secției ev.-lut. C.A. a Institutului Teologic Protestant din Cluj-Sibiu.

La priceastă, din amvonul Catedralei, a predicat P. C. Prof. Dr. Isidor Todoran. P. C. Sa a făcut elogiul celor doi Apostoli a căror pomenire o prăznuim și a subliniat unele îndatoriri care se desprind din viața și activitatea lor pentru slujitorii bisericești.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, din ușile împărătești ale Sfîntului Altar, P. C. Prof. Dr. Sp. Cîndea a dat citire pătrunzătoarei rugăciuni de mulțumită către Părintele ceresc, pentru darurile Sale bogate pe care le-a revărsat în cursul anului școlar încheiat asupra profesorilor, ostenitorilor și studenților Institutului nostru teologic.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților teologi, dirijat de P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima.

După Sf. Liturghie, înalții ierarhi au fost conduși la reședința mitropolitană.

La orele 12, în aula Institutului, împodobită sobru, a început desfășurarea programului festiv al încheierii anului școlar.

Întîmpinat de corul studenților teologi cu imnul arhieresc, I. P. Sf.

Mitropolit Nicolae al Banatului a luat loc la masa prezidială, încadrat fiind de către P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belaşcu și P. C. Rector Dr. Sofron Vlad.

Programul serbării a fost deschis cu Imnul de Stat al Republicii Populare Romîne, executat de corul studenților teologi.

A luat apoi cuvîntul P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, prezentînd în cuvîntul său activitatea desfășurată de Institutul nostru în cursul anului școlar care se încheia atunci.

Adresîndu-se celor prezenți la festivitatea încheierii anului școlar 1962—1963, P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a spus, între altele:

Fiecare instituție își face periodic bilanțul muncii pe care a desfășurat-o într-o anumită perioadă de timp, ilustrînd cu date concrete rezultatele dobîndite. Noi facem acest lucru de obicei la încheierea anului școlar.

Cel pe care-l ducem la bun sfîrșit astăzi, a fost un an bogat. Toți ostenitorii Institutului nostru — profesori, salariați administrativi și studenți teologi — și-au împlinit datoria în spiritul Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care ne cere să ne distingem mai ales prin rîvna slujirii aproapelui în toate cele bune și de folos lui și obștii din sinul căreia face parte.

Principiul acesta creștin a fost ținut în mare cinste în Biserica noastră, după cum ne arată istoria ei.

Acest principiu evanghelic și tradițional în același timp, a fost urmat cu sfîntenie în educarea preoțimii în Institutul nostru, cu existență de peste un veac și jumătate.

Cei pregătiți aici au fost formați nu pentru a sluji unei pătri sociale restrînse și privilegiate, ci obștei credincioșilor.

Istoria acestui Institut ne dă dovezi solide că aici nu s-a făcut teologie de dragul teologiei, ci s-a împărtășit studenților lui învățătura sănătoasă a Evangheliei lui Hristos, astfel ca ei să devină cît mai folositori obștei credincioșilor.

Pe de altă parte, menționăm cu plăcere că Institutul nostru nu a rămas străin de mișcările și acțiunile mari, ce se desfășoară pe linie bisericească și au caracter internațional, ca: Mișcarea Ecumenică și Mișcarea Creștină pentru pace de la Praga. De Mișcarea Ecumenică Institutul nostru a fost legat prin fostul său profesor și conducător, Mitropolitul Nicolae Bălan, care în 1925 a luat parte activă la Adunarea de la Stockholm. Hîrțile aflate în Biblioteca Institutului arată atenția deosebită pe care el a dat-o acestei mișcări și se poate constata în același timp și prestigiul de care s-a bucurat, fiind printre cei 9, care s-au aflat în fruntea mesei cu ocazia unui prînz oferit delegaților străini. La Lausanne, a participat fostul profesor și rector al acestui Institut, actualul Mitropolit al Ardealului, Înalt Prea Sfîntul Nicolae Colan. Azi lucrează activ în cadrul acestei mișcări fostul profesor și actualmente unul din conducătorii acestui Institut, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae Corneanu, împreună cu rectorul Institutului.

În toamnă, ne-am bucurat de vizita făcută de președintele Comitetului Executiv al Mișcării Ecumenice, Dr. Fr. Cl. Fry, de secretarul general al acestei mișcări Dr. Visser'T Hooft, de I. P. Sf. Arhiepiscop Iacobos al Americii, membru al Comitetului Central și de P. Sf. Episcop Emilianos, reprezentantul permanent al Patriarhiei Ecumenice la Geneva.

Institutul este legat de această mișcare nu numai prin reprezentanții care activează în cadrul ei, participând la ședințele de lucru de peste hotare, ci și prin munca efectivă a întregului său corp profesoral, care împărțit în colective de muncă, a studiat și a întocmit referate în legătură cu problemele ce se dezbăt în vara aceasta la Montreal (Canada).

În Institutul nostru se lucrează în duh ecumenist, întrucât în colectivele de lucru au activat și profesori de la Institutul Protestant, Secția Sibiu, în frunte cu Decanul Dr. Hermann Binder, iar la ședințele generale, unde s-au dezbătut problemele, pe lângă profesorii celor două Institute, au participat și ierarhii noștri, ca și rectorul Institutului Protestant din Cluj, Dr. Ștefan Iuhasz.

Profesori de-ai noștri (I. Todoran și N. Mladin), ca și rectorul Institutului Protestant din Cluj, au participat la ședințele generale în care s-au dezbătut aceste probleme la Institutul Teologic din București, iar profesorul N. Chițescu de la Institutul din București și cu mine, am participat la ședințele ținute la Institutul Protestant din Cluj. La toate trei Institutele s-a lucrat în deplină înțelegere și colaborare, în spirit cu adevărat ecumenist.

Mai amintim aici studii și articole diferite, publicate de profesorii Institutului nostru pe această linie.

Institutul nostru nu a rămas străin și participă efectiv și la cealaltă mare mișcare creștină a luptei pentru pace, cu sediul la Praga. I. P. St. Mitropolit Nicolae Corneanu și profesorul nostru P. C. Milan Șesan, lucrează activ în această mișcare.

Colegul nostru M. Șesan, care este reprezentantul permanent al Bisericii Ortodoxe Române și membru al Comitetului Executiv al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga, a participat în anul acesta la lucrările unei organizații apusene ținute la Nyborg (Olanda), precum și la lucrările Comitetului Executiv la Moscova, mai apoi în R.F.G. și Praga, aducând contribuția sa prețioasă.

Institutul nostru a urmat și o altă linie — tot evanghelică și tradițională în același timp — care a fost formulată de Mântuitorul nostru astfel: „Dați cele ce sînt ale Cezarului, Cezarului și cele ce sînt ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu” (Mt. 22, 21). Urmînd acestui principiu, prin munca de la cursuri și seminarii, prin munca duhovnicească din Paraclis — unde s-au ținut predici și cuvîntări cu teme dintre cele mai variate și bine studiate — profesorii și duhovnicii au căutat să formeze pe viitori slujitori ai altarelor și ai obștei credincioase astfel ca să fie preoți luminați și cu rîvnă pentru misiunea lor. Noi urmărim activitatea absolvenților noștri și pe teren. Cu bucurie constatăm că ei aplică în viață ceea ce au învățat în Institutul nostru.

Am înțeles să nu neglijăm nici cealaltă parte a principiului fixat de Mântuitorul, de a da Cezarului ceea ce este al Cezarului, care a devenit o linie tradițională în Institutul nostru. Studenții noștri sînt educați pentru a deveni cetățeni luminați și loiali ai Statului nostru de democrație populară.

Educația patriotică s-a făcut în cadrul Institutului prin conferințe lunare ținute de profesori în aula Institutului, fiind prezentate subiecte din cele mai variate, ca și în orele săptămînale făcute de profesorii conducători ai cursurilor.

Regimul nostru actual a instaurat o politică de dreptate socială, de egalitate, de unitate și de împreună-lucrare în duhul frăției și al păcii, toți cetățenii fiind chemați a-și da contribuția lor pentru binele comun. În duhul acesta am făcut și noi educația patriotică în Institut.

Subliniem apoi munca intensă desfășurată la Bibliotecă, despre care aş putea spune că a fost ca o casă de bani, în care erau îngheșuite o mulțime de hirtii de valoare și bancnote, fără însă a se ști precis ce valori sînt în casa respectivă. Fondul de cărți vechi, de pe timpul mitropolitului Andrei, a fost mereu augmentat de urmași și mai ales de Mitropolitul Nicolae Bălan, care a făcut investiții substanțiale în această privință. Nu exista însă un inventar propriu-zis și fondul cărților se putea stabili numai pe baza fișierului.

Bibliotecarul principal, P. C. Preot Ioan Beju, a luat asupra sa sarcina de a face inventarul Bibliotecii, care a umplut 12 registre mari, scrise cu mîna proprie.

De un an și 8 luni lucrează la un nou inventar, în care trebuia indicate date noi care nu figurau în inventarul vechi, ca: starea cărților, lipsurile, valoarea convertită în valoarea actuală, etc.

Avem bucuria de a anunța că această muncă prețioasă, care a durat 20 de luni, azi este terminată. Astfel știm că Biblioteca noastră are un fond de cărți și reviste de 60.240 volume în valoarea reală de 871.713 lei, la care se adaugă 324 de cărți din Bibliografia veche românească, dintre care unele sînt unicate și a căror valoare se ridică la 172.498.— lei, plus 217 manuscrise, unele dintre cele mai vechi și poate că unele chiar unicate, în valoare de 124.340 lei, evaluate de un specialist al Academiei R.P.R. Al doilea bibliotecar, Dl Mircea Scorobeț, a lucrat la întocmirea noilor fișe după împărțirea zecimală.

Dacă activitatea din cadrul Institutului nostru s-a putut desfășura în mod normal, se datorește ajutorului material prețios primit din partea Eparhiilor din Ardeal și Banat și din partea Onor. Departament al Cultelor.

Aducem mulțumiri respectuoase Înaltelor Ierarhi și Veneratelor Consilii Eparhiale, care au ajutat Institutul și pe studenți.

Mulțumesc de asemenea tuturor P. C. Protopopi din Arhiepiscopia Sibului — și, prin ei, întregii preoți — pentru sprijinul bănesc dat pe seama Institutului.

Mulțumesc membrilor Corpului profesoral, educativ, administrativ și de serviciu, ca și tuturor studenților buni, care prin munca lor au contribuit la bunul mers al Institutului.

De încheiere, îndeamnă pe tinerii absolvenți și licențiați ca să se angajeze cu tot sufletul în lupta pentru asigurarea păcii în lume și în munca pentru propășirea Patriei noastre scumpe, Republica Populară Română.

Corul studenților teologi a executat apoi un fragment din „Oda Bucuriei” (finalul Simfoniei a IX-a) de Beethoven.

În numele absolvenților Institutului a luat cuvîntul proaspătul licențiat în teologie Săbăduș Ioan, exprimînd recunoștință caldă și mulțumiri respectuoase înaltelor autorități bisericești și de Stat pentru sprijinul moral și material de care fac pîrtăș încontinuu Institutul și pe studenții lui. Dînd glas rîvnei ce-i însuflețește pe absolvenți — de-a deveni slujitori bisericești folositori obștei dreptcredincioase — vorbitorul a avut cuvinte de dreaptă subliniere a însemnătății preoției și pentru condițiile superioare

în care Institutul Teologic din Sibiu pregătește pe viitorii membri ai clerului ortodox din Ardeal și Banat.

După aceea, corul a executat compoziția: „Dragă-mi este țara mea”, de Gh. Șoima, dirijată de compozitor.

De încheiere, a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului.

I. P. Sf. Sa a adus ostenitorilor Institutului și asistenței binecuvîntările I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului și ale celorlalți înalți ierarhi ai eparhiilor din Mitropoliile Ardealului și Banatului.

Festivitatea aceasta — a spus I. P. Sf. Sa — nu aduce lucruri noi pentru cei ce iau parte la desfășurarea ei. Se întîlnesc aci, ca și la sfintele rugăciuni pe care le-am înălțat împreună către Părintele ceresc, în Catedrala mitropolitană, clerici și credincioși. Avem în față, aci, privelistea de totdeauna și de fiecare dată a vieții noastre bisericești: slujitorii Sfintelor Altare și credincioși, în sfîntă comuniune, conlucrînd armonic la cuvenita desfășurare a vieții instituției sfinte.

Acum, ca și în orice altă împrejurare de viață bisericească, noi sîntem bucuroși, ca slujitori bisericești, să vedem că credincioșii, în rînd cu noi, se interesează și de strădaniile acestui așezămînt bisericesc de pregătire a viitorilor preoți. Sîntem cu atît mai bucuroși de acest lucru cu cît tot ceea ce face Biserica noastră, ea o face cu scopul de a sluji obștea credincioșilor.

Bilanțul prezentat de Părintele Rector ne încredințează, cu date concrete, că Institutul nostru teologic, în desfășurarea activității sale specifice — ca așezămînt al Bisericii noastre — s-a călăuzit de ceea ce e bine și necesar să se facă în cursul unui an școlar. Iar ceea ce e bine și necesar să se facă, aceea constituie obligație permanentă.

Astăzi, obligațiile pe care le au preoții și viitorii preoți, studenții teologi, sînt deosebit de mari, mult mai mari decît înainte. Trăim într-un veac ce se deosebește prin frumusețea sa de tot ceea ce s-a făcut în trecut. Vremea noastră este o vreme care temeluieste o altă vreme și o altă lume. Viața omenească se află în continuă înaintare, în continuu progres. Înaintașii noștri ne-au lăsat nouă Biserica. Noi avem datoria s-o ducem pe culmi, ajutînd-o să împărtășească credincioșilor lumină din lumina Evangheliei lui Hristos. În aria vieții de astăzi, a rămas un sector întins, larg și adînc în care noi, preoții, și viitorii preoți, avem de făcut multe lucruri bune: sectorul sufletului credincios. Sufletul e mereu același, cu aceleași nevoi spirituale. Aici are rolul păstorul de suflete: să ridice sufletul credinciosului la înălțimea progresului fără precedent al zilelor noastre. Sarcina nu e ușoară, dar e sublimă și cu puțință de îndeplinit de către cei ce au rîvnă și conștiință preotească.

Ocazii ca cea de azi, ne dau prilej să ne gîndim mai mult decît altă dată la ceea ce constituie obligațiile noastre.

I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului a încheiat împărtășind binecuvîntări arhieresti tuturor celor prezenți la festivitate.

În acordurile imnului arhieresc, I. P. Sf. Sa — însoțit de slujitorii bisericești prezenți la festivitate — a părăsit aula Institutului, îndreptîndu-se spre reședința mitropolitană.

Indată după masa de amiază, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului a plecat cu mașina, spre Timișoara, după ce și-a luat rămas bun de la I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Festivitatea de sfârșit de an școlar de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-a desfășurat la nivelul corespunzător însemnătății ei, spre zidirea sufletească a tuturor celor ce au cinstit-o cu cuvîntul sau cu prezența lor.

Pr. Prof. Dr. GR. MARCU

DARE DE SEAMĂ ASUPRA FESTIVITĂȚII ÎNCHEIERII ANULUI ȘCOLAR 1962—1963 LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

În ziua de 16 iunie 1963 s-a încheiat cel de al 11-lea an școlar al Școlii de Cîntăreți Bisericești și Seminarului Teologic Ort. Rom. din Cluj. Sărbătoarea a început în cadrul Sf. Liturghii arhieresti oficiată în sobor de P. Sf. Episcop Teofil al Clujului, la sfîrșitul căreia s-a oficiat un „Te Deum” de mulțumită bunului Dumnezeu pentru harurile primite în cursul anului școlar.

Serbarea se continuă apoi, la orele 10, în sala festivă a școlii, pavoazătă adecvat. Întregul colectiv didactic al școlii, împreună cu elevii, întonează imnul: „Pe Ștăpînul” la intrarea în sală a P. Sf. Teofil, Episcopul Clujului, împreună cu suita sa. Printre invitați sînt prezenți: Dr. Ștefan Juhasz, rectorul Institutului Teologic protestant, Augustin Alexa, secretar al Împuternicitului regional Cluj și alții. După ce se cîntă de către întreaga asistență rugăciunea „Tatăl Nostru”, corul școlii, condus de către prof. Brie Ioan, întonează Imnul Republicii Populare Romîne. Apoi, la masa prezidiului ocupă loc directorul școlii, prof. Vasile Băltan, care prezintă raportul de activitate pe anul școlar 1962—1963. Din raport reiese că pentru ridicarea continuă a nivelului profesional și cultural al elevilor au depus eforturi atît corpul didactic al școlii, cît și elevii înșiși. S-au ținut, din partea corpului didactic, consilii pedagogice cu tematică, lecții deschise, interasistențe, referate, toate avînd ca scop perfecționarea continuă a măiestriei pedagogice. Elevii au fost îndrumați la o muncă asiduă și perseverentă pentru completarea cunoștințelor teoretice dobîndite în școală, li s-au predat lecții practice și au fost puși înșiși elevii să aplice cele învățate.

Educația cetățenească a elevilor s-a făcut nu numai la lecții și la orele de clasă, ci și participînd fie la spectacole cu caracter educativ, fie la diferite acțiuni cu caracter obștesc. În acest sens, directorul școlii amintește că elevii au efectuat pe diferite șantiere din oraș un număr de 2731 ore muncă patriotică, cu aproape 2.000 mai mult decît în anul trecut. Cît privește rezultatele în munca depusă, acestea se oglindesc în situația clasificărilor, din care rezultă că din numărul de 125 elevi înscrîși, sînt doar 6 corigenți și nici un repetent. Iar în ce privește rezultatele pregătirii profesionale a elevilor, raportul arată că în ultimii doi ani dintre absolvenții seminarului 20 au fost hirotoniți, număr ce înainte n-a fost atins în 6—7 ani. După ce arată starea materială a instituției, directorul școlii mulțumește conducătorilor celor trei eparhii pe care le servește școala, pentru ajutorul material acordat elevilor prin burse și suportarea unor cheltuieli de regie. Mulțumește în mod special P. Sf. Episcop Teofil pentru grija părintească acor-

dată școlii. De asemenea mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru atenția deosebită acordată întregului proces de muncă al școlii. Raportul exprimă calde sentimente de recunoștință ale întregii școli față de guvernul Republicii Populare Române, față de Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru susținerea și finanțarea acestui lăcaș al Domnului.

Cuvîntul directorului se încheie adresîndu-se promoției a 11-a a școlii, pe care cu părintești cuvinte o îndeamnă la munca pusă în serviciul Patriei și al Bisericii.

Elevul Mureșan Augustin vorbește în numele absolvenților, luîndu-și rămas bun de la profesori și colegii rămași. Mulțumește conducerii școlii pentru grija părintească ce le-a fost arătată în decursul celor cinci ani și promite, în numele tuturor colegilor săi absolvenți, că cele învățate în școală le vor aplica cu folos în viață.

Corul școlii, condus de prof. I. Brie, intonează imnul „Republică măreață vatră”.

Elevul absolvent Săsăujan Simion recită poezia „Pentru pace”.

Citind situația la învățătură pe ani, directorul școlii împarte premiile formate din diferite cărți literare și științifice în valoare de peste 1.000 lei. Fruntașii la carte sînt îmbrățișați de către directorul școlii. Ei sînt următorii: Cornilă Vasile, Panda Sebastian, Crișan Gheorghe, an. I; Pop Mihai, Radu Dumitru, Săbău Iosif, an. II; Fer Nicolae, Enache Gheorghe, Nicoară Aron, an. III; Cornea Gheorghe, Stroie Gheorghe, Fărcaș Dumitru, an IV; Răduț Aurel, Mureșan Augustin, Frățilă Ioan și Săsăujan Simion din anul V.

Spre bucuria întregii asistențe corul școlii le intonează, pe patru voci, acestor fruntași „Imnul prieteniei”.

Ia apoi cuvîntul P. Sf. Sa Episcopul Teofil. Tendința spre continuă perfecționare a pregătirii seminaristilor noștri este un semn de apropiere către Dumnezeu, spune P. Sf. Sa, căci Dumnezeu este însăși perfecțiunea. Felicit pe directorul școlii și împreună cu dînsul întregul colectiv didactic pentru rezultatele obținute în muncă, spune P. Sf. Sa. Sînt mulțumit de frumoasele rezultate obținute de seminarul nostru, rezultate care arată că sîntem pe drumul cel bun. De aceea să năzuim a merge înainte pe acest drum. P. Sf. Sa arată în continuare că încheierea anului școlar nu înseamnă pentru elevi încheierea eforturilor lor în muncă. Ei trebuie să continue și să țină permanent contact cu cartea prin căminele culturale și prin bibliotecile acestora. De asemenea P. Sf. Sa sfătuiește pe elevi să ajute în muncă pe părinții lor colectivști în gospodăriile colective și să fie factori activi în munca de culturalizare a maselor și în lupta pentru pace. Elevii trebuie să aibă o purtare exemplară și atitudinea lor față de viață trebuie să constituie un exemplu pentru alții. Dorind continuă prosperitate școlii, Prea Sfințitul Teofil își exprimă sentimentele de mulțumire și recunoștință față de conducerea țării și a Bisericii pentru sollicitudinea arătată seminarului din Cluj. Dînd binecuvîntare arhierească, P. Sf. Sa urează elevilor vacanță plăcută.

În aplauzele asistenței, absolvenții oferă Prea Sfinției Sale și oaspeților frumoase buchete de flori.

Serbarea se încheie prin intonarea de către întreaga asistență a cîntării: „Cuvine-se cu adevărat”.

BINECUVINTAREA BISERICII DIN VINĂTORI

Duminică 30 iunie a. c., P. C. Prot. stavr. Traian Belascu, vicarul Arhiepiscopiei noastre, însoțit de P. C. Pr. Sabin Dobre, protopopul raionului Sighișoara și de C. diaconi Iosif Bolog și Septimiu Velțan, a cercetat parohia ortodoxă Vinători (raionul Sighișoara, reg. Brașov) pentru a săvârși — din încredințarea I. P. Sf. nostru Mitropolit *Nicolae* — actul binecuvântării bisericii parohiale de-acolo.

Prin strădania preotului paroh Ioan Sofonea și cu osteneala bunilor săi păstoriți a fost împodobit lăcașul de închinare din parohia Vinători cu pictură frumoasă și trainică.

Cum se obișnuiește în astfel de prilejuri, preotul, împreună tot curădincioșii, s-au îngrijit ca toate să fie în rînduială, ca la o casă de buni gospodari. Biserica arăta ca o mireasă ce-și așteaptă „mirele”. Peste tot curățenie și ordine.

La ora 8 dimineața a început Sf. Slujbă a Utreniei, săvârșită de un sobor alcătuit din P. C. preoți: Ioan Dan (Șoard), Nicolae Streza (Albești), Ioan Boian (Sapartoc), Petru Morariu (din eparhia Clujului, fiu al parohiei), precum și pr. Tiberiu Herțoga, legat prin căsătorie de această parohie.

La ora 9,15 a sosit P. C. vicar al Arhiepiscopiei Sibiu, Prot. stavr. Traian Belascu, însoțit de P. C. păr. Sabin Dobre, protopopul raionului Sighișoara și de P. C. Pr. Ioan Dragolea din Sighișoara.

Afară, în fața bisericii, pe o masă sînt pregătite toate cele de trebuință pentru slujba sfințirii apei.

Soborul iese afară din Biserică cîntînd lîn „Sfinte Dumnezeule”. P. C. Sa părintele vicar dă binecuvîntarea de începere a slujbei. După sfințirea apei, se înconjoară biserica, se stropește cu apă sfințită pe dinafară și în interior. Urmează momentul solemn al citirii rugăciunii îndătinată la binecuvîntare a bisericilor cărora li s-a făcut vneo reparație. Ingenunchiază toți cei prezenți, preoți și credincioși deopotrivă.

Urmează apoi Sfînta Liturghie. Credincioșii, impresionați de frumusețea momentelor ce se desfășoară în fața lor, ascultă cu evlavie Sf. slujbă.

După Sf. Liturghie se rostesc cuvîntări.

Primul ia cuvîntul Păr. Prot. S. Dobre, care exprimă mulțumiri I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului pentru purtarea de grijă ce o are față de fiii săi duhovnicești. Mulțumește de asemenea P. C. păr. vicar Tr. Belascu pentru osteneala săvîrșirii sfîntelor slujbe împreunate cu binecuvîntarea bisericii.

Urmează cuvîntul preotului paroh Ioan Sofonea, care face o dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au săvîrșit la biserică. Mulțumește I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae și P. V. Consiliu Arhiepiscopal pentru sprijinul moral și material, de care nu l-au lipsit în tot timpul lucrărilor.

Mulțumește de asemenea tuturor bunilor săi credincioși care într-un fel sau altul și-au adus prinosul lor de jertfelnicie.

Aduce cuvînt de mulțumire și pictorului C. Călinescu care a executat pictarea bisericii.

În numele credincioșilor Bisericii reformate din localitate vorbește pastorul I. Feyeș, exprimînd bucuria credincioșilor reformați maghiari cu prilejul acestui praznic.

Aici în Vinători — a spus domnia sa — trăim laolaltă români și maghiari, și toți beneficiem de aceleași drepturi în fața legilor Patriei noastre iubite, Republica Populară Română. Bucuria fraților noștri români ortodocși din această parohie este și bucuria noastră, a maghiarilor reformați. Prezența mea aici o mărturisește.

Seria cuvântărilor a încheiat-o P. C. vicar Arhiepiscopesc Traian Beiașcu. P. C. Sa a spus între altele: Am venit din centrul Arhiepiscopiei Sibului ca să săvârșim binecuvântarea bisericii ortodoxe din Vinători. Cu prilejul acesta transmit preotului și credincioșilor din parohie, binecuvântarea arhierescă a I. P. Sf. nostru arhiepiscop și mitropolit Nicolae, care din binecuvântate pricini nu a putut fi aici de față.

Mai departe P. C. Sa laudă strădania credincioșilor noștri, păstoriți de tînărul dar inimosul lor preot Ioan Șofonea, îndemnîndu-i să rămînă credincioși principiilor mărețe de stegari ai păcii și bune înțelegeri cu toți cetățenii naționalităților conlocuitoare de pe pămîntul Patriei noastre.

Roagă pe bunul Dumnezeu să le răsplătească tuturor celor care au contribuit la reușita acestei lucrări bisericești.

Praznicul de la Vinători s-a încheiat cu o masă frățească, în cursul căreia s-a toastat pentru I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, pentru conducerea noastră de Stat, pentru pace și pentru credincioșii ortodocși din parohie.

Am plecat din Vinători cu bucuria că am participat la un ospăț duhovnicesc de neuitat al acelei parohii.

Arhidiacon IOSIF BOLOG

NOUL PAPĂ AL BISERICII ROMANO-CATOLICE

În dimineata zilei de vineri 21 iunie a. c., conclavul (adunarea) cardinalilor a ales pe noul ocîrmuitor al Bisericii Romano-Catolice, în persoana arhiepiscopului de Milano, Giovanni Battista cardinal Montini. Noul papă a luat numele de Paul VI.

S-a născut la 23 septembrie 1897, în orașul Concesio (nordul Italiei). Tatăl său fusese un cunoscut ziarist romano-catolic, ales în două rînduri deputat în Parlamentul italian.

În anul 1920, Giovanni Battista Montini a devenit preot. Continuîndu-și studiile — la Academia papală care pregătește diplomați ai Vaticanului — a obținut titlul de doctor în filozofie și drept canonic.

A funcționat în diferite nunțiat-uri apostolice. La Varșovia, a avut ca șef pe nunțul papal de-atunci, Achile Ratti, cel ce avea să devină în 1922 Papa Pius XI.

Rechemat la Roma de acesta, a lucrat mai mulți ani la Secretariatul de Stat al Vaticanului (care se ocupă de problemele de politică externă). În 1944 a fost numit consilier al Secretarului de Stat, iar în noiembrie 1952 Papa Pius XII l-a numit secretar de Stat adjunct al Vaticanului.

În 1954 a fost numit arhiepiscop al Milanului, cea mai mare eparhie romano-catolică din Italia.

În 1959, Papa Ioan XXIII l-a ridicat la demnitatea de cardinal.

Ca arhiepiscop la Milano a manifestat un deosebit interes pentru problemele sociale. Totodată, a declarat că Biserica trebuie să ia apărarea capitalului.

Papii Ioan XXIII — decedat la data de 3 iunie 1963 — i-a fost apropiat și devotat. Luînd cuvîntul la 6 iunie în catedra din Milano, cardinalul Montini a spus, între altele:

Papa Ioan XXIII ne-a indicat cîteva direcții și ar fi înțelept nu numai să le ținem minte, ci să le și urmăm. O dată cu moartea lui nu trebuie să se stingă spiritul pe care el l-a imprimat epocii noastre...

Același lucru este exprimat și în primul mesaj al Papii Paul VI, care a fost transmis prin radio.

Inscăunarea solemnă a noului Papă Paul VI s-a săvîrșit în 30 iunie a.c. (După revista „Timpuri Noi”, nr. 26/1963).

RED.

O NOUĂ CONTRIBUȚIE CREȘTINĂ LA OPERA PĂCII ÎN LUME

Potrivit planului de lucru al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga (în prescurtare MCPP) pe anul 1963, prima ședință a Comitetului executiv (în prescurtare CE) al acestei Mișcări a avut loc la Dresda, în Republica Democrată Germană, în zilele de 28 martie—3 aprilie 1963. La ședință au venit toți membrii Secretariatului internațional și ai Comitetului, exceptînd pe I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban, moderatorul Mendscole din Liberia și past. P. Conord de la Paris.

O împrejurare deosebită pentru această întrunire constă în faptul că ținîndu-se ședința în Germania Democrată, „problema germană” s-a impus în fruntea tuturor problemelor discutate, ca una care cere o rezolvare grabnică. Urgența era evidentă și pentru faptul că există încă atîtea urme din război, la Dresda de pildă, ca avertisment împotriva repetării lui, dar mai există și atîtea dovezi concrete că numai pacea oferă germanilor posibilitatea de a se încadra potrivit în comunitatea popoarelor pașnice și că Germania Democrată este în acest sens expresia acestui drum corect. De aceea și celelalte probleme au fost puse în legătură cu problema germană, spre o soluționare mai largă și totodată mai temeinică.

După rugăciunea inaugurală, rostită de prof. M. Schmauch din Greifswald, președintele filialei est-germane a MCPP, ca gazdă, în seara zilei de 28 martie, președintele Mișcării, decanul J. Hromadka a schițat desfășurarea lucrărilor CE a MCPP după ultima ședință din Olanda, în decembrie 1962. Apoi a subliniat faptul că dialogul deschis și frățesc, axat pe principiile creștine, este mijlocul cel mai potrivit al MCPP de a discuta problemele actualității, care privesc lumea și omenirea întreagă. Prin aceasta este susținută porunca Mîntuitorului Hristos și a Apostolilor de a fi unii altora sprijin și îndrumători în viață.

În continuare consilierul H. Kloppenburg din Dortmund, în R.F.G., unul din cei șase vicepreședinți ai MCPP, a prezentat o expunere limpede „Despre situația internațională”. Au fost indicate aspectele esențiale internaționale față de care MCPP este chemată să ia atitudine din punct de vedere creștin, spre a colabora la combaterea și înlăturarea amenințării păcii prin militarismul și armele atomice ale unor puteri apusene. În acest sens a subliniat aportul important pe care le aduc cauzei lumii întregi „marșurile păcii” de Paști 1963 tocmai din numeroase state capitaliste ale Apusului, ca proteste populare contra înarmării atomice dorită și de blocul agresiv NATO. La fel a subliniat importanța întreprinderii la Roma din-

tre Papa Ioan XXIII și redactorul-șef Adjubei al ziarului „Izvestia” din Moscova, ca fapt deosebit pentru opera păcii mondiale.

În ziua următoare, 29 martie, secretarul general al MCPP, J. Ondra, și-a prezentat „Raportul cu 8 teze” privitor la obiectivele ședinței CE și la lărgirea activității MCPP în lume, care numără chiar 7 filiale regionale și anume: în Germania Democrată (președ. W. Schmauch), în Germania Federală (președ. H. Kloppenburg), în Olanda (președ. prof. A. Rasker), în Japonia (președ. prof. Inoue); în Italia (președ. G. Girardet de la Agape), în Elveția (președ. past. M. Schwarz) și în Anglia (președ. prof. R. Ullmann, vicepreședinte al MCPP).

Cu această ocazie s-a precizat și tematica pentru ședința Comitetului consultativ al MCPP, care cuprinde 100 membri și se va întruni în ședință plenară în zilele de 4—9 iunie 1963 la Praga, în vederea pregătirii celei de a doua Adunări mondiale creștine pentru pace din anul 1964. Titlul ei a fost definit astfel: „Conviețuirea pașnică drept o datorie comună creștină”.

Apoi s-a dat atenție lucrărilor primelor patru comisii de studii, din cele 11 ale MCPP, care au avut loc în lunile februarie și martie 1963 și anume: „Pacea și războiul rece” de la Erfurt-RDG, condusă de prof. M. Palfy de la Budapesta; „Pacea și dreptatea” de la Tabarz-Erfurt, condusă de I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; „Pacea și problema germană” de la Matrahaza-R. P. Ungară, condusă de prof. Al. Rasker și „Pacea și libertatea” de la Buckow-Berlin, condusă de prof. Varga de la Debrețin. Referatele și comunicatele acestor comisii au fost viu discutate și a fost subliniat aportul lor pozitiv și de adâncire teologică a problemelor actuale. Astfel au mai luat cuvântul: președintele CE al MCPP, seniorul V. Hajek de la Praga, vicepreședinții MCPP I. P. Sf. Arhiepiscopul Nicodim din Patriarhia Rusă, episc. T. Bartha de la Budapesta și prof. H. Vogel de la Berlin, apoi membrii Secretariatului: past. G. Bassarak și C. Ordnung de la Berlin, prot. P. Sokolovski și A. Stoian de la Moscova, past. K. Toth de la Budapesta și vicarul ortodox J. Novak de la Praga, și membri CE: J. Kiviit din Tallin-U.R.S.S., past. A. Karev de la Moscova, prof. M. Șesan din partea Patriarhiei Române, prof. A. Ziak de la Bratislava-CSR, prof. St. Turnsky de la Praga, responsabilul sectorului financiar al Mișcării și J. Cihak din Praga.

Discuțiile de amănunt au urmat apoi în trei subcomisii în care au fost împărțiți participanții la ședință și anume: teologică, internațională și operativă, care s-au ocupat, fiecare după specificul ei, cu materialul prezentat și anume: Referatul cu cele 8 teze, Proiectul tematicii pentru ședința Comitetului consultativ și cu Referatele celor 4 comisii de studii.

Sîmbătă, 30 martie, delegații ortodocși, I. P. Sf. Arhiepiscopul Nicodim, vicarul ceh J. Novak și prof. M. Șesan, împreună cu I. P. Sf. Arhiepiscop Serghie de Berlin și exarhul Patriarhiei Ruse pentru Europa centrală și parohul B. Burakov, au săvîrșit o Sf. Liturghie în biserica rusă din Dresda, a Sf. Simeon Stîlpnicul. Asistența a putut astfel asculta această sfîntă slujbă ortodoxă în limbile paleoslavă, rusă, cehă, romînă și germană.

Duminică 31 martie a avut loc în Biserica Crucii din Dresda o slujbă evanghelică ecumenistă, cu care ocazie au cuvîntat episcopul luteran local Noth și din partea MCPP președ. J. Hromadka, I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim, arhiep. Kiviit și prof. A. Rasker, despre foloasele activității MCPP pentru pace în lume.

Luni au continuat discuțiile, în ședința plenară, fiind ascultate, discutate și aprobate referatele celor trei subcomisii asupra lucrărilor lor. În continuare a fost discutat textul Comunicatului final și Memorandumul prof. J. Hromadka „In problema germană”. Discuțiile au urmat și în ziua de marți, și miercuri, la 3 aprilie, a fost aprobat textul a două scrisori adresate Președinților parlamentelor din R.D.G. și R.F.G., precum și conducătorilor bisericilor evanghelice din ambele state germane de a începe și sprijini discuții bilaterale pentru soluționarea „crizei germane”. Apoi s-a aprobat și o adresă de salut frătesc către papa Ioan XXIII pentru contribuția sa la opera păcii mondiale. În fine I. P. Sf. Arhiep. Nicodim a prezentat amănunțite despre vizita întreprinsă în Etiopia-Africa, împreună cu președ. J. Hromadka și Martin Niemöller, președintele bisericii din Hessa-R.F.G., spre a putea iniția și apoi întări lucrarea MCPP în Africa.

La sfârșitul lucrărilor, I. P. Sf. Arhiep. Serghie de Berlin a oferit o recepție, după care a urmat recepția dată de Secretarul de Stat pentru culte din R.D.G., Seigewasser.

Unii membri au mai fost apoi invitați să conferențeze și în alte centre bisericești evanghelice și anume: prof. A. Ziak la Schwerin, prof. St. Turnsky la Halle, vicarul ceh J. Novak la Lipsa și prof. M. Șesán la Rostok, pe Baltica.

Contribuția pentru opera păcii a acestei sesiuni a CE a MCPP de la Dresda se desprinde din cuprinsul Comunicatului în care sînt îndeosebi subliniate următoarele:

— S-a putut constata din nou că ecoul lucrărilor MCPP crește pretutindeni astfel că sporesc cercurile celor care înțeleg că în răspunderea lor creștină trebuie să se alătureze forțelor păcii.

— Comitetul executiv și-a adîncit atenția teologică față de problemele vremii, datorită lucrărilor temeinice ale celor patru comisii de studii. Astfel se va putea face mai ușor față unor abuzuri încercate de militariști cu credința și teologia creștină.

— În urma referatului consil. H. Kloppenburg s-a putut constata că numărul vocilor care cer reglementarea pașnică a problemelor mondiale sporește neconținut și se ivesc mereu activități noi care doresc să contribuie cu străduința lor la lucrările MCPP.

— De aceea CE își reînnoiește chemarea spre: dezarmare, pentru înlăturarea armelor nucleare și pentru încetarea experiențelor cu aceste arme, care vor rămîne chemări permanente ale MCPP pînă nu va slăbi tensiunea internațională. MCPP este convinsă că numai tratativele și compromisul înțelept pot evita o catastrofă mondială și pot duce la înlăturarea crizelor vremelnice.

— Cu privire la dezarmare, MCPP salută toate propunerile care duc: la lichidarea pactelor militare și a bazelor militare de pe teritorii străine; la menținerea numărului redus actual al puterilor atomice și la lichidarea bazelor străine cu arme nucleare; la evitarea creerii puterilor atomice multilaterale, la interzicerea înarmării atomice a R.F.G. în urma tratatului dintre Bonn și Paris și în fine la încetarea experiențelor cu arme atomice în Sahara.

— De aceea, în continuare MCPP sprijină rezoluția O.N.U. privitoare la lichidarea sistemului colonial acolo unde mai există și azi încă.

— Cu privire la „problema germană”, CE a MCPP a studiat nume-

roase modalități de ieșire din criză și a propus unele măsuri concrete pentru înlăturarea ei. Între aceste măsuri este și patronarea de către MCPP a convorbirilor bilaterale între reprezentanții R.D.G. și R.F.G. pentru evitarea unor atitudini de forță; în acest sens ea cere să fie realizată o convenție de neagresiune reciprocă între puterile din NATO și cele ale Tratatului de la Varșovia. Astfel se vor putea crea condiții pașnice de conviețuire a celor două state germane existente. În acest scop CE emite două scrisori către Președinții ambelor Parlamente germane, precum și către Bisericile evanghelice din cele două state germane spre a sprijini aceste discuții bilaterale, atât de necesare pentru rezolvarea problemei germane prin înșși reprezentanții poporului german.

— Toate aceste străduințe vor pregăti și mai temeinic întrunirile viitoare ale MCPP din 1963 și 1964.

— În consecință, CE al MCPP este hotărit, constatînd atmosfera favorabilă de lucru de la Dresda, să-și intensifice eforturile și colaborările cu alte organizații pentru apărarea și menținerea păcii în lume. În această străduință MCPP se reazimă pe învățătura Mîntuitorului Hristos, Domnul Păcii, spre a apela iar către lumea întreagă zicînd: „Să nu ne manifestăm mărturisirea noastră spre pace numai prin cuvinte, ci cu toții să depunem toate eforturile și capacitățile noastre de care dispunem întru slujirea acestei păci mondiale”.

Și acest apel este acum îndreptat, cu aceeași tărie, cu același îndemn și cu aceeași nădejde și către cititorii acestei reviste despre ședința Comitetului Executiv al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga, pentru ca aflînd și ei despre contribuția mondială la opera păcii, să-și aducă fiecare obolul său sîlletească și să fie cu adevărat, fiecare în cadrul său de trăire și activitate, un adevărat „făcător de pace” după voia Mîntuitorului Iisus Hristos.

Pr. Prof. M. ȘESAN

A TRĂI INSEAMNĂ AZI A TRĂI IMPREUNA

Aceasta a fost tema principală pentru ședința Comitetului consultativ al Mișcării Creștine pentru Pace (MCPP), care s-a ținut recent la Praga, în zilele de 2—9 iunie 1963. Bine pregătită și cu problemele larg lămurite prin Buletinul MCPP, care a apărut în patru numere (pe noiembrie 1962, ianuarie, martie și mai 1963) ședința a cuprins aproape pe toți cei 100 membri, apoi 30 de oaspeți, cu toții din 31 de țări ale lumii. Din partea Romîniei au participat: I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Dl. Episcop luteran Dr. Fr. Müller din Sibiu și prof. M. Șesan.

Avînd în vedere că tematica ședinței cuprindea un principiu general, numeroși participanți la ședință s-au întrunit în 3 iunie, înainte de începerea sesiunii proprii, spre a dezbate cuprinsul tematicii; s-a precizat că în cadrul acestui principiu intră trei probleme de bază și anume: coexistența pașnică, dezarmarea și stabilirea de zone denuclearizate, față de care MCPP se simte obligată să ia atitudine din punct de vedere creștin. De fapt, tematica includea elemente din cele mai concrete, care frămîntă opinia publică mondială și de aceea și răspunsul la ele trebuie să fie nu numai principial, dar totodată convingător și mobilizator.

De aceea, ca semn că în cadrul MCPP se realizează această coexistență spre dezarmarea gîndurilor rele și înlăturarea războiului rece, sesiunea a

inceput la 4 iunie cu o festivitate solemnă în Aula Universității Caroline din Praga, la care au fost proclamați „doctori honoris causa” în teologia evanghelică a Facultății Komenius doi dintre fruntașii MCPP și anume unul din Răsărit și altul din Apus: I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de Iașov și Rostov din Patriarhia Rusă și consilierul luteran Dr. H. Kloppenburg din Dortmund-R.F.G., ambii militanți convingeți și neobosiți pentru opera păcii în lume. Iar între participanți a fost de față, pentru prima dată, și decanul Dr. Merell din partea Facultății de Teologie romano-catolică din Praga. În aceste împrejurări, atmosfera solemnă și frățească de la promoție s-a transmis apoi și asupra desfășurării sesiunii Comitetului consultativ al MCPP, dând roadele cele mai mulțumitoare ale unei colaborări în deplină înțelegere.

După ședința prealabilă a Comitetului executiv, în seara zilei de 4 iunie a avut loc deschiderea solemnă a sesiunii Comitetului consultativ al MCPP în sala mare a Hotelului Internațional, unde erau cazati delegații. Sub emblema „Et in terra pax” — „și pe pământ pace”, a luat loc prezidiul compus din președintele MCPP J. Hromadka, președintele comitetului consultativ V. Hajek, secretarul general MCPP J. Ondra și vicepreședinții episcopul T. Bartha din Budapesta, consilierul H. Kloppenburg din R.F.G., I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de la Moscova, prof. W. Schmauch de la Greifswald-R.D.G., prof. R. Ullmann din Anglia și prof. H. Vogel din Berlinul occidental. Plenul era în număr complet și pentru prima dată din istoria MCPP, la împlinirea a 5 ani de existență, a fost admis ca observator oficial și un romano-catolic, în persoana deputatului polonez J. Makowski.

După rugăciunea inaugurală, săvârșită de episcopul luteran A. Wanta de la Varșovia, a urmat cuvântul de salut din partea președintelui activ V. Hajek și apoi a luat cuvântul președintele MCPP, decanul J. Hromadka. D-sa a constatat că împrejurările contemporane cer ca MCPP să-și intensifice acțiunile pentru mobilizarea cât mai integrală a forțelor creștine împotriva pericolului armelor atomice, susținut de militariștii și revanșarii apuseni. De aceea activitatea MCPP va fi și mai stăruitoare, căci i-o cere Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos, care pune principiul păcii între oameni și în consecință le cere să contribuie la înlăturarea pericolelor care amenință viața umană.

Miercuri 5 iunie serviciul divin a fost săvârșit de Păr. prot. P. Sokolovski de la Moscova, toți delegații ortodocși constituindu-se în cor. După citirea multor telegrame de salut din lume — din partea Catolicosului din Etiopia, a celui din Armenia, a organizațiilor pacifiste din Franța, Japonia, Anglia și alte țări, precum și din partea participanților la „marșul păcii Hiroșima-Auschwitz” — a urmat primul referat la tema: „A trăi azi înseamnă a trăi împreună”.

Acest referat a fost susținut de activistul de frunte francez, prof. Georges Casalis de la Paris, cu titlul: „Înfrățirea în Hristos ca bază de plecare pentru împreună trăire în lume”. Folosind o argumentare teologică și rațională profundă, vorbitorul a subliniat faptul că Biserica numai atunci stă în slujirea înfrățirii în lume dacă urmează corect învățătura Mântuitorului despre pace și realizarea ei pe pământ. Astfel numai atunci vor fi creștinii purtătorii adevăratei nădeji creștine când vor colabora sincer și cinstit cu toate organizațiile mondiale care se străduiesc pentru asigura-

rea vieții tuturor popoarelor pe pământ. Astfel se va realiza nu numai coexistența pașnică a variatelor sisteme social-politice, ci și proexistența creștinilor, de a trăi unii pentru alții, asigurându-se în acest mod condițiile cele mai fericite pentru dezarmare, înlăturarea pericolelor cu arme nucleare și a războiului rece de îndușmănire și suspiciune. Momentul central creștin pentru această proexistență îl prezintă concepția ortodoxă despre „adorarea lui Dumnezeu” care îi duce pe toți creștinii la conștiința unității lor în Creator și de frăție întreolaltă, într-o conviețuire plină de înțelegere reciprocă. Apoi vorbitorul salută cu căldură enciclica Papii Ioan XXIII, „Pacem in terris”, de Paștile anului 1963, care contribuie și ea la climatul păcii, fiind prima manifestare oficială de acest fel a Vaticanului. Știind că „ziua de azi pregătește pe cea de mâine”, vorbitorul cere ca toți cei de față la sedință să stăruiască prin activitatea lor, în cercurile lor respective, să pregătească „acest mâine” spre fericire comună în colaborare cu adevărat frățească.

După aceea a urmat partea a doua a referatului, prezentată de prof. Lev Pariiski de la Leningrad, cu titlul: „Răbdarea lui Dumnezeu față de om ca chemare la dialog și la întărirea existenței umane în epoca atomică”. Pornind de la constatări de ordin teologic despre dogma întrupării Fiului spre mântuirea neamului omenesc, vorbitorul a subliniat faptul evident că urmarea lui Hristos de către credincioși trebuie să ducă neapărat la dialoguri utile pentru umanitate, care pe calea unor compromise înțelepte vor putea realiza dezarmarea, înlăturarea războiului rece, lămurirea problemei germane și a altor chestiuni la ordinea zilei pentru a asigura securitatea europeană și a lumii, în care se încadrează proclamarea de zone de nuclearizare, încetarea experiențelor cu arme nucleare, încetarea sistemului colonial și a discriminărilor rasiale, care toate asigură apoi coexistența în lume.

După masă a urmat „Referatul” secretarului general J. Ondra despre realizările și perspectivele MCPP în vederea întrunirii în 1964 a celei de a doua Adunări pancreștine pentru pace. Îndeosebi a subliniat faptul că situația internațională cere tuturor să-și sporească răspunderea pentru asigurarea coexistenței pașnice, care poate apoi realiza toate celelalte postulate actuale pentru susținerea vieții și a păcii. De aceea tema principală pentru viitoarea adunare pancreștină va fi luată de la proorocul Maleahi: „Avut-am legământ de viață și pace” (2, 5), pentru salvarea omului.

La cuvânt a urmat polonul romano-catolic J. Makowski, secretarul general al Uniunii creștine și sociale poloneze și deputat în Seim, care și-a exprimat bucuria de a putea participa oficial la sedința MCPP și de a se întări colaborarea catolicilor la opera păcii susținută de MCPP, în urma enciclicii Papii Ioan XXIII.

Adeziuni însușite la propunerile din referate au exprimat apoi P. F. Patriarh Efrem al Gruziei, pastorul F. Siven din Finlanda, olandeza H. Kohlbrugge, I. P. Sf. Mitropolit Ioan de Praga, I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Bulgaria, rev. K. Takado din Japonia, rev. J. Hendrik din partea Mișcării bisericilor americane pentru reconciliere, rev. D. Paton din Anglia, I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, episcopul luteran Z. Kaldy din Budapesta, patriarhul cehoslovac M. Novak, rev. Tampy din Madras în India, rev. Fernandez Cebalos din Cuba, episcopul metodist Jackson din Liberia și alții, care cu toții și-au exprimat bucuria că MCPP

este cu adevărat un organism pozitiv mondial pentru a contribui prin felul său specific creștin la asigurarea păcii și înlăturarea crizelor care o amenință.

Joi, 6 iunie, au început discuțiile în trei grupe de studii și anume: grupa teologică, îndrumată de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Bulgaria, prof. W. Schmauch și prof. R. Ullmann — grupa internațională condusă de I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, consil. H. Kloppenburg și prof. A. Ziak — și grupa operativă îndrumată de prof. A. Rasker din Olanda, în prezența I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban. Obiectul discuțiilor l-au constituit referatele susținute de J. Hromadka, G. Casalis, L. Partiiski și J. Ondra, în fiecare grupă după felul ei specific. În genere s-a delimitat noțiunea de coexistență ca proexistență, s-a definit, la propunerea prof. H. Vogel, „legitimitatea teologică a compromiselor înțelepte politice” și s-au fixat datele viitoarelor întruniri ale Comitetului executiv, ale celui consultativ, ale Secretariatului internațional și ale celor 11 comisii speciale de studii, pentru ca Adunarea a doua pancreștină din 1964 să fie cât se poate de bine pregătită.

Lucrările au continuat și în ziua de vineri 7 iunie, când s-a pus în discuție textul: „Pentru convocarea conferinței pancreștine a doua din 1964”, apoi textul rezoluției finale. Ambele texte au fost în cele din urmă votate cu unanimitate. Între alte hotărâri a fost și cea „epocală” de a fi primită în MCPP gruparea romano-catolică poloneză condusă de deputații Frankowski și Makowski. Simbătă, 8 iunie, când se încheiau lucrările sesiunii, a fost sărbătorit președintele J. Hromadka, la împlinirea vârstei de 74 de ani. Într-o atmosferă plină de însuflețire și frățietate, președ. J. Hromadka a încheiat sesiunea comitetului consultativ al MCPP, bucuros de un bilanț atât de rodnic și încurajator.

Duminică 9 iunie a avut loc o Sf. Liturghie ortodoxă, slujită de un sobor cu caracter panortodox: P. F. Patriarh Efreim al Gruziei, I. P. Sf. Mitropolit Ioan de Praga, I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban, I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Moscova, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Bulgaria, P. C. Arhim. Ilia din Gruzia, P. S. Arhim. Juvenalie din Ierusalim-Moscova, prof. M. Șesan, prot. Văsnețov, prot. B. Aleș, prot. Feriz Berki de la Budapesta, prot. P. Sokolovski și vicarul Mitropoliei ortodoxe cehoslovace J. Novak. Ca diacon a oficiat ieromonahul Nifon din Liban. S-a slujit în limbile paleoslavă, rusă, arabă, gruzină, bulgară, română, maghiară și cehă.

În aceea vrea s-a săvârșit în biserica evanghelică Salvator un serviciu divin evanghelic, la care au participat din partea ortodocșilor I. P. Sf. Arhiepiscop Serghie din Berlin, exarhul Patriarhiei Ruse și prof. L. Partiiski și Varlamov, din Patriarhia Rusă.

După masă a avut loc, în catedrala Bisericii cehoslovace, condusă de patriarhul M. Novak, o liturghie solemnă săvârșită în limba paleoslavă în amintirea apostolilor slavilor Sf. Constantin-Ciril și Metodie, la împlinirea a 1.100 de ani de la venirea lor în Moravia și inițierea culturii slavone.

Seara, ministrul învățămîntului și al culturii, Fr. Kahuda, a oferit o recepție festivă, cu care ocazie D-sa, J. Hromadka, I. P. Sf. Arhiep. Nicodim, msg romano-catolic Oliva din Praga, vicarul Arhiepiscopiei rom.-cat. și prof. W. Schmauch și-au exprimat mulțumirea cu realizările pentru pace ale MCPP.

Luni 10 iunie s-a ținut ședința Comitetului executiv, completată cu ședința Comitetului pentru continuarea pregătirilor în vederea Adunării a doua pancrăștină din 1964, definindu-se programul și modalitatea continuării lucrărilor la viitoarele ședințe ale Comitetului executiv, din Italia-Agape în septembrie și din România în zilele de 10—17 noiembrie 1963.

Despre desfășurarea sesiunii și succesul ei s-au dat informații la Conferința de presă.

Apoi au continuat lucrările unor comisii de studii, cum a fost cea cu „Pacea și tineretul”. S-au prezentat 42 delegați și referatul prof. St. Alexă de la Seminarul din M-reă Neamț, susținut personal, a fost aprobat ca bază de discuții viitoare și s-a propus publicarea lui integrală. A fost un alt succes românesc la această sesiune.

A urmat ședința comisiei informative, care a verificat activitatea publicistică a Buletinului MCPP, al cărui număr 5 este sub tipar.

În fine, în zilele de miercuri și joi, 12 și 13 iunie, a avut loc ședința comisiei: „Pacea și noile state”, la care prof. M. Șesan și St. Alexe au fost cooptați membri cu vot și au participat activ la discuții.

Iar vineri, 14 iunie, prof. M. Șesan a vorbit credincioșilor din parohia Dvakaciovițe, de lângă Pardubice, care e cea mai veche comunitate evanghelică cehă, despre viața Bisericii ortodoxe, despre activitatea MCPP și despre realizările mari din Republica Populară Română. Simpozionul a fost organizat de pastorul Adr. Mikolášek, cu contribuția muzicală a prof. Vera Mora, sora prof. M. Șesan, care a interpretat piese românești.

Rezoluția finală a sesiunii din iunie 1963 a MCPP cuprinde, în formă mobilizatoare, îndemnul către toți credincioșii să se asocieze stăruinței pentru pacea lumii, care este singura cale pozitivă de a se manifesta cu toții adevărați mărturisitori ai Mintuitorului Hristos. Sub titlul: „A trăi înseamnă azi a trăi împreună” sînt prezentate condițiile creștine pentru co-existența-proexistența oamenilor, căci înfrățirea se încadrează în marea răbdare a lui Dumnezeu; în aceste condiții dialogul nu este propagandă, ci convîrșirea sinceră dintre părțile unui tot uman care trebuie să coexiste și astfel are nevoie să înlăture războiul rece, să realizeze dezarmarea, să stabilească zone denuclearizate, să contribuie la slăbirea tensiunii internaționale, să sprijine încetarea colonialismului și să contribuie la îmbunătățirea relațiilor dintre popoare. Rolul Bisericii este covîrșitor pentru lămurirea credincioșilor de a contribui la această operă măreață pentru binele omenirii.

Pr. Prof. M. ȘESAN

DESCOPERIRI PRIVIND RELIGIA ÎN URMA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ ÎN ANUL 1961

La Ripiceni (r. Săveni, reg. Suceava) s-a descoperit în cadrul urmelor mai multor niveluri de locuire și la circa 5 m adâncime, o aglomerare de fildeș și de oase de mamut asociate cu unelte de cremene, aparținând mustermanului, care par să reprezinte *un loc de practicare a magiei vânătoarești*.

Cu deosebire s-au descoperit o seamă întreagă de morminte. Astfel, prin continuarea săpăturilor din cuprinsul așezării Boian (satul Vărăști, com. Dorobanțu, r. Călărași, reg. București) s-au mai descoperit 4 morminte de înhumăție aparținând culturii Boian. În cuprinsul necropolei de tip Gumelnița, s-au mai descoperit 18 morminte, între care și unul aparținând fazei Petru Rareș.

Continuându-se săpăturile la Căldăraru (com. Cernica, or. București), s-a descoperit o *vastă necropolă* neolitică, aparținând fazei Bolintineanu a culturii Boian, din care s-au dat la iveală 52 de morminte, cuprinzând schelete omenești și obiecte: unelte, podoabe și vase rare. Toți aici s-a descoperit un cimitir feudal cu 67 de morminte, în care, pe lângă schelete, s-au găsit și obiecte diferite.

Aproape de liziera de vest a satului Andelina (com. Ciocănești, reg. București), au fost descoperite câteva morminte de înhumăție cu schelete chircite, aparținând culturii neolitice Boian.

În cadrul unei așezări de tip Ariușd din cuprinsul satului Cernatu de Jos și de Sus, s-a găsit un mormânt de înhumăție din sec. IV d.Hr.

În așezarea neolitică aparținând culturii Cernavoda (faza I) din Oltenița (reg. București), și anume în punctul „Renie”, s-au descoperit patru morminte sarmatice.

Pe șoseaua Feldioara-Rotbav (r. Sf. Gheorghe, reg. Brașov), s-a descoperit din întâmplare un *mormânt „cutie” de piatră*, cu un schelet în poziție chircită, în dosul căruia se găseau multă cenușă și oase calcinate, ceea ce ar părea să indice faptul că în acest mormânt s-a făcut o îngropare posterioară de incinerăție. Primul mormânt aparține probabil culturii Schneckenberg, iar al doilea culturii Witenberg,, atestate pe terenul respectiv.

Executându-se săpături de salvare pe locul numit „Sub drum”, în partea de vest a comunei Teiuș (r. Alba, reg. Hunedoara), s-au descoperit șase morminte, aparținând culturii Noua, de la sfârșitul epocii bronzului. Mormintele conțineau schelete chircite și un bogat material ceramic.

Au fost cercetați trei tumuli din necropola tumulară de la Lăpuș (r. Lăpuș, reg. Maramureș) și s-au găsit urne mari bitronconice ornamentate cu caneluri din Hallstatt A, precum și ceramică aparținând culturii Suci de Sus.

În colțul de S.E. al Cetății de la „Nucet” din cuprinsul satului Popești (com. Novaci, r. Drăgășani-Vlașca, reg. București), s-au scos la iveală noi camere din complexul de locuințe al curții șefului de trib getic local. Bogatul material desco-

perit cu acest prilej prezintă, între altele, un lăntişor cu o amuletă de aur reprezentând un cap de Meduză, produs al orfăurăriei locale. La distanţă de un km spre S. de Ceştiuie, şi anume între satele Popeşti şi Novaci, au fost săpate două movile turtite, care prezintă la suprafaţă *resturi de ruguri funerare getice*, iar la bază conţin o ceramică abundentă, şi anume hallstattiană de tip Basarabi, precum şi ceramică din epoca bronzului aparţinând culturii Tei.

La Cetăţeni (r. Muscel, reg. Argeş), au fost continuate săpăturile din anii anteriori în aşezarea geto-dacică şi feudală. S-au descoperit morminte din sec. II—I î.Hr. şi I d.Hr. Pe locul numit „Silişte”, aşezat între Cetăţeni din Vale şi Cetăţeni din Deal, au fost identificate un cimitir şi o capelă din sec. XVI.

La Piatra Craivii (r. Alba, reg. Hunedoara), continuându-se săpăturile (începute în 1960) la cetatea dacică, s-a descoperit pe una din terase, între multe alte urme preţioase, un „sanctuar”.

Continuându-se săpăturile de la „Şanţul Mare” din Pecica (r. Arad, reg. Banat), au fost descoperite încă 40 de morminte cu precădere din sec. XII d.Hr., al căror inventar constă din monede arpadiene, inele, mărgelă, cercei, ş. a.

Prin continuarea săpăturilor la Celeiu-Sucidava (r. Corabia, reg. Oltenia), s-a descoperit în partea de sud a oraşului o necropolă romană din sec. II d.Hr.

Începute în anii anteriori, săpăturile de la Proboata au fost continuate şi au dus la descoperirea a patru morminte de înhumăţie de la sfârşitul epocii bronzului şi a unuia de incineraţie din faza hallstattiană târzie.

Prin continuarea săpăturilor în necropola din sec. IV de la Independenţa (r. Călăraşi, reg. Bucureşti), s-au descoperit nouă morminte de înhumăţie şi unul de incineraţie în urnă. De asemenea, s-au făcut numeroase observaţii preţioase în legătură cu întinderea necropolei, precum şi cu privire la diferite rituri de înmormântare.

Cercetările de la Tirgşor (r. şi reg. Ploieşti), axate în principal pe studierea necropolei din sec. III—IV d. Hr., au dus la descoperirea a circa 80 de morminte de incineraţie şi de înhumăţie. Până acum, din totalul de 300 morminte de înhumăţie, 20 au fost atribuite sarmaţilor şi datate în sec. III d.Hr. Din cele 110 morminte de incineraţie, 10 au fost atribuite populaţiei dacice libere şi datate în sec. III d.Hr., iar celelalte au fost puse pe seama grupului cultural Sîntana de Mureş-Cerneahov, fiind datate în sec. IV d.Hr. Celelalte morminte de înhumăţie aparţin aceleiaşi culturi.

Au fost cercetate 20 de morminte de la Gherăseni (r. Buzău, reg. Ploieşti), dintre care 10 morminte de incineraţie şi 10 de înhumăţie. Ele aparţin grupului cultural Sîntana-Cerneahov.

În urma continuării săpăturilor în necropola de la Oinacu (or. Giurgiu, reg. Bucureşti) din sec. IV d.Hr., s-au mai descoperit 17 morminte de înhumăţie şi 11 de incineraţie; dintre acestea, 2 aparţin grupului de morminte sarmate. De asemenea, în cuprinsul acestei necropole s-au găsit complexe din prima şi a doua epocă a fierului.

Sondajele în necropola de tip Sîntana-Cerneahov de la Olteni (r. Videle, reg. Bucureşti) s-au soldat cu descoperirea a 5 morminte de înhumăţie şi a 2 de incineraţie.

Noi morminte de tip Sîntana-Cerneahov s-au descoperit şi prin continuarea săpăturilor de la Piatra Frecăţei (com. Ostrov, r. Măcin, reg. Dobrogea).

În cimitirul de la Brateiu (r. Mediaş, reg. Braşov), s-au mai descoperit 40 de morminte (în total 120), care au fost datate la sfârşitul sec. IV şi începutul sec. V d. Hr. De asemenea, s-au descoperit în cuprinsul cimitirului două cuptoare de copt cu groapă, aparţinând aceleiaşi epoci.

Tot în această parte a țării, și anume în cimitirul biritual din sec. X d.Hr. de la Mediaș (reg. Brașov). așezat la capătul răsăritean al orașului, deasupra drumului spre Dîrlos, au fost date la iveală un mormint de inhumație și cinci morminte de incinerație cu urne, dintre care unul e asociat cu un schelet de bovid. De asemenea, la capătul de apus al orașului, și anume în hotarul „Teba”, în baia de nisip a fabricii „Vitrometan”, au fost descoperite întâmplător, în primăvara lui 1961, trei morminte de inhumație din sec. V d. Hr.

Cu ocazia efectuării unor săpături de fundație pentru un bloc de pe str. 30 Decembrie, s-au descoperit la Cluj șase morminte: unul neolitic, aparținând culturii Criș, trei din sec. V—VI și două feudale din sec. XVI—XVII.

Pe malul drept al Mureșului, și anume „In vii”, lângă locul numit „Țeligrad” din cuprinsul comunei Blandiana (r. Orăștie, reg. Hunedoara), s-a descoperit un cimitir de inhumație din sec. X d.Hr. Astfel, s-a putut ajunge la concluzia: pe amîndouă malurile Mureșului există cîte o așezare cu cimitirul ei, Blandiana A și B, care sînt deosebite din punct de vedere cultural și probabil și din punct de vedere cronologic.

În cimitirul din sec. VI—VII d.Hr. de la Noșlac (r. Aiud, reg. Cluj), au fost identificate, pe o distanță de circa 300 m, opt șiruri de morminte, numărul total al mormintelor dezvelite ajungînd pînă acum la 80. Printre ele s-au găsit și cinci schelete de cai. Inventarul funerar e compus din arme, vase, obiecte de podoabă și unelte. Nu sînt prezente fibule, dar apar în schimb piese de factură bizantină, unele avînd semnul crucii. Situat în imediata apropiere a salinelor de la Ocna Mureșului acest cimitir cuprinde osemintele populației care a exploatat și valorificat aceste saline.

La Sultana (com. Coconi, r. Oltenița, reg. București), s-au descoperit 31 morminte de inhumație și 9 de incinerație. Cele din prima categorie au, în marea lor majoritate un inventar bogat, constînd din: vase de lut, obiecte de podoabă și oase de animale. Mormintele au făcut cu puțință observații prețioase privind ritul de înmormîntare.

În urma unor săpături de salvare într-un tumul parțial distrus, s-au descoperit șase morminte cu ocră roșu, în care scheletele erau chircite și înroșite cu ocră. În „mantaua” movilei, s-au descoperit patru morminte hallstattiene.

Prin efectuarea unui sondaj (în vederea restaurării) în incinta fostei mănăstiri cisterciene, și anume în latura estică, de la Cîrța (r. Făgăraș, reg. Brașov), s-au descoperit, printre altele, fragmente ceramice din sec. XIII—XIV.

Făcîndu-se săpături în vederea stabilirii planului inițial al bisericii romane de la Cricău (r. Alba, reg. Hunedoara), s-a descoperit un cimitir din a doua jumătate a sec. XII, precum și fragmente ceramice aparținînd culturilor Coțofeni și Witenberg.

Săpăturile efectuate la Sebeș (reg. Hunedoara) în vederea restaurării bisericii evanghelice, precum și pentru stabilirea planului bisericii inițiale romane, au dus la dezvăluirea existenței unei necropole ce datează din a doua jumătate a sec. XII.

Prin sondaje restrînse, efectuate pe platoul de lângă stațiunea balneară Ocna Sibiului (r. Sibiu, reg. Brașov), s-au descoperit 18 morminte de incinerație și un mormint de inhumație. Așezate în șiruri, mormintele dezgropate fac parte dintr-un cimitir de incinerație sau biritual mai vast, databil în sec. IX—X d.Hr.

Continuarea săpăturilor arheologice în cariera de cretă de la Basarabi (r. Medgidia, reg. Dobrogea) a dus la dezvăluirea pe o mare porțiune a carierei de cretă din sec. X d.Hr. A fost degajat integral un masiv de cretă avînd forma unui

mare cub neregulat și fiecare latură de aproape 10 m, în care sînt cioplite trei biserițe suprapuse, galerii și morminte, pe ai căror pereți sînt incizate diferite reprezentări, mai ales cai și cruci, inscripții runice, chirilice, una glagolitică, alta cu caractere arabe și alta în l. greacă. În stratul gros de umpluturi al carierei, s-au găsit, printre multe altele, și cîteva morminte.

La Păuleasca (com. Frumoasa, r. Zimnicea, reg. București), au început săpăturile într-o necropolă de incinerare din epoca feudală timpurie (sec. IX—X). Tot aici au apărut și morminte de înhumare din sec. III d.Hr.

Au început săpături la cetatea feudală „Sf. Mihail” de la Tăuți (com. Meteuș, r. Alba, reg. Hunedoara), lămurindu-se în linii generale planul cetății, datată cu documente din sec. XIII.

Continuarea săpăturilor din așezarea rurală fortificată „La șanțuri”, com. Coconi (r. Oltenița, reg. București), a dus la descoperirea unui cimitir din sec. XV.

La Vințești (com. Oltenesti, r. Huși, reg. Iași), și anume în fața satului, pe malul Crasnei, au fost descoperite urmele unui cimitir din sec. XV—XVI d.Hr.

În sectorul Mirăuți de la Suceava, s-au făcut sondaje cu privire la datarea bisericii și pentru depistarea unor urme mai vechi.

În punctul „La mănăstire” de pe teritoriul com. Piuș Petrei (r. Fetești, reg. București), s-au făcut primele sondaje de informare stratigrafică. Între altele, s-au găsit urme de cimitire din sec. XIV—XVII.

De importanță incontestabilă este și descoperirea unor lăcașuri de cult, păgîne și creștine. Astfel, continuîndu-se săpăturile la Căldăraru (com. Cernica, or. București), s-a descoperit un important așezămint feudal format din mănăstirea Iezerul, care cuprinde biserica, chiliile, clopotnița și beciul mare.

În cadrul satului Cernatu de Jos și de Sus (com. Cernatu, r. Tîrgu-Secuiesc, reg. Brașov), s-au descoperit prin sondaje, la locul numit „Grădina sfîntă”, ruinele unei biserici de stil romanic, din sec. XIII.

Făcîndu-se sondaje în afara laturii de răsărit a cetății din cuprinsul satului Cioroiu Nou (com. Cioroiușu, r. Băilești, reg. Oltenia), s-a descoperit un templu cu naos și pronaos. Acesta a fost distrus înainte de Filip Arabul.

Prin săpătura de salvare de la Biserica Sf. Visarion Vechi (r. 30 Decembrie), în apropiere de piața M. Eminescu, au fost identificate etape ale construcției acestei biserici și au fost descoperite resturile cimitirului, care la sfîrșitul veac. XVIII și începutul veac. XIX era așezat în jurul acestui locaș de închinare.

În com. Tinganul (r. 23 August), la sud de oraș, și anume în apropiere de balta Cernica, au fost descoperite complexe feudale ce au aparținut mănăstirii Tinganul, ctitorită de Radu cel Frumos; o parte din temeliiile unei biserici din sec. XV; un cimitir feudal cu mai multe faze de înmormîntare, așezat în jurul construcțiilor mănăstirii. (După datele desprinse din prezentarea d-lui Dorin Popescu: Săpăturile arheologice din Republica Populară Romîna în anul 1961, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 201—215).

Chiar și din această prezentare sumară a rezultatelor, se poate vedea că prin săpăturile arheologice făcute la noi în cursul anului 1961, s-au descoperit, între altele, urme religioase. Desigur, valoarea lor pentru istoria religiilor se va putea vedea mai deslușit după publicarea rapoartelor sumare privind săpăturile din respectivul an, care vor fi tipărite în vol. XI al revistei „Materiale și cercetări arheologice”. Cît privește valorificarea completă a acestor vestigii pentru istoria religiilor, aceasta se poate face numai printr-o studiere specială a acestui material.

C. SÎRBU

PENTRU PACE

Revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, nr. 1—2 (ianuarie—februarie) 1963, publică o seamă de materiale privind activitatea respectatului și neobositului sol al Bisericii noastre Ortodoxe Române în lupta pentru pace și frățietate internațională. Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Iustin Moisesescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Între 31 iulie—16 august 1962 a avut loc la Paris sesiunea Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Comitet din care Înalt Prea Sfinția Sa face parte, unde, alături de ceilalți delegați din țara noastră, a desfășurat o bogată activitate, nu numai în cadrul ședințelor sesiunii, ci și în afara lor. Astfel, pe lângă altele, I. P. Sf. Mitropolit Iustin a făcut unele declarații pentru postul de radio Londra, precum și la postul de televiziune din Paris. Încărcate fiind de idei nobile, privind activitatea Bisericii Ortodoxe și a Consiliului Ecumenic al Bisericilor pe linia apărării păcii și promovării binelui în lume, spicuim din aceste declarații pentru a fi cunoscute de toți preoții noștri.

„In cursul veacurilor — spune I. P. Sf. Sa în declarația pentru postul de radio Londra, făcută în 15 august 1962 — Biserica Ortodoxă Română n-a cunoscut frământările religioase care au tulburat viața confesiunilor creștine din Occident sau chiar a unor Biserici Ortodoxe naționale din Răsărit. Inseși încercările de așțare a spiritului confesional îngust, care s-au produs uneori în trecut, pentru rațiuni cu totul străine de interesele religioase, n-au izbutit niciodată să pătrundă adânc în rîndurile credincioșilor români.

Astăzi, îndeosebi, cînd toți fiii patriei noastre sînt angajați în munca de construire a unei vieți noi, în bogata și frumoasa noastră țară, colaborînd în același timp la toate acțiunile mondiale pentru apărarea păcii, manifestările de îngăduință reciprocă, de sprijin mutual și de colaborare activă în toate lucrările de interes comun, sînt tot mai însuflețite și mai frecvente între credincioșii și slujitorii tuturor cultelor din țara noastră.

Participarea comună a Bisericii Ortodoxe și a principalelor culte religioase protestante din Republica noastră Populară la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor vădește însă nu numai spiritul frățesc de care este dominată viața religioasă din țara noastră, dar și dorința comună a credincioșilor noștri de a contribui la realizarea marelui ideal al creștinătății din epoca noastră de a se uni pentru a-și împlini misiunea ei înaltă în lume“.

Vorbînd despre Mișcarea Ecumenistă, precum și despre dezbaterile ședințelor Comitetului Central al Consiliului Ecumenic, la Paris, I. P. Sf. Mitropolit Iustin arată că „îmbrățișarea tuturor oamenilor cu aceeași dragoste, ca fii ai aceluiasi Dumnezeu, este ținta spre care noi tindem cu toată ardoarea“.

În „perspectiva universală“ care caracterizează istoria omenirii în această epocă — încheie I. P. Sf. Sa — Biserica lui Hristos este hotărîtă să-și dea întreaga ei contribuție pentru fericirea omului. Ea propovăduiește adevărul divin pe pămînt; vestește pacea între popoare; sădește în lume dragostea, pe care se întemeiază fericirea tuturor“.

Interesante sînt apoi declarațiile I. P. Sf. Mitropolit Iustin făcute la postul de televiziune din Paris, în 5 august 1962, pe care, pentru importanța lor orientativă pentru noi, le reproducem în întregime.

1. Întrebare: Care este locul Ortodoxiei în Consiliul Ecumenic al Bisericilor?

Răspuns: De fiecare dată cînd se încearcă să se prezinte pe scurt istoria mișcării ecumenice, se vorbește despre scrisoarea enciclică a Patriarhului de Constan-

tinopole din anul 1920. Acesta este primul document al Ortodoxiei pentru o colaborare strinsă între Biserici, în vederea unității lor.

Ulterior, Biserica Ortodoxă a fost prezentă în toate manifestările internaționale pentru organizarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Acum, după cea de a treia Adunare Generală de la New-Delhi, aproape toate Bisericile Ortodoxe naționale sînt membre ale Consiliului Ecumenic. Indrăznesc chiar să afirm că, în Consiliul Ecumenic, Bisericile Ortodoxe alcătuiesc grupul cel mai omogen din toate punctele de vedere.

2. Întrebare: Care este aportul Ortodoxiei în dialogul ecumenic?

Răspuns: În dialogul ecumenic Ortodoxia aduce conștiința unității bisericești trăite veacuri de-a rîndul.

În duhul, teologia și cultul ortodox, creștinii pot găsi sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută.

Ortodoxia aduce în Mișcarea Ecumenică interpretarea tradițională a Sfintei Scripturi, dezvoltarea succesivă a gândirii teologice, bogăția cultului religios și frumusețea angelică a vieții sale spirituale.

Pe scurt, Ortodoxia pune la dispoziția Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic întregul său tezaur de credință și de viață în Iisus Hristos.

3. Întrebare: Care este contribuția familiei ecumenice pentru apărarea păcii în lume?

Răspuns: În țara mea, noi trăim într-un climat de pace. Întreg poporul român este angajat într-o muncă însuflețită pentru progres. Dar, noi nu ignorăm primejdia unui război.

Noi ne dăm seama că, în condițiile tehnice actuale, un război nuclear poate provoca distrugerea de milioane de vieți; un război nuclear poate nimici tezaurul cultural al omenirii de milenii, un război nuclear poate face imposibilă viața normală a generațiilor viitoare.

În fața acestui pericol, ca creștini, noi ne simțim responsabili în fața lui Dumnezeu — Domnul vieții și al binelui. Totodată, noi ne simțim responsabili față de frații noștri, oamenii de pretutindeni, de azi și de mâine, în virtutea solidarității noastre umane.

Ca fii ai lui Dumnezeu — Domnul păcii, noi sîntem de asemenea fii ai păcii, după cuvîntul Sfintei Scripturi.

De multe veacuri, în Biserica Ortodoxă noi ne rugăm fără încetare pentru pacea a toată lumea, pentru înțelegerea între Biserici și pentru unirea tuturor oamenilor.

Noi creștinii, împreună cu toți oamenii de bine de pretutindeni, credem cu tărie în triumful vieții asupra morții, în triumful păcii asupra războiului.

Diacon GH. PAPUC

ÎNȚILNIRE ÎN COSMOS

Lumea întreagă a fost impresionată de noua victorie a științei sovietice asupra spațiului cosmic.

În ziua de 14 iunie a. c., la orele 15 (ora Moscovei), a fost lansată din Uniunea Sovietică nava cosmică „Vostok-5” (Răsăritul), pilotată de locotenent-colonelul Valeri Bikovski.

În conformitate cu programul stabilit, la 19 iunie a. c., orele 14,06 — după un zbor cosmic de cinci zile — nava a aterizat cu bine în regiunea stabilită de pe teritoriul Uniunii Sovietice.

Nava cosmică „Vostok-5” s-a aflat în zbor mai bine de 119 ore. Ea a efectuat în acest timp peste 81 de revoluții în jurul Pământului și a parcurs o distanță de peste 3.300.000 de km.

În 16 iunie a. c., orele 12,30, a fost lansată nava cosmică „Vostok-6”, pilotată de Valentina Tereșkova, prima femeie-pilot din lume. Lansarea a avut loc în timp ce nava cosmică „Vostok-5” se afla pe orbită.

Nava cosmică „Vostok-6” a aterizat cu bine în 19 iunie a. c., orele 11,20. Ea s-a aflat în zbor 71 de ore, a efectuat în acest timp peste 48 rotații în jurul Pământului și a parcurs o distanță de aproximativ 2 milioane de km.

În cursul acestui al doilea zbor în grup, cosmonauții sovietici Valentina Tereșkova și Valeri Bikovski au făcut importante cercetări științifice, ale căror date sînt în curs de prelucrare.

Toate aparatele cu care sînt înzestrate navele cosmice amintite au funcționat cu precizie, iar cosmonauții s-au simțit bine și au putut îndeplini pînă la capăt amplul program de zbor ce le fusese trasat.

Duminică 23 iunie a. c., Moscova, capitala Uniunii Sovietice, a făcut o primire triumfală cosmonauților Tereșkova și Bikovski. Ei au fost salutați de sute de mii de cetățeni ieșiți în întâmpinarea eroilor Cosmosului și au fost felicități de conducătorii popoarelor sovietice, în frunte cu Dl Nichita Hrușciiov. Amîndoi au fost distinși cu titlul de Eroii ai Uniunii Sovietice și cu titlul de „Piloți Cosmonauți”. În afară de aceasta, guvernul sovietic a hotărît să se ridice la Moscova un bust în bronz al primei femei care a zburat în Cosmos, Valentina Tereșkova.

Noua întîlnire în Cosmos realizată de oamenii sovietici este încă una din izbînzile fără egal cu care ne-au obișnuit ei de ani de zile, o izbîndă pusă în slujba cauzei păcii și propășirii. Așa o consideră toți oamenii de bine de pretutindeni. Așa a interpretat-o șeful guvernului sovietic, Dl Nichita Hrușciiov, în cuvîntarea rostită cu prilejul primirii sărbătorești la Moscova a noilor eroi cosmonauți: „Astăzi, cînd detașamentul eroilor cosmici sovietici a crescut, cînd noi am dovedit încă o dată întregii lumi de ce este capabil poporul sovietic nu numai pe Pămînt, ci și în Cosmos, adresăm încă o dată întregii omeniri chemarea: Să consacram marile cuceriri ale științei cauzei păcii, cauzei fericirii popoarelor”.

Locotenent-colonelul Bikovski are vîrsta de 29 ani (pe care-i va împlini la 2 august). Tatăl său, astăzi pensionar, a fost funcționar în transporturi. Eroul cosmonaut este căsătorit și are un fiu (de 3 luni, la data zborului). În prezent, Bikovski este student la Academia tehnică militară de aviație, unde învață și frații săi cosmici Gagarin, Titov, Nikolaev și Popovici.

Sublocotenentul aviator Valentina Tereșkova s-a născut la 6 martie 1937, în familia tractoristului Vladimir Tereșkov, căzut pe cîmpul de luptă în timpul războiului. Mama ei, muncitoare textilistă, astăzi e pensionară. Muncitoare textilistă, după ce vreme de șapte ani a îmbinat munca cu învățătura, prima femeie-cosmonaut din lume s-a calificat pentru specialitatea de tehnician tehnolog la o filatură de bumbac. Pasiunea pentru parașutism — pe care a început să-l practice în 1959, la Iaroslavl (vechi oraș rus așezat pe cursul superior al Volgăi, cu o istorie de peste 900 de ani) — a ajutat-o să devină cosmonaut. Nu este căsătorită.

Noii eroi sovietici ai cosmosului sînt obiectul admirației și prețuirii întregii omeniri. Măreția omului se afirmă și prin faptele lui glorioase.

RED.

„LAPIDAREA SFÎNTULUI ȘTEFAN“ — O PICTURĂ NECUNOSCUTĂ A LUI REMBRANDT

Ilustrul pictor olandez Rembrandt (1606—1669) a fost — precum se știe — șeful reacțiunii artistice împotriva influenței italiene în Țările de Jos. Istoricii de artă sînt unanimi în a recunoaște vigoarea și bogăția scilpitoare a penelului său, neîntrecutul său meșteșug în realizarea clar-obscurului pictural, naturalețea mișcărilor subiectelor sale, registrul uimitor de lumini și umbre cu care operează. Între capodoperele sale se disting picturile: „Tovie și familia sa“, „Pelerinii din Emaus“ și „Lecția de anatomie“.

La sfîrșitul anului trecut, directorul Institutului olandez de Istorie a Artei a descoperit în depozitele prăfuite ale Muzeului de Artă din Lyon o lucrare necunoscută pînă acum a lui Rembrandt. Ea reprezintă martiriul Sfîntului Arhidiacon Ștefan. Tabloul are dimensiuni respectabile: 90 pe 120 cm.

Studiile făcute asupra lui au dus la descoperirea semnăturii autorului și a anului — 1625 — în care a fost pictat. Specialiștii socotesc că aceasta ar fi prima lucrare a marelui pictor olandez.

Cînd a realizat-o, Rembrandt avea doar vîrsta de 19 ani.

Cu toate că e lucrare de tinerețe, ea dovedește că începutul carierei picturale a lui Rembrandt a fost la nivelul geniului său. S-a adevărit și în această împrejurare înțeleapta zicală din popor, după care „ziua bună se cunoaște de dimineață“.

Referatul lucanic din cartea Faptele Apostolilor (7, 58 urm.) a căpătat în opera lui Rembrandt o „exegeză artistică“ pe deplin izbutită. În planul întîi, protomartirul creștinătății, cu mîinile ridicate spre cer, roagă de Hristos Mîntuitorul să primească duhul lui (F. Ap. 7, 59) și invocă iertarea dumnezeiască asupra ucigașilor săi (F. Ap. 7, 60), în vreme ce bolovanii de piatră zboară asupra lui azvîrliți de mîini vrăjmașe. Pe planul al doilea apar delegații sinedriali însărcinați cu aducerea la îndeplinire a sentinței de condamnare la moarte prin lapidare. Între ei — și Saul, cel ce avea să devină în curînd Pavel Apostolul. În zare, se văd siluetele unor clădiri ale Ierusalimului „ucigător de proroci“.

O copie fotografică — la dimensiuni de carte poștală — a publicat la noi ziarul „Scînteia“ (nr. 5700 din 2 noiembrie 1962).

RED.

LA MOARTEA LUI ION AGÎRBICEANU

În ziua de 28 mai a. c. a încetat din viață academicianul Ion Agîrbiceanu, unul dintre cei mai populari scriitori romîni ardeleni ai veacului nostru. Implinise astă toamnă — în 19 septembrie 1962 — venerabila vîrstă de 80 de ani, cu care prilej oficialitățile și opinia publică, recunoscătoare pentru ampla și valoroasa sa operă literară, l-au răsplătit și omagiat așa cum se cuvenea.

Funeraliile defunctului scriitor s-au desfășurat la Cluj, în ziua de 31 mai a. c. și au fost organizate de o comisie de academicieni și scriitori. Rămășițele pămîntesti ale celui ce a fost Ion Agîrbiceanu au fost așezate spre veșnică odihnă în cimitirul mare al orașului.

Autor al atîtor povestiri și romane pe care istoria noastră literară le-a înscris definitiv printre realizările artistice de valoare, fecund și harnic ca minutor iscusit de condei vreme de peste șase decenii, Ion Agîrbiceanu a lucrat pînă în ultimele zile ale vieții sale.

A cunoscut lumea satului ardelean de altă dată ca puțini alții. Din contactul îndelungat cu această lume au țîșnit atîtea pagini pline de adevărul vieții, care îmbogățesc moștenirea sa literară.

S-a aplecat cu largă înțelegere asupra vieții țăranilor săraci, obijduiți de bogătanii locului, ca și asupra vieții minerilor din Munții Apuseni. Compasiunea pentru acești oropsiți ai unor stări și rînduiești astăzi de domeniul trecutului, constituie nota fundamentală a scrisului lui Ion Agîrbiceanu.

Paralel cu țărănimea, scriitorul Ion Agîrbiceanu a reținut în opera sa figuri și întâmplări din lumea slujbașilor mărunți, a preoților de sat și a altor reprezentanți modești ai așa-numitei pături culte din Ardealul primei jumătăți a veacului nostru.

Puțin apreciat în trecut de către critica oficială literară, în anii regimului democrat-popular Ion Agîrbiceanu s-a bucurat de toată cinstirea cuvenită unui scriitor de seamă. O ediție completă și definitivă a operelor sale este în curs de apariție la Editura de Stat.

Critica societății nedrepte din trecut, pe care a făcut-o în opera sa, l-a ajutat să înțeleagă realitățile contemporane și să se facă părtaş la lucrarea mareață de propășire a vrednicului nostru popor.

Odihnească în pace!

RED.

LUPTA PENTRU PACE ADUCE PRIETENII

În cadrul Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga au fost create și 11 comisii speciale cu variate teme de studii. Între acestea este și comisia „Pacea și dreptatea”. Președinte al comisiei a fost ales I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și secretar Dr. Miroslav Novak, Patriarhul Bisericii Cehoslovace. În vederea definirii lucrărilor, conducerea comisiei s-a întrunit, la invitarea I. P. Sf. Mitropolit Iustin, la Iași, în ianuarie 1963. Cu această ocazie Patriarhul Novak a venit pentru prima dată în R. P. Romînă. (Vezi despre aceasta în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 1/2 pe 1963 și „Telegraful Romîn”, nr. 15/16). Colaborarea de la Iași, vizita la București, la Patriarhie, la Institutul Teologic și prin oraș, contactul cu P. F. Patriarh Justinian, I. P. Sf. Mitropolit Iustin, alți vlădici și teologi romîni și studenți, i-a produs o astfel de impresie adîncă și de neșters, încît cunoscînd acum ce este romînesc și ortodox în mod direct, Patriarhul Novak s-a încîntat pînă în adîncul sufletului său și însușindu-și cîntarea „Dîmbovița apă dulce, cînt-te bea nu se mai duce” a devenit cel mai înflăcărat vestitor al romînescului pe meleagurile patriei sale, Republica Socialistă Cehoslovacă. Astfel, în săptămînalul „Cesky Zpas”-Lupta cehă, al bisericii sale, el a publicat un șir de cinci articole, întitulate „Despre Romînia”, în care expune cu deosebită însuflețire impresiile sale adînci dobîndite prin cunoașterea directă a țării și prin contactul cu romîni. De atunci nu evită nici un prilej spre a vorbi, în activitatea sa pastorală, în toată Patriarhia, despre Romînia. Iată, deci, cum lupta pentru pace creează prietenii de nezdruccinat.

RUGĂCIUNE COMUNĂ PENTRU PACEA LUMII

Este în obiceiul bisericilor membre ale Consiliului Ecumenist al Bisericilor de la Geneva ca în luna ianuarie să țină „o săptămînă de rugăciuni” pentru omnire. Consiliul ecumenist al bisericilor din R. P. Polonia și-a programat astfel această săptămînă: în prima zi: în biserica metodistă, despre unitatea bisericilor; a doua zi, în biserica evanghelică, despre slujirea Evangheliei; a treia zi, în bise-

rica luterană, despre înțelegerea între creștini; a patra zi, în biserica ortodoxă, despre starea bisericilor ortodoxe și eterodoxe vechi; a cincia zi, în biserica reformată, despre unitatea protestantismului; a șasea zi, în biserica mariavită, despre pacea între creștini și ultima zi, în biserica catolică — națională, despre pacea lumii. (Terkovni Viestnik 1, Varșovia 1963, p. 5).

M. ȘESAN

ȘT. O. IOSIF — 50 DE ANI DE LA MOARTEA POETULUI

Uniunea Scriitorilor din R. P. Română a organizat vineri 21 iunie a. c. o festivitate literară, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din București, consacrată comemorării a 50 de ani de la moartea poetului Șt. O. Iosif. Festivitatea a fost un omagiu adus din partea scriitorilor lui Șt. O. Iosif, care a părăsit în chip neașteptat și prea devreme tărimurile acestei vieți. Criticul literar I. D. Bălan a vorbit despre viața și opera poetului, iar actori și cîntăreți de seamă din București au recitat poezii și au interpretat cîntece pe versuri de Șt. O. Iosif.

Născut în anul 1875 în familia unui profesor din Brașov, care la rîndul ei era de obîrșie din satul Drăușeni, de lîngă Rupea, Șt. O. Iosif a fost în scurta și zbuciumata lui viață un mare și sincer adorator al satului și țaranului nostru. Impresionat de durerile, de lipsurile și exploatarea cruntă a țăranilor și în general a celor mulți și năcăjiți, poetul a zugrăvit în versuri cu imagini zguduitoare nedreptatea, tirania și mizeria celor ce au purtat pe umerii lor toate poverile vieții și au fost răsplătiți numai cu lipsuri, cu loviri, cu dispreț și chinuri amare. Poet cu talent, a evocat cu duioșie, cu finețe, cu gingășie și cu multă sensibilitate peisajul geografic și moral al lumii de la țară și în special al celei din Ardeal.

Deosebit de reușite și cu puternice rezonanțe sufletești sînt apoi pastelurile lui Șt. O. Iosif în care cîntă frumusețile patriei, exuberanța naturii și capriciile anotimpurilor.

Poet prin excelență liric, s-a realizat magistral și în genul epic, glorificînd în versuri nepieritoare trecutul nostru glorios și pe eroii timpurilor apuse, dîndu-ne și poeme, și chiar drame istorice.

Pe lîngă lucrările originale: *Versuri* (1897), *Patriarhale* (1901), *Poezii* (1902), *Din zile mari, poem istoric* (1905), *Credințe* (1905), *Zorile, dramă istorică* (1907), *Poezii* (1908), *A fost odată... povești în versuri* (1909), *Cîntece, poezii* (1912), etc., Șt. O. Iosif a făcut și multe traduceri în versuri și proză din Petöfi, Heine, Goethe, Richard Wagner, O. Schwebel, Corneille, Gottfried Keller, Ludwig Fulda, etc.

În colaborare cu D. Anghel ne-a dat următoarele lucrări, prelucrări și traduceri: *Paul Verlaine, traduceri* (1903); *Ibsen, poezii* (1906); *Legenda funigieilor, poem dramatic în trei acte* (1907); *Caleidoscopul lui A. Mirea; Poezii, vol. I* (1908), *vol. II* (1910). *Cometa, comedie în trei acte* (1908); *Carmen Saeculare, poem istoric* (1909); *Fr. Halm, Camoens, poem dramatic* (1909); *Al. Dumas-tatăl, Strigoii Carpaților* (1909); *Th. de Banville, Gringoire* (1910); *Cireșul lui Lucullus, schițe* (1910); *Portrete* (1910); *La Fontaine, Fabule, etc.*

Șt. O. Iosif a părăsit Ardealul, unde îl sufoca o stăpînire străină, nedreaptă și disprețuitoare și a căutat un cer mai senin în Capitala Țării Romînești. El a dus cu sine frumusețea unui caracter integru, a unui suflet curat, a unui tînar cîstit. De aceea a avut un adevărat cult al prieteniei și o prețuire deosebită față de scriitori. Vorbînd despre I. L. Caragiale el spune: „L-am iubit ca pe un părinte... L-am respectat ca pe un dascăl...”. De aceea atitudinea lui față de toți prietenii și față de toți oamenii cu care a venit în contact a fost totdeauna corectă și binevoitoare. Nici un fel de ambiție sau gelozie personală n-a întunecat cerul sufletului său și

n-a împiedecat colaborarea lui rodnică, cinstită și binefăcătoare cu prietenii săi, cu Vlahuță, Coșbuc, Anghel, Sadoveanu, Iorga, etc. Dimpotrivă, el s-a dăruit integral pe altarul celei mai curate și mai adevărate prietenii. Nu tot astfel i-au răsplătit însă prietenia și noblețea sufletului său unii dintre prietenii săi.

În Bucureștiul de odinioară, el, omul fin, delicat, timid, sensibil și cinstit n-a găsit mediul prielnic, mediul dorit și căutat, n-a găsit societatea care să-l înțeleagă, să-l ajute și să aprecieze calitățile lui sufletești deosebite și rar întâlnite. Dimpotrivă, orînduirea de stat din vremea aceea era indiferentă și nepăsătoare chiar și față de oamenii de talent, iar societatea era preocupată de interesele ei mărunte și adeseori meschine. De aceea poetul a trăit în chinuri, în dureri și miserie și a murit dezamăgit și zbuciumat, în vîrstă de numai 38 de ani, la 21 iunie 1913.

SP. CÂNDEA

NECROLOG

Duminică 12 mai 1963 a fost condus la veșnica odihnă neobositul preot Ioan Ciacoi din parohia ort. rom. Răscruți, (raionul Gherla, reg. Cluj), în vîrstă de 63 ani, răpus de o boală necruțătoare care în foarte scurt timp i-a curmat firul vieții.

Adormitul în Domnul s-a născut în com. Ghirolt, la 23 august 1900, din părinți țărani care l-au ajutat după terminarea școalei primare din sat să urmeze liceul la Dej și Gherla, unde a absolvit și Academia Teologică în anul 1926, cînd s-a căsătorit cu Mureșan Viorica din Borșa și apoi în același an a fost hirotonit preot pentru parohia din satul său natal. Din mijlocul poporului s-a ridicat și iarăși la același popor s-a întors, pentru a-i fi luminător.

După 7 ani de vrednică păstorie, pentru devotamentul său față de Biserică și credincioși, conducerea Bisericii de atunci l-a transferat din oficiu în parohia actuală. În cei 30 de ani de pastorație în Răscruți, preotul Ioan Ciacoi și-a bine-meritat încrederea superiorilor, prin fapte care îi immortalizează numele. A zidit o frumoasă biserică pe colina din mijlocul satului, pe care a înzestrat-o cu toate cele necesare.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de către un sobor de 9 preoți, în frunte cu P. C. Protopop al raionului Gherla, Roman Răzlog, care printr-o elocventă cuvîntare a arătat vrednicia celui ce a fost preotul Ioan Ciacoi.

Indătinatele iertăciuni le-a luat preotul Gavril Moldovan din Juc, care în cuvinte pline de simțire a făcut despărțirea defunctului de către soția și cei 4 fii ai săi și de către marea familie a parohienilor săi. Apoi preotul reformat din loc a rostit un cuvînt frățesc de despărțire, din care s-a văzut legătura unei prietenii sincere între cei doi păstori de suflete din localitate.

La intrarea sicriului în cavou, Părintele secretar protopopesec de la Gherla, Nicolae Enghiș, a rostit un impresionant cuvînt de adio de la bunul său coleg de școală și de preoție.

Pr. AL. GHERGHEL

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu